

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ
ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ**

*Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції*

(м. Дніпро, 14 квітня 2023 р.)

Дніпро
2023

УДК 1+31+32+34+35+37+8+9
С 70

*Рекомендовано до друку та до поширення через
Інтернет Науковою радою Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
(протокол № 8 від 15.06.2023)*

С 70 Соціально-гуманітарні виміри правової держави :
матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 14 квіт.
2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023.
320 с.

ISBN 978-617-8035-56-3

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-гуманітарні виміри правової держави». У заході взяли участь науковці, викладачі та здобувачі закладів вищої освіти і наукових установ. Тематика публікацій охоплює актуальні соціально-гуманітарні аспекти розвитку правової держави.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та освітньому процесі спеціалізованих закладів вищої освіти, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

The collection contains the materials of the International scientific and practical conference «Social and humanitarian dimensions of the rule of law». The event was attended by scientists, teachers post-graduates of higher schools and scientific institutions. The topics of publications cover urgent social and humanitarian aspects of the development of legal state.

The conference theses can be used in research work and educational process of specialized institutions of higher education, as well as in law-making and law-enforcement activities.

The theses are published in the author's edition.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

д. ю. н., проф., Заслуж. юрист України **А. Є. Фоменко** (голова); д. ю. н., проф., Заслуж. юрист України **Л. Р. Наливайко** (заст. гол.); д. ю. н., проф. **В. М. Савіщенко**; д. ф. н.; проф. **О. В. Халапсіс** (відп. секретар).

ISBN 978-617-8035-56-3

© Автори, 2023
© ДДУВС, 2023

ЗМІСТ

Тертишник В. М. Забезпечення соціально-гуманітарної спрямованості державної політики в сучасних умовах	11
Андрюкайтене Р., Воронкова В. Г. Цифрова трансформація освіти як глобальна проблема сучасності	15
Котерлін О. Р., Мельник Р. С. Адміністративно-правове регулювання використання альтернативних транспортних засобів: досвід зарубіжних країн.....	20
Palchynska M. Virtualization in the religious life of modern society.....	24
Атаманюк З. М. Націєорієнтований характер освіти в Україні	35
Данильян О. Г., Калиновський Ю. Ю. Цивілізаційно-ціннісні особливості розвитку правового суспільства в Україні	38
Клименко О. Ю. Динаміка розповсюдження соціально небезпечних хвороб в умовах воєнного стану в Україні.....	42
Попов В. Ж. Спілкування мешканців українських міст із представниками іноземних армій у 1918–1920 рр.....	46
Решетілова О. М., Прокоф'єва К. А., Савченко С. В. Принципи навчання професійної української мови майбутніх документознавців.....	47
Борисов В. Л. Політика українізації: історичний досвід та сучасність	54
Біленко В. А. Шляхи мінімізації корупції у воєнний і поствоєнний періоди	56

Гайворонюк Н. В. Психологічні аспекти політичної влади.....	59
Висоцький О. Ю. Легітимаційний підхід до прийняття політичних рішень: евристичні можливості	62
Ковний Ю. Є. Статус корінних народів як глобальна правова проблема	66
Купін А. П. Забезпечення законності у сфері адміністративної юрисдикції як функції правоохоронної діяльності	69
Лепська Н. В. Санкційна геополітика в умовах російсько-української війни.....	72
Купіна Л. З. Роль політичної культури та демократизації освіти у трансформаційній динаміці суспільства: прагнення та очікування	76
Маргулов А. Х. Колабораціонізм: український вимір	79
Максимова А. Я. Шляхи утворення нової лексики у британській пресі.....	80
Олексюк М. М. Безпекові аспекти розвитку держави в умовах введення воєнного стану	86
Нікітенко В. О., Воронкова В. Г. Інтернет-політика як глобальна техніко-економічна та соціально-етична проблема сучасності	
Новікова О. В. Modern trends in teaching a foreign language to students of non-linguistic specialities	94
Поплавський О. О. Впровадження стандартів нато у Збройних Силах України як фактор підвищення їхньої боєздатності	96

Прошин Д. В.

Дві пам'яті: рятувальна операція в Ентеббе
в ізраїльських історичних нараціях 99

Скиба Е. К.

Principle of gender equality as reflection of respect to human rights.....102

Висоцька О. Є.

Ціннісні аспекти взаємодії громадянського суспільства
та держави в умовах воєнного стану 104

Череп А. В., Нікітенко В. О., Воронкова В. Г.

Становлення і розвиток концепції людської безпеки
як чинник людського розвитку та досягнення прогресу 108

Карпова С. Г., Щелкунов А. О.

Дискусії щодо використання штучного інтелекту
в сучасній українській освіті 112

Кочерга Є. В.

Використання арт-терапії для пропедевтики прокрастинації
серед студентів як основа покращення навчальної діяльності 116

Воронкова В. Г., Нікітенко В. О.

Концепція глобального управління:
характеристика та напрями розвитку 119

Шаповал В. А.

Сприяння розвитку підприємництва в умовах війни
як елемент трансформації державного управління.....124

Ядловська О. С.

Загроза демографічної кризи внаслідок міграції
українських евакуантів у 2022–2023 рр.....128

Варава В. В.

Щодо політики Європейського Союзу
з питань соціального та правового захисту працівників поліції 131

Арабаджиев Д. Ю., Важненко К. О.

Аналіз чинників суспільної стійкості Запорізької області
в контексті повномасштабного вторгнення рф 134

Котенко О. М. Правові особливості регулювання освітніх послуг	139
Вишняков В. М. Україна на шляху вдосконалення освітнього процесу в аспекті реформування інформаційних правових технологій	142
Воронкова В. Г., Кивлюк О. П. Права і обов'язки цифрового відповідального громадянина у контексті цифрового права	145
Левін О. Л. Ідеологічна складова російсько-українських війн: історія та сучасність	150
Горіна О. Т., Мірошніченко Л. В. Психологія подружньої зради: причини, готовність, гендерні відмінності	153
Nikitina I. P., Ishchenko T. V. From the history of british legal system.....	157
Lymarenko M., Nikitina I. Concepts and features of the legal system	160
Подворчан А. З. Мовні аспекти процесу євроінтеграції України	164
Єремєєва І. Безпекові виклики міжнародної системи в умовах російсько-української війни.....	166
Копйова Д. В., Арабаджієв Д. Ю. Шляхи оптимізації функціонування політичної опозиції в Україні	168
Жадяєв Д. Навички 2025 та поняття про стиль у освіті: паралельні надії вайтгеда та світового економічного форуму?	163
Ніколенко Ю. О. Роль та місце виборчої інженерії в процесі політичних трансформацій держави.....	174

Козубаї І. В. Implementing the dogme approach in language teaching in Ukraine: opportunities and challenges.....	178
Атаманюк Р. Р., Мітусова К. С. Гендерна політика в лавах національної поліції	180
Винник Д. А., Левін О. Л. Політичні проблеми міжнародних систем	183
Завада Р. С. Адміністративно-правове регулювання цифровізації державного управління: можливості та загрози під час війни	186
Шитикова В. С., Левін О. Л. Національні пріоритети гуманітарного розвитку України.....	188
Рибальченко Л. В., Лисяк М. Система забезпечення кібербезпеки в Україні.....	191
Астаф'єва І. П., Левін О. Л. Зміна ціннісних пріоритетів суспільства внаслідок війни	194
Береда М. В., Скиба Е. К. Гендерні стереотипи у мові як відображення архаїчних соціально-культурних відносин.....	196
Бєлова В. С., Левін О. Л. Гендерна рівність як складова правової держави	200
Богданова С. А., Мірошніченко Л. В. Національні пріоритети гуманітарного розвитку України.....	202
Молдаванов Є. Штучний інтелект: chat generative pre-trained transformer	205
Рибальченко Л. В., Матвєєва І. А. Як не потрапити на гачок шахраїв	210
Бєлова В., Єремєєва І. Досвід стимулювання економічного зростання країн Азії.....	213

Бойко К., Єремєєва І. Проблеми миротворчості ООН у сучасних міжнародних відносинах	216
Болгаренко В. М., Скиба Е. К. Проблема стабілізації військовослужбовців після припинення війни	219
Сергієнко Т. І., Мельничук І. І. Міжнародна та національна безпека в глобалізаційних умовах.....	223
Винник Д. А., Єремєєва І. А. Напрями регіонального співробітництва України, Литви та Польщі в межах люблінського трикутника.....	226
Висоцький А. О., Кривошеїн В. В. Кібербезпека та глобальні політико-правові проблеми в міжнародному просторі	229
Вовк Т., Єремєєва І. Порівняльна характеристика інформаційного та індустріального суспільства в концепції демократичної участі Йонезі Масуди	232
Воротінцев Д., Єремєєва І. Напрями українсько-литовського співробітництва у сфері національної безпеки та оборони	235
Денисенко О. Ю., Левін О. Л. Проблемні аспекти міграційних процесів унаслідок повномасштабного вторгнення рф в Україну	238
Джаним А. С., Мінакова Є. В. Проблематика функціонування місцевого самоврядування в сучасному світі	242
Дяченко К. А., Левін О. Л. Порушення росією суверенітету України: історичний екскурс	244
Єнаки Е. М., Мірошніченко Л. В. Умови реалізації принципів гендерної рівності	247
Зардов Р. Р., Чвалюк А. М. Обмеження щодо отримання подарунків посадовою особою: сучасний стан та проблеми	250

Засоба О. В., Левін О. Л. Роль гуманітарних наук у розвитку України	252
Іщенко М. В., Припутень Д. С. Корупція в Україні: сучасний стан та проблеми.....	255
Клєван І. В., Левін О. Л. Гендерна рівність як складова правової держави	262
Корнієнко Л., Єремєєва І. Функціональні зміни інформаційного суспільства в концепції елвіна тоффлера	
Коробко Д. К., Висоцький О. Ю. Національні інтереси як основа формування зовнішньої політики України під час російсько-української війни	264
Коростильова А. В., Левін О. Л. Гендерна рівність як елемент загального принципу рівності в Україні й світі	269
Кохановська Д., Левін О. Л. Деякі аспекти розвитку громадянського суспільства в євроінтеграційних процесах України.....	272
Чернишов М. С., Мітусова К. С. Перспективи розвитку екологічного законодавства України	273
Миргородська К. В., Скиба Е. К. Аргументація як дієвий інструмент системи гуманістичних цінностей.....	276
Гололобова В. С., Мірошніченко Л. В. Гендерна рівність як складова правової держави	279
Новак О. Є., Левін О. Л. Принцип гендерної рівності у правовій системі України	283
Оголь А. О., Єремєєва І. геополітична характеристика азійсько-тихоокеанського регіону	286
Омельянець А. О., Мітусова К. С. Екологічний стан українських міст у сучасний період.....	288

Оскеро В., Подворчан А.

Гендерна культура як необхідна складова виховання особистості 290

Павлішин В., Ядловська О. С.

Проблема доказової частини щодо випадків насильства в сім'ї (Україна)... 292

Растворова Т. В., Левін О. Л.

Інформаційна війна як частина
повномасштабної війни росії проти України..... 294

Рибалко Я. О., Левін О. Л.

Перспективи формування громадянського суспільства в Україні 296

Рукіна Д. О., Левін О. Л.

Гендерний аспект вчинення домашнього насильства:
сучасні українські реалії 299

Сарана В. В., Чвалюк А. М.

Протидія корупційним правопорушенням в умовах воєнного стану 302

Сейтумеров Е. Б., Мігусова К. С.

Гендерна нерівність у правоохоронній сфері 305

Степаненко В. В., Скиба Е. К.

Міжнародні збройні конфлікти та їх правове регулювання 307

Стоєва Т. І., Максимова А. Я.

Правові механізми забезпечення гендерної рівності в Україні 310

Терещенко К. О., Чепік-Трегубенко О. С.

Вплив рішень Європейського суду
з прав людини на національне право України..... 313

Шитікова В., Єремєєва І.

Українсько-литовські економічні відносини
в умовах безпекових викликів сучасних міжнародних відносин 316

Володимир ТЕРТИШНИК
професор кафедри правоохоронної
діяльності Університету митної
справи та фінансів (м. Дніпро),
академік Академії
політико-правових наук України,
доктор юридичних наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Правова держава – це держава, де діють та домінують справедливі закони, усі люди рівні перед законом і судом, втілюється верховенство права, забезпечуються соціальні, гуманітарні та інші права і свободи людини, гарантується принцип недопустимості звуження існуючих прав і свобод людини та відповідальності влади перед людиною, а реалізація принципу розподілу влади забезпечує гармонізацію державного управління, злагоду в суспільстві та створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників, забезпечується прогресивний розвиток суспільства.

Україна як соціальна правова держава, виходячи з визнання людини найвищою соціальною цінністю та орієнтиру становлення «держави загального добробуту», має виконувати одну з найважливіших функцій – на пріоритетному рівні визнавати і гарантувати невід’ємні природні, гуманітарні та законодавчо закріплені соціальні й інші права людини, здійснювати таку економічну і правову політику, котра забезпечувала б верховенство права, гідні умови життя кожної людини, необхідний у цивілізованому суспільстві соціальний захист населення.

Екстраординарні умови потребують екстраординарних **швидких, простих, виважених** законодавчих та управлінських рішень. Щонайперше час потребує економії менеджменту та спрощення державного апарату в усіх його гілках влади. Виникають такі пропозиції:

1. Наразі, відповідно до ст. 17-3 Закону України «Про політичні партії в Україні», політична партія «має право на отримання державного фінансування її статутної діяльності, якщо на останніх чергових або позачергових виборах народних депутатів України її виборчий список кандидатів у народні депутати України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі отримав не менше 5 відсотків голосів виборців від загальної кількості голосів виборців, поданих за всі виборчі списки кандидатів у народні депутати України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі». Запровадження такого механізму фінансування політичних партій є недоречним як за сенсом

концепту справедливості та принципу того, що «усі об'єднання громадян рівні перед законом», так і з урахуванням корупційних ризиків, стану виконання державою соціальних функцій, появи можливостей формування системи залежності партійних об'єднань від гілок влади, створення керованих «кишенькових» партій, що розширює можливості відновлення командно-адміністративної системи. Такі витрати державного бюджету не можуть бути сприйняті суспільством в умовах війни, коли недостатньо коштів на фінансування Збройних Сил України. Держава має раз і назавжди відмовитися від фінансування політичних партій з державного бюджету, спрямовуючи кошторис на соціальні потреби;

2. У законодавчій владі варто забезпечити скорочення чисельності депутатів. Зазначимо, що Указом Президента України від 15 січня 2000 р. було проголошено проведення у неділю 16 квітня 2000 р. всеукраїнського референдуму. На референдум серед іншого ставилися питання: «Чи згодні Ви із зменшенням загальної кількості народних депутатів України з 450 до 300 і пов'язаною з цим заміною у частині першій статті 76 Конституції України слів «чотириста п'ятдесят» на слово «триста», а також внесенням відповідних змін до виборчого законодавства?». Референдум був проведений відповідно до Конституції України та чинного законодавства. Необхідну більшість голосів на референдумі було подано за поставлені пропозиції. Судового рішення щодо визнання результатів референдуму недійсними немає. Конституційний Суд 27 червня 2000 р. (Справа № 1-38/2000 № 1-в/2000) визнав, що схвалені всеукраїнським референдумом за народною ініціативою питання, викладені в Указі Президента України «Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою», є обов'язковими для розгляду і прийняття рішень у порядку, визначеному Конституцією України, зокрема її розділом XIII «Внесення змін до Конституції України», та законами України. Виходячи з того, що результати референдуму не потребують затвердження Верховною Радою України, вважаємо, що варто прийняти рішення РНБО про введення в дію згаданого прийнятого на референдумі положення та оприлюднення його Указом Президента України. На основі цього Верховна Рада України має невідкладно прийняти зміни до Виборчого кодексу. Це суттєво зменшить фінансові витрати на забезпечення функціонування законодавчої влади і посприє його більшій оперативності та професійності;

3. Гіркі сторінки захвату «демілітаризаторами» АЕС в Енергодарі свідчать про необхідність постійно приділяти особливу увагу забезпеченню безпеки ядерних об'єктів, з урахуванням міжнародних правових актів, та спрямувати зусилля на протидію актам ядерного тероризму та захист гуманітарного права. На основі Національної гвардії та СБУ мають бути створені боездатні спеціалізовані підрозділи захисту АЕС;

4. Гуманітарні права – можливості збереження і розвитку своїх духовних інтересів і здібностей, індивідуального образу та національної самобутності, доступу до освіти щодо духовних здобутків людства, їх засвоєння,

використання та участі у їхньому подальшому розвитку (ст. 53, 54 Конституції України). Держава має забезпечити збереження культурної спадщини та активно сприяти розвитку історичної і національної свідомості, традицій, культури, духовності, дотриманню норм моралі. Це дуже важливе завдання як органів влади, так і суспільства в цілому. Необхідно розробити та прийняти доктринально виважену нову редакцію Закону України «Про захист суспільної моралі». А навіть кращим буде розробити і прийняти новий кодекс – «Про захист суспільної моралі та збереження культурної спадщини». Заклади культури не підлягають перепрофілізації, відчуженню чи використанню в інших цілях, ніж для задоволення культурних потреб населення. Особливої реакції влади та слідчих органів потребує чергове зникнення скіфського золота з території держави, вивезення суб'єктами «денационалізації» предметів мистецтва та музейних експонатів із України.

Необхідно посилити відповідальність за розкрадання предметів культурної та історичної цінності. Додатково мають бути викладені норми, що передбачають відповідальність за умисне нищення, руйнування чи псування пам'яток історії та культури й інші правопорушення в сфері охорони культурної спадщини. Разом із посиленням відповідальності за злочини проти людяності та геноцид має бути посилена відповідальність за пограбування загарбниками закладів культури і освіти. На нашу думку, в КК України доцільно сформулювати окремий розділ «Посягання на об'єкти культурної спадщини»;

5. Земля – поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими елементами, водними, рослинними та іншими природними ресурсами, органічно поєднаними з атмосферою та цілісною планетарною системою, що функціонують і еволюціонують разом із життєдіяльністю самої людини та утворюють неповторну синергетичну природню домівку існування людства, що є досить вразливою, не терпить марнотратства, потребує бережливого ставлення та захисту. Земля знаходиться в єдності з її надрами, водними та іншими природними ресурсами, багата не тільки на чорнозем, але й копалини. Зазначимо, що в Кодексі України про надра закріплено безальтернативне правило: *«Надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності Українського народу на надра, є недійсними»* (ст. 4). Продавати землю – це рівнозначно продавати себе і свою волю на цій землі. Землю отримали люди на засадах природнього права. Її, як і свободу, не можна втрачати чи продавати.

В аспекті забезпечення системності та єдності правового регулювання в конституційному праві логічним буде розглядати окрему групу природоресурсних прав, а на рівні галузевого законодавства, на основі чинних норм Конституції України, Резолюції 1803 (XVII) Генеральної Асамблеї ООН, що закріплює принцип невід'ємного суверенітету права народів і націй на природні ресурси та здійснення цього права в інтересах їхнього національного

розвитку та благополуччя населення, а також із урахуванням інших міжнародних правових актів, сформувавши та прийнявши окремий інтегративний за своїм рівнем узагальнення кодифікований правовий акт – «Природоресурсний кодекс України», одну з глав якого присвятити більш широкому розкриттю системи та гарантій забезпечення природоресурсних прав людини та енергетичної безпеки держави.

Пропонуємо ст. 3 Конституції України викласти у такій редакції:

«Людина, її життя і здоров'я, воля, честь, гідність і репутація, природні права і свободи, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною і правничою цінністю, а їх захист і забезпечення є пріоритетом держави, інститутів влади і суспільства.

Кожна людина є вільною і має право не бути поневоленою, право на особисту свободу та гідне життя, право на вільне спілкування і свободу поглядів, на вільну творчу діяльність.

Кожній людині гарантується її свобода робити все, що не заборонено законом і не спричиняє невинуватної шкоди правам і свободі інших людей, ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Посадові особи органів державної влади та правоохоронних органів можуть діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Кожна людина вважається добропорядною, доки інше не визначено в судовому рішенні, що набрало законної сили.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану незаконними діями чи бездіяльністю органів влади та їх посадових і службових осіб».

Список використаних джерел

1. Костенко О. М. У світі соціального натуралізму (вибране). Київ : Видавництво: «Паливода А.В.», 2020. 812 с.
2. Кудрявцев О. В. Адвокат на захисті потерпілого : практ. посібник. Київ : Норма права, 2023. 224 с.
3. Панова О. О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків : Панов, 2018. 510 с.
4. Савчин М. В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 648 с.
5. Слінько Т. М. Конституційне право України : підруч. Харків : Право, 2021. 592 с.
6. Тертишник В. М. Конституція України. Науково-практичний коментар. Київ : Алерта, 2022. 430 с.
7. Тодика Ю. М., Тодика О. Ю. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні : монографія. Київ : Ін Юре, 2004. 368 с.
8. Туниця Ю. Екологічна конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. Львів : Видавничий центр Львівського національного ун-ту імені Івана Франка, 2002. 298 с.

Регіна АНДРЮКАЙТЕНЕ

лектор Литовського університету
спорту (м. Каунас, Литва),
доктор (PhD) соціальних наук
(менеджмент)

Валентина ВОРОНКОВА

в.о. завідувача кафедри
управління та адміністрування
Інженерного навчально-наукового
інституту ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного
університету, доктор
філософських наук, професор

**ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ГЛОБАЛЬНА
ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ**

Новий виток науково-технічної революції та індустріальної трансформації є свідченням глибокого розвитку, цифрові технології все більше стають провідною силою, що спонукає до фундаментальних змін у способі мислення, організаційній структурі та режимах роботи людського суспільства, і це відбувається в усьому світі. Сприяння розвитку освіти і цифрових технологій надає нові великі можливості і спричиняє нові виклики. Коли цифрові технології входять у сферу освіти, зміни стають карколомними. Епідемія дала нам новий погляд на глобальну вищу освіту, змушуючи розглядати всі університети світу як єдине ціле. Наші студенти можуть використовувати освітні ресурси незалежно від країни чи регіону, в якому вони знаходяться. Вони мають більш різноманітні освітні можливості й зможуть користуватися глобальними ресурсами. За допомогою технологій цифрові навчальні ресурси можна широко поширювати в більш інклюзивний і відкритий спосіб у режимі реального часу, допомагаючи створювати навчальну онлайн-спільноту та ефективно гарантуючи освітню парадигму.

Ефективне використання технологій є критично важливим кроком до інклюзивного та високоякісного змішаного онлайн-навчання. Кожен великий розвиток та інновація в науці та техніці впливає на освіту та навіть змінює її, і цифрові технології змінять майбутнє вищої освіти. Так, вони можуть значно підвищити ефективність навчання та якість підготовки персоналу, надати гарну можливість для зростання міждисциплінарних талантів, які вкрай необхідні зараз. Крім того, цифрові технології, включно з інформатикою та штучним інтелектом, будуть сприйматися як базова наука. Цифрова освіта має бути більш справедливою, інклюзивною та якіснішою. Цифрові технології характеризуються взаємозв'язком, миттєвою ефективністю та динамічним

обміном. Вони можуть швидко перетворитися на засіб подолання часових і просторових обмежень, поширення обміну між школами, регіонами та країнами, щоб люди в різних середовищах могли мати рівні можливості та канали отримання освітніх ресурсів.

Цифрові технології – це механізми та інструменти для підвищення якості освіти. Розвиток цифрової освіти може збагатити застосування таких сценаріїв, як розумні класи, адаптивне навчання, інтелектуальна діагностика умов навчання, сприяння онлайн-освіті. Сьогодні глобальна освіта стикається із серйозними викликами та кризою навчання, тому реформа освіти є гострою потребою. Це також вимагає від міжнародної спільноти повною мірою використати силу цифрової трансформації, поглибити прагматичне співробітництво, сприяти зміцненню діалогу та комунікації, поширенню обміну, з'єднанню інфраструктури та спільному використанню цифрових ресурсів тощо.

Розвиток цифрової освіти та сприяння цифровій трансформації освіти є загальною тенденцією, потребою в розвитку та окремим напрямом реформ. Цифрова трансформація освіти в епоху після епідемії зазнає трансформації та модернізації, а економіка стикається з проблемами, спричиненими взаємопов'язаними структурними, інституційними та циклічними проблемами. Цифровий фон, технологічні інновації також стали головною темою нашої епохи та найважливішою рушійною силою зростання цифрового суспільства.

Цифровізація є необхідністю для виживання та зростання підприємств, це не лише технологічна інновація, а й загальна трансформація пізнання, цінностей, стратегії та лідерства. Лише змінивши картину, щоб вижити, зміни приведуть до успіху, а довготривале узагальнення врахує внутрішні й міжнародні цикли, що дозволить перетворити кризи на можливості та досягти вищого рівня. У процесі розвитку кожна бізнес-школа постійно інновує свою власну модель. Незалежно від того, чи є вона закритою чи відкритою, спрямованою на конкуренцію, співпрацю чи підривну діяльність, традиційний спосіб управління освітою стикається з величезними внутрішніми та міжнародними викликами. На цьому витку промислової революції технології просуваються семимильними кроками, штучний інтелект процвітає в цифровій економіці, технології сприяють всебічній трансформації освіти, цифрова трансформація також є обов'язковою у всіх сферах діяльності.

Тому вкрай важливо повністю розуміти цифрову трансформацію освіти, бути уважним до ризиків, спричинених цифровою трансформацією, належним чином керувати зв'язком між цифровою трансформацією та трансформацією бізнесу. Розвиток цифрових технологій відкриває безмежні та широкі перспективи для цифрової трансформації освіти, а інновації методів управління освітою та підвищення рівня управління є необхідними умовами для цифрової трансформації. Основні характеристики цифровізації в різних галузях промисловості відрізняються, підкреслюючи, що освіта – це взаємодія

між людьми, а освіта невіддільна від людей.

Тільки коли люди та машини об'єднані для реалізації взаємодії людини та комп'ютера та співпраці людини та машини, освіта може функціонувати ефективно, здійснити перехід до цифрової освіти та розвивати її. Оцифрування, з точки зору неспеціаліста, полягає у використанні інформаційних технологій для здійснення всебічної трансформації бізнес-процесів, перетворення складних об'єктів на інформацію, використанні цифрових технологій в освітніх сценаріях, що вимагають застосування переваг мереж, цифровізації та штучного інтелекту для інноваційної освіти та методів навчання, покращення рівня цифрового управління освітою та реалізації персоналізованої освіти протягом усього життя.

Підвищення рівня управління освітою – це необхідність сприяти покращенню рівня цифровізації освіти. Взаємозв'язок між цифровою трансформацією та управлінням освітою можна розглядати у трьох аспектах: 1) використання цифрових технологій для підвищення рівня управління освітою; 2) створення умов для цифрової трансформації освіти та сприяння глибокій інтеграції цифровізації в освіту; 3) розвиток цифрової освіти на основі навчання людей. Цифровізація – це процес безперервної еволюції, котрий можна грубо поділити на чотири взаємопов'язані етапи розвитку: 1) дані; 2) створення мереж; 3) знання; 4) інтелект.

По-перше, оцифрування означає надання даним значущості шляхом їх запису, аналізу та реорганізації. Дані – це абстрактне представлення фактів, сигналів або символів. Вони можуть бути примітивними та хаотичними, а необроблені дані часто можуть відображати лише характеристики певного аспекту речей. Оцифровка дозволяє структурувати дані та надати їм значущості. Оцифрування освіти – це процес структурування даних освітніх явищ або діяльності. На сьогодні з точки зору навчання цифровізація виявляється у зборі та накопиченні даних учнів у навчальних просторах, електронних підручниках та електронних шкільних портфелях, намагаючись представити повну картину всебічного розвитку в учня моральності, інтелекту, фізичного виховання, відповідних компетентностей у мистецтві та праці.

За допомогою технологій отримання знань (сенсор, відео, аудіо, зображення, текст тощо) можна плавно трансформувати навчальні плани, навчальні документи, навчальне програмне забезпечення, навчальні ресурси тощо у величезні ресурси навчальних даних. З точки зору оцінки результативність починається з різних аспектів, таких як освітня підготовка, інвестиції, процес і ефект, що базується на даних, діагностика та оцінка. З точки зору управління це виявляється в суб'єктних даних, створених на основі освітнього середовища, процесу прийняття освітніх рішень і процесу застосування освітніх послуг, викладання, матеріально-технічного забезпечення, кампусу та інших даних контенту управління.

По-друге, мережа – це збір даних, упорядкованих узгодженим способом,

на основі мережевої доставки закодованих інформаційних потоків. Мережа містить два значення: одне стосується використання Інтернет-каналів, комунікаційних технологій і комп'ютерних технологій для з'єднання комп'ютерів і різного електронного термінального обладнання, розподіленого у різних місцях, і спілкування одне з одним відповідно до певного мережевого протоколу, щоб користувачі мали змогу обмінюватися інформацією.

По-третє, програмне забезпечення, апаратне забезпечення та інформаційні ресурси належать до мережевого ефекту інформаційних продуктів. Цінність продукту для користувачів залежить від кількості інших користувачів, які використовують продукт, що має назву мережевих зовнішніх ефектів. Чим ширше використовуються ресурси, тим більшим є мережевий ефект, що задовольняє потреби користувачів у отриманні інформації, обміні інформацією, віддаленій співпраці. Технологія мережевої комунікації ефективно покращила швидкість і широту поширення інформації, реалізувала потік, інтеграцію, спільне використання освітньої інформації на основі взаємозв'язку, посилила ефект агрегації освітніх інформаційних ресурсів та «Інтернет+».

З точки зору навчання та викладання розвиток дистанційного навчання, перевернутих класів сприяв просуванню освітніх мереж, включно зі спільним створенням та спільним використанням навчальних ресурсів, координацією та уніфікацією процесів навчання та результатів, проривом у часі та місці навчання, різноманітністю змісту навчання та взаємодії тощо. З точки зору освітнього вимірювання та оцінювання мережа значно сприяла діагностичному оцінюванню, формальному оцінюванню, оцінюванню процесу та підсумковому оцінюванню, прийняттю освітніх рішень, розвитку освітніх послуг та інших засобів дистанційного керування безпосереднім і повним процесом.

По-четверте, інтелектуалізація – це збір інформації та пов'язаного з нею контексту між наборами інформації, сформованими з часом, а знання – це результат накопичення досвіду на основі великої кількості інформації. Через індукцію, дедукцію, порівняння та пошуки інформації цінні частини відкладаються та накопичуються і у логічний спосіб поєднуються з існуючою системою знань, щоб цінну інформацію можна було перетворити на знання. З розвитком мережі Інтернет з-поміж масивної інформації в цифровому просторі важко відрізнити правдиву від неправдивої, що серйозно впливає на її використання. Існує нагальна потреба в ефективній організації інформаційних даних та покращенні рівня знань. Інформація про освіту, що відповідає цьому етапу, наголошує на використанні графів для зберігання точок знань і зв'язку між кожною точкою знань у цифровій формі освіти, побудови бібліотеки ресурсів бази знань і проведення інтерпретованих оцінок із метою забезпечення адаптивного налаштування навчання та створення бази.

По-п'яте, інтелект – це автоматичне генерування та обробка даних машинами, що імітують людський інтелект. Штучний інтелект – це здатність

комп'ютерів імітувати людську мудрість, щоб обирати найкращий шлях на основі наявних знань для досягнення очікуваних результатів. Ефективне прогнозування та керівництво максимізує ефективність даних, інформації та знань завдяки комплексній цифровій трансформації та модернізації і реалізує інтеграцію фізичного, соціального та цифрового простору. Освітній інтелект полягає у здійсненні освітньої практики шляхом застосування технологій штучного інтелекту, зміні методів навчання та моделей навчання талантів, задоволенні подвійних потреб великомасштабної та персоналізованої освіти, реконструкції освітньої екології та створенні високоякісної системи, орієнтованої на учня. Data-орієнтований підхід до освіти – це збирання основних ресурсів; мережеве спілкування – це спільне використання ресурсів на основі взаємозв'язку даних та інформації; знання – це вилучення та інтеграція даних; інтелект – це штучний інтелект; хмарні обчислення – це комплексне застосування цифрових технологій, що мають здатність до самонавчання, самоорганізації та самоадаптації. Зі все більшою кількістю даних і кращими алгоритмами бізнес-процеси стануть більш автоматизованими, точними та персоналізованими, поступово переростуть у нову освітню модель та освітню екологію. Через складність та специфіку освіти сучасний рівень цифровізації освіти все ще перебуває на третьому етапі цифровізації, тобто етапі розвитку знань, водночас деякі технології та сценарії увійшли до етапу цифровізації освіти. інтелектуалізації, і перспективи тішать.

Цифровізація освіти неминуче призведе до глибоких змін у формі навчання. З розвитком оцифровки та інтелекту було подолано часові та просторові обмеження, а способи людської організації та спілкування значно збагатилися. Формується безмежний та повсюдний світ навчання. Орієнтація на навчання змінюється на орієнтацію на студента. Стає реальністю те, що кожен може навчитися чого завгодно в будь-якому місці, у будь-який час, у тому темпі та методом, що вважає за потрібне. Перетворити можливість цифровізації в реальність – це не лише технічне питання, але й проблема здатності управління та рівня управління, щоб поглибити розуміння важливості цифровізації освіти, створити відповідні системи та механізми, оволодіти технологіями та методами цифрової освіти та сформуванню цифрової освіти.

Цифрова трансформація освіти створила сприятливі умови для просування рівності в освіті та розширення охоплення високоякісних освітніх ресурсів, однак для перетворення досягнень технологічного прогресу в реальні переваги потрібне скоординоване управління всіх сторін. Потрібна координація та співпраця багатьох державних відомств, щоб добре виконувати роботу над розробкою найвищого рівня, своєчасно вживати заходів для виправлення ситуації, інновувати модель управління, подолати інституційні бар'єри та культивувати нову сферу «освіти протягом життя».

Список використаних джерел

1. Voronkova V., Nikitenko V. Smart education in the digital age: from smart education to smart business. *Edukacja i społeczeństwo VII : zbiór artykułów naukowych* / T. Nestorenko, Bernatova, W. Duczmal (red.). Opole : wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska, 2022. P. 268–276.
2. Voronkova V., Nikitenko V., Bilohur V., Oleksenko R., Butchenko T. The conceptualization of smart-philosophy as a post-modern project of non-linear pattern development of the XXI century. *Cuestiones Politicas*. 2022. Vol. 40. No. 73. P. 527–538.

Олесь КОТЕРЛІН

магістрант

Науковий керівник:

д. ю. н., проф. **Р. МЕЛЬНИК**

(Університет КАЗГЮУ

імені М.С. Нарікбаєва, Казахстан)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ТРАНСПОРТНИХ
ЗАСОБІВ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

Останніми роками в Україні набули популярності альтернативні транспортні засоби – гіроскутери, електросамокати, моноколеса, сігвеї, електричні велосипеди. Окрім зручності, легкості і практичності в користуванні, їх поширення сформувало низку викликів перед органами правотворчості і правозастосування. Раніше нами акцентувалося на відсутності належного правового регулювання їх використання і проблемах судової практики [1, с. 106–109]. Позитивним кроком стало прийняття Закону України «Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності і розвитку електрозарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів» [2]. Цей закон підкреслив актуальність досліджуваної нами теми і закріпив термінологічний апарат. Очевидним залишається той факт, що використання альтернативних транспортних засобів в Україні повинно отримати адміністративно-правове регулювання на рівні Правил дорожнього руху.

Слід зауважити, що регулювання дорожнього руху тяжіє до уніфікації. Вона, у свою чергу, забезпечується міжнародними договорами, такими як Конвенція про дорожній рух [3]. Спільні правила і підходи до організації дорожнього руху в різних країнах сприяють безпеці і спрощенню доступу учасників до нього. Відповідно, вважаємо доцільною уніфікацію в різних країнах правил дорожнього руху для альтернативних транспортних засобів.

Метою дослідження є аналіз і розкриття основних підходів до

адміністративно-правового регулювання використання альтернативних транспортних засобів в окремих зарубіжних країнах для подальшого напрацювання українських правил і підготовки єдиних міжнародних уніфікованих стандартів.

Керуючись необхідністю розглянути поставлену проблему на основі варіативності підходів до її вирішення, було вибрано декілька країн із різними правовими системами, економічною, соціальною, культурною складовою: Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Німеччина, Казахстан. У контексті кожної з країн було проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють використання альтернативних транспортних засобів. У випадку їх відсутності – застосування інших інструментів публічної адміністрації. У процесі аналізу треба було вирішити такі питання: 1) наявність чи відсутність адміністративно-правового регулювання; 2) основні концептуальні аспекти адміністративно-правового регулювання використання альтернативних транспортних засобів.

Сполучені Штати Америки. США є країною з федеративним державним устроєм. Відповідно, в ній діє як загальнодержавне право, так і право кожного зі штатів. Використання альтернативних транспортних засобів у США врегульоване на рівні штатів. Враховуючи особливості правової системи США, підходи до регулювання є диференційованими [4]. Аналізуючи статистичні дані і правові акти, можна виокремити два основні підходи до встановлення регулювання: 1) прийняття спеціальних нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання використання альтернативних транспортних засобів (для прикладу: штат Арканзас – «Акт про електричні моторизовані скутери» [5]); 2) застосування нормативно-правових актів, що були прийняті до створення і набуття розповсюдження альтернативних транспортних засобів (для прикладу: штат Каліфорнія, де застосовується Транспортний кодекс 1959 р. [6]).

Альтернативним транспортним засобам заборонено пересуватися дорогами загального користування у 3 штатах; у 7 штатах дозволено пересуватися узбіччями доріг; у 5 штатах дозволено пересуватися пішохідною частиною. Для них встановлені обмеження швидкості пересування: в 9 штатах – 15 миль на годину (24 км на годину); в 10 штатах – 20 миль на годину (32 км на годину); в 1 штаті – 25 миль на годину (40 км на годину); в 2 штатах – 30 миль на годину (48 км на годину). У 3 штатах для управління альтернативними транспортними засобами необхідно мати посвідчення водія на право керування транспортним засобом; у 14 штатах такої вимоги не передбачено. Мінімальний вік користувачів альтернативних транспортних засобів у 3 штатах – 12 років; в 2 штатах – 14 років; в 1 штаті – 15 років; в 10 штатах – 16 років. Необхідність захисних шоломів передбачена для користувачів до 16 років – в 3 штатах; до 17 років – в 2 штатах; до 18 років – 6 штатах; до 19 років – в 1 штаті. Не вимагаються шоломи в 5 штатах; вимагаються незалежно від віку – в 4 штатах.

Німеччина. Попри те, що Німеччина, як і США, є країною з федеральним державним устроєм, питання альтернативних транспортних засобів вирішене на державному рівні. Використання альтернативних транспортних засобів у Німеччині врегульовується постановою «Про участь невеликих електричних транспортних засобів у дорожньому русі» [7]. Це постанова про використання електричних транспортних засобів без сидінь та самобалансованих транспортних засобах.

Основними особливостями німецького підходу є: 1) користуватися альтернативними транспортними засобами можна з 14 років; 2) пересуватися на альтернативних транспортних засобах можна в межах населених пунктів і поза населеними пунктами на велосипедних доріжках і пішохідно-велосипедних доріжках; 3) максимальна потужність електричних самокатів обмежена 500 Вт, самобалансованих транспортних засобів – 1400 Вт; 4) для користувачів альтернативних транспортних засобів не передбачено вимоги наявності посвідчення водія на право керування транспортним засобом; 5) вимоги наявності шолому чи іншого захисного спорядження не передбачено; б) постанова передбачає вимоги до технічної перевірки альтернативних транспортних засобів.

Велика Британія. Ця країна зацікавила тим, як розроблений майже 200 років тому нормативно-правовий акт може бути застосований в сучасних реаліях. Згідно з Highway Act 1835 [8] використання альтернативних транспортних засобів на дорогах і тротуарах Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії заборонено. За невиконання цього правила передбачено накладення адміністративного стягнення – штрафу на суму 300 фунтів стерлінгів. Виняток становить можливість пересуватися територією приватної власності, але за умови погодження з її власником.

Казахстан. Концептуально ситуація в Україні і Казахстані є доволі схожою. Правила дорожнього руху в Казахстані не регулюють використання альтернативних транспортних засобів. Однак ця країна має позитивний досвід – прийняття стандарту СТ РК 3769-2022 «Самокати електричні. Технічні вимоги» [9]. Ним передбачено визначення електричних самокатів, основні вимоги до їхньої конструкції, оснащення і безпеки.

У досліджуваних нами країнах відсутній єдиний підхід до адміністративно-правового регулювання використання альтернативних транспортних засобів. При вирішенні питань про врегулювання альтернативних транспортних засобів розглянутими країнами взято за основу три ключові аспекти: 1) технічні характеристики; 2) можливості допуску до дорожнього руху; 3) вимоги до особи, яка здійснює управління. До технічних характеристик можна віднести: 1) швидкість; 2) маса; 3) відсутність сидіння; 4) наявність систем стабілізування; 4) оснащення електричним двигуном.

Допуск до дорожнього руху передбачає вирішення таких питань: 1) можливість руху дорогами загального користування; 2) можливість руху велосипедними доріжками; 3) можливість руху пішохідними зонами.

Крім того, враховано вимоги до особи, яка здійснює управління таким транспортним засобом: 1) вік допуску до управління; 2) наявність посвідчення водія на право керування транспортним засобом; 3) необхідність використання шолому чи іншого захисного обладнання.

Відповідно, ці аспекти необхідно врахувати при врегулюванні використання альтернативних транспортних засобів в Україні і підготовці єдиних міжнародних уніфікованих стандартів.

Список використаних джерел

1. Котерлін О. Р. Адміністративно-правове регулювання використання електричних транспортних засобів: українські реалії та міжнародний досвід. Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення : зб. наук. праць за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9–10 квіт. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 106–109.
2. Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності і розвитку електророзрядної інфраструктури та електричних транспортних засобів : Закон України від 24.02.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2956-20#Text>.
3. Конвенція про дорожній рух від 08.11.1968. Відень: Організація Об'єднаних Націй. Ратифікована із застереженнями і заявами Указом Президії ВР УРСР № 2614-VIII від 25.04.1974. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041#Text.
4. The 2022 Comprehensive Guide to Electric Scooter Laws. *Unagi*. URL : <https://unagiscooters.com/scooter-articles/the-comprehensive-guide-to-electric-scooter-laws-2022/>.
5. Electric Motorized Scooter Act : HOUSE BILL 1619. URL : <https://www.arkleg.state.ar.us/Bills/Detail?id=HB1619&ddBienniumSession=2019%2F2019R>.
6. 2011 California Code. Vehicle Code. DIVISION 11. RULES OF THE ROAD [21000 - 23336]. URL : <https://law.justia.com/codes/california/2011/veh/division-11>.
7. Verordnung über die Teilnahme von Elektrokleinstfahrzeugen am Straßenverkehr : Elektrokleinstfahrzeuge-Verordnung vom 6. Juni 2019 (BGBl. I S. 756). URL : <https://www.gesetze-im-internet.de/ekfv/BJNR075610019.html>.
8. Highway Act 1835. URL : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Will4/5-6/50/section/72>.
9. Самокаты электрические. Технические требования: СТ РК 3769-2022. URL : https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37484437&pos=2;-106#pos=2;-106.

Mariana PALCHYNSKA

Head of the Department Philosophy,
Psychology and Pedagogy,
State University of Intelligence
Technology and Telecommunication,
Odesa

VIRTUALIZATION IN THE RELIGIOUS LIFE OF MODERN SOCIETY

The actuality of the topic is determined by the development of information and communication technologies (primarily computer technologies and the Internet) in all spheres of modern society, including the religious life. The number of personal Internet connections has been recently increased and this process has a significant impact on the ability of users to provide and consume religious information, as well as to encourage the use of the World Wide Web information field by religious associations. The process of adapting of religious associations to technological progress and further using of new technologies is one of the actual research problems, as the emergence of an information society leads to a change in some important mechanisms of functioning of religion in the modern world as a social institution and a form of social consciousness. The aim of the article is to analyze virtualization as a global process which is specific to the religious life of modern society.

The research was carried out by using of the following scientific methods: specifically historical, which made it possible to examine virtualization in modern religious life in combination with other processes currently existing in it and to analyze the peculiarities of virtual religions; due to the socio-cultural method the changes in the realm of religion occurring under the influence of mass introduction of information technologies were revealed; comparative method allowed to distinguish those processes in religious life which had been characteristic to all religious directions existing in modern society, and virtualization as a distinctive tendency of religious life.

Virtualization is an integral part of the global information awareness of the society. In the context of this work, an examination of this process allows to identify the basis of the changes occurring in religion on global and local levels. In worldwide the globalization stimulates «...not only supranational capital and the integration of economic systems, but also leads to a new phenomenon, which can be defined as «a virtual restriction of world civilization» [20, p. 12]. Virtualization as a global process is indicated by increasing the numbers of personal computers users. It contains both the activities of social institutions in the virtual space and the emergence of some elements of social life which have no analogues in social life. Replacing the stage of development of technologies and the accumulation of mass

of information, the new stage appears when the optimization of opportunities is main element which is provided by computers and information networks, access to the virtual space and its development. Virtualization promotes the emergence of a new kind of reality – virtual, that is, potential reality.

It is difficult to overestimate the role of religion in any society, so in the context of socio-philosophical issues it is impossible to exclude the religious sphere: «Philosophy has always shown a keen interest in religion, problems of its meaning and sense, role in individual and social life» [12, p. 24]. As it was mentioned above, religion, as one of the largest social institutions, is subjected to the transformations which are inherent in modern society, so it is logical that society is influenced by virtualization as a global process. Special attention is paid not so much to the technological, but to the socio-cultural aspect of the virtualization of religious life, namely: what kinds of transformations the cult practice is subjected, in what way the religious consciousness among the visitors of the religious segment of the Internet is changed, what conditions the virtual and religious influences are formed under and in what way this process influences the dynamics of religious life.

Religious life can be determined as «the reproduction of religious ideology in the complex of all activities of religious communities» [1, p. 543]. Accordingly, the religious life of believers is subjected to the practical implementation of religious ideas, where they act as the repeaters of a particular religious ideology. In religious life virtualization can be defined, on the one hand, as a phenomenon which is caused by the formation of the information society, and on the other hand, it must be taken into account the changes occurring in religious life. Among the theories which analyze the condition of religion in the modern world, the author considers it appropriate to refer to the concept of convergent processes in religion, because it allows to describe the changes occurring in modern religious life in better way.

To examine religious phenomena G. Frick used the term «convergence» the first. Having based on the tradition which was founded by D. Schleiermacher, G. Frick used this term to refer to parallel phenomena which was similar to processes in different religions. The founder of the concept of convergent processes in religion defines that in modern Ukrainian scientific thought nowadays convergent processes are considered to be «characteristic of more than one religion and also indicative of directions in convergence of social, doctrinal and organizational positions between religions» [13, p. 38] and defines virtualization as a process of «increasing of the role of cybernetic means in modern religious life» [13, p. 43]. Examination of convergent processes allows deepening the analysis of such complex social phenomenon as religion. The concept of convergent processes in many ways makes it possible to understand the changes which are taking place in modern religious life under the influence of information progress.

As for virtualization, it is one of the most dominant processes in world society, it is necessary to describe some aspects which can help to analyze the current state of religious life in modern society. First of all, it is necessary to determine what place Internet resources have in religious activities and if religions can ignore a global

computer network as one of the main means of communication in modern society. It is also necessary to examine a specificity of religious segment of the Internet and the setting of motives encouraging the representatives of religious directions to refer to cyberspace; the determination of the Internet as one of the means of religious information distribution and its difference from various sources of media; the revealing of confessions which are the most active in the Internet information field; the existence of religious phenomena which are specific for it and the influence on everyday religious consciousness, it means the feedback which is revealed in the necessity of increasing of virtual cultures and their diversity.

In order to identify the global computer network of the Internet as leading means of implementing of media strategies of religious organizations, it should be noted that the mass media in modern society is – «one of the leading factors in human adaptation to social relations, a way of being in world which is changing fast, engaging with the culture and all wealth of the spiritual life» [14, p. 77], as almost all world communities are connected to the global information space in different ways. This necessitates the analysis of the interaction of religious associations with the modern media system and the determination of the place of religious information in traditional media such as the press, radio and television.

The development of the information sphere has led to the modernization of the media, but the mass culture that forms the demand-side society sharply reduces the quality of the information product, as the vast majority of the information field is filled with commercially profitable materials. This leads to significant changes in the media context: priority is given to materials which are aimed to the higher income groups of population. For other categories of the population, the largest block of the information field is filled with entertainment programs and news resulting in a decrease in the number of information-analytical, cultural, religious and other types of programs. The financial dependence on the given materials arise the priority economic stimulus for the functioning of media. This has a significant impact on the quality of the information product, which is reflected, first of all, in the lack of information of the audience about the activities of the most important social institutions (including religious ones): «The media creates and programs ... our reality. It forms public opinion and ideological illusions. Information producers become a caste of priests and it directs and manipulates reality» [8, p. 83].

The term «media culture» was introduced into science to refer to a specific type of society, which can be defined as a set of information and communication means, material and intellectual values which were produced by mankind in the process of cultural and historical development, which contribute to the formation of social consciousness and socialization of personality. Media culture contains mechanisms, rules of transmission and perception of information allowing it to act as one of the constituents which form the ideology of personality and its development, namely, the ability to perceive, analyze, and evaluate media text that is the information which a person receives through the media.

In the modern world, where the importance of information and the means of

its transmission are increasing, religions are not only apart from the development of the modern information industry, but they also actively use it to increase the effectiveness of certain areas of their activity: missionary, educational, and others. The interaction of religious associations with the media has a number of specific features that significantly affect their activities. The main influence of the media on religion in modern society is, first of all, «how exactly religious directions will be perceived by public opinion» [16, p. 63]. It should be noted that there are differences in revealing of religious issues by social and confessional media.

It is possible to distinguish two levels of determination of religious subjects by social media. The most widespread journalism for a mass audience it is the journalism that publishes material on a religious topic in case if it is related to actual resonant events, regardless of the positive or negative conceptual filling. It is at this level the average recipient receives basic information about religion and forms the perceptions of religious life in modern society. The social media also publishes analytical materials on religious content, which are published in general or specialized (including scientific) media. The main aim in elucidation of the events of religious life for such media is the most objective view of events. Religion is reviewed there as a socio-political institute, the level of its review is higher than in the previous group of publications on this topic, as their main aim is to give an objective assessment of the events of religious life, to determine socio-cultural factors which significantly affect the course of events.

Information about religious life is conceded in quantitative and qualitative terms to politics, economy, sport, show business – these topics are presented in much more detailed and versatile media, however, as we understand it, it does not diminish the role of the religious factor in society. A review of decisive moments in the history of the twentieth century shows that «religion is now one of the main reasons of resonant events, including events which are not always directly related to it. Most conflicts which continued at the end of the twentieth century and passed into the new century had a religious component» (Morozov available at http://www.religare.ru/2_309.html). Religious organizations do not practically have analytical publications and the thematic range of materials of printed issues is very limited. For comparison it should be noted, in social publications, which are devoted to religious topics.

Obviously, in the process of the globalization and dynamics of the development of modern society, religions should optimize their interaction with the media in order to enable the consumer in the media space to become acquainted with the religious information spectrum in such context that would suit social and religious consumers of information. The problematic aspects in the interaction between religious organizations and the media arise, first of all, because the media, according to the opinion of most researchers, acts as a one-sided process which is aimed to meet the needs of the mass audience [10, p. 29]. They function as means of review and reflection of the life of modern society, and in particular, in such an important sphere as the religious one. In this perspective, the cooperation of the

media and religious organizations is almost ineffective for the religious organizations, but the media is reviewed by the representatives of religious directions as «spiritual and practical activity, which has the function of introducing into the mass consciousness of a certain system of values» [7, p. 94].

Religious organizations are often dissatisfied with the coverage of religious issues by the media due to the lack of a clearly formulated information policy. The legislative framework of the Ukrainian state regulates the sphere of interaction of religious directions and mass media, but does not determine the level of reliability of published information, which promotes the false data. Submitting religious material, the mass media often distorts some aspects of religious life and worship, as well as the essence of religious doctrine. There are many examples where incompetent or deliberately incorrect publications contributed to the incitement of inter-religious animosity and the undermining of the reputation of religious associations.

The increasing of spheres of use of information technologies in modern society are reflected in the activity of all social institutions, including religious life, as it also necessitates optimization of existence in the virtual space and in turn it affects the dynamics of activities of religious organizations. Almost all religious organizations overspread the information about their activities on the Internet using not only informational but also other Internet resources (as an example interactive and multimedia resources) and make a great effort for the most effective filling of the virtual information space: «the main task of religions is to make this world a better place, and in today's world this task is better realized through the Internet» [16, p. 66]. Virtual religions which exist only within the virtual space are appeared. Some religious rituals are performed through the global computer network and they acquire some transformation. Nowadays, all actual religious processes, both in confessional and social interpretation, are reflected in the virtual space (i.e. non-confessional sites covering religious issues). Some religious internet projects have a multifunctional purpose (for example, internet projects of inter-religious cooperation which are created for inter-religious dialogue and cooperation of different religious associations).

In the virtual space, there is a large number of religious web resources which are difficult and sometimes impossible to obtain in another way, that is, in the virtual space religious information takes on a global dimension in relation to any audience. Various religious information covering religious topics on confessional and social sites is available for user who is interested in religious topics. The distinctive features of the global computer network of the Internet as an information medium can be distinguished as follows:

- there is no time barrier – interested information can be viewed at any time of the day;
- there is no space barrier – the information is accessible from any place of the planet where there is access to the Internet, there are no geographical restrictions;
- there is no quantitative barrier – the World Wide Web provides an unlimited

information array, the familiarization with it has convenient order and volume for the user [19, p. 67].

The formation of the religious segment of the Internet occurred in 2000-2001, it can be defined as a set of resources which appear as a result of the reproduction of certain spheres of religious life in the virtual space. There is an unexpected increase in the growth of this segment of the Internet, it is proved by the growing number of official sites of religious confessions and analytical social sites which contain material on religious topics; growing the thematic spectrum of provided information (thematic web sites for youth, children, parents, businessmen, military personnel, etc.); inter-confessional and inter-religious web conferences; active use of interactive and multimedia resources; religious directions whose activities are limited only by virtual space; joint internet projects of different religious directions and others. From the beginning of inception of the religious Internet, the interactive component has been excluded from use by almost all religious associations, whereas now it is used despite confession affiliation in the form of chats, forums, web conferences, spiritual issues and others. Nowadays it is possible to note not only the numerical increase, but also the qualitative improvement in the technical implementation of sites on religious topics [16, p. 30]. The tendencies of increasing the use of Internet resources in the activities of religious associations are also connected with the fact that the Internet allows in a short time and with a more complete amount of information to form a full and objective representation of the dynamics of religious life in Ukraine on the basis of social and confessional resources.

One of the leading features of the Internet in our researched field can be characterized as religious pluralism, which is confirmed by the existence of the sites of practically all known religious directions, world religions (Christianity, Islam, Judaism, Buddhism) and also new religious movements and directions in the information field of the Internet. Religious organizations are currently actively using the Internet and this process is proved by the quantitative indicators of filling the Internet space and the range of resources which is used in their practical activity. On the official sites of the most common religious organizations (i.e. Christianity, Judaism, Islam, and Buddhism) users can get acquainted with the basics of doctrine, sacred texts, libraries, sermon texts, guest books, mailing lists, contacts, thematic materials which are given by one or another religious associations (in more detailed review of the official sites of religious associations, the most of their content will not be characterized by the fact that they all have approximately the same information spectrum). Such sites are classified as «representative» because they allow to make the presentation or overview of the doctrine and activities of the religious community. Religious associations also make announcements on the Internet and publish a schedule of events, a list of educational, charitable and missionary programs. There are electronic analogues of confessional newspapers and magazines on the Internet, as well as those confessional editions which do not have analogues in print.

The necessity to analyze the religious segment of the Internet is also determined by the fact that it has its peculiarities as means of overspreading of the information of religious content, which can be distinguished as follows:

- in the Internet media field, all religious directions receive equal information rights regardless of the number of followers, financial and other opportunities. It is necessary to remind that we are discussing such a convergent process as the unification of exteriorization. This allows the user to get acquainted with all the religious directions which operate in the virtual space, and gives opportunity religious associations to form their own conceptual content of websites;

- nowadays the Internet is the most technically and materially accessible means of placing the religious information;

- the Internet allows for the most reliable coverage of the events of religious life, but for the confessional media it is much more difficult to do this because of a number of factors which have been mentioned in the previous section;

- religious information that is placed in a virtual space has the widest range of information. In addition, the absence of restrictions on the spiritual and religious needs of the state and internet-providers allows the users of religious websites to become acquainted with the full range of material which is available on the Web on religious topics;

- each religious community and individual believer is able to become a full participant in the global information space;

- in the modern world, the most effective activity of religious organizations is possible only with the use of Internet resources.

Considering all mentioned above, as well as some of the problematic aspects of presenting religious topics in the mass media, it is logical to refer religions to the Internet to optimize their activities in the global information space.

Virtual religions deserve a detailed analysis because they are examples of the impact of virtualization on religious life. This allows to identify some of the tendencies which characterize the further possible change of religion as a social institution and as a spiritual phenomenon. The virtualization of religious life has contributed not only to the development of a global information space by pre-existing religions and also the religious movements which appeared in it, whose activity is entirely limited to virtual space and is aimed exclusively at users of the global computer network. This requires an additional classification of religions in the modern world.

A number of means of classifying religions have been developed in scientific thought. For example, R. Bellach identifies five types of religions: primitive, archaic, historical, early modern and modern [5]; M. Weber classifies religions according to their views on the salvation of the soul; Confucius emphasizes the salvation of the soul in the real world as well as in the other world.

Analyzing virtual religions, it is necessary to take into account their peculiarities, as well as the specifics of the socio-cultural space in which they function, so it is appropriate to divide virtual religions according to the following

classification in accordance with the criterion for motivating their access to the Internet:

1) Internet religions are virtual religious organizations which are based on the dogmas of traditional religions and aimed at users of the global computer network. They provide an opportunity to meet religious needs, both for those who do not recognize the traditional forms of cult practices in various circumstances, as well as for persons who do not identify with a particular religious belief;

2) cyber-religions are religious beliefs which are based on the adoration of technological progress and the sacralization of the Internet. This type of virtual religious movements attempts to form an idea of the human soul in the form of a functional structure of a biological computer, that is, the spiritual nature of individual is presented as «an information-logical structure, on its basis the spiritual processes of individual occurring in mind and subconscious mind are reviewed» (Obuhov 1995: 117);

3) marginal virtual movements which appear on the global computer network as a reaction of protest to some social phenomena, or whose activities are contrary to current legislation. In this case, the Internet is the only means of spreading the doctrine and uniting the followers. It should be noted that «the marginalization of religion is one of the leading tendencies of transformation of mass religious consciousness in modern society» [17, p. 111], which can most clearly be seen precisely on the Internet. The growth of this particular group of virtual religions can also be illustrated by the example of observation of B. Frankl: «There is a tendency to move away from traditional beliefs, not from religion. We are approaching the personal, most deeply personalized religiosity by means of it everyone is able to communicate with God in own, intimate language» [9, p. 336].

The emergence of these virtual projects is determined first of all by the change in motivation in the self-identification of believers. According to sociological research, the modern man is convinced that «it is able to be a believer even without active participation in the activity of any church» [11, p. 47]. Secondly, in the conditions of becoming an information society, «the basis of traditional religiosity – the integrity of ethno-cultural being, the ethno-psychological unity of large human communities is destroyed. Traditional means of overspreading socially meaningful information lose the significance... In the information society this connection is minimal as virtual communities are the connecting factors» [3, p. 103]. Accordingly, religiosity in the system of global information exchange does not lose its significance, but acquires a new quality: «Human being always aspires for the limits of itself, always aspires for the meaning» [9, p. 335], so religion can be examined not only as belief in God, as well as belief in the meaning of own being, which correlates with the supernatural. If we review the diversity of virtual religions according to Frankl's view, then it can be concluded that some of these religions try to give potential followers a belief in a meaning which is different from the meaning in traditional religions.

It should be noted that the degree of further modernization of forms of

representation of religion in some case depends on the further expansion of the global computer network Internet and the extent to which social groups and institutions deepen into it: «religion depends on the level of knowledge. Knowledge has changed – so the religion has changed too... if you want to change religion – give knowledge, everything else will work. This form of thought is not incorporeal but it is expressed in one form or another» [2, p. 28].

As a result of the active distribution of personal computers connecting to the global computer network, a new social group is formed – cyber-believers. This community of people is characterized by satisfaction of religious needs mainly due to the Internet. Virtual space allows to gain a religious experience which cannot be reproduced by other means. A new kind of religious consciousness is formed under this influence – cyber-religiosity. In the context of the psychology of religion, the question of the study of virtual religious experience, its relation with existing forms of religious experiences is urgent. The emergence of this type of virtual religious consciousness, such as cyber-religiosity, is predetermined by the impact on society of computer technologies, as the specificity of the virtual space brings to life a new form of expression of own spiritual and religious views. Therefore, the religious beliefs which exist in the virtual space can be reviewed not only as a marginalization of religion, but also as means of adapting a person to the conditions of current life.

In terms of the anthropology of religion the problem of the believing person arises in a new way: in the virtual space the person is able to form own sacred world: «In a post-industrial society the separation of culture and social structure is able to develop... one of the deepest human powers is the desire to sanctify social institutions and belief systems, which informs the meaning of life and denies the meaninglessness of death... The absence of a stable moral basis is a cultural contradiction of this society, the greatest challenge» [4, p. 651-652].

Interaction between religion and the Internet is realized at least in two spaces: social and spiritual. The social space is characterized by the fact that religion uses a virtual space with other social institutions. In this case, as it has been mentioned above, the Internet is more technically advanced from the point of view of communicative space. Religion in the network as means of spiritual communication is in special interest, and that is why it is appropriate to raise the question of the limits of the permissibility of technological innovation in the realm of religion, because in the Internet space, at least now, it does not acquire the whole set of characteristics which are specific for it in real society. This actualizes the issue of transforming the conceptual content of the sacred context of religion in cyberspace. Existing religious directions have denied the possibility of completely replacing the real worship with virtual one, but the degree of virtualization of cult practices depends on the further development of technological progress, the level of informatization of the society and a number of other factors, including the addictive of users to the Internet recourses, which have already been provided by religious associations. It is too early to talk about the radical transformation of religion as a spiritual institution in the virtual space, but the impact of virtualization on religious

life is quite significant. However, in terms of further development and widespread of computer technologies, such a transformation of religious activity is likely to result in a further change in religion as a social institution.

The conclusions summarize the theoretical generalization of the reviewed material.

The emergence of an information society causes complex innovations in various spheres of the modern society as the intensification of information exchange through the newest technologies, such as the Internet, has a significant impact on the life of social institutions, in particular religion. The analysis of the prospects of using the resources of the virtual space by religious institutions makes it possible to ascertain: firstly, even at a sufficiently low level of informatization of the society (for example, in Ukraine) the Internet has already occupied one of the priority places in the activity of religious organizations; secondly, in terms of the dynamics of personal connections to the global computer network, the further optimization of religious communities in the virtual space can be predicted. Thus, in the modern world, religion becomes one of the resources of the information society.

The impact of virtualization on the religious life of modern society is, first of all, that the Internet has become an integral part of modern religious life – practically all religious beliefs, regardless of their numerosity and legal status, use the space of the global computer network in their activities. There is also a steady tendency to increase the resources of the religious segment of the Ukrainian Internet and those spheres of religious life which are reproduced in the virtual space: if initially the global computer network is used as a more sophisticated communication tool which is able to increase the effectiveness of practical activity of the religious communities, now there is also a transformation of cult activities into the virtual space. Filling the information space of the Internet, religious communities take into account the specificity of the Internet audience by age, gender, educational and other characteristics.

Interpretation of religious life events in the media space of current mass media usually has a negative impact on the activities of religious associations, creating some conflicts between members of religious communities and journalists as a result of incorrect publications. It also encourages religious organizations to seek adequate means of reflecting their religious situation in the information field of the global computer network. Without the use of media, religion loses its relevance, so representatives of religious organizations are interested in optimizing their cooperation with the media. The status of religious information in the press, radio and television does not satisfy the information needs of religious associations and as result it is logical to refer to the Internet as a priority means of overspreading of religious information.

The peculiarities of religious movements, which operate mainly in the virtual space, are, first of all oriented on target audience, i.e. users of the global computer network of the Internet, less regulated rules of behavior during religious actions, resulting in a certain change in the traditional understanding of socio-cultural and

sacral concept of religion. Most adherents of virtual religions are believers who use information technologies and under different circumstances they neglect the most common religious beliefs and traditional forms of cult practices. Nowadays the virtual religions are in most cases reproduced as a simplified version of existing religious beliefs and make a great effort to maximize the use of interactive Internet resources to attract the attention of online audiences through the communication capabilities.

Under the influence of virtual religions, a new social group is being formed in today's society – «cyber-believers», who are characterized by satisfying their needs entirely through the global computer network. Further study of this phenomenon may reveal the peculiarities of the dynamics of this group, as well as the detailed analysis of the content of such concepts as «cyber-religiosity», which characterizes the form of public religious consciousness in the virtual space.

Список використаних джерел

1. Academical religious studies: tutorial, 2000, Kyiv, scientific editor prof. Kolodnyy A., 862 p.
2. Albrow M. The Global Age. Stanford : Stanford University Press, 1997. 123 p.
3. Barannikov, Valentin & Matronina, Ludmila 2004. The dynamics of religiosity in the information society [Sotsialnyie issledovaniya] Vol 9, 102 – 107 pp.
4. Bell Daniel, 2004. The future post-industrial society. Social forecasting experience. Moscow: Academia, 788 p.
5. Bellah R. N. The broken covenant: American civil religion in time of trial. Chicago : University of Chicago Press, 1992. 222 p.
6. Brzezinski Z. The grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. New York : Basic Books, A Member of the Perseus Books Group, 1998. 240 p.
7. Church and social communication : Basic Documents ; introduced and edited by F.-J. Eilers. Manila : Logos Publication, 1993. 340 p.
8. Destructive psychotechnics, 2002. [editor Mitrofanova I.], Sankt-Peterburg: Ekslibris, 224 p.
9. Frankl, Victor 1990. Human in search of meaning, Moscow: Progress, 368 p.
10. Hanson E. O. Religion and Politics in the International System today. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 345 p.
11. Kargina, Irina 2004. Self-identification of believers: social motivation, Sotsialnyie issledovaniya, Vol. – pp. 45 – 53.
12. Konverskiy, Anatoliy 2000. Theory and its rationale: monograph, Kyiv, Center of Practical Philosophy, 179 p.
13. Martinyuk, Eduard 2002. Convergent processes in the religious life of the second half of the 20th century, Comparative studies of religion: science and religion: dialogue problems, Vol.1, pp. 37 – 49
14. Nevshupa, Anna 2005. Religious Consciousness and the Modern Information Space, Comparative studies of religion: socio-philosophical aspects of religious studies, Vol.3, pp.77 – 93.
15. Obuhov, Vladimir 1995. Gospel Laws and Cybernetics Laws, Kyiv: Manuscript, 295 p.
16. Palchynska, Mariana 2005. The role of the media in the practical activities of religious organizations и prospects of interreligious dialogue on the Internet (based on an expert survey of representatives of religious organizations of. Odessa) [Perspektivy] Vol 2(30),

pp. 61 – 68.

17. Pankov, Aleksandr 2007. The marginalization of religiousness as the main result of the transformation of religion in modern Ukrainian society [Comparative studies of religion: socio-philosophical aspects of religious studies] Vol.6., pp. 111 – 121
18. Skvortsov, Leonid, 1991, Information Culture – a key to social development and improvement of human existence, Haag, 52 p.
19. Voyskunskiy, Aleksandr 2001. Internet metaphors, Voprosy Filosofii, Vol. 11, pp. 64 – 79.
20. Zgurovskiy, Mikhail 2001, In the maelstrom of globalization: challenges and opportunities, [ZERKALO NEDELI] Vol 45., p. 12.
21. Mucha O., Stawiński P. Religijność online. Nowe formy czy nowe religie? Potrzeba religii. Dynamika praktyk religijnych i rytualnych. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2015. S.105–116.
22. Koliban O. Religion and media: modern challenges. «The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2019», International Scientific Conference. Kyiv : Publishing center «Kyiv University», 2019. P. 127– 128.
23. Karaflogka, Anastasia 2002. Religious discourse and Cyberspace [Religion] Vol.32. 279–291 pp.
24. Helland C. Online religion as Lived Religion. Methodological Issues in the Study of Religious Participation on the Internet. *heiDOK*. URL : <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/5823/>.
25. Hassan I. The postmodern turn. Essay in postmodern theory and culture. Ohio : Ohio State University Press, 1987. 267 p.
26. Shmidt, E., Koen, Dzh. 2015. Novyi tsyfrovyy svit. Lviv : Litopys.,. 368 s.
27. Kheilz, K 2013. Yak my staly postliudstvom: Virtualni tila v kibernetysi, literaturi ta informatysi: per. z anhl. Kyiv : Nika-tsentr.,. 426 s.
28. Saukh, Petro 2016. Kultura i relihiia pered vyklykamy hlobalizatsii: demarkatsiia mezh vplyvu. Relihiia u hlobalnomu sviti. S. 33–36.

Зоя АТАМАНЮК

доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (м. Одеса), доктор філософських наук, доцент,

НАЦІОРИЄНТОВАНИЙ ХАРАКТЕР ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Освіта формує у молодій людини особистість, відчуття належності до конкретного соціуму. Освітня діяльність є одночасно і соціалізацією молоді людини, бо в процесі навчання остання здобуває не тільки наукові знання, але й знання життєвого досвіду. Сучасна система освіти виконує значно більше функцій, ніж у попередні історичні періоди свого існування. Освіта транслює зразки культури для наступних поколінь, зберігає культурні надбання

суспільства. У межах освіти розвивається наука, особливо її фундаментальні напрями. Освіта використовує засоби мистецтва для людської особистості. В останні десятиліття важливу роль для галузі освіти відіграють інформаційні технології. Освіта покликана сприяти ідентифікації молоді з нацією, рідною землею. Національно орієнтована освіта сприяє формуванню загальнонаціонального рівня соціальної свідомості. Через національну свідомість виховується еліта нації, що орієнтована на збереження її ментальної цілісності. Громадяни, які є носіями національної свідомості, сприяють формуванню подальшого професійного навчання і здійсненню здобутків на користь власної держави з урахуванням національних пріоритетів. Необхідність підвищення відповідальності кожного за долю своєї країни та світу в цілому, використання набутих знань із метою не тільки соціального, а й морального прогресу в умовах глобалізованого світу сьогодні є запорукою успішного розвитку держави.

Українське суспільство є полікультурним і толерантним, крім того, здатним накопичувати зовнішні впливи, елементи культури, адаптуючи їх до збережених власних національних традицій. Саме така характеристика українського суспільства викликає певне занепокоєння, оскільки є небезпека втрати власної самобутності. Наслідком такого необачного ставлення до збереження самобутності стало, на нашу думку, створення можливості злочинної влади росії прагнути до загарбання українських територій. На наш погляд, на нинішньому етапі ми маємо бути обережними у питаннях нашої самобутної культури. Як нам здається, одним зі шляхів є розвиток освітньої галузі як такої, що здатна укріпити національний дух держави [2, с. 5]. «Освіта, може, є тією складною і розгалуженою соціальною технологією, яка дозволяє не тільки сформувати інтелектуальний потенціал нації, але й налаштувати і зорієнтувати його на примноження національного багатства. Така технологія дозволяє виробити свій власний шлях розвитку як соціуму в цілому, так і певної галузі науки зокрема з урахуванням власних національних інтересів і пріоритетів» [2, с. 5].

Головним аспектом сучасної української освіти є, як зазначалося вище, саме національний фактор. У будь-якій країні освіта має національний характер. Вона здатна мобілізувати культуру народу, підготувати нову інтелектуальну людину, яка повинна стати новою генерацією нації; має ґрунтуватися на культурно-історичних цінностях народу, його традиціях і духовності. Освоєння суспільством своєї культурної спадщини стає домінуючим у системі освіти. Адже на спадщині і традиціях минулого повинна утверджуватися і формуватися освіта, збагачуватися духовність нашого молодого покоління. Освіта допомагає молодій людині сформувати особистість, відчуття належності до конкретного соціуму. Освітня діяльність є одночасно і соціалізацією молоді людини, бо в процесі навчання остання здобуває не тільки наукові знання, але й знання життєвого досвіду. Отже, «освіта повинна бути спрямована до культурно-духовних витоків,

національного відродження» [1, с. 1–23].

У межах освіти розвивається наука, особливо її фундаментальні напрями. Освіта використовує засоби мистецтва для людської особистості. В останні десятиліття важливу роль для галузі освіти відіграють інформаційні технології. Особливо актуалізувалися онлайн-форми роботи в період пандемії. Засоби масової інформації виконують роль транслятора і популяризатора. Невід’ємною найважливішою складовою фундації культури є інтелектуальний потенціал викладачів, практика навчання, вся сфера освіти [2, с. 4].

У сучасному багатовекторному світі, на нашу думку, саме освіта є підґрунтям розвитку і функціонування усіх сфер суспільства (соціальної, економічної, політичної, культурної) як ідеальної системи співіснування людей. Водночас саме освіта сприяє розвитку етноідентифікуючого аспекту національної культури. Через систему освіти національна ідеологія вбачається як система для формування, репрезентації, засвоєння національної ідеї. У такому контексті національна ідея розуміється як сформована мета нації, що відрізняється актуальністю і стратегією розвитку. «Національна ідея дає підстави для реалізації потенційних етнічних можливостей. Розвиток нації через реалізацію національної ідеї дає етносу можливість піднесення на щабель цивілізації в її космологічному розумінні і посісти гідне місце серед національних спільнот світу. Якщо молодь розуміється як інтелектуальний потенціал, то освіта покликана сприяти ідентифікації молоді з нацією, рідною землею. Батьківщиною» [5, с. 178].

Направленість освіти на трансляцію національної ідеології з урахуванням як базових елементів саме національних особливостей існуючого культурного, етнічно-ментального простору є чинником гуманітарної безпеки держави [3, с. 19].

З іншого боку, «національна освіта повинна враховувати загальнолюдські цінності, результатом засвоєння яких є формування і функціонування соціальної держави» [5, с. 178]. Національна освіта не може продукувати зразки культурної обмеженості. Як правило, вона діє з метою збереження культурних надбань нації. Тому розвиток національної освіти спрямовується як на збереження власної освітянської традиції, так і на конструктивне використання позитивних світових надбань [4]. Освіта – складова частина політики держави, суб’єкт і об’єкт впливу соціальної політики. Соціальна політика не може бути нічим іншим, як засобом управління розвитком суспільства, загальним показником ефективності функціонування соціальної системи, критерієм плинних та перспективних інтересів соціуму. Інвестиції в освіту, розвиток освіти – це той стратегічний курс політики держави, що убезпечує від аутсайдерства у світових цивілізаційних змаганнях. Звісно, за умови, що в політиці української держави освіта посяде нарешті те місце, котре їй має належати відповідно до нинішніх тенденцій світового соціокультурного поступу.

Усвідомлення необхідності змін та корекцій змісту освіти відповідно до

нових завдань виживання і розвитку людства дозволить, на нашу думку, визначитися у пошуках підходів щодо формування яскравої та самобутньої особистості, здатної до самовдосконалення в будь-яких найбільш екстремальних умовах.

Як висновок слід зазначити, що головним аспектом сучасної української освіти є національний фактор. Спираючись на дослідження представників сучасної філософії з різних країн, звертає на себе увагу думка, що освіта має національний характер. Вона може мобілізувати культуру народу, сформувати нову інтелектуальну людину, на котру покладаються надії як на нову генерацію нації.

Список використаних джерел

1. Atamaniuk Z. The philosophical and methodological basis of analysis of the science of philosophy of education // *SENSE Comprehension of the formation of the world in different philosophical approaches*. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2019. P. 1–24.
2. Атаманюк З. М. Роль інформатизації освіти та формування інформаційної культури особистості. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. 2013. № 1(30). С. 4–9.
3. Атаманюк З. М. Роль свободи у сучасній українській освіті. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. 2015. № 1(34). С. 19–25.
4. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні і Болонський процес. Київ : Освіта, 2004. 384 с.
5. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти: навч. посібник. Київ : Центр «Магістр – S» Творчої спілки вчителів України, 1996. 256 с.

Олег ДАНИЛЬЯН

завідувач кафедри філософії
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
доктор філософських наук, професор

Юрій КАЛИНОВСЬКИЙ

професор кафедри філософії
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
доктор філософських наук, професор

ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-ЦІННІСНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Існування правового суспільства та правової держави знаходяться у діалектичній єдності. Їхній розвиток і повноцінне функціонування дозволяють захистити права і свободи громадянина, відтворювати значущі соціальні цінності, не допускати зловживань із боку чиновників і державних інституцій,

а також сприяють поглибленню демократичних процесів у соціальній системі. Якщо правова держава є інституційним феноменом, орієнтованим на вертикальні міжсуб'єктні зв'язки, то правове суспільство базується на горизонтальній взаємодії самоорганізаційного характеру. Відповідно генеза правового суспільства відбувається під впливом низки чинників, серед яких важливе місце займають цивілізаційно-ціннісні.

Визначаючись термінологічно, зазначимо, що під правовим суспільством слід розуміти таку спільноту, де панує право, а його існування обумовлено розвинутим законодавством та правосвідомістю громадян. Зазначимо, що справедливість є однією з визначальних цінностей правового суспільства поряд із рівністю, свободою, законністю, правами людини [1, с. 172].

Правове суспільство динамічно розвивається, коли у країні створена належна законодавча база щодо захисту прав і свобод громадян, коли судова система є ефективною та некорумпованою, а громадяни здатні об'єднуватися задля захисту індивідуальних та колективних інтересів.

Принципи правового суспільства можуть реалізовуватися лише тоді, коли громадяни передусім поділяють певні правові цінності, а також є небайдужими до моральних та релігійних цінностей. Необхідно зауважити, що для буття правового суспільства важливими є не тільки політико-правові, а й моральні цінності, оскільки, як правило, пересічні громадяни, особливо на пострадянському просторі, більшою мірою орієнтуються не стільки на право, скільки на традиції, звичаї, суспільно визнані уявлення про справедливість, моральну чи аморальну поведінку тощо. Для функціонування правового суспільства значущими є такі цінності, як добро, правда, справедливість, свобода, чесність, відповідальність, довіра та інші, що мають морально-правовий характер і повинні стати підґрунтям формування поведінкових орієнтацій особистості [2, с. 165–166].

Україна, обравши шлях євроінтеграції, задекларувала прихильність до європейських цивілізаційних цінностей, котрі є підґрунтям розвитку правового суспільства. Базовою цінністю правового суспільства є права та свободи людини, що належним чином захищені. Важливість цієї цінності обумовлена тим, що вона, у свою чергу, є втіленням інших цінностей – свободи, справедливості, правової рівності, безпеки тощо.

Для забезпечення прав і свобод людини у контексті становлення правового суспільства значущими є не тільки державні механізми й інституції, але й суб'єкти, здатні до громадянської самоорганізації й системного опору порушенням у сфері прав людини.

Як зазначає О. Мельник, ЄС підтримує принципи, що містяться в нормативних актах про право та відповідальність окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загально визнані права людини й основоположні свободи. Хоча головна відповідальність за сприяння та захист прав людини лежить на державах, ЄС визнає, що окремі особи, групи та органи

суспільства відіграють важливу роль у просуванні справи прав людини. Зокрема, діяльність правозахисників, що охоплює: документування порушень; пошук засобів правового захисту для потерпілих від таких порушень шляхом надання правової, психологічної, медичної чи іншого роду підтримки; боротьба з культурою безкарності, що приховує систематичні та неодноразові порушення прав людини та основних свобод; розвиток культури прав людини та надання інформації про правозахисників на національному, регіональному та міжнародному рівнях [3, с. 43].

Зрозуміло, що ефективний захист прав людини, зміцнення аксіологічних підвалин правового суспільства потребують утілення такої цінності, як соціальна солідарність – здатність суспільства відстоювати у колективний спосіб життєво важливі інтереси й пріоритети. Аналізуючи практику утвердження соціальної справедливості у країнах ЄС, О. Ткач доводить, що реалізація Європейської соціальної моделі (далі – ЄСМ) базується на низці таких положень. По-перше, це принципи, покладені в основу ЄСМ: соціальна солідарність і єдність, соціальна справедливість, створення конкурентноздатної економіки, заснованої на знаннях, дбайливому ставленні до навколишнього середовища. По-друге, у проголошених і закріплених в офіційних документах принципах «соціальної солідарності», «соціальної єдності», «соціальної справедливості» і «соціальної відповідальності» визначаються процеси, що впливають на еволюцію європейського суспільства. Європа продовжує просуватися цим шляхом, здійснюючи перехід від успішної економічної інтеграції до інтеграції соціальної. ЄС є показовим полігоном, де проходять іспити різні типи держав, що працюють в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки. По-третє, політичні і культурні традиції європейських держав уможливили розробку Європейської соціальної моделі в її сучасному вигляді. Вона покликана забезпечити ефективне функціонування економіки і справедливість у розподілі суспільного багатства. По-четверте, така модель залишається соціальним ідеалом, зразком, до якого варто прагнути, спираючись на ідею, що втілила в собі традиційні цінності європейської цивілізації і сукупність кінцевих цілей суспільного розвитку. При цьому ЄСМ ніколи не розглядалась як застигла схема, хоча і побудована на ідеях соціальної справедливості і забезпеченні основних прав людини. По-п'яте, саме виникнення й успішний розвиток Європейського Союзу є практичним підтвердженням життєздатності ЄСМ [4, с. 90].

Загалом, можна стверджувати, що правове суспільство є втіленням свободи (у поєднанні з відповідальністю) та демократії – стрижневих цінностей буття європейського цивілізаційного простору.

Як відомо, основою європейського образу людини та розуміння цінностей є визнання гідності людини, а також права кожної особистості на свободу, що реалізується через індивідуальну й солідарну відповідальність. Свобода кожної окремої особистості забезпечується правом, а право при цьому захищає особисту гідність людини [5, с. 39].

Для розбудови правового суспільства в Україні доленосним стало рішення від 23 червня 2022 р. 27 країн-членів ЄС про надання нашій державі статусу кандидата на членство в ЄС. Цей статус має прискорити реформування всіх сфер суспільного життя на основі європейських цінностей. З точки зору Т. Богдан, директора з наукової роботи Growford Institute та запрошеного дослідника Віденського інституту міжнародних економічних досліджень, статус кандидата на членство в ЄС надає Україні низку суттєвих переваг. Зокрема, використовуючи інструмент передвступної допомоги (ІРА), Україна зможе якісніше й швидше проводити реформи, необхідні для повноцінного вступу до ЄС, за такими напрямками: верховенство права, фундаментальні права людини і демократія; якісне управління, адаптація спільного законодавства ЄС-EU *acquis*, стратегічні комунікації; зелений перехід і стійкі взаємозв'язки; конкурентоспроможність та інклюзивне економічне зростання; територіальне і транскордонне співробітництво [6].

У цьому контексті показовим є соціологічне дослідження, проведене 6-20 липня 2022 р. Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС). У разі проведення референдуму щодо вступу до ЄС 81% українців проголосували б «за» вступ. «Проти» вступу до ЄС – 4%. Інші (15%) не брали б участь у голосуванні або не знають, як голосувати. Щодо вступу до НАТО також переважна більшість українців проголосували б «за» – 71% серед усіх респондентів, у той час як «проти» проголосували б 7%. 22% населення не брали б участь у голосуванні або не знають, як голосувати. Порівняно з червнем 2021 р. з 52% до 81% зросла частка тих, хто підтримує вступ до ЄС. Також за цей період з 48% до 71% зросла частка тих, хто підтримує вступ до НАТО. Крім цього, щодо ЄС із 19% до 4%, а щодо НАТО з 24% до 7% знизилася частка тих, хто виступає проти членства України в цих організаціях [7].

Таким чином, правове суспільство в Україні (у демократичному форматі) розвивається з моменту проголошення незалежності нашої держави у 1991 р. й базується на національних, проєвропейських і загальнолюдських цінностях. Можна констатувати, що у цивілізаційному контексті Україна зробила свій вибір на користь євроінтеграції, що обумовлено прихильністю наших співгромадян до таких цінностей, як свобода, демократія, правова рівність, права людини, соціально-економічний добробут, солідарність тощо.

Список використаних джерел

1. Калиновський, Ю. Ю. Особливості реалізації соціальної справедливості у правовому суспільстві. *Гілея: науковий вісник*. 2013. Вип. 74(7). С. 172–175.
2. Безрук О. О., Бліхар В. С., Герасіна Л. М. та ін. Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції : монографія ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2019. 744 с.
3. Мельник О. Г. Механізм захисту фундаментальних прав людини у Європейському Союзі: нормативні та правові гарантії забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 40–44. URL : http://lsey.org.ua/4_2022/8.pdf.
4. Ткач О. І. Перспективи становлення Європейської соціальної моделі: досвід для України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія*.

Політологія. 2013. Вип. 4. С. 88–91.

5. Карпенчук С. Г. Європейські цінності – цінності загальнолюдські. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7(2). С. 34–45.

6. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/>.

7. 81% українців підтримують вступ України до ЄС. *Євроінтеграційний портал*. 2022. URL : <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/81-ukrayinciv-pidtrymuyut-vstup-ukrayiny-do-yes-0>.

Олена КЛИМЕНКО

доктор соціологічних наук, професор,
старший науковий співробітник відділу
соціальної експертизи Інституту
соціології НАН України

ДИНАМІКА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ХВОРОБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Здоров'я населення є важливою складовою розвитку суспільства, потенційним стратегічним потенціалом для держави та одним із ключових чинників національної безпеки. Прийнято вважати, що з активним розвитком фармакології та медицини у ХХ ст. було завершено історичний період масового розповсюдження гострих інфекційних захворювань. Однак поява у ХХІ ст. COVID-19 внесла корективи в розуміння значущості соціально небезпечних хвороб, актуалізувавши дослідження в галузі соціології здоров'я та привернувши увагу не тільки науковців, але й світової громадськості до необхідності розробки наукових програм організованого комплексного впливу на здоров'я населення з метою запобігання масового розповсюдження епідемій.

Слід звернути увагу на той факт, що останні 20 років в Україні спостерігається негативна тенденція до збільшення зареєстрованих нових випадків захворювання на соціально небезпечні хвороби. За офіційними даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, на 1 жовтня 2022 р. в країні нараховувалося 245 тис. ВІЛ-позитивних громадян, протягом минулого 2022 р. було виявлено 11 871 новий випадок інфікування, що на 18% менше за попередній довоєнний рік (14 556 хворих на ВІЛ у 2021 р.), водночас кількість тестувань загалом зменшилася на 26% (1,4 млн проб), що обумовлено веденням активних бойових дій та припиненням діяльності профільних медичних закладів на тимчасово непідконтрольних уряду України територіях [1]. Однак за тих самих обставин за аналогічний період на 2,5% збільшилася кількість уперше зареєстрованих захворювань на туберкульоз (далі – ТБ) та його рецидивів, що на 1 жовтня 2022 р. становило 18 510 випадків (18 241

інфікований за аналогічний період 2021 р.) [6]. Водночас Україна продовжує утримувати статус країни із середнім рівнем розповсюдження вірусних гепатитів, захворюваність на які коливається в діапазоні 2,2% (880 тис.) – гепатит В та 3 % (1,2 млн людей) – гепатит С [2]. На жаль, статистична інформація щодо поширення вірусних гепатитів після початку російської агресії Центром громадського здоров'я МОЗ України не надається. Велика кількість залучених до епідемічного процесу громадян та низький рівень соціальної адаптації інфікованих, поглиблений складними умовами війни, потребують ґрунтовного наукового аналізу та створення на базі соціології здоров'я підґрунтя для розробки програм із протидії поширенню соціально небезпечних хвороб.

Високий рівень статистичних показників в сучасних складних умовах вимагає консолідації зусиль держави і громадянського суспільства, зміни стереотипів у поведінці хворих та ставленні до них оточуючих із метою розробки програм щодо більш ефективної боротьби з розповсюдженням ВІЛ, туберкульозу, гепатитів та інфекційних хвороб, що передаються переважно статевим шляхом. Проте, не розкривши наукової основи особливостей поведінкових стратегій носіїв зазначених захворювань, не встановивши справжніх причин масового їх розповсюдження, не можна розраховувати на кардинальний успіх у боротьбі з ними. Складність і різноманітність соціальних умов та ключових і опосередкованих чинників, що активно змінюються під час війни, вимагають детального вивчення особливостей життєвої активності людей з певним соціально небезпечним діагнозом. Дієвим кроком у цьому сенсі може стати вивчення соціальних нерівностей та стратегій носіїв соціально небезпечних хвороб.

Війна радикально змінила життя всіх українців, негативно вплинувши на державну політику з попередження розповсюдження соціально небезпечних хвороб. Станом на 1 лютого 2023 р. від початку повномасштабної російської агресії в Україні повністю зруйновано 173 медичні установи, 540 – зазнали масштабних пошкоджень і потребують відбудови, 1218 закладів охорони здоров'я пошкоджено [3]. За приблизними підрахунками, 129 тис. ВІЛ-інфікованих внаслідок бойових дій залишилися без антиретровірусної підтримуючої терапії [4]. Паралельно з цим на окупованих та деокупованих територіях і в регіонах, що межують із лінією фронту, припинили свою роботу профільні медичні заклади, що здійснювали тестування з виявлення первинних соціально небезпечних захворювань. Окрім того, в областях, що приймають внутрішньо переміщених осіб, мережа установ охорони здоров'я, котра в результаті проведеного у 2020 р. другого етапу медичної реформи була переведена на фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів, не може надавати безкоштовну підтримуючу терапію переселенцям – носіям соціально небезпечних хвороб, які звертаються за допомогою. На думку опитаних нами експертів, війна мала радикальний вплив на епідемічну ситуацію на рівні 70% на захворюваність туберкульозом, 66% – вірусними гепатитами, 64% – ПСШ

(інфекціями, що передаються статевим шляхом) та 50 % – ВІЛ (див. рис. 1).

Однак залишається значною й частка експертів, які вважають, що вплив російської агресії на поширення соціально небезпечних хвороб відсутній або мінімальний – 20%. На наш погляд, така думка є помилковою. За даними міжнародної громадської організації «Альянс громадського здоров'я», станом на 10.06.2022 в 5 областях України (Донецька, Миколаївська, Чернігівська, Харківська, Херсонська) надання медичних послуг людям, які живуть із соціально небезпечними хворобами, скоротилося в 2,2 рази, здебільшого за рахунок припинення курсів терапевтичного лікування, при цьому лише 60% хворим вдалося евакуюватися з окупованих територій. Гострий дефіцит препаратів прямої противірусної дії зафіксовано у Житомирській, Львівській, Хмельницькій, Київській, Херсонській, Донецькій та Чернігівській областях [5, с. 1–7].

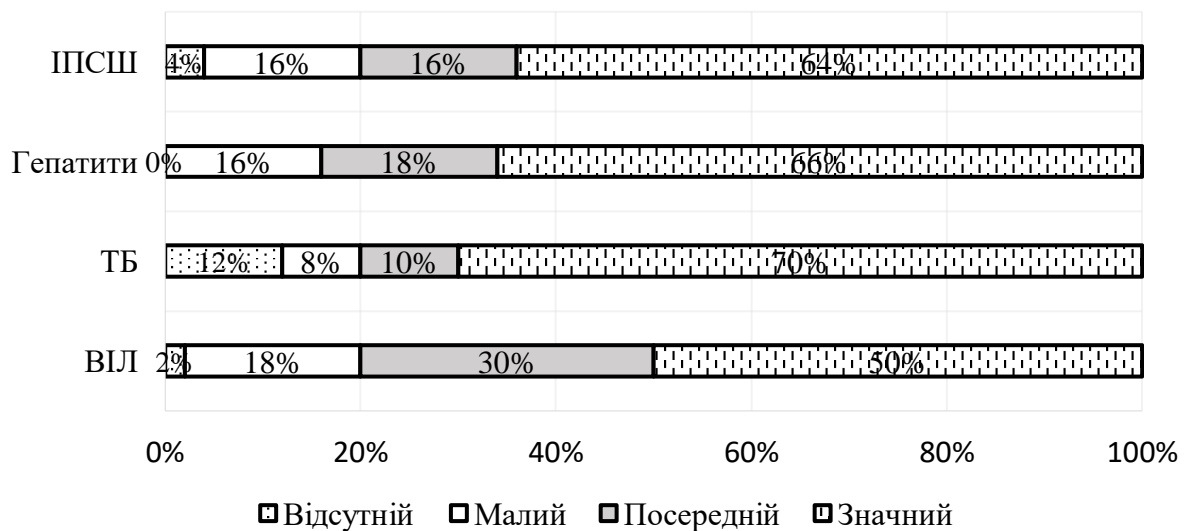

Рис. 1. Оцінка респондентами міри впливу війни на поширення соціально небезпечних хвороб (у %) (результати авторського експертного опитування, проведеного працівниками відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАН України).

Війна змінила й сам характер звернень пацієнтів, багато з яких були змушені перервати курси лікування через відсутність препаратів, а тому гостро потребували дообстеження та коректного коригування терапевтичних протоколів, що створило додаткове навантаження на профільні медичні установи. Зокрема, у Дніпропетровській області воно збільшилося в 3,6 разів, в Одеській – у 2,8 рази.

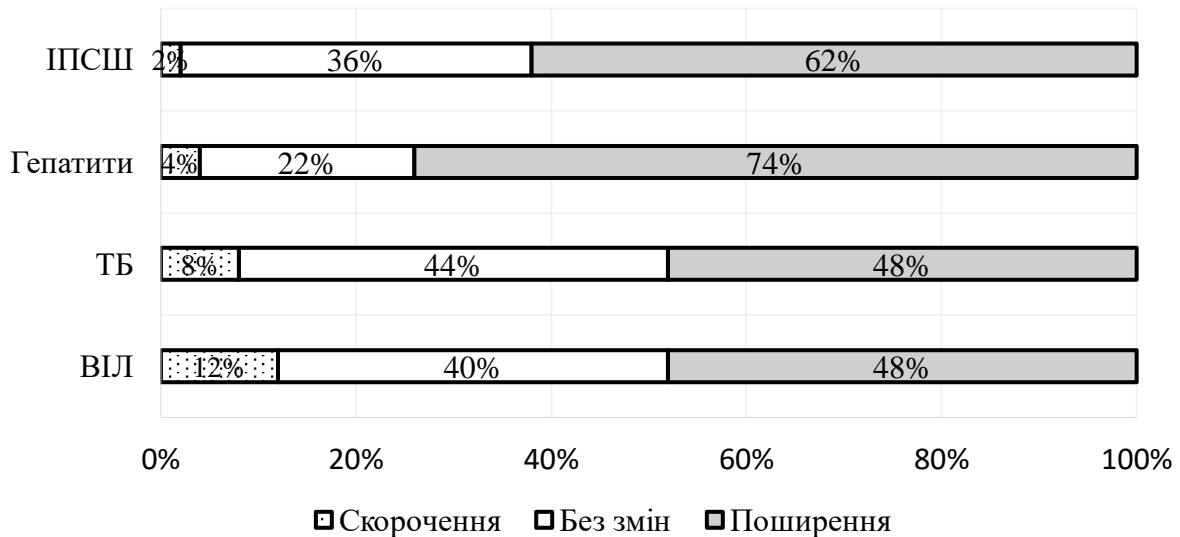

Рис. 2. Оцінка респондентами ключових тенденцій щодо масштабів розповсюдження соціально небезпечних хвороб, що у 2022 р. спостерігаються в Україні (у %) (результати авторського експертного опитування, проведеного працівниками відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАН України).

Погіршення якості медичних послуг у сфері лікування соціально небезпечних хвороб, безумовно, вплинуло на динаміку їх розповсюдження в Україні. На думку опитаних нами експертів, 74% впевнені в поширенні вірусних гепатитів, 62% – ІПСШ, 48% – ТБ і ВІЛ. Однак 44% фахівців вважають, що інфікування туберкульозом залишилося на довоєнному рівні, а 40% респондентів стверджують, що розповсюдження ВІЛ не зазнало змін під впливом війни (див. рис. 2). Така впевненість є хибною, оскільки офіційна статистика Міністерства охорони здоров'я України наочно демонструє зворотні процеси, фіксуючи збільшення випадків захворювання на соціально небезпечні хвороби.

На думку експертів, найбільшими проблемами, що створила війна для системи охорони здоров'я в галузі попередження, діагностування та лікування зазначених хвороб, посприявши їх поширенню, стали: вимушена міграція значної частини населення, в тому числі й уразливих груп – 90%, зміна життєвих пріоритетів внаслідок війни та неготовність громадян займатися власним здоров'ям – 88%, обмежений доступ до медичних послуг – 84%.

Таким чином, із початком російської військової агресії ситуація з розповсюдженням соціально небезпечних хвороб суттєво погіршилася, цьому сприяло закриття профільних медичних установ на окупованих та деокупованих територіях, масове руйнування закладів охорони здоров'я внаслідок обстрілів та бомбардувань, стихійне переміщення великих мас населення, перебої з отриманням препаратів для терапії, дефіцит медичного персоналу та відсутність вільного доступу до безкоштовного тестування.

Список використаних джерел

1. Оперативна інформація про офіційно зареєстровані випадки ВІЛ-інфекції, СНІДу та кількість смертей, зумовлених СНІДом. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL : <https://www.phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilnid/statistika-z-vilnidu/statistichni-dovidki-pro-vilnid>.
2. Кількість смертей від вірусних гепатитів у світі перевищує смертність від ВІЛ/СНІД. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL : <https://phc.org.ua/news/killist-smertey-vid-virusnikh-gepatitiv-u-sviti-perevischue-smertnist-vid-vilnid>.
3. Віктор Ляшко, міністр охорони здоров'я України: Система охорони здоров'я впевнено тримає медичний фронт. *УКРІНФОРМ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3668211-viktor-lasko-ministr-ohoroni-zdorova-ukraini.html?fbclid=IwAR10OAIXLSIWEQE1NcbCAPrSSWr8TQIZ-OIxHL7IfCmtW0h71xR01Wvx90w>.
4. Рівера Х. Як повномасштабне вторгнення вплинуло на допомогу людям, які живуть з ВІЛ. *LB.ua*. URL : https://lb.ua/blog/abramovska/537733_yak_povnomasshtabne_vtorgnennya.html.
5. Ситуаційний звіт станом на 10.06.2022. *Альянс громадського здоров'я*. URL : https://aph.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/APH_WarSitRep_IDP_hepatitis_10.06.2022_ukr.pdf.
6. Статистика з туберкульозу. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL : <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/tuberkuloz/statistika-z-tb>.
7. Статистичний щорічник України за 2021 рік. Державна служба статистики України. URL : https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf.

Вячеслав ПОПОВ

професор кафедри соціології
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
доктор історичних наук, професор

**СПІЛКУВАННЯ МЕШКАНЦІВ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ
ІЗ ПРЕДСТАВНИКАМИ ІНОЗЕМНИХ АРМІЙ
У 1918–1920 рр.**

Головний зміст історії повсякденності – вивчення особистісного сприйняття політичних подій, ставлення людини не лише до побутових проблем, а й до влади, держави та суспільства в цілому. Значне місце у такому сприйнятті займає міжкультурна комунікація. Її реалізація за умов війни у нашій історії – явище не унікальне. Особливий інтерес щодо цієї тематики становить громадянська війна 1918–1920 рр. в Україні, оскільки саме тут перетнулися інтереси багатьох політичних сил, представлених у ході бойових дій різними військовими з'єднаннями. Особливість громадянської війни полягала в тому, що для певної частини населення будь-яка армія була «своєю» і в будь-якому випадку і «завойовники», і «завойовані» говорили

однією мовою. Винятком є саме українська історія, оскільки перебіг подій на території нашої країни неодноразово ускладнювала присутність інтервентів. Здатність окремих громадян, соціальних груп і суспільства в цілому до самостійної організації життєдіяльності в умовах воєнного стану, анархії та свавілля залежала, в тому числі, від спілкування з представниками іноземних армій.

Прихід в Україну німців навесні 1918 р. позначився в мемуарах як початок періоду стабільності та порядку. «Прийшовши до Києва, німці насамперед вичистили неймовірно засмічений за більшовиків вокзал» [1, с. 115]. М. Могилянський згадував: «З появою німців, як за помахом чарівного жезла, без будь-яких загроз чи загрозливих оголошень, зникли всякі пограбування та насильства. Обиватель зітхнув вільно» [1, с. 116]. Німці, зі свого боку, стали завсідниками продуктових магазинів. Зголоднівши вдома, вони «висіли натовпами над вітринами магазинів з харчами, де виставлені були смажені поросята, гуси, качки, кури, сало, масло, цукор і різні солодощі» і де все це можна було придбати без карток і порівняно тоді ще за низькими цінами. «На базарах вранці німці особливо охоче купували сало» і жадібно жували величезні його шматки [1, с. 116].

За спостереженнями сучасників, німці сподобалися обивателю. Вулицями вже не боялися ходити навіть уночі. Усі кинулися купувати німецькі книги та вивчати німецьку мову. «Німці були дуже люб'язні і справляли чарівне враження своєю культурністю та дисципліною» [2, арк. 81зв.].

У своїх спогадах співробітник гетьманської адміністрації В. Ауербач навів красномовний епізод: «На одній із невеликих станцій під Києвом, де наш поїзд простояв чомусь досить довго, я підійшов до групи селянок, які через станційну огорожу продавали різну їжу. «Цвай», – наполегливо повторював німецький унтер-офіцер. «Найн, драй», – наполягала торговка. «Чи давно, тітка, німецької навчилася? Чи ти німкень?» – втрутився я. «Шо ти, дядьку, ми руські», – образилася українка» [3, арк. 4].

У свою чергу, німці також опановували місцеву мову, хоча б у мінімальному обсязі: «Біле борошно, сало, масло, яйця – необхідні російські слова були швидко вивчені – закуповувалися як у місцях розташування роти, так і поза ними за німецькі паперові гроші, які селяни охоче брали. Починалася така клопітка діяльність біля печей, що любо було дивитися, і подібно до Тиля Уленшпігеля, можна було насититися від одного тільки запаху смажених і запечених страв. Лише мізерні раціони протягом кількох років і страх голоду, що виник звідси, можуть, мабуть, пояснити подібну жадібність до їжі. Якби ми затрималися тут далі, то цей достаток закінчився б розривом шлунків; проте марші сприяли обміну речовин, і солдати, особливо молодь, просто розквітали. Знову можна було побачити червоні щоки, що стали казковими» [4, арк. 1].

Посол Фінляндії за гетьмана Скоропадського Г. Гуммерус зазначав: «На

станціях і вокзалах панував німецький порядок. Нам доводилося часто спостерігати, як одному солдату вдавалося втихомирити натовп хуліганів» [5, с. 54]. Навіть на дніпровському пляжі не обходилося без німців. «Люди засмагали на піску чи плавали. Біля огорожі стояли серйозні німецькі солдати та стежили за дотриманням пристойності» [5, с. 58]. Місцева інтелігенція найбільше раділа відновленню зв'язку з частиною Європи. У відкритих у Києві книгарнях можна було отримувати свіжі берлінські та віденські газети [1, с. 27].

Князь О. Трубецькой зазначав: «У містах, особливо у Києві, все переповнено німецькою культурою: і німецький театр, і німецька книгарня, і німецька похідна книгарня, і німецькі актори, що гастролюють, та музиканти. У концертних залах лунали переможні звуки музики Вагнера. На вулицях німецька говірка, безліч німок, що приїхали з голодуючої батьківщини, поїсти хліба і цукру в знову завойованих землях» [6, с. 143].

Задля справедливості слід зазначити, що німецька окупація далеко не всіма сприймалася із задоволенням. Українське селянство протестувало проти реквізиції продовольства та розпочало партизанську війну. Однак і німці у Києві теж не завжди були взірцем дисципліни. Одного разу солдати, які вирушали на західний фронт, «напилися п'яними, розбили шибки в буфетних шафах і стали бити чайний посуд» [7, арк. 4]. Негативною стороною німецького перебування спостерігачі вважали дорожнечу рівня життя, що безперервно зростала, тому що велика кількість товарів вивозилася до Німеччини, натомість у зворотньому напрямку не надходило нічого [7, арк. 13зв.]. В. Винниченко від імені всього українського народу так звертався до німецьких військ: «Коли ви лише гості, то й поведіться як гості, а не як свині. Коли кажете, що прийшли лише допомагати і служити, то будьте слугами, а не господарями» [8, с. 319].

Водночас обивателі часто були стурбовані тривожними чутками, що наполегливо повторювалися, про майбутній відхід з України німецьких військ, що тут знаходилися, і яскравими фарбами малювали «можливі після цього жахи» [9]. Поступово негативні тенденції у настроях городян посилювалися. Російський офіцер Р. Гуль перебував за гетьмана Скоропадського в дружині з охорони Києва. Пізньої осені 1918 р. він зазначав, що, хоча в місті «так само пиячить та веселиться натовп, і так само миготять німецькі мундири», з кожним днем тривога серед пересічних обивателів збільшувалася. «У цьому чаді відчувається якась квапливість, передчуття неминучого кінця. Наче люди, що веселяться, відчувають за собою погоню і поспішають провести так «хоч годину». Впевненість у близькій небезпеці поділялася всіма. «Її реально бачать, розуміють сьогоднішні правителі України, але вони не мають «своїх» сили, на яку можна було б спертися. А чужа – німецька – після революції з кожним днем стає ненадійнішою». Особливо помітними зростання невдоволення та очікування змін були в робочих кварталах, де «все частіше збираються на вулицях темні купки, юрмлячись, нахилиючись близько

обличчями, про щось говорять і, побачивши взвод офіцерів, розходяться, озираючись зі злісними, двозначними посмішками» [10, с. 77, 78].

Режим інтервенції країн Антанти в Одесі всіляко сприяв переходу від індиферентності обивателів до його неприйняття. «Офіцери різних національностей поводитися розбещено і зухвало». В Одесі був випадок, коли спалахнув страйк офіціантів через те, що польський офіцер у ресторані вдарив в обличчя офіціанта, у якого, за словами офіцера, виявилася «більшовицька фізіономія» [11, с. 36, 37]. В. Гурко підтвердив, що «іноземні війська в Одесі відрізнялися грубістю, розбещеністю та повним небажанням боротися. Чорношкірі харі розгулювали Приморським бульваром. «Ну й рятівники», – говорили одесити, кидаючись при зустрічі з ними убік» [12, с. 76].

Останнім воєнним випробуванням для Києва стала коротка польська окупація. Коли поляки на початку травня 1920 р. увійшли до міста, «на грудях у багатьох киян з'явилися червоно-білі польські та жовто-блакитні українські бантики» [13, с. 15]. Велике враження на обивателів справив ефектний парад польських військ, влаштований 4 травня [13, с. 17]. «Три роки нечищений, неголений, зношений та неохайний Київ, роззявивши рота, дивився на цю строго вимуштрувану безліч чистоти і військової витонченості» [13, с. 18]. Цей парад «пригнічував профанів остаточно і безповоротно демонстрацією небаченої сили». Куди ж було впоратися «обірваним, босим червоноармійцям з їхніми рушницями на мотузковій перев'язі з цими незламними європейськими чепурунами!» [13, с. 19].

Тим часом почалися конфлікти польських солдатів з населенням, насамперед із базарними торговцями. Поляки «брали продукти та товари, та платили польськими марками за курсом коменданта міста. Торговці кричали, лаялися; солдати відстоювали свої права. І вже через тиждень громадська думка київських базарів тишком-нишком проклинала великодушних «визволителів» [13, с. 22]. Коли поляки йшли з Києва, «народ, мабуть, відчув, що вже настав час спрямувати свої симпатії у бік більшовиків». Авторка мемуарів очікувала, що «по селах стрілятимуть у спину полякам, що відступають – як і будь-якій відступаючій владі – незалежно від її самої» [14, с. 225].

За свідченням Д. Заславського, перед відходом поляки підпалили міські склади: «Місто прийняло страшний і огидний вигляд суцільного і шаленого мародерства. Польські солдати взяли участь у ньому. За плату вони допускали до згарища охочих, і самі грабували. По всіх вулицях тяглися люди з мішками, ящиками та відрами: пудами тягли какао, шоколад, сотнями банок – консерви. Усе це тут-таки надворі перепродавалось» [13, с. 46].

Відступ поляків супроводжувався підризом мостів через Дніпро. «Дванадцять разів змінювалася влада у Києві, кілька разів він був під жорстоким артилерійським обстрілом. Але жодна з армій, що проходили через Київ, не зазіхала на мости» [13, с. 45]. Цей вчинок окупантів народжував в киянах «не лише почуття злості та помсти, а й почуття ображеного

патріотизму» [13, с. 45]. Перших червоноармійців городяни зустрічали зі «стриманою дружелюбністю. Не було киянина, який, дивлячись на обірваних, босих і в постілах, з рушницями на мотузках, червоноармійців, не згадував з іронією та зловтіхою про ефектний театральний парад польської армії» [13, с. 47].

Отже, протягом 1917–1920 рр. на території України відбувалися з різним ступенем інтенсивності бойові дії між учасниками громадянської війни. Українські міста по кілька разів переходили з рук до рук, опиняючись під владою то однієї, то іншої збройної сили. Німецька окупаційна армія, як гарант стабільності, знайшла підтримку серед міських обивателів. Щоправда, інші інтервенти – французи, греки, поляки – не були настільки популярними.

У громадянській війні серед більшості населення переважало бажання пристосуватися до будь-якої нової влади, що стало проявом однієї із технологій виживання в екстремальних умовах. Звідси випливали або участь в урочистій зустрічі чергових визволителів, або напружене очікування перших розпоряджень з подальшим вибором стратегії поведінки. Помітно знизився рівень домагань суспільства до влади, вимога стабілізувати обстановку стала чи не єдиною. Решта потреб були похідними.

Список використаних джерел

1. Революция на Украине по мемуарам белых. Репринтное воспроизведение издания 1930 г. Киев : Политиздат, 1990. 436 с.
2. Центральний державний архів громадських організацій. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 21. 112 арк.
3. Державний архів Російської Федерації (ДАРФ). Ф. 5881. Оп. 2. Спр. 232. 56 арк.
4. Центральний державний архів громадських організацій. Ф. 57. Оп. 2. Спр. 257. 12 арк.
5. Гуммерус Г. Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві. / пер. з фін. Київ : ВПЦ «Київ. ун-т», 2004. 188 с.
6. Из путевых заметок беженца. Кн. Е.Н. Трубецкого // Архив русской революции. Т. 18. Берлин : изд-во «Слово», 1926. С. 137–207.
7. Державний архів Російської Федерації. Ф. Р-446. Оп. 1. Спр. 18. 83 арк.
8. Винниченко В. К. Відродження нації. Ч. II. Київ : Вид-во політ. літератури України, 1990. 328 с.
9. Южный край (Харьков), 20 сентября 1918 г. № 128.
10. Гуль Р. Б. Киевская эпопея // Архив русской революции. Т. 2. Москва : Современник, 1991. 288 с.
11. Якушкин Е. Французская интервенция на Юге. 1918-1919. Москва ; Ленинград : Государственное издательство, 1929. 80 с.
12. Гурко В. И. Из Петрограда через Москву, Париж и Лондон в Одессу. 1917-1918 гг. // Архив русской революции. Т. 15. Берлин : изд-во «Слово», 1924. С. 5–84.
13. Заславский Д. О. Поляки в Киеве в 1920 году. Петроград : Изд-во «Былое», 1922. 48 с.
14. Очерки жизни в Киеве в 1919-1920 гг. Л. Л-ой. // Архив русской революции. Т. 3. Москва : Терра-Политиздат, 1991. 274 с. С. 210–233.

Оксана РЕШЕТІЛОВА

доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності,
кандидат педагогічних наук

Катерина ПРОКОФ'ЄВА

доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності,
кандидат філологічних наук, доцент

Сергій САВЧЕНКО

доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
кандидат історичних наук, доцент

*(Український державний
університет науки і технологій,
м. Дніпро)*

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ

Навчання майбутніх документознавців української професійної лексики вимагає обов'язкового дотримання загальнодидактичних, лінгводидактичних і специфічних принципів навчання української мови за професійним спрямуванням, котрі завжди відображають залежність між об'єктивними закономірностями навчального процесу та цілями навчання.

С. Гончаренко зазначає, що «...педагогічні принципи не містять конкретних рекомендацій для практичних педагогічних дій: вони є лише теоретичною основою для вироблення методики або технології навчання. Принцип – вихідне положення для організації практики, оскільки виступають результатом розвитку наукового знання, теорії; це інструментальне, дане в категоріях діяльності вираження педагогічної концепції, це методичне вираження пізнаних законів і закономірностей, це знання про цілі, суть, зміст, структуру навчання, виражене у формі, яка дає можливість використати їх як регулятивні норми практики» [3, с. 101].

Загальнодидактичні принципи є основними положеннями функційно-технологічної організації навчання і стають основою для лінгводидактичних і специфічних принципів. Вони знайшли своє відображення у працях Ю. Бабанського, М. Данилова, А. Дістервега, Я. Коменського, В. Онищука, Й. Песталоцці, П. Підкасистого, К. Ушинського та інших науковців.

До загальнодидактичних принципів учені (О. Біляєв, С. Караман, В. Мельничайко, М. Пентилюк, К. Плиско та ін.) відносять принципи науковості, системної організації навчання, систематичності і послідовності, наступності і перспективності, доступності викладання, зв'язку навчання із

життям, свідомості й активності, наочності, індивідуального підходу, емоційності та ін. Вважаємо, саме на цих загальнодидактичних принципах ґрунтується зміст навчання майбутніх документознавців української професійної лексики, використання форм, методів і прийомів, побудова системи вправ. Докладніше проаналізуємо загальнодидактичні принципи, що являють собою підґрунтя для розроблення методики навчання української професійної лексики майбутніх документознавців.

Принцип науковості має загальний характер і особливе значення для навчання студентів у вишах. Від реалізації принципу науковості залежить рівень професійної підготовки молодих спеціалістів різних галузей, зокрема документознавців. Суть принципу полягає в доборі матеріалу, що відповідає би структурі певної галузі знань і навчального предмета, специфіці його розділів і тем. Викладач пояснює тему на підставі перевірених наукових даних, розкриває причинно-наслідкові зв'язки явищ, процесів, подій, новітні досягнення науки, зв'язок із іншими науками [1].

На думку Т. Симоненко, ефективно впровадити принцип науковості можна за таких умов: забезпечити провідну роль теорії в навчанні; викладати достовірну сучасну наукову інформацію, не уникати гіпотез, особливо під час викладання дисциплін професійного спрямування; розкривати перспективи, основні тенденції розвитку конкретної науки; користуватися мовою, термінологічним апаратом тієї науки, що вивчається [9, с. 217].

Принцип системної організації навчання забезпечує системне здобуття знань із лексикології протягом освітнього процесу загалом і кожного заняття зокрема.

Принцип систематичності й послідовності у контексті нашого дослідження розглядаємо передусім як структурування навчального матеріалу на певні складники з обов'язковим визначенням порядку й методики їх опрацювання; вивчення матеріалу в певній системі, а також дотримання логічних зв'язків у викладі матеріалу та формах й методах контролю за його засвоєнням.

Принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії забезпечує для кожного студента комфортні умови для навчання із урахуванням його когнітивних запитів, особистісних рис і рівня навчальних досягнень.

Принцип професійної мобільності передбачає формування у студентів здатності інтенсивно опановувати професійно значущу інформацію тощо.

Лінгводидактичні принципи – це правила, що визначають шляхи розвитку та вдосконалення мовленнєвої діяльності. На думку методистів О. Біляєва, М. Вашуленка, О. Горошкіної, С. Карамана, О. Кучерук, М. Пентилюк, К. Плиско та ін. [4–8], за допомогою лінгводидактичних принципів можна реалізувати конкретні завдання навчання фонетики, словотвору, лексикології, граматики, всіх видів мовленнєвої діяльності.

Специфічними принципами дослідники (О. Біляєв, С. Караман, М. Пентилюк, К. Плиско та ін.) називають принципи, що є визначальними для

певної методики [1; 4; 6; 8].

З-поміж лінгводидактичних і специфічних принципів навчання лексикології майбутніх документознавців виділяємо такі:

- частотність вживання лексичних одиниць, систематичне використання різних видів текстів ділової документації, типових ситуацій тощо;
- позалінгвальний, що зумовлює зіставлення слів із тими реаліями, котрі вони позначають;
- лексико-граматичний, що передбачає зіставлення лексичного і граматичного значень;
- семантичний, що спрямовує на зіставлення синонімів, антонімів, омонімів із іншими словами;
- діахронічний, що актуалізує з'ясування етимології слова у зв'язку з історією народу;
- вивчення мови у структурній цілісності з обов'язковим пізнанням її рівнів;
- використання мовленнєвої практики для засвоєння теорії мови і мовлення; продуктивності навчання, що забезпечує особистісне зростання студента за рахунок включення його у навчальну діяльність шляхом виконання різнорівневих завдань, регламентує оптимальні витрати часу для виконання студентами різних видів вправ і завдань.

Загальнодидактичні, лінгводидактичні й специфічні принципи взаємопов'язані та взаємозумовлені, вони значною мірою впливають на вибір форм, методів, прийомів і засобів навчання майбутніх документознавців української професійної лексики. Урахування зазначених принципів навчання сприятиме побудові ефективної методики навчання майбутніх документознавців української професійної лексики на кафедрі документознавства та інформаційної діяльності УДУНТ.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе. Москва : Просвещение, 1985. 208 с.
2. Беляєв О. М. Сучасний урок української мови : навч.-метод. посібник. Київ : Радянська школа, 1981. 177 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підруч. 2-е вид., випр. і перероб. / кол. авт. під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
5. Методика викладання української мови в середній школі ; за ред. С. Х. Чавдарова, В. І. Масальського. Київ : Радянська школа, 1962. 372 с.
6. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі ; за ред. І. С. Олійника. Київ : Вища шк., 1989. 439 с.
7. Гончаренко С. У., Олійник П. М., Федорченко В. К. та ін. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посібник ; за заг. ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. Київ : Вища шк., 2003. 323 с.

8. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / кол. авт. за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2004. 400 с.

9. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія. Черкаси : Брама, 2006. 328 с.

Владислав БОРИСОВ

доцент кафедри філософії

та українознавства

Українського державного

хіміко-технологічного

університету (м. Дніпро),

кандидат історичних наук, доцент

ПОЛІТИКА УКРАЇНІЗАЦІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІСТЬ

У наш час, у процесі створення і піднесення національної освіти на якісно новий, сучасний рівень, звернення до досвіду її становлення та розвитку в 20–30-х роках минулого століття є надзвичайно актуальним. На тому етапі суспільного життя в радянській Україні основний акцент у розв'язанні національного питання був зроблений на розвиток української мови, культури й освіти.

Важливе практичне значення у вирішенні цих питань мали постанова ВУЦВК від 21 лютого 1920 р. «Про вживання в усіх установах української мови нарівні з великоросійською» та декрет РНК УСРР від 21 вересня 1920 р. «Про введення української мови в школах та радянських установах». Зокрема, у декреті Раднарком доручив Наркомату освіти терміново розробити план широкого розвитку навчальних закладів усіх ступенів із викладанням українською мовою та зобов'язав Держвидавництво України видавати достатню кількість підручників українською мовою.

Повністю українізація була введена в ранг державної політики спільною постановою ВУЦВК та РНК УСРР від 1 серпня 1923 р. У ній проголошувалася рівноправність мов і пропонувалися термінові заходи щодо розвитку української мови, насамперед проведення українізації навчально-виховних та культурно-освітніх закладів. Очолили процес українізації відомі громадські та культурні діячі: Г. Гринько, Я. Ряпо, М. Скрипник, О. Шумський, В. Затонський, М. Хвильовий та ін.

Процесу українізації були притаманні три риси: планомірність, послідовність та високі темпи. На початку 1927 р. на навчання українською мовою перейшли майже 80% загальноосвітніх шкіл. Однак спроба провести «українізацію» за два роки, як наголосив заступник наркома освіти Я. Ряпо, призвела до низки помилок та «перегибів». Наприклад, коли дітей

зараховували до національних шкіл вольовим рішенням, всупереч бажанню їхніх батьків. На це нарком освіти О. Шумський заявив, що при прийомі дітей до школи треба керуватися побажанням батьків. А його наступник, М. Скрипник, піддаючи критиці спроби насильницької українізації, писав, що «навчання дітей треба починати тією мовою, якою говорить дитина».

Більш того, керівництвом Наркомату освіти «до поняття українізації вкладалось вивчення української мови та культури, а не перетворення кожного в українську національність» [1]. Тому на початку 1924/25 навчального року в Україні діяли 255 польських шкіл з 14,6 тис. учнів та 342 єврейські школи з 56,3 тис. учнів [2, с. 105]. З-поміж 97 шкіл Києва, наприклад, навчання проводилось: у 49 – російською мовою, 35 – українською, 7 – на єврейською, 2 – на польською. Існували також татарська, грецька, німецька, вірменська школи [3, с. 178]. В Одесі у 1925 р. працювало 26 російських шкіл, 21 українська, 11 єврейських, 2 німецькі, 2 польські, були також грецька, татарська та вірменська школи [4, с. 146]. Далі, сам голова комісії з українізації В. Затонський на зустрічі з учителями визнав, що підміна міжнародних наукових понять («атом», «циліндр», «контргайка» та ін.) на свої «доморощені» («неділка», «вібло», «примутра» та ін.) не тільки перешкоджає науково-освітній роботі, а є проявом «мовознавчого кретинізму».

Користуючись залишками демократії, провідники українізації намагалися в 1920–1930-х роках більш-менш послідовно втілити в життя загальнодемократичний принцип – «право націй на самовизначення». У цьому, мабуть, і була їхня трагедія: майже всі вони в середині 1930-х років були репресовані. Адже в умовах класової та ідеологічної нестерпності, зростаючої хвилі репресій та формування тоталітарної системи політика українізації була приречена на поразку.

На жаль, у наш час процес українізації не ствердив у суспільному житті загальнолюдський принцип – право вільного національно-культурного розвитку будь-якої нації у демократичній державі. Більш того, в умовах існуючих суспільних відносин та негнучкої системи освіти всілякі спроби вирішити «мовне» питання «зверху» ведуть лише до «мовознавчого кретинізму». Оскільки сучасні бюрократи, які звикли ще у свої «комсомольські» роки урочисто доповідати про дострокове виконання рішень з'їздів та пленумів, зараз намагаються, спираючись на маргінальні прошарки, українізувати «усе живе» в найкоротші терміни. До чого це може призвести в умовах зростаючої політичної та економічної кризи – зайве й говорити!

Прикро, що в нашій державі замість вирішення соціально-економічних питань все більше зростає роль «ідеологічного фактора», як це вже колись було – у криваві 30-ті та «застійні» 70-ті роки минулого століття, коли жваво вівся пошук «внутрішніх» і «зовнішніх» ворогів. І ще прикріше, що інструментом у цьому стає м'яка та мелодійна мова Т. Шевченка, М. Коцюбинського, І. Франка та Л. Українки. Адже розподіл громадян однієї країни за національною ознакою більш небезпечний, ніж за соціальною та

політичною. І негативних прикладів цього в сучасній історії, на жаль, дуже багато.

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів громадських організацій України. Ф.1, оп.6, спр.97, арк.41.
2. Діяльність Нарком освіти УСРР за 1924-25 рік. Харків : Держ. Вид-во України, 1926. 163 с.
3. Стенографічний звіт 7-го з'їзду Рад Київщини: 23-28 квітня 1925 р. Київ, 1925.
4. Отчет Одесского городского совета 8-го созыва. Одесса, 1926. 13 с.

Валерій БІЛЕНКО

доцент кафедри загальноправових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЇ У ВОЄННИЙ І ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

У сучасних умовах військової агресії завдання мінімізації корупції має стати основним напрямом політики держави та здійснення державного управління.

Однак розв'язання проблем корупції не може відбутися без якісного антикорупційного законодавства та дієвих механізмів втілення у життя його положень. Тому з'ясування сучасного стану проблем законодавчого регулювання протидії корупції, виявлення позитивних та негативних його сторін є актуальним питанням, що потребує свого вирішення.

Проблеми правового регулювання протидії корупції в Україні вивчали представники різних галузей юридичної науки, зокрема, варто звернути увагу на роботи таких вчених, як О. Бусол, Н. Задираки, М. Мельник, Д. Йосифович, Л. Наливайко, Є. Невмержицький, К. Ростовська, С. Рогульський, С. Серьогін, Ф. Шульженко та ін. Отримані цими та іншими вченими наукові здобутки мають важливе теоретичне і практичне значення у сфері протидії корупції. Водночас у сучасних умовах військової агресії та тих негативних факторів, із якими зіткнулася наша держава, постає необхідність пошуку нових шляхів удосконалення антикорупційного законодавства.

Одним зі шляхів мінімізації корупції є відновлення процедури подання електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та фінансового контролю за їхньою діяльністю. Так, Законами України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» та «Про

внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» було внесено зміни до процедури подання електронних декларацій з урахуванням дії в Україні воєнного стану. З іншого боку, потреба в ефективних заходах протидії корупції та виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського Союзу потребують відновлення процедур подання електронних декларацій державними службовцями та службовцями органів місцевого самоврядування.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» від 01.06.2021 [7] були внесені відповідні зміни в антикорупційне законодавство з метою запровадження Єдиного порталу повідомлень про корупцію. Водночас поверхневий аналіз нових положень Закону України «Про запобігання корупції» у частині розгляду повідомлень про корупцію вже створює низку неврегульованих ситуацій, що без відповідного роз'яснення НАЗК може загострити правову проблематику [3; 5].

В умовах воєнного стану потребують перегляду окремі положення антикорупційного законодавства. По-перше, це стосується обмежень щодо суміщення з іншими видами діяльності певної категорії осіб, котра пов'язана з мобілізацією; роз'яснень оціночних понять, що містяться у Законі України «Про запобігання корупції», а саме: «гостинність», «подарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність», «суддівська практика зі спорту та інструкторська практика зі спорту». По-друге, необхідно удосконалити правове регулювання відповідальності за незаконні дії щодо гуманітарної допомоги. У цілому в державі слід створити прозору систему стосовно отримання гуманітарної допомоги та коштів, їх використання. Вказана система також має містити відкриту платформу, що дозволить здійснювати контроль за використанням гуманітарної допомоги та витрачених коштів. У зв'язку з цим питання цифровізації, створення антикорупційних електронних платформ та систем має стати подальшим напрямом удосконалення державної антикорупційної політики та законодавства у цій сфері.

Тому цілком слушними вбачаються заходи Проекту Плану відновлення України щодо: запровадження єдиної системи збору, обробки та оприлюднення статистичної інформації про виявлення корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, здійснення щодо них проваджень, розшук та повернення активів, одержаних від корупційних та інших злочинів; створення єдиної онлайн-системи для збору, обробки та оприлюднення статистичної інформації про виявлення корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, здійснення щодо них проваджень, розшук та повернення активів, одержаних від корупційних та інших злочинів [8].

Як зазначають фахівці, пріоритетом сьогодення є розробка проєктів, необхідних реформ для удосконалення та пристосування системи органів державної влади до корупційних викликів, пов'язаних із поствоєнною

розбудовою. Отже, для реалізації вищезазначених завдань у поствоєнний період органам державної влади та інституціям, що реалізують антикорупційну політику, насамперед необхідно забезпечити виконання певних заходів (деякі з них необхідно закріпити у правових нормах), як-от: завершення впровадження застосування новітніх технологій електронного урядування з огляду на досвід розвинутих зарубіжних країн та за рахунок фінансування з фондів ЄС; мінімізація розподільчих та дозвільних функцій; зменшення розміру державного апарату та встановлення обмежень щодо заробітної плати; підвищення професіоналізму посадових осіб; впровадження перевірки державних службовців на поліграфі; розробка дієвих механізмів контролю з боку громадських організацій, що користуються високою довірою громадян; публікація на прозорій основі звітів про розподіл фінансової допомоги щодо відбудови України за галузями та регіонами, територіальними громадами [9].

Отже, аналіз стану досліджуваної проблеми дозволяє визначити шляхи мінімізації корупції у воєнний і поствоєнний періоди: відновлення процедури подання електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та фінансового контролю за їхньою діяльністю; удосконалення відповідальності за незаконні дії щодо гуманітарної допомоги, завершення впровадження застосування новітніх технологій електронного урядування.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. 55 с. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
3. Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» : роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 14.07.2020 № 7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr007884-20#Text>.
4. Щодо забезпечення права викривача на конфіденційність та анонімність : роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 24.02.2021 № 4. URL : <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Rozyasnennya-4-vid-24.02.21.pdf>.
5. Стрільців О. М. Недоліки антикорупційного законодавства в частині розгляду повідомлень про корупцію. *Юридичний електронний журнал*. 2022. № 9. URL : http://lsej.org.ua/9_2022/90.pdf.
6. Шимон О. М. Обмеження та заборони як засоби запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, у діяльності державних службовців : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 201 с.
7. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів : Закон України від 01.06.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-20#Text>.
8. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Антикорупційна політика». 2022. 33 с. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/anti-corruption-policy.pdf>.
9. Боголепова А., Ковтун О. Актуальні проблеми подолання корупції в умовах війни у поствоєнний період. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2022. Чис. 27. URL : <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/395/334>.

Наталія ГАЙВОРОНЮК

доцент кафедри
соціально-поведінкових,
гуманітарних наук та економічної
безпеки Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

Влада є одним із ключових понять у політичній науці з різних причин. Не лише тому, що має велику значущість для аналізу політики і суспільства в цілому. Існують деякі причини психологічного характеру. Насамперед ідеться про традиційне сприйняття громадянами влади як чогось дуже важливого, що визначає хід подій і характер соціальних відносин. У переважній більшості населення влада зазвичай асоціюється з головними політичними проблемами, державними рішеннями, основними принципами соціального устрою суспільства. Такий імідж влади стимулює суспільний інтерес до вивчення цього явища і забезпечує популярність самого терміна [1]. Проблематиці влади присвячено чимало досліджень. Зокрема, варто згадати доробки таких авторів, як М. Вебер, Р. Даль, Б. Рассел, Ч. Мерріам, Х. Лассвелл, Т. Парсонс, С. Люкс, Д. Марч, Д. Ронг, М. Фуко, Т. Вартенберг, В. Васютинський, І. Милосердна, Т. Траверсе, С. Цокур та ін.

Справедливо вважається, що сутність влади, її справжній характер та динаміку змін можна зрозуміти в єдності трьох основних вимірів: матеріального, психологічного та духовного, що є найбільш важливими складовими її природи. Якщо матеріальний вимір показує міру залежності влади від економічних стосунків, рівня матеріального добробуту держави і його громадян, духовний виявляє себе як суть політичної волі як «турботи», що охоплює усі сфери і аспекти людського буття, *то* психологічний вимір владних стосунків демонструє значну залежність влади від соціально-психологічних детермінант – традицій, звичок, коливань громадського настрою, особистих якостей людей, що йдуть у владу і, нарешті, якою є міра політичної соціалізації самої влади [2].

Політична влада є соціальним феноменом, чия психологічна інтерпретація відіграє важливу роль як у теоретичному, так і практичному аспектах. Особливої актуальності ця тема набула за умов ведення інформаційної війни проти України, коли спроби дискредитації країно-агресором суб'єктів української влади, владних інституцій стають дедалі частішими. Тому вивчення діалектики взаємин соціальної та психологічної природи влади становить важливий аспект психологічного аналізу політичних відносин. У ньому відображається, з одного боку, розуміння того, що влада

здійснюється конкретними людьми з їх своєрідною психікою, а з іншого – визнається залежність влади від політичної поведінки, взаємодії людей у ході їхньої політичної активності.

Політична влада має важливі психологічні аспекти, серед яких виділимо такі:

1. Влада та владні структури викликають певні психологічні реакції серед громадян, такі як відчуття підпорядкованості, довіри або недовіри тощо. Ці реакції можуть мати вплив на сприйняття влади та на підтримку або ж непідтримку політичних лідерів і партій;

2. Політична влада може викликати емоції у громадян, такі як страх, гнів і надія. Ці емоції можуть бути використані для зміни громадської думки та налаштування громадян на підтримку або непідтримку влади;

3. Політична влада може стати причиною виникнення конфліктів та протистоянь між різними соціальними групами, наслідком чого влада, постійно зосереджена в руках окремих елітних груп, може викликати «ревності» і суперництво з боку інших соціальних груп;

4. Влада може бути використана для формування політичної культури та ідеології. Вона може встановлювати певні цінності та норми поведінки, котрі потім переносяться на різні сфери життя і впливають на формування світогляду громадян;

5. Влада може використовувати певні психологічні техніки, наприклад, маніпулювання, для спроби зберегти і утримати своє панування. Маніпуляції можуть використовуватися для впливу на свідомість громадян, їхні переконання та висновки;

6. Окрім соціального та економічного, політична влада має психологічний вплив на суспільство. Одним із ключових психологічних аспектів політичної влади є фактор впливу на свідомість і поведінку громадян. Крім того, влада здатна викликати різні емоції у людей, такі як повага, страх, недовіра, гнів, невдоволення та ін. Ці емоції є важливими і впливають на сприйняття політичних рішень, дій і поведінки;

7. Політична влада також може психологічно впливати на тих, хто займає владні посади. Наприклад, піднімати відчуття надмірної важливості своєї посади або, навпаки, принижувати, провокувати відчуття безперервного навантаження, стресу, відповідальності. Це призводить до втоми, виснаження, нервових зривів тощо;

8. Політична влада може впливати на когнітивні процеси людей, такі як сприйняття, мислення, рішення. Наприклад, із точки зору того, як люди оцінюють владні рішення та дії та як останні впливають на суспільство;

9. Нарешті, психологічні аспекти політичної влади також можуть охоплювати питання взаємовідносин між владою та громадянами, а також між самими політиками. Безпосередньо ці питання можуть стосуватися таких важливих аспектів, як комунікація і довіра.

Психологія довіри досліджує різноманітні фактори, що впливають на її

рівень щодо ставлення до політичної влади. До таких факторів можуть належати: досвід, культурні та індивідуальні особливості, комунікація та спілкування, відповідальність та зобов'язання тощо. Наприклад, довіра до політичної влади може бути підвищена або понижена на основі попереднього досвіду взаємодії з владою; культурні та індивідуальні особливості сприйняття влади в різних країнах також мають значення, внаслідок чого можуть бути вираженими різні стереотипи сприйняття влади – від її обоження до повного відчуження від неї; якість комунікації та спілкування має велике значення, адже, якщо громадяни розуміють, що їхній голос почутий, це впливає на зростання довіри до влади. Слід зазначити, що довіра є фактором підтримки легітимності влади та ефективної взаємодії між владою і громадянами.

Основними факторами, що сприяють розвитку довіри, є чесність і цілісність, що означає більшу довіру до тих політиків, які є правдивими у своїх діях. Також влада, що виявляє цілісність і прозорість у своїх діях та прийнятих рішеннях, заслуговує на підтримку громадян. Крім того, люди довіряють тим, хто є компетентним і здатним досягти результатів за рахунок ефективного управління, успішних рішень та дій, тобто йдеться про такий фактор підвищення довіри, як компетентність та ефективність.

Важливим у діяльності політичної влади є здатність поважати принципи рівності і справедливості. Люди довіряють тим, хто дотримується цих принципів у своїх діях і прийнятті рішень. Влада, що прагне втілення рівності і справедливості у своїй політиці, гідна знаходити розуміння та підтримку громадян. Слід також звернути увагу на ідентифікацію та співпрацю. Люди довіряють тим, із ким вони відчувають спільність інтересів та мети. Влада, що знає інтереси і потреби громадян та ідентифікує себе з ними, спирається на довіру і розуміння.

Насамкінець дозволимо собі скористатися продуктивними думками, висунутими В. Васютинським у його концепції інтеракційної психології влади. Дослідник згенерував надзвичайно продуктивну ідею про те, що влада-примус і влада-вплив можуть розглядатися як полюси владного, кратичного континууму. *На полюсі примусу влада як психологічне явище не має місця* (курсив мій – Н. Г.), бо «чистий» примус виключає залучення «підвладної» суб'єктності у процесі взаємодії. На протилежному полюсі впливу влада набуває максимально вираженого характеру впливу маніпулятивного. Це означає, що владно-підвладні відносини існують, але ступінь їхньої вираженості є меншим, ніж десь на середніх рівнях континууму. Річ у тому, що наявність вагової психологічної влади позбавляє суб'єкта потреби вдаватися до складних маніпулятивних побудов. Очевидно, психологічний максимум влади міститься десь між полюсами окресленого кратичного континууму зі зсувом у бік полюса впливу [3].

На наш погляд, перспективи розвитку інтеракційної психології влади є великими. Насамперед тому, що вона вивчає взаємодію між владою і громадянами з точки зору психології і соціальної поведінки. Досліджує, як

влада впливає на поведінку і сприйняття людей, які взаємодіють із нею, та які психологічні фактори впливають на саму владу. Одним із центральних концептів інтеракційної психології влади є поняття владної легітимності, тобто сприйняття громадянами влади як законної і справедливої. Від цього сприйняття за певних обставин може вирішуватися доля самої влади.

Список використаних джерел

1. Цокур Є. Політико-правові концепції феномену політичної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 132–138. URL : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28735/16-Tsokur.pdf>.
2. Милосердна І. М. Аналітичний огляд концепцій політичної влади та особливості її реалізації. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 59. С. 25–32. URL : http://app.nuoua.od.ua/archive/59_2017/5.pdf.
3. Траверсе Т. Психологічні особливості розуміння політичних завдань в умовах зміни цивілізаційної парадигми. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 3–4(83–84). С. 86–97. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/traferse_psykholohichni.pdf.
4. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади : монографія. Київ, 2005. 492 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/26538/1/monografia.pdf>.

Олександр ВИСОЦЬКИЙ

професор кафедри
міжнародних відносин
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
доктор політичних наук, професор

ЛЕГІТИМАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ: ЕВРИСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ

Визначаючи евристичні можливості легітимацийного підходу як методологічної основи для прийняття політичних рішень, слід насамперед відзначити двоїсту сутність легітимациї. З одного боку, легітимация є обґрунтуванням та виправданням владною верхівкою або елітою політичних рішень. А з іншого боку, легітимация – це процес визнання розумності, доречності, справедливості та оптимальності політичних рішень їх виконавцями та громадянами, долю яких безпосередньо зачіпають такі рішення.

Легітимацийний підхід до прийняття політичних рішень дозволяє визначити кожен із восьми етапів цього процесу як невід’ємну його складову. Це такі етапи: 1) вибір оптимального політичного рішення його ініціаторами; 2) просування політичного рішення через органи державної влади; 3)

організація підтримки політичного рішення експертами в галузях економіки (бюджетна політика), права (відповідність внутрішньому законодавству та міжнародному праву), сталого розвитку (дотримання екологічних стандартів); 4) надання підтримки політичному рішенню регіональними лідерами; 5) організація підтримки політичного рішення представниками органів влади, залученими до процесу прийняття рішень; 6) забезпечення ефективної реалізації політичного рішення його виконавцями в центральних органах влади держави, а також органами управління в регіонах; 7) забезпечення підтримки політичного рішення в засобах масової інформації, соціальних мережах, серед лідерів громадської думки; 8) забезпечення підтримки населенням держави (більшістю громадян) як процесу реалізації політичних рішень, так і їхніх результатів.

На першому етапі – етапі вибору оптимального політичного рішення його ініціаторами – забезпечення легітимності передбачає, що вибір оптимального політичного рішення досягається шляхом залучення різних зацікавлених сторін, таких як експерти, групи інтересів та представники місцевих громад, а сам процес вибору потрібного рішення повинен бути прозорим, заснованим на широкій участі, та інклюзивним, щоб гарантувати врахування всіх точок зору. Інклюзивність у прийнятті рішень – це такий підхід до загального визнання проблем і вжиття заходів щодо їх вирішення, що допомагає забезпечити активну участь у процесі прийняття рішень тих, на кого вони впливають, і тих, хто несе відповідальність за їх виконання.

Основними вимогами до забезпечення легітимності політичного рішення на цьому етапі є: прозорість та інклюзивність у процесі прийняття рішень, аргументованість пропозицій, об'єктивний аналіз передумов та причин політичного рішення, чітке інформування зацікавлених сторін про процес прийняття рішень, чіткі критерії для вибору оптимального рішення, гнучкість у процесі прийняття рішення, усвідомлення та визнання потенційних наслідків та ризиків його прийняття.

Критеріями легітимності політичного рішення на цьому етапі є: його відповідність правовим і конституційним межах, цілям державної політики, етичним і моральним цінностям, науковим даним та експертним висновкам, потребам та уподобанням зацікавлених сторін, позитивним прогнозам потенційних ризиків та переваг.

На другому етапі – просування політичного рішення через органи державної влади – передбачається використання ефективних каналів комунікації для просування політичного рішення. Державні органи повинні чітко і лаконічно інформувати громадськість про переваги політичного рішення. Цього можна досягти за допомогою різних засобів, таких як пресрелізи, виступи публічних осіб та ініціювання обговорення в соціальних мережах.

Основними вимогами до забезпечення легітимності політичного рішення на цьому етапі є: чітке донесення переваг політичного рішення,

прозорість комунікації, ясність, точність, повнота і правдивість інформації про політичне рішення та його причини, врахування особливостей державно-управлінського процесу та корпоративних інтересів державних службовців.

Критеріями легітимності політичного рішення на цьому етапі є: наявність інформації у доступних форматах про його сутність, аргументованість та зрозумілість його необхідності, оперативність реагування на питання та занепокоєння, що порушуються зацікавленими сторонами.

Третій етап – організація підтримки політичного рішення експертами в галузях економіки, права та сталого розвитку – передбачає залучення відповідних експертів, які повинні своїм авторитетом легітимувати політичне рішення. Крім того, експерти можуть надати експертні висновки, поради та рекомендації для забезпечення того, щоб політичне рішення ґрунтувалося на раціональних розрахунках, соціальній відповідальності та стратегічних прогнозах.

Основними вимогами до забезпечення легітимності політичного рішення на цьому етапі є: його відповідність перспективним уявленням експертів, неупередженість і об'єктивність експертних висновків, вільна комунікація всередині експертного співтовариства, гнучкість у переформатуванні політичного рішення.

Критеріями легітимності політичного рішення на цьому етапі є: актуальність і застосовність експертних знань до прийнятого рішення, різноманітність точок зору і підходів серед експертів, консенсус серед експертів щодо запропонованого рішення, прозорість у відборі та залученні експертів.

Четвертий етап – надання підтримки політичному рішенню регіональними лідерами – передбачає залучення регіональних лідерів до легітимації політичного рішення, оскільки вони можуть зіграти вирішальну роль у забезпеченні ефективного виконання політичного рішення на регіональному рівні.

Основними вимогами до забезпечення легітимності політичного рішення на цьому етапі є: врахування регіонального контексту формування владного консенсусу (наскільки задовольняються інтереси регіональних еліт політичним рішенням), умов готовності підтримати політичне рішення в регіонах, ефективне використання каналів зв'язку з регіональними елітами та лідерами регіональної громадської думки, врахування регіональних культурних та соціальних особливостей, а також потенційних наслідків та ризиків політичного рішення для розвитку регіону.

Критеріями легітимності політичного рішення на цьому етапі є: позитивна прив'язка сутності рішення до інтересів регіонів, сприяння розвитку регіонів як наслідок його реалізації, відсутність негативних перспектив втілення рішення на регіональному рівні.

П'ятий етап – організація підтримки політичного рішення представниками органів влади, залученими до процесу прийняття рішень, –

передбачає врахування їхніх думок та рекомендацій через влаштування консультацій та обговорень.

Основними вимогами до забезпечення легітимності політичного рішення на цьому етапі є: врахування інтересів різних груп в органах влади, наявність позитивів та ґрунту для гордості (соціальних та моральних дивідендів) унаслідок успішної підтримки політичного рішення на всіх владних ланках його проходження.

Критеріями легітимності політичного рішення на цьому етапі є: привабливість рішення в контексті інтересів та бачення перспектив представників різних владних груп, зацікавленість у його втіленні.

Шостий етап – забезпечення ефективної реалізації політичного рішення його виконавцями в центральних органах влади держави, а також органами управління в регіонах, – вимагає влаштування моніторингу, звітності та оцінки для гарантування того, що політичне рішення буде реалізовано у відповідний спосіб без викривлень.

Основними вимогами до забезпечення легітимності політичного рішення на цьому етапі є: достатність компетенцій виконавців для швидкої реалізації політичного рішення, наявність ефективного моніторингу кожного етапу втілення та оцінки його просування, достатні людські та організаційні ресурси, чітке визначення відповідальних сторін, своєчасність впровадження та реагування на можливі складнощі та ризики, гнучкість у реалізації.

Критеріями легітимності політичного рішення на цьому етапі є: ясність і послідовність планів реалізації рішення, виділення достатніх ресурсів для його здійснення, зацікавленість виконавців у найшвидшому та оптимальному втіленні рішення, різноманітні винагороди як результат успішної реалізації рішення.

Сьомий етап – забезпечення підтримки політичного рішення в засобах масової інформації, соціальних мережах, серед лідерів громадської думки – передбачає забезпечення легітимності політичного рішення засобами масової інформації, соціальними мережами та лідерами громадської думки. Цього можна досягти шляхом ефективного спілкування та взаємодії з цими зацікавленими сторонами, аби переконатися, що вони розуміють переваги запропонованого політичного рішення.

Основними вимогами до забезпечення легітимності політичного рішення на цьому етапі є: відповідальна та своєчасна комунікація, врахування усього спектра інтересів, думок, аргументів впливових представників медіа-спільнот та соціальних мереж.

Критеріями легітимності політичного рішення на цьому етапі є: точність і неупередженість інформації про рішення на різноманітних медіа-платформах та в соціальних мережах, відсутність сенсацій і спотворення фактів, виважена кількість повідомлень про рішення.

Восьмий етап – забезпечення підтримки більшістю громадян як процесу реалізації політичних рішень, так і їхніх результатів – передбачає

владштування ефективної комунікації та взаємодії з громадськістю, зараховуючи консультації, обговорення та дієві механізми зворотного зв'язку. На цьому етапі дуже важливим є те, щоб громадськість розуміла переваги політичного рішення і щоб її побоювання були прийняті до уваги.

Основними вимогами до забезпечення легітимності політичного рішення на цьому етапі є: ефективний зворотний зв'язок з різними соціальними групами, перевірка легітимності політичного рішення за допомогою використання фокус-груп, опора на цільову аудиторію – потенційних отримувачів соціальних дивідендів від реалізації політичного рішення.

Критеріями легітимності політичного рішення на цьому етапі є: відповідність потребам і сподіванням більшості громадян, прозорість та підзвітність у процесі прийняття рішень, відповідність сутності та результатів рішення етичним та моральним цінностям більшості громадян, докази позитивного впливу на добробут громадян і суспільства в цілому.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що легітимаційний підхід до прийняття політичних рішень дозволяє формалізувати та алгоритмізувати ефективні дії забезпечення успішної реалізації політичного рішення на кожному етапі як легітимаційну технологію, що своїм результатом має етапну обґрунтованість, виправданість та визнання як необхідні умови забезпечення його результату, що був запланований ініціаторами. Тут важливо наголосити на проблемі іронії прийняття політичного рішення, коли його наслідки радикально суперечать первісному задуму, що пов'язувався з реалізацією політичного рішення.

Список використаних джерел

1. Висоцький О. Ю. Теорія прийняття політичних рішень : конспект лекцій. Дніпро : СПД «Охотнік», 2020. 68 с. URL : <https://www.twirpx.com/file/3104290/>.

Юрій КОВНИЙ

доцент кафедри спеціальної освіти
та соціальної роботи Львівського
національного університету
імені Івана Франка, адвокат,
кандидат економічних наук

СТАТУС КОРИННИХ НАРОДІВ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРАВОВА ПРОБЛЕМА

Корінні народи є представниками національних меншин, котрі споконвічно населяли території, що охоплюють межі конкретної держави. Гарантування їхнього правового статусу полягає у нормативному та

інституційному механізмі.

Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів є одним із широко обговорюваних текстів в історії ООН, робота над яким велася за повною участю суб'єктів визначених прав, цей процес охопив багато країн світу і етнічних груп, загалом тривав понад два десятки років. Проте цей документ є юридично необов'язковою резолюцією.

Інституційний механізм є набагато ширшим. Система Організації Об'єднаних Націй створила низку механізмів зі спеціальними повноваженнями щодо захисту прав корінних народів. До них відносять:

– Постійний форум ООН з питань корінних народів – провів свою першу сесію в 2002 р. Він є дорадчим органом Економічної та Соціальної Ради і має повноваження обговорювати питання корінного населення, що стосуються економічного та соціального розвитку, культури, навколишнього середовища, освіти, охорони здоров'я та прав людини. Постійний форум також уповноважений, із-поміж іншого, сприяти координації заходів, пов'язаних із питаннями корінних народів, у системі Організації Об'єднаних Націй;

– Експертний механізм з прав корінних народів – був створений у 2007 р. для надання Раді з прав людини тематичних порад щодо прав корінних народів. Експертний механізм надає свою експертизу переважно у формі досліджень і консультацій із конкретних питань, що стосуються прав корінних народів. Останнім часом механізм працював над дослідженнями стосовно: прав корінних народів на освіту; права на участь у прийнятті рішень; ролі мов і культури в просуванні та захисті прав і самобутності корінних народів; доступу корінних народів до правосуддя;

– Спеціальний доповідач з прав корінних народів – був призначений Комісією з прав людини (нині Рада з прав людини ООН) у 2001 р. Спеціальний доповідач має повноваження, з-поміж іншого, вивчати шляхи та засоби повного подолання існуючих перешкод щодо ефективного захисту прав людини корінних народів; ідентифікувати та просувати найкращі практики, обмінюватися ними; збирати, запитувати, отримувати та обмінюватися інформацією і повідомленнями з усіх відповідних джерел про ймовірні порушення прав людини та основних свобод корінних народів, а також формулювати рекомендації та пропозиції щодо відповідних заходів, попереджати та усувати порушення.

Ці три мандати можна розглядати як взаємодоповнюючі. Вони збираються щорічно для координації своєї діяльності і обміну інформацією. Отже, на міжнародному рівні є достатньо потужний інституційний механізм забезпечення прав та законних інтересів корінних народів.

На додаток до механізмів, що стосуються прав корінних народів, є низка органів, що здійснюють моніторинг договорів і відіграють важливу роль у просуванні прав корінних народів. Наприклад, Комітет з прав людини (спостерігає за виконанням Міжнародного пакту про громадянські та

політичні права), Комітет з ліквідації расової дискримінації (що контролює виконання Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації), Комітет з питань прав дитини (що контролює виконання Конвенції про права дитини) та Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (що стежить за виконанням Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права) розробили сукупність судової практики щодо прав корінних народів до прийняття Декларації.

Визнання на політико-правовому рівні статусу корінних народів – це не тільки шлях до відновлення самобутності та розвитку культурної сфери, а й до відновлення історичної справедливості. Корінні народи, як визначено у Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, «стали жертвами історичних несправедливостей у результаті, серед іншого, їх колонізації та позбавлення їх своїх земель, територій і ресурсів, що перешкоджає здійсненню ними, зокрема, свого права на розвиток згідно з їх потребами й інтересами...» [1].

Проте, навіть такого міжнародного гарантування є далеко не достатньо. Проблема полягає в цілому комплексі перепон, із якими стикаються корінні народи на адміністративному та організаційному рівнях реалізації наданих прав. Серед них зазначимо такі: глобалізаційні кризи та інформаційні загрози значно посилили розрив між загальною групою населення держави та представниками корінних народів, особливо тих, що ведуть той стиль життя та побуту, що був характерний для їхніх предків; відсутність належної участі представників цих груп в управлінській, правовій, організаційній діяльності держави; економічно представники корінних народів залишаються одними з найменш соціалізованих груп, що формує низький рівень соціального забезпечення; дискримінація за етнонаціональною приналежністю до цього часу не є подоланою у багатьох регіонах планети. Тому проблема належної реалізації всього спектра прав, у тому числі політичних, є затребуваним юридичним та державно-владним питанням глобалізованого суспільства.

Список використаних джерел

1. Резолюція 61/295, прийнята Генеральною Асамблеєю 13 вересня 2007. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text.

Арнольд КУШН

доцент кафедри конституційного,
адміністративного та трудового права
Національного університету
«Запорізька політехніка»,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ЯК ФУНКЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Як основну функцію правоохоронної діяльності держави у сфері адміністративної юрисдикції необхідно назвати забезпечення законності під час здійснення адміністративно-юрисдикційних повноважень державних органів. Законність у сфері адміністративної юрисдикції, окрім загальних ознак, що характеризують законність (у всіх сферах), має і свої специфічні. Розвиток законності як юридичного, суспільного або державного явища має багату та тривалу історію. Законність – постійний супутник політичної влади, покликаний підтримувати баланс усіх елементів державного устрою.

Законність як принцип діяльності всіх суб'єктів права і як одна з неодмінних умов існування правової держави має на увазі суворе і неухильне дотримання її в суспільній практиці чинного законодавства. Принципи як вихідні засади визначають зміст і місце законності в суспільному житті, практичній діяльності всіх суб'єктів права, тобто громадян, організацій і держави.

Важливим із точки зору сфери адміністративної юрисдикції є універсальність принципу законності. Принцип законності в суспільстві багато в чому виконує роль соціального орієнтира, з яким кожен громадянин, громадська організація, державний чи муніципальний орган повинні постійно зв'язати свою діяльність задля забезпечення високої правової якості, послідовного демократичного змісту та досягнення високих соціально-економічних результатів.

Для сфери адміністративної юрисдикції законність як принцип функціонування державних органів, що здійснюють правоохоронну діяльність, також є основоположним.

Демократизм законності як методу управління суспільством виявляється у: активній участі населення у здійсненні управління суспільством; спільному визначенні необхідності прийняття та ухвалення законів; безпосередній участі громадян у створенні законів, їх виконанні та контролі за їх виконанням. Тому законність пронизує не тільки сферу реалізації права, а й правотворчу діяльність.

Законність як правовий метод державного управління суспільством діє

за умови наявності адекватної сукупності державних структур, що забезпечує застосування нормативно-правових актів, організацію правильного втілення в життя цих актів, зокрема у сфері адміністративної юрисдикції.

У притаманному правовій державі демократичному політичному механізмі законність виявляє себе як її невід'ємна складова частина і становить своєрідний режим суспільно-політичного життя, певний спосіб взаємовідносин між органами державної влади і населенням, а також між окремими індивідами.

Характеризуючи законність за допомогою поняття «режим», необхідно зазначити, що воно окреслює в цьому випадку певний стан суспільних відносин, змістом яких виступає рівень відповідності законів і підзаконних актів держави реальному стану суспільних відносин, а поведінка правозастосовуючих органів або осіб як правомірна.

Стан (режим) юридичної правомірності суспільних відносин зазвичай характеризується за допомогою поняття законності.

Таким чином, законність як предмет правоохоронної діяльності органів адміністративної юрисдикції можна розглядати і як принцип, і як метод, і як режим формування і функціонування правової держави та громадянського суспільства, що ґрунтується на точному та неухильному виконанні законів і нормативних актів усіма державними органами, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування, посадовими особами та громадянами, що здійснюється та забезпечується правомірними діями всіх державних та громадських організацій, а також фізичними особами.

Для визначення поняття, сутності та змісту законності необхідно розглянути систему її елементів.

Система елементів законності як стан реально діючого права охоплює: 1) наявність конституції та законодавства; 2) ієрархію нормативно-правових актів; верховенство закону; відповідність основному закону всіх підзаконних нормативних актів; 3) повну й точну реалізацію конституції в діях суб'єктів права; 4) гарантії конституції та законів; 5) механізм забезпечення законності, включно з наявністю створених державою спеціалізованих структур, що здійснюють функції забезпечення реалізації правових норм, тобто здійснюють свою діяльність у галузі правопорядку, зв'язуючи такі поняття, як «законність» та «правопорядок».

Видається, що всі ці риси загальної законності характерні і для законності у сфері адміністративної юрисдикції.

Співвідношення цих правових категорій – законності та правопорядку – здійснюється через режим законності, що являє собою певний стан реального рівня відповідності чинних суспільних відносин законам та іншим нормативно-правовим актам.

Слід зазначити, що законність має безпосередній вплив на суспільні відносини. Це виражається в тому, що вона породжує правопорядок.

Правопорядок – це система (порядок) суспільних відносин,

врегульованих правом, котрі йому відповідають, це природний супутник законності, її наслідок, тобто реальний результат дії її вимог.

Законність – найближче (але не єдине) джерело правопорядку. Але це все ж таки єдність особливих явищ: якщо законність характеризує суспільні відносини насамперед із точки зору їхньої правомірності, то категорія правопорядку зміщає акцент на їхню узгодженість та впорядкованість.

Правопорядок можна визначити і як «стан впорядкованості суспільних відносин, що відображає реальне практичне здійснення вимог законності» [1].

Різні автори, визначаючи законність та надаючи їй характеристику, застосовували для цього різні підходи.

Законність розглядалася як соціальне явище, тобто результат взаємодії різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників, що й визначають її сутність. А теоретична концепція законності є результатом емпіричного узагальнення відповідно до накопиченого практичного досвіду.

Політико-ідеологічний аспект законності пов'язаний із панівною ідеологією, авторитетом влади, законодавчим вираженням її політичних інтересів, можливим відображенням наявних у суспільстві політичних і соціальних суперечок. Вищезазначені чинники нерозривно пов'язані із соціально-моральною природою законності, що передбачає можливість використання таких соціальних орієнтирів, як «суспільство та його етичні цінності».

З моральної позиції законність – юридична форма відображення ідеї справедливості. Безумовно, як правова категорія, «законність» розглядається через юридичний аспект, оскільки саме він надає законності формально-обов'язкового характеру, у зв'язку з чим є дуже важливим. Як юридична основа законності виступає право і правомірна поведінка.

До структурних елементів законності як загальноправової категорії можна віднести:

- мету – досягнення суворого й неухильного дотримання та виконання всіма суб'єктами правозастосування чинного законодавства;
- сукупність поглядів і принципів, що визначає зміст законності;
- систему засобів, прийомів та умов, за допомогою яких відбувається здійснення ідеї та засад законності;
- вмотивовану діяльність людини – елемент законності, що визначає її соціальну природу;
- критерії оцінки поведінки суб'єктів суспільних відносин – чинне законодавство.

Серед основних властивостей законності виокремлюють: 1) її причинний зв'язок та залежність від соціально-моральних, економічних і державно-правових процесів; 2) загальнообов'язковість вимог законності для всіх суб'єктів правових відносин; 3) високий ступінь абстракції та системності, що пояснюється сукупністю політико-правових явищ, котрі узагальнюються відповідною категорією; 4) об'єктивність (як наслідок

перерахованих вище рис законності).

Існує інший підхід до визначення законності через систему вимог, взаємно висунутих сторонами суспільних відносин. Згідно з таким підходом вимога законності – основний елемент структури законності, що зумовлений потребами суспільства, держави і права на певному етапі їхнього розвитку. Залежно від адресата, спрямованості та змісту вимоги законності класифікуються на: а) вимоги суспільства до держави, права, регулювання суспільних відносин; б) вимоги держави до права і суспільства; в) вимоги права до держави і суспільства.

На основі викладеного можна запропонувати таке визначення поняття законності у сфері адміністративної юрисдикції: законність – це особливий політико-правовий режим, що виступає як об'єктивний принцип організації та функціонування діяльності органів адміністративної юрисдикції та суб'єктів правозастосування, характеризується високим рівнем дотримання й виконання вимог держави, виражених не тільки в законодавчих, а й у підзаконних нормативно-правових актах, із властивими для законності вимогами.

Наталія ЛЕПСЬКА

доцент кафедри політології

Запорізького

національного університету,

кандидат політичних наук, доцент

САНКЦІЙНА ГЕОПОЛІТИКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

З початком повномасштабної війни росії проти нашої держави десятки країн у всьому світі запровадили цілу низку потужних санкцій на російські компанії та окремих осіб владного істеблішменту рф, а також контроль над експортом критичних технологій до росії та вчинили тиск на численні приватні компанії задля припинення їхнього бізнесу в країні-агресорці. Посилення санкцій спрямовано, з одного боку, на виснаження російської економіки через перешкодження надходженню доходів у бюджет рф, а з іншого – на підтримку демократичної України в захисті нею свого національного суверенітету та територіальної цілісності.

Безперечно, санкції не є заміною військової або гуманітарної допомоги, дипломатії чи інших інструментів зовнішньої політики, проте їхня ефективність щодо збільшення вартості війни для росії є очевидною. Наприкінці березня 2023 р. в газеті «The Wall Street Journal» вийшла публікація, в якій було написано, що перші місяці російського вторгнення в

Україну минулого року призвели до зростання цін на нафту та природний газ, що принесло Москві несподіваний прибуток. Але на сьогодні ситуація вже кардинально інша. Санкції Заходу стають все сильнішими, державні доходи Росії скорочуються, а її економіка перейшла на траєкторію нижчих темпів зростання, ймовірно, у довгостроковій перспективі. Найбільші експортні товари країни, газ і нафта, втратили основних клієнтів. Із листопада 2022 р. курс рубля щодо долара вже впав більш ніж на 20%. Робоча сила скоротилася, оскільки молодь відправляється на фронт або тікає з країни через страх бути призваною. Невизначеність стримує й інвестиції бізнесу. Навіть одна з топ-чиновниць Центробанку Росії О. Прокопенко, яка покинула свою країну незабаром після початку повномасштабної російської агресії, заявила, що економіка її країни входить у довгострокову регресію. Російський мільярдер О. Дерипаска нещодавно попередив, що в Росії закінчуються готівкові кошти, у наступному році їх вже не буде і для нормального функціонування російської економіки їй вкрай потрібні іноземні інвестори. МВФ підрахував, що потенційні темпи зростання Росії – темпи, з якими вона могла б рости без інфляції – становили майже 3,5% до 2014 р., коли нею був анексований Крим. Зараз цей показник впав приблизно до 1%, оскільки продуктивність падає, а економіка стає технологічно відсталою та більш ізольованою [1]. Отже, санкційна політика західних країн, втрата європейського ринку, відхід західних інвесторів призводять до того, що Росія поступово втрачає свою економічну суб'єктність в сучасному геополітичному просторі глобальної економіки і залежність від інших країн, як-от Китай, стає все більш імовірною.

Санкції зазвичай відносять до так званої дипломатії примусу. З одного боку, вони є певною дипломатичною настановою. А з іншого – силовими діями або військового характеру, або формату таємних операцій. Також санкції можуть передбачати припинення дипломатичних відносин, бойкот спортивних та культурних заходів. Найбільш розповсюдженою формою санкцій є обмеження на міжнародну торгівлю, фінансові операції та переміщення громадян країни-агресора. В будь-якому разі санкції застосовуються проти країни, що порушує міжнародне право, і спрямовані на те, щоб змусити її його дотримуватися.

Санкції застосовувалися до країн ще з XIX ст., коли у форматі морської блокади як своєрідної поліцейської акції припинялося торговельно-економічне постачання до країни, що воює. При цьому блокада впроваджувалася задля того, щоб не оголошувати війну, і фактично була превентивним заходом. Безумовно, це викликало багато суперечок щодо правомірності таких дій. І вже Статутом Ліги Націй (ст. 16) було зафіксовано положення про право колективних дій проти країни, що розпочала війну, як-от: припинення з нею усіх торговельних або фінансових відносин, заборона всіх стосунків між своїми громадянами та громадянами країни, що порушила Статут, припинення будь-яких фінансових, торговельних або особистих стосунків між громадянами цієї держави і громадянами будь-якої іншої

держави, незалежно від її членства у Лізі [2].

У Статуті Організації Об'єднаних Націй право застосовувати заходи щодо підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки прописано у ст. 2 (4) та розділі VII «Дії по відношенню загрози миру, порушень миру та актів агресії», зокрема ст. ст. 39–51 [3]. Так, згідно зі ст. 2 (4) жодним чином не обмежується право окремих країн на застосування примусових заходів до інших держав, якщо вони не мають військового характеру. У розділі VII взагалі зафіксовано процедурні моменти щодо дій Ради Безпеки, адже саме вона уповноважена визначати існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії і робити рекомендації або вирішувати, які заходи слід вжити для підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки. Так, ці заходи можуть включати повне або часткове припинення економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин. Якщо цих заходів недостатньо, то Рада Безпеки може залучити повітряні, морські або сухопутні сили, дії яких можуть включати демонстрації, блокаду та інші операції повітряних, морських чи сухопутних сил членів Організації.

Отже, світова спільнота через свої найбільш численні за представництвом організації, спочатку Лігу Націй, а потім і ООН, намагалася унормувати покарання країн, дії яких є загрозою або безпеці окремих країн, або ж системі регіональної чи світової безпеки. До речі, слово «санкції» у статутах цих організацій не фігурує, йдеться про певні «заходи». Здавалося б, що це не має особливого значення. Проте, на наш погляд, застосування у нормативно-правовому полі діяльності ООН саме слова «санкція» було б більш доречним. Адже навіть із точки зору етимології воно походить від лат. *sanctio* – *найсуворіша постанова, непорушне узаконення*, від лат. *sancire* – *робити священним*. Тож, змістовне навантаження слова «санкції» є більш відповідним до ступеня нормативного забезпечення і процедури впровадження покарання країн, що порушують правила миру міжнародного життєустрою. Крім того, усвідомлення керівництвом країни-агресора наслідків покарання саме через «санкції», а не певні «заходи», було б більш гострим. Можливо, в тому числі й через таку поняттєву неузгодженість і досі не досягнуто консенсусу серед країн щодо сутності санкцій, процедури їх ухвалення та запровадження. Директор вітчизняного Інституту економічних досліджень та політичних консультацій І. Бураковський незадовго до початку повномасштабної російської агресії в Україну відзначав, що «санкційним» дискусіям бракує чіткого розуміння економічної природи санкцій і можливостей цього інструменту [4]. Вже більше року триває повномасштабна війна росії проти нашої держави, але й досі не всі країни кваліфікують дії росії як агресивну збройну війну, тож не всі приєдналися до санкцій проти неї і взагалі розглядають це як необхідність.

Складність ситуації багато в чому пояснюється тим, що рф як член Ради

Безпеки ООН спекулює цією посадою, котру в незаконний спосіб успадкувала від СРСР. За Статутом ООН, саме Рада Безпеки визначає, чи має місце акт агресії з боку якоїсь країни, чи варто приймати рішення про впровадження заходів проти неї. Тож зрозуміло, що росія не буде сама проти себе голосувати. І санкцій із боку ООН годі чекати, поки у Радбезі буде росія. Санкції від деяких країн, котрі запровадили їх в односторонньому порядку (Велика Британія, США, Канада, Швейцарія, Японія, Австралія, Нова Зеландія), або колективні санкції ЄС сприймаються росією в певному сенсі як незаконні, оскільки ж ООН не оголосила їх. Тож вона знаходить різноманітні варіанти у будь-який спосіб їх обійти. І хоча рф намагається усіляко довести незаконність та неефективність санкцій і «правомірність» своїх дій, проте вона на сьогодні є найбільш підсанкційною країною світу.

З точки зору геополітики інструментарій санкційної політики є найбільш дієвим у контексті впливу на країну-агресора з боку усієї цивілізованої світової спільноти. Санкції спричинили масштабне і глибоке звуження геополітичного простору росії. Тим самим відбувається маргіналізація її геополітичного статусу у світовій співдружності держав. Вже на зараз ступінь маргіналізації рф є безпрецедентно високою. Важливо підкреслити, що її скочування на периферію світоустрою відбувається внаслідок дій не однієї чи кількох країн, а саме численного представництва держав, що фактично легітимізують маргіналізацію росії. А це показово засвідчує процеси кардинальної трансформації геополітичної світобудови і початок нової геополітичної епохи.

Список використаних джерел

1. Kantchev G., Gershkovich E. Russia's Economy is Starting to Come Undone. *The Wall Street Journal*. URL : <https://www.wsj.com/articles/russias-economy-is-starting-to-come-undone-431a2878?fbclid=IwAR3NQBH0MFspUya4NyGi-Cq7MfYKvfeGPSY4ihrepXApRuraz2Py3p6n9N8>.
2. Статут Ліги Націй. *ЮРИСТ-ОНЛАЙН*. URL : https://jurist-online.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenti/statut_ligi_nacij_ustav_ligi_nacij/2-1-0-1227.
3. United Nations Charter (full text). URL : <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
4. Бураковський І. Санкції проти Росії. Лікнеп для України. *ZN,UA*. <https://zn.ua/ukr/macrolevel/-sanktsiji-proti-rosiji-liknep-dlja-ukrajini.html>.

Лідія КУШНА

викладач кафедри загальноправових
та політичних наук
Національного університету
«Запорізька політехніка»

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ДИНАМІЦІ СУСПІЛЬСТВА: ПРАГНЕННЯ ТА ОЧІКУВАННЯ

Підґрунтя для формування цивілізованих, гармонійно збалансованих політичних та правових відносин і процесів у суспільстві створюють інтереси, потреби, прагнення та очікування громадян. З метою встановлення стану розвитку демократичної політичної культури суспільства, її відповідності наявним у державі стратегіям розвитку досліджуються саме громадські прагнення та очікування. Особливу увагу треба звернути на динаміку знань, прагнень та очікувань, що впливають на формування демократично зрілого, активного, свідомого громадянина в умовах трансформації цінностей та демократизації відносин.

На думку класика сучасної політичної теорії Р. Даля, політичну культуру утворює саме сукупність переконань, установок та схильностей, а деколи навіть низка політичних субкультур, в яких соціалізуються активісти та громадяни.

Позитивні результати у різних сферах життя можуть досягатися завдяки розвитку демократичної політичної культури, кращій політичній обізнаності громадян, їхній більш широкій участі у політичному процесі. До прикладу, Л. Даймонд у своїй книзі «Developing Democracy» («Розвиток демократії») зазначає: «громадянська залученість, така як участь у добровільних асоціаціях та громадських мережах, генерує довіру, взаємність та співпрацю, що знижує цинізм, заохочує політичну участь та сприяє економічному розвитку, демократичній стабільності та вирішенню соціальних проблем. Фахівці із суспільних наук все більше вбачають у соціальному капіталі найважливіший засіб вирішення проблем, які, здається, вирішити неможливо: бідності, відчуження та злочинності – у Сполучених штатах та інших індустріальних демократіях» [3, р. 9].

Однією з ключових цінностей у людській свідомості є демократія, що становить своєрідний суспільний ідеал, має свою унікальність, складається з багатьох факторів, сприяє самореалізації та ефективному розвитку суспільства.

В Україні системні трансформаційні процеси відбуваються постійно і охоплюють усі сфери суспільного життя. Проблеми їх реформування згідно з демократичними стандартами – одне з пріоритетних завдань на шляху до

демократизації і становлення української держави з високим рівнем соціально-економічного розвитку суспільства.

На сьогоднішній день найбільш актуальним завданням є вироблення навичок і вмінь демократичної поведінки, активної громадської дії, свідомої електоральної участі, критичної громадянської та партійної активності індивіда.

Процес демократизації – це поступове впровадження демократичних основ у суспільне буття та трансформація всіх сфер із точки зору демократичних цінностей. У найзагальнішому сенсі демократизація означає процес політичних та соціальних змін, спрямованих на встановлення демократичного устрою [2, с. 45].

Основною стратегічною метою розвитку України є становлення розвиненої держави, авторитетного члена світового співтовариства, держави, що здатна забезпечити громадянам добробут та повноцінну реалізацію прав і свобод. Задля досягнення цієї мети необхідно підвищити рівень дієздатності та ефективності суспільних і державних інститутів на основі подальшої демократизації життя країни.

Основними пріоритетами державної політики у цій сфері є: демократизація політичного процесу; сприяння розвитку громадянського суспільства; забезпечення прозорості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; забезпечення свободи слова, забезпечення громадянам найширшого доступу до інформації; судова реформа, спрямована на утвердження справедливого суду і гарантування правосуддя для кожного громадянина.

Однією з найбільш важливих складових процесу демократизації є національна єдність. Мається на увазі ідентифікація себе з певною нацією, народом, що дає змогу казати або думати про належність до певної спільноти, інтереси, культура, цінності якої є рідними для особистості.

Найважливішими засобами формування сучасної культури є державна система політичної освіти, діяльність багатьох недержавних організацій, фондів, об'єднань, політичних партій, засобів масової інформації. Ключова роль при цьому належить інституціям, що організують цілеспрямований процес політичної соціалізації шляхом залучення у систему громадянської політичної та правової освіти населення [1, с. 89].

Демократизація освіти спрямована на формування демократичної культури як основи розвитку громадянського суспільства за допомогою реалізації демократичних принципів у всіх аспектах життя та сприяння розвитку самоврядування.

Виходячи з позицій впровадження демократизації у всі сфери громадського життя, важливо зазначити, що освіта як головне інформаційне джерело повинна забезпечити розуміння та усвідомлення демократичних процесів у різних галузях суспільного буття. Демократизація освіти – найважливіша складова процесу демократизації світової спільноти. Вона

стосується й управління освітою, й реалізації навчального процесу. Демократизація проникає й у сам зміст освіти, що все більше орієнтується на реалізацію в її системі невід'ємних прав людини.

Таким чином, головною метою демократичної освіти є виховання громадянина сучасного суспільства та його підготовка до життя і діяльності в демократичному суспільстві.

Основними напрямками інноваційної державної управлінської діяльності в освітньому просторі є: концептуальність в управлінні освітою; комплексно-цільовий підхід до управління; психологізація (олюднення) управління; моделювання структури управління, проектний підхід до створення продуктивних сучасних технологій та механізмів управлінської діяльності; побудова мобільної структури горизонтальних управлінських зв'язків; приведення функцій управління у відповідність до завдань освітньої системи держави, регіону; рефлексивність державного управління діяльності керівника; управління якістю освіти і виокремлення нових підходів до визначення ефективності освітнього процесу; комп'ютеризація, технологізація управління; адаптація досягнень наукового менеджменту в соціальній та виробничій сферах до управління освітою.

Отже, можна дійти висновку, що демократично орієнтована система політичної соціалізації особистості, базові елементи якої закладають сучасні навчальні й виховні заклади, сприяє становленню й формуванню демократичних політичних прагнень і очікувань громадян. Саме на освітню систему покладені обов'язки щодо донесення базових демократичних цінностей свободи, гуманності, рівності до молоді людини в умовах трансформації державної політики. Саме демократично орієнтована система суспільних і державницьких взаємин, співпраці інститутів держави та громадянського суспільства, діалогу між учасниками політичного процесу сприяє формуванню особистісних та загальнолюдських цінностей.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ, 2001. С. 15–23.
2. Манжола В. А. Нейтралітет та позаблоковість у європейській системі міжнародних відносин : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 167 с.
3. Diamond L. *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore : The John Hopkins University Press, 1999. 362 p.

Артур МАРГУЛОВ

професор кафедри міжнародних
відносин та соціально-гуманітарних
дисциплін Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
доктор історичних наук, доцент

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

російсько-українська війна, що триває з 2014 р., спричинила зміни існуючих ментально-культурних орієнтирів та стереотипів в українському суспільстві. В умовах проведення бойових дій на території країни спостерігається еволюція класифікації на «свій» та «чужий». Дії громадян України, пов'язані з підтримкою діяльності російської сторони, не завжди однозначно класифікувалися в суспільстві та правовому полі. Термінологічні визначення та змістовність колабораційної діяльності в реаліях російсько-українського протистояння є запорукою напрацювання правової основи та відповідного суспільного ставлення до цього явища.

Колабораціонізм як явище та предмет широкого обговорення з'явився під час та після Другої світової війни. Цікавою є й парадигма його сприйняття. Класичне радянське ставлення було негативним, із нульовою толерантністю до будь-яких проявів співпраці з нацистами. Відповідно до цього напрацьовувалася система юридичного тотального переслідування, де більша частина колаборантів отримала покарання ще до закінчення війни. У сучасній історичній науці зустрічаємо альтернативну презентацію. Так, наприклад, І. Патриляк та Я. Грицак класифікують колабораціонізм українського населення окупованої Радянським Союзом Польщі як наслідок неприйняття легітимності влади [1-2].

Нині окупація окремих територій України стала наслідком гібридизації російської військової агресії. Дії місцевого населення презентувалися російською стороною як сепаратиські, а конфлікт – як внутрішньодержавний. Відсутність внутрішніх прецедентів, небажання міжнародної спільноти тривалий час констатувати справжню політико-правову ситуацію призвело до відсутності чіткої класифікації колабораційної діяльності на окупованих територіях. Така ситуація породила факт масових колаборацій за відсутності правового переслідування та відповідальності.

Ситуація докорінно змінилася з лютого 2022 р. Масований військовий наступ на українську територію пришвидшив напрацювання відповідного законодавства [3]. Цьому також сприяла міжнародна класифікація дій росії як країни-агресора, починаючи з 2014 р. [4]. Іншим суттєвим фактором у боротьбі проти колаборантів є «право війни». Частина одіозних колаборантів було

фізично знищено силами спротиву.

Факти колабораційної діяльності з лютого 2022 р. стали не такими численними порівняно з 2014 р. та переважно відбуваються на основі примусу. Комплекс напрацьованих політико-правових та суспільно-етичних заходів дозволив класифікувати колаборантів та їхню діяльність у сучасних умовах, окреслити реальність їхньої правової відповідальності та унеможливити гібридне трактування їхньої діяльності. У такий спосіб держава отримала чіткий алгоритм дій із гуманітарної деокупації своєї території.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття : навч. посібник. Київ : Генеза, 2000. 249 с.
2. Патриляк І. Тотальна війна на винищення: окупаційний режим Німеччини та її союзників в Україні (1941–1944 рр.) // Від Рейхстагу до Івдзими. Україна та українці у Другій світовій. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 352 с. С. 72–100.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>.
4. Rishennia Velykoї Palaty pro pryiniatnist spravy Ukraina ta Niderlandy proty Rosii – shchodo litaka reisu MH17 ta konfliktu na skhodi Ukrainy, nadalі bude rishennia po suti (Ukrainian version). HUDOC. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%20>.

Анна МАКСИМОВА

викладач кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат наук з державного управління

ШЛЯХИ УТВОРЕННЯ НОВОЇ ЛЕКСИКИ У БРИТАНСЬКІЙ ПРЕСІ

Інтенсивні темпи технологічного розвитку вплинули на мову за різними аспектами. Діджиталізація є головною характеристикою XXI століття, що подвоїло швидкість словотвору в усіх галузях. Як наслідок, мова є живим та складним механізмом, що, з одного боку, перебуває у постійному русі, з іншого – зберігає ознаки стабільності та цілісності як основний засіб комунікації. Очевидно, саме тому питання про мовну змінність, суть, чинники та тенденції мовної еволюції є та буде одним із центральних у лінгвістичній науці. Головною тенденцією сьогоденного розвитку є поява неологізмів. Це цілком закономірний процес, пов'язаний із динамічним розвитком

суспільства, зокрема, науки, техніки, медицини, туризму, освіти тощо. До того ж, старі слова використовуються у новому значенні (тобто надаються нові значення існуючим словам або словосполученням). Неологізми особливо корисні при виявленні нових винаходів, нових явищ чи старих ідей, що мають новий культурний контекст.

Питання словотворення та функціонування неологізмів у англійській мові завжди привертало увагу таких дослідників, як Ю. Зацний, Ф. Буслаєв, В. Гак, В. Костомаров, М. Покровський, Е. Поліванов, А. Потебня, Л. Якубінський, М. Белозьоров, Д. Василенко, О. Головко, Т. Добровольська, Н. Лавров, А. Семенчук, О. Чирвоний.

Усі вони зазначають, що англійська мова стрімко розвивається і в ній постійно з'являються нові слова та вирази. Наскільки нам відомо, неологізми ще недостатньо вивчені лінгвістами, що пов'язане з динамічним розвитком суспільства. Лексика, як найрухоміший пласт мови, найбільш чуйно реагує на всі зміни в соціальній, культурній та інших сферах життя мовця колективу, адже саме слово є «дзеркалом життя». Таким чином, актуальність проведеного дослідження не викликає сумнівів.

Метою дослідження є збір, аналіз та класифікація неологізмів британської преси 2019–2023 рр. за тематичним принципом

Міжнародною мовою стала англійська, що інтегрується в усі сфери життєдіяльності, про що зазначають Т. Іщенко, І. Нікітіна, акцентуючи увагу на STEM технології, в якій важлива роль відводиться доброму знанню англійської мови. «Основні аспекти стратегії навчання STEM, яка надає студентам переважно міждисциплінарний підхід до навчання» [5, с. 108].

Знання іноземної мови є важливим для розбудови ефективної системи державного управління в Україні. Так, А. Максимова зазначає, що від ефективності стратегічного управління у сфері державного управління та використання його управлінського потенціалу залежить сталий розвиток держави, забезпечення її національної сили та могутності, раціональне використання ресурсів для досягнення стратегічних цілей [3, с. 1]. Під час розвитку критичного мислення доцільним є запровадження зарубіжного досвіду. Зокрема, О. Головіна зазначає, що критичне мислення визнано основною компетентністю майбутнього, що пов'язане з трендом світового розвитку – переходом до інформаційного суспільства [2, с. 80].

Розвиток мови значною мірою зумовлений трансформацією її словотвірної системи, становленням нових словотвірних моделей та зміною наявних, збільшенням або зменшенням їхньої продуктивності й багатьма іншими чинниками словотвірного процесу. Процес утворення нових слів віддзеркалює у мові потреби суспільства у вираженні нових понять, що є своєрідним продуктом розвитку науки, техніки, культури, суспільних відносин тощо. Причини виникнення нових слів лінгвісти пов'язують із новими відкриттями, поглибленням уявлення про раніше відомі факти та явища дійсності.

Нижче наведено класифікацію неологізмів британської преси за 2019–2023 рр. за способами творення (табл. 1).

Таблиця 1. Шляхи творення англійських неологізмів британської преси

№	Назва способу творення	Кількість
1	Словосполучення	76
2	Телескопія	35
2	Словоскладання	20
3	Аффіксація	16
4	Аббревіація	7
5	Скорочення	1
6	Конверсія	1
7	Розширення значення слова	1

Аналіз даних табл. 1 дозволив дійти висновку, що основним способом словотворення у британській пресі 2019–2023 рр. є нова фразеологія, що утворюється за допомогою словосполучень.

Так, у британській пресі можна знайти такі приклади **словосполучень**:

1) **book stuffing** – автор, який сам публікує матеріал, оплата якого здійснюється за кожну сторінку;

2) **anxiety economy** – багатство, створене шляхом виготовлення або продажу продуктів для зменшення споживання;

3) **grey tsunami, silver striver** – словосполучення для позначення людей похилого віку (набули популярності у зв'язку зі старінням нації).

Метонімія – це троп, заснований на асоціації за суміжністю: замість назви одного предмету вживається назва іншого, пов'язаного з першим постійним внутрішнім або зовнішнім зв'язком [1, с. 11].

Метафора – приховане порівняння, засноване на асоціації за подібністю, що здійснюється шляхом застосування назви одного предмета до іншого і виявляє у такий спосіб певну важливу рису іншого [1, с. 9].

Зі структурної точки зору велика кількість нових словосполучень утворена за типовою моделлю прикметник+іменник, приміром, такі:

– **functional fitness** – фізичні вправи, що включають рухи під час виконання щоденних завдань;

– **incidental fitness** – умова бути фізично сильним та здоровим як результат активної щоденної рутини (наприклад, підйом сходишками замість застосування ліфту);

– **impact exercise** – діяльність, що об'єднує спортивну діяльність, таку як біг на марафоні, з роботою на робочому місці, що є корисним для людей, які живуть на одній території;

– **collab house** – великий дім, у якому люди, які працюють у соціальному середовищі, живуть та працюють разом;

– **impressive yoga** – різновид йоги, що супроводжується релаксовими звуками та картинками.

Словосполучення, утворені шляхом метонімічного переносу значення:

– **silver striver** – хтось, хто продовжує працювати після того, як вийшов на пенсію;

– **grey tsunami** – велике число людей у світі в XXI ст., які живуть довше, або генерація baby boomer, що досягла похилого віку;

– **generation scroll** – спосіб, у який люди дивляться телевізор, читають новини, переважно на комп'ютері або мобільному телефоні;

– **social bubble** – маленька група людей, яким дозволяється бачити одне одного після спрощення карантинних заходів під час COVID-19;

– **corona corridor** – територія, якою дозволяється подорожувати, зокрема пункт призначення, після спрощення карантинних заходів під час COVID-19.

Словосполучення, утворені шляхом метафоричного переносу значення:

– **fitness snacking** – постійне підтримування себе у формі шляхом виконання у короткі проміжки фізичних вправ;

– **ghost gear** – приладдя для риболовлі, такі як сітки та вудки, що заборонені в океані;

Отже, нова фразеологія охопила всі сфери людського буття та є головною у словотвірних процесах 2019–2023 рр.

Іншим важливим напрямом у словотворенні британської преси є **словоскладання**:

– **superforecaster** – людина, чия робота полягає в тому, щоб передбачити, якими будуть певні події чи ситуації в майбутньому, той, хто може робити це дуже точно;

– **tradwife** – жінка, яка не працює поза домом і яка вважає, що її потреби менш важливі, ніж потреби її чоловіка;

– **sandscaping** – діяльність із додавання великої кількості піску на існуючий пляж, щоб спробувати запобігти ерозії берегової лінії або зменшити її;

– **cli-fi** – книги, фільми тощо про погані події, що відбуваються через зміну клімату, такі як лісові пожежі та посухи;

– **powerband** – стиль широкої пов'язки, котрий, як кажуть, носили переважно молоді жінки з вищого класу;

– **snooptech** – цифрові інструменти та обладнання, що дозволяють компаніям контролювати діяльність своїх працівників, наприклад, читати вміст їхніх електронних листів;

– **keymash** – рядок випадкових символів, що натискаються на клавіатурі комп'ютера, аби сигналізувати про гнів, розчарування тощо.

Вагоме місце у словотворенні неологізмів британської преси протягом 2019–2023 рр. займає словоскладання, проте воно поступається новій фразеології.

Важливе місце в утворенні нової лексики у британській пресі також займає **телескопія**, що є одним із перспективних способів словотворення:

- **edupreneur** – підприємець, який працює у галузі освіти;
- **janxiety** – відчуття нещастя та занепокоєння, котрі люди часто мають на початку нового року;
- **seacuteria** – асортимент холодної риби та молюсків, приготовлених різними способами;
- **twixmax** – дні між Різдом і Новим роком.

Окрім словосполучень, телескопії та словоскладання, серед неологізмів у британській пресі відіграє важливу роль аббревіація та афіксація [1, с. 10].

Аббревіація та афіксація як способи словотворення англійських неологізмів також застосовуються в британській пресі. Аналіз неологізмів у британській пресі дозволив виявити таку **аббревіацію**:

WASPI – *abbreviation for Women Against State Pension Inequality: an organization of women born in the 1950s whose pensions were affected by a government decision to raise the retirement age for women from 60 to 65? Or one of the women thus affected* [4].

Цей неологізм слід віднести до напрямку «Human and relatives».

LALS – *abbreviation for low-school, low-sugar, used to refer to a type pf food or drink, or a way of eating, that contains little or no alcohol or sygar* [4].

Цю аббревіацію слід віднести до напрямку «Food».

EGOT – *the achievement of winning an Emmy (TV), a Grammy (music), an Oscar (film), and a Tony (theatre), the four major entertainment awards* [4].

Аббревіацію EGOT слід віднести до напрямку «Life activity», оскільки розваги є невід’ємною частиною людської життєдіяльності.

Специфічним видом скорочення виступає акронімізація. У результаті цього процесу спостерігаємо **акроніми**:

– **HIPPA** – *аббревіатура для позначення випадкової фізичної активності високої інтенсивності: фізична активність, що виконується як частина звичайного повсякденного життя, а не як частина вправ або фітнес-програми* [4];

– **FIRE** – *аббревіатура для позначення фінансової незалежності, раннього виходу на пенсію: спосіб життя, що передбачає наполегливу роботу та заощадження якомога більше грошей протягом 20–30 років, аби мати можливість вийти на пенсію, коли вам буде 40 років* [4];

– **HIIS** – *аббревіатура для позначення інтервалів навантаження високої інтенсивності: фізичне тренування, що складається з коротких періодів інтенсивного навантаження з короткими періодами відпочинку між ними* [4];

– **MAMRI** – *аббревіатура для позначення чоловіка середнього віку з біговою травмою: чоловік, який починає бігати в середньому віці та отримує травму, часто через свою віру в те, що він здоровіший, ніж є насправді* [4].

Аббревіація MAMRI є акронімом, оскільки складається з заголовних літер.

Інший неологізм, *dooring* утворився за допомогою конверсії:

Dooring – тип дорожньо-транспортної пригоди, спричиненої тим, що хтось у автомобілі відкрив двері, не перевіривши, чи безпечно це зробити, що призвело до зіткнення з іншим учасником дорожнього руху [4].

Раніше англійські неологізми створювалися за допомогою суфіксів -er, -less та -ing. У британській пресі 2019–2023 рр. нові слова утворюються шляхом додавання суфіксів -ing, -ism:

– **Smishing** – спроба обманом змусити когось надати особисту інформацію за допомогою текстового повідомлення, що дозволить комусь іншому забрати у нього гроші, наприклад, знявши гроші з його банківського рахунку [4];

– **Sadfishing** – практика написання про свої нещастя чи емоційні проблеми в соціальних мережах, часто у завуальованій формі, щоб привернути увагу та викликати співчуття [4];

– **Textavism** – використання текстових повідомлень, щоб спробувати переконати людей діяти так, аби досягти певного результату, зазвичай політичного чи соціального [4].

Отже, основою творення англійських неологізмів у британській пресі є афіксація, словопоглинання (або телескопія), нова фразеологія, конверсія, розширення значення слова та аббревіація.

У британській пресі 2019–2023 рр. переважають неологізми-словосполучення – їхня кількість складає 76. Саме нова фразеологія є переважаючою тенденцією у процесі створення нових слів, телескопія 35, словоскладання також займає вагомe місце словоскладання та налічує 20. У процесі словотворення нових слів також застосовується афіксація (16 слів), аббревіація (7 слів) та скорочення (1 слово), конверсія (1 слово) та розширення значення слова (1 слово).

Підсумовуючи, зазначимо, що основним способом творення нових слів у британській пресі є нова фразеологія, котра, на нашу думку, в наступному десятилітті буде провідним способом творення англійських неологізмів, витіснивши телескопію на друге місце.

Перспективою подальших наукових досліджень є продовження вивчення словотвірних тенденцій у наступні роки.

Список використаних джерел

1. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 14 с.
2. Holovina O., Kamenova, D. Critical and logical thinking formation as the educational competence. *Philosophy, economics and law review*. 2021. Vol. 1. No. 2. P. 78–91.
3. Maksymova A., Syvak T., Makarenko L., Berdanova O., Iyzefovych V., Rachynska O. Antonova O. Public strategic management in Ukraine: innovative approaches to ensuring. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24. Special Issue 1. P. 1–9.
4. About words. A blog from Cambridge dictionary. URL : <https://dictionaryblog.cambridge.org/tag/neologisms/>.
5. Nikitina I., Ischenko T. Implementation of STEM education system in Ukraine. *Scientific Journal of Polonia University*. 2022. № 51(2). P. 108–114.

Мирон ОЛЕКСЮК

доцент кафедри

соціально-поведінкових,

гуманітарних дисциплін та економічної

безпеки Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат філософських наук, доцент

БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний світ характеризується фактами загрози світовому порядку, посиленням міждержавної конфронтації, коли одна з країн ставить завдання здійснення експансії, нав'язує свою волю, анексує території, встановлює на них свої порядки. Це призводить до численних людських жертв, руйнування житлових споруд та промислової інфраструктури держави, що, в свою чергу, викликає появу значних міграційних потоків населення, котре потерпає від таких дій. Для держав, втягнених у воєнні конфлікти, необхідністю стає введення воєнного стану у країні з метою максимальної мобілізації громадян на опір агресору. Воєнний стан як особливий правовий режим був введений в Україні відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану» від 24.02.2022 у відповідь на військову агресію рф проти України.

У зв'язку з військовою агресією рф постало завдання визначити основні напрями дій для забезпечення суверенітету держави та захисту її громадян, розробити конкретну систему заходів, реалізація котрих сприяла б успішному опору агресорові. Це, в свою чергу, актуалізувало дискурс навколо безпекових проблем в умовах введення воєнного стану, що і визначає важливість окресленої проблематики. Метою є дослідження основних характеристик реалізації безпеки держави за умов введення воєнного стану.

В умовах активного воєнного протистояння питання реалізації безпеки держави виступають як особливо важливі та життєво необхідні, оскільки стосуються самого існування держави, а враховуючи наявність дій ворога, що становлять різновид класичного геноциду українського народу, можна погодитися з твердженням про те, що «сама безпека для людини є різновидом її прав, але співвідношення ролі та значущості такої безпеки має бути урівноваженим з реалізацією інших прав й, особливо, свобод людини» [1, с. 7].

Безпеку слід розглядати як явище об'єктивного порядку, що існує у позацивілізаційному просторі, функціонує незалежно від певного історично сформованого суспільства, але в той же час детерміноване біосоціальною сутністю людини, що проявляє себе бінарно, тобто одночасно на рівні індивіда та особи. Тому вирішення питання про сутність та роль безпеки як феномена

у сучасному світі не можна розглядати виключно в одній проєкції, її слід трактувати як в особистісному, так і соціальному вимірі, виявляючи її характерні ознаки. У цьому контексті можна погодитися з наступною думкою вітчизняних безпекознавців: «Як соціальне явище безпека не може існувати поза сферою інтересів людини. Безпека держави та суспільства також перебуває у сфері інтересів людини, оскільки і держава, і суспільство у своїй першооснові – це спільнота людей» [1, с. 7].

Вищенаведена аргументація дає можливість стверджувати, що соціальний вимір безпеки виступає як пріоритетний, виявляючи особливі сутнісні характеристики цього важливого для сучасного світу явища. Однією з умов забезпечення соціальної безпеки держави розглядається готовність і можливість для кожного індивіда займатися продуктивною працею. Це, на нашу думку, фіксує особливості політичного аспекту соціальної безпеки, оскільки реально відображає стандарти, напрями та пріоритети державної політики в сучасних умовах.

Реалізація завдань, що їх ставить перед собою держава в межах здійснення соціальної політики, за умов впровадження воєнного стану набуває особливих рис, зумовлених відсутністю можливостей держави задовольняти соціальні потреби її громадян достатньою для їхнього поступального розвитку мірою. Це визначається низкою факторів, котрі тісно пов'язані з об'єктивною потребою оборони від зазіхань ворога на суверенітет держави чи її фактичне існування. З огляду на це постає необхідність вирішувати важливі військово-політичні завдання, що, у свою чергу, гальмує можливості здійснювати дії, спрямовані на задоволення суспільних потреб. За цих умов стоїть завдання максимального збереження людського капіталу, що тісно пов'язано з потребами пошуку заходів, спрямованих на максимальне залучення громадян до вирішення важливих завдань протистояння ворогу та збереження потенціалу держави у різних сферах (економічній, політичній чи будь-якій іншій). Очевидно, що це стає можливим лише за умов поширення зайнятості населення у виробничих процесах, розгортання трудової мобільності, а також здійснення заходів, спрямованих на забезпечення збереження трудового потенціалу та розвиток людського капіталу у повоєнний час.

Вітчизняні дослідники питань безпеки в умовах воєнного стану висловлюють таку думку щодо основних загроз соціальній безпеці в Україні: «У теперішніх реаліях основними загрозами соціальній безпеці людини в Україні є: – зростання рівня бідності (зниження рівня трудових доходів або їх втрата у зв'язку з бойовими діями); – незахищеність прав та свобод громадян; – втрата частиною населення житла внаслідок ворожих обстрілів; – зростання безробіття у зв'язку із припиненням діяльності більшості підприємств в зоні бойових дій; – посилення соціальних конфліктів на фоні військової агресії, руйнування системи соціальних цінностей; – зростання криміналізації суспільства, розвиток тероризму на тимчасово окупованих територіях, а також мародерства; – зниження доступності населення до якісної медичної

допомоги, особливо в тих регіонах, де ведуться бойові дії, і, як наслідок, погіршення стану здоров'я населення, поширення соціальних захворювань; – намагання маніпулювати свідомістю громадян шляхом поширення недостовірної та упередженої інформації в ЗМІ та соціальних мережах» [2].

Слід зазначити, що особливе місце у системі організації діяльності держави та суспільства в умовах введення воєнного стану відводиться також і питанням налагодження економічної безпеки. Це передусім зумовлено тим, що для захисту держави та її громадян потрібно мобілізувати якомога більше матеріальних ресурсів для забезпечення нормального функціонування державного механізму з метою реалізації опору ворогу.

Відзначаючи характеристиками фінансової безпеки держави її ефективність, незалежність та конкурентоспроможність, можна стверджувати, що саме ці параметри особливо важливі в умовах держави, котра знаходиться у стані військової конфронтації та зазнає агресії з боку іншої держави. Вони актуалізують значення вирішення важливих проблем становлення фінансової системи держави, збереження фінансової спроможності як держави в цілому, так і її окремих громадян забезпечувати своє існування. Це дає можливість погодитися з думкою про те, що «фінансову безпеку держави можливо визначити як функціональне системне явище, яке доцільно розглядати з позицій здатності її складових протистояти загрозам і викликам та забезпечувати достатній, сталий розвиток всіх напрямів та сфер економіки країни» [3, с. 143]. Все це дає можливість визначити основні пріоритети у реалізації фінансової безпеки держави в умовах введення воєнного стану, до яких відносять, зокрема, і врахування основних її особливостей, що стосуються структурних змін матеріального виробництва, котрі призводять до руйнування базових галузей економіки, падіння попиту на промислові товари та порушення економічних зв'язків, втрати ринків збуту, праці та сировини, а також ресурсної бази, порушення правового механізму оподаткування.

Не можна не помітити, що в умовах оголошення воєнного стану активізується інформаційна боротьба, що здійснюється заради забезпечення переваги однієї сторони над іншою в умовах воєнного протистояння та формує спотворене бачення реального стану справ шляхом впливу на свідомість противника. Саме в такому випадку державою здійснюються спрямовані на заборону поширення певної інформації суспільно небезпечного характеру заходи, вносяться зміни до нормативно-правових актів у напрямі врегулювання важливих питань технічної фіксації інформації, враховуючи встановлення чи посилення відповідальності за поширення певної інформації, врегульовуються процесуальні дії щодо вилучення інформаційних даних [8, с. 153].

Отже, підсумовуючи, зазначимо таке:

1. Проблеми реалізації безпеки держави в умовах введення воєнного стану виступають як особливо важливі та життєво необхідні, оскільки стосуються як самого існування держави, так і її громадян, враховуючи дії ворога, що являють собою різновид геноциду українського народу;

2. Питання сутності та ролі безпеки як феномена в умовах введення воєнного стану не можна розглядати виключно у одній проєкції, її слід трактувати як в особистісному, так і соціальному вимірі, виявляючи її характерні ознаки;

3. Реалізація основних завдань, що їх ставить перед собою держава в межах здійснення соціальної політики, за умов впровадження воєнного стану набуває особливих рис з огляду на відсутність можливостей держави задовольняти соціальні потреби громадян достатньою для їхнього розвитку мірою;

4. Зміна пріоритетності у наданні соціальної допомоги громадянам в умовах введення воєнного стану зумовлює перенесення акценту на забезпечення виконання тих зобов'язань держави, котрі напряму пов'язані з питаннями протистояння ворогу та убезпечення самого існування суверенної держави;

5. Особливе місце у системі організації діяльності держави та суспільства в умовах введення воєнного стану відводиться налагодженню економічної безпеки. Це передусім зумовлено тим, що для захисту держави та її громадян потрібно мобілізувати якомога більше матеріальних ресурсів для забезпечення нормального функціонування державного механізму з метою реалізації опору ворогу;

6. До основних пріоритетів реалізації фінансової безпеки держави в умовах введення воєнного стану слід віднести врахування тих її особливостей, котрі стосуються структурних змін матеріального виробництва, що призводять до руйнування базових галузей економіки, падіння попиту на промислові товари та порушення економічних зв'язків, втрати ринків збуту, праці та сировини, а також ресурсної бази, порушення правового механізму оподаткування;

7. Нагальним стає внесення змін до нормативно-правових актів у напрямі врегулювання важливих питань технічної фіксації інформації в умовах воєнного стану, враховуючи встановлення чи посилення відповідальності за поширення певної інформації, врегулювання процесуальних дій щодо вилучення інформаційних даних;

8. Слід вважати перспективним аналіз процесів впровадження нових методик здійснення державою безпекових заходів в умовах введення воєнного стану на основі вивчення тих соціально-політичних та економічних процесів, що визначаються станом воєнно-політичної конфронтації сторін військових конфліктів.

Список використаних джерел

1. Омельчук В. А., Стрельбицький М. П., Гордієнко С. Г. та ін. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України : навч. посібник : у 2 ч. ; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. Ч. I. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 304 с.

2. Буняк Н. М. Соціальна безпека людини: сутність та шляхи забезпечення.

Економіка та суспільство. 2022. Вип. № 37. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1242/1197>.

3. Коробцова Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки. *Аналітично-порівняльне правознавство : електрон. наук. вид.* Ужгород, 2022. № 2. С. 141–146.

4. Котерлін І. Б. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану у аспекті забезпечення інформаційних прав та свобод. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. № 1. С. 150–155.

Віталіна НІКІТЕНКО

професор кафедри управління та адміністрування Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, доктор філософських наук, професор

Валентина ВОРОНКОВА

в.о. завідувача кафедри управління та адміністрування Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, доктор філософських наук, професор

ІНТЕРНЕТ-ПОЛІТИКА ЯК ГЛОБАЛЬНА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Інтернет – це глобально доступна комп’ютерна мережа, мережа мереж із комутацією пакетів, без центральної точки, що складається з мільйонів мереж, як державних, так і приватних, університетських, комерційних і урядових, що самі згруповані в автономні мережі. Інформація передається через Інтернет за допомогою стандартизованого набору протоколів передачі даних, що дозволяє використовувати різні програми, такі як електронна пошта, Всесвітня павутина, обмін миттєвими повідомленнями, спільний доступ до однорангових файлів, потокове передавання, подкастинг, телеконференції.

У 1990-х роках поява мережі сприяла тому, що Інтернет став доступним для широкого загалу. З 2010-х років до нього підключається все більше різноманітних типів об’єктів, утворюючи Інтернет речей. Американський термін «Інтернет» походить від поняття *internetting*, французькою мовою «взаємозв’язкові мережі», що було вперше використано у жовтні 1972 р. Робертом Каном на першій Міжнародній конференції з комп’ютерних комунікацій (ICCC) у Вашингтоні. Точне походження терміна ще належить

визначити. 01 січня 1983 р. назва «Інтернет», що вже використовувалася для позначення всієї мережі ARPANET і кількох комп'ютерних мереж, стала офіційною.

Англійською мовою «Інтернет» (загальна назва без великих літер) – це технічний термін, що позначає мережу, котра складається зі з'єднання кількох комп'ютерних мереж за допомогою маршрутизаторів. Тоді написання «Інтернет» з великої літери давало змогу відрізнити глобальну мережу від будь-якої іншої мережі мереж. У 1965 р. Робертс разом із Томасом Меррілом випробував перше міжміське комп'ютерне з'єднання між Массачусетсом і Каліфорнією. У середині 2000-х рр. стало зрозуміло, що створення «кіберпростору» через Інтернет мало величезний вплив на міжнародну політичну динаміку та моделі, а концепція «кіберполітики» створювала поле для академічних досліджень. Аналіз стосувався змісту політичних дебатів в Інтернеті, розуміння того, як використовується Інтернет, його впливу на багато питань та інфраструктуру в країнах в усьому світі, що базується на інформаційних і комунікаційних технологіях. Цей вплив охопив такі галузі, як промисловість, військова сфера, безпека та енергетика, водопостачання, охорона здоров'я, транспортні системи, банківська справа, фінанси та урядові установи, а кібернетична система стала невід'ємною частиною національної безпеки, почали змінюватися форми та методи ведення війни.

Сучасний термін «кіберполітика» стосується політичних взаємодій, пов'язаних із питанням про те, хто що отримує, коли і як, як використовується кіберпростір як нова сфера міжнародних відносин. Кіберпростір впливає на всі сфери життя, включно з політикою використовує різноманітні інструменти, щоб допомогти змінити місцеву та глобальну політику, прагне змінити свідомість і політичні концепції суспільства та держави. Загальне наукове розуміння значення «політики» у кіберпросторі базується на аналізі глобальної політики, відомих моделей доступу до мережі та участі у глобальному масштабі, нових типів міжнародних конфліктів і розбіжностей, що виникають унаслідок діяльності у віртуальних світах. Термін «кіберполітика» широко використовується академічними дослідниками, які займаються аналізом впливу Інтернету на політичну діяльність, дослідження в цій галузі мають важливий академічний стимул для розвитку стратегічного планування та лідерства в галузі даних.

«Мережева політика» стала однією з найважливіших глобальних проблем за останні 20 років і перевершила суто міжнародні політичні технічні проблеми чи питання теоретичних досліджень. Кіберпростір впливає на демократію, політичні процеси, ринки, взаємодію між державою та суспільством, прийняття рішень на всіх рівнях, може мати вплив на різні політичні питання, такі як суверенітет, вибори, рухи, демократія, протести, репресії, війна, політика безпеки, боротьба з тероризмом, співпраця, міжнародні конфлікти, політика щодо імміграції та діаспори, громадянство. Тому в цьому контексті виникає багато питань, наприклад: як політика

контролює кіберпростір? Як цей простір впливає на політику? Наскільки кіберпростір використовується для політичної діяльності? Як цифрові технології змінюють демократичну політику? Як це впливає на політику та міжнародні відносини? Чи дійсно кібербезпека стала політичною проблемою? Чи вплине інтернет-демократія на моделі управління в інших країнах? Крім того, багато проблем виникають у контексті безперервного розширення кіберпростору, котрий переосмислює глобальність, гуманність, мораль і цінності.

Люди живуть у контексті інформаційного та технологічного прискорення, що базується на системах штучного інтелекту, Інтернеті речей та великих даних як одному з двигунів четвертої промислової революції. На глобальному рівні було організовано численні семінари та конференції для обговорення цих питань та майбутніх наслідків. Крім того, технологічний розвиток і тенденції до оцифрування та онлайн-регулювання мають відчутний вплив на багато політичних, соціальних чи економічних взаємодій, котрі відчувають громадяни майже кожної країни світу. Кіберпростір впливає на всі сфери життя, включно з політикою, він використовує різноманітні інструменти, щоб допомогти змінити місцеву та глобальну політику.

Повсюдне поширення цифрових просторів, пристроїв, даних та інструментів у поєднанні з гнучким характером кіберрозробки призвело до атак у всіх сферах. Хоча кібертехнології пропонують необмежені можливості для прогресу та розвитку, вони також створюють унікальні глобальні ризики та виклики, а міжнародні принципи та правила, що регулюють процес їх використання, розвиваються повільно. Ключ до вирішення питань кіберполітики полягає в ефективному керуванні ландшафтом управління Інтернетом і комплексних міжнародних зусиллях, щоб утримувати спільну відповідальність між усіма учасниками та постачальниками в екосистемі в Extended у більшості, якщо не у всіх доменах. Немає сумніву, що цифрова інфраструктура стане основою процвітаючої економіки, прозорих урядів, установ і вільних суспільств.

Кібербезпека є одним із найважливіших викликів, з якими стикається людство, окремі особи та установи під час четвертої промислової революції. Щоб отримати уявлення про масштаби цієї проблеми, кіберзлочинність усіх типів коштувала світовій економіці понад 6 трлн доларів лише минулого року, а до 2025 р. прогнозується, що, згідно з нещодавнім звітом *Crime Journal*, вартість цих злочинів для світової економіки становитиме майже 10,5 трлн доларів на рік. Сьогодні ця загроза перемістилася в інші сфери, особливо звичайної зброї та кіберзброї, що поступово виросла до ролі глобальної. Згідно з визначенням Робочої групи з управління Інтернетом, «управління Інтернетом» означає розробку та застосування державами, приватним сектором і громадянським суспільством у межах їхніх відповідних спільних принципів, стандартів, правил, процедур рішень і програми для формування векторів еволюції та використання Інтернету.

За управління Інтернетом відповідає низка організацій із певними повноваженнями. Вони беруть участь у розробці технічних стандартів, виділенні доменних імен, IP-адрес тощо:

- 1) Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN), що до 2016 р. перебувала під наглядом Міністерства торгівлі США;
- 2) Інженерна робоча група Інтернету (IETF), що опікується архітектурними та технічними аспектами;
- 3) Інтернет-суспільство (ISOC).

Щоб зберегти чи розширити нейтралітет мереж, а також залучити різні глобальні сторони до діалогу на тему управління, Організація Об'єднаних Націй скликала:

- 1) Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства;
- 2) Форум з управління Інтернетом. Управління цифровими ресурсами, необхідними для функціонування Інтернету, покладено на Управління з присвоєння номерів Інтернету (IANA), котре делегує призначення блоків IP-адрес і номерів автономної системи регіональним Інтернет-реєстрам.

Мережевий нейтралітет є основним принципом Інтернету, що виключає будь-яку дискримінацію щодо джерела, призначення або змісту інформації, котра передається через мережу. Але останні технологічні розробки, як правило, кладуть кінець цьому нейтралітету. Сьогодні це серйозна техніко-економічна та соціально-етична проблема. Рада з прав людини однозначно засуджує заходи, спрямовані на запобігання або навмисне порушення доступу до інформації або поширення інформації в Інтернеті, що є порушенням міжнародного права у галузі прав людини, і пропонує всім державам утримуватися від такої практики та покласти їй край. Інтернет знаходить свою правову основу в існуванні принципу вільного обігу інформації, що бере початок із 19 століття [1]. Порушення цього принципу означає водночас (потенційно) порушення свободи використання Інтернету, свободи вираження думок і свободи надання послуг. Сьогодні, незалежно від прецедентного права Конституційної ради Франції чи європейських судів, принцип вільного потоку інформації закріплено у трьох вимірах: 1) технічному (як невід'ємне від Інтернету середовище); 2) економічному (як необхідна передумова для глобального вільного руху послуг); 3) етики (як інструмент, що доповнює та розширює традиційний принцип свободи вираження поглядів). Порушення цього принципу означає водночас (потенційно) порушення свободи використання Інтернету, свободи вираження думок і свободи надання послуг. Немає конкретного права на Інтернет, а скоріше має місце застосування загального права до мережі Інтернет. Деякі національні закони змінені, щоб урахувати ці особливості (наприклад, ст. 6 про процедуру повідомлення про незаконний контент в Інтернеті Закону про довіру до цифрової економіки (LCEN) від 21.06.2004 у Франції).

Застосування закону в Інтернеті ускладнюється з двох основних причин:

- 1) мережа є міжнародною, законодавство, що її охоплює, є загалом

національним; 2) під прикриттям мережі часто важко ідентифікувати користувачів, а отже, і винних у порушеннях. Інтернет складається з безлічі мереж, розподілених по всьому світу та пов'язаних між собою. Кожна мережа пов'язана із власним об'єктом (університетом, постачальником послуг Інтернету, армією) і з унікальним ідентифікатором під назвою «Автономна система» (AS), що використовується протоколом маршрутизації BGP. Щоб мати можливість «спілкуватися» одна з одною, мережі обмінюються даними, встановлюючи прямий зв'язок або підключаючись до вузла обміну (точки однорангового обміну). Таким чином, інтернет-політика як глобальна техніко-економічна та соціально-етична проблема сучасності є новим викликом, котрий повинні аналізувати вчені, оскільки цей вид політики контролює кіберпростір, цифрові технології змінюють демократичну політику і впливають на міжнародні відносини. Кібербезпека стала політичною проблемою, що змушує переосмислити такі категорії, як глобальність та гуманність, мораль і цінності.

Список використаних джерел

1. Воронкова В. Г., Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О. Інтернет як основа формування глобального інформаційного суспільства: тенденції розвитку, критерії, механізми. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 119(4). С. 200–206.

Ольга НОВІКОВА

доцент кафедри перекладу
та лінгвістичної підготовки
іноземців Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат філологічних наук

MODERN TRENDS IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALITIES

The possibilities of teaching a foreign language at non-linguistic specialities are expanding every year: the material and technical base of higher educational institutions is being strengthened; in the learning process, non-traditional technologies, multimedia teaching aids are increasingly being introduced; teachers have more and more opportunities to use a variety of authentic sources.

Meanwhile, according to most modern experts, innovative technologies for teaching foreign languages for professional purposes consist in a reasonable combination of traditional and intensive teaching methods based on a functional-communicative linguodidactic model of the language, and the development of the whole system for teaching students verbal communication on professional topics.

According to the classical fundamental method, the text continues to serve as

the basis for teaching a foreign language in a non-linguistic environment. The task of the teacher is to select those types of texts, which will help the student to realize the communicative possibilities. For example, texts can be distinguished: by means of transmission (oral and written); by the nature of the presentation (description, message, story); their combinations in special types of texts, such as abstracts, reviews, etc.; according to the degree of specialization (research, such as monographs, scientific articles, dictionaries, etc.).

One of the most serious and comprehensive methods of learning a foreign language in modern education continues to be linguo-sociocultural. This method involves an appeal to such a component as the social and cultural environment. The purpose of learning a language using this method is to facilitate understanding of the interlocutor, the formation of perception on an intuitive level, when the language, as in a mirror, reflects geography, climate, history of the people, their living conditions, traditions, life, everyday behavior, creativity.

The great advantage of the communicative method of teaching foreign languages is that it is the most modern and more fully reflects the needs of society in communication as a whole. However, when teaching a foreign language to students of various non-linguistic specialties, it should be noted that the use of one communicative method seems insufficient for the depth of comprehension of the grammatical structure of a foreign language in comparison with the native one, the ability to adequately translate from one language to another in writing. In the conditions of teaching a foreign language for professional purposes in a modern university, the communicative technique can be successfully applied and aimed at the successful development of oral communication skills, creating additional motivation for learning the language.

At present, modern information technologies provide unlimited opportunities for the development of a relatively new method of teaching a foreign language, including students of non-linguistic faculties – distance learning.

Learning with the help of computer telecommunications makes it possible to store information in memory for the required time, edit it, etc.; interactivity with the help of multimedia information specially created for these purposes and prompt feedback from the teacher and other participants in the training course; access to various sources of information, including remote and distributed databases, numerous conferences around the world via the Internet system; organization of joint telecommunication projects, as well as international, electronic conferences, computer audio and video conferences.

The prospects of this teaching method depend on the organization and methodological quality of the materials used, as well as the skill of the teachers involved in this process.

Thus, we can single out the most general trends in the development of foreign language teaching in terms of non-linguistic specialties:

– successful combination of the use of elements of fundamental and socio-cultural methods;

- increasing differentiation of the content of training depending on professional goals and levels of language proficiency;
- strengthening the role of interaction and speech activity of students;
- application of new technical means in teaching.

Список використаних джерел

1. Бех П. О. Концепція викладання іноземних мов в Україні. *Іноземні мови*. 1996. № 2. С. 3–8.
2. Громова О. А. Аудио-визуальний метод и практика его применения : учеб. пособие. Москва : Высшая школа, 1977. 100 с.
3. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навч. посібник. Київ : Інкос, 2006. 248 с.

Олег ПОПЛАВСЬКИЙ

в.о. завідувача кафедри
військової підготовки Університету
митної справи та фінансів (м. Дніпро),
кандидат історичних наук, доцент

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ БОЄЗДАТНОСТІ

30 вересня 2022 р. Україна звернулася до Організації Північноатлантичного договору щодо майбутнього членства в НАТО. Одним із критеріїв прийняття України Альянсом є оперативна сумісність ЗСУ зі збройними силами союзників.

Сьогодні ЗСУ є однією з найбоєздатніших армій не лише Європи, але й світу. Українська армія поступово позбувається застарілих стандартів, тестує нові практики на полі бою та успішно звільняє окуповані рашистами території.

Досягнення сумісності ЗСУ зі стандартами НАТО передбачає вирішення чотирьох груп завдань:

- підвищення рівня оперативних спроможностей та взаємосумісності ЗСУ з НАТО;
- співробітництво з питань трансформації, оборонних реформ та професіоналізації Збройних Сил України;
- забезпечення участі підрозділів та особового складу ЗСУ в операціях із підтримання миру та безпеки та Силах реагування НАТО;
- застосування механізмів військової співпраці, консультацій та взаємодії, проведення заходів із інформування громадськості.

Стандарт НАТО, він же «Угода зі стандартизації» (англ. Standardization Agreement; STANAG), – міжнародний договір, що

регламентує загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію і встановлює умови уніфікації технічних процесів, а також озброєння та військової техніки, іншої матеріальної частини збройних сил Альянсу та країн-партнерів. Стандарти НАТО об'єднані у складну і взаємопов'язану ієрархію керівних документів Альянсу, що мають утворювати систему стандартів.

Стандартизація та взаємосумісність армій держав-членів НАТО є основою безпеки Альянсу, що визначено у Стратегічній концепції НАТО 2010 р. Сам Альянс визначає стандартизацію як «розроблення та запровадження процедур, проектів і термінології для досягнення належного рівня взаємосумісності (interoperability) союзників або рекомендування корисних практик для багатонаціонального співробітництва».

Стандарт НАТО покликаний забезпечити взаємодію між різними видами збройних сил, збройними силами різних країн для досягнення взаємосумісності, ухвалюється консенсусом і може бути реалізований повністю або частково, із зауваженнями або без.

Стандарти НАТО умовно можна поділити на адміністративні, оперативні та матеріально-технічні:

- адміністративні – визначають процеси управління та обміну інформацією, порядок роботи з документацією;
- оперативні – спрямовані на оперативне планування застосування військ;
- матеріально-технічні – визначають єдині вимоги до озброєння і військової техніки союзників, управління життєвим циклом, а також кодифікації предметів забезпечення.

Окрім Угод про стандартизацію (STANAG), останнім часом у НАТО набуває поширення практика розробки стандартизованих рекомендацій (STANREC), перевагою яких є відсутність потреби у ратифікації.

Стандарти НАТО, котрих майже 1200 одиниць, – лише невеличка частина документів НАТО, що направлена виключно на забезпечення досягнення оперативної та технічної сумісності сил оборони. Наприклад, Річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО містять лише два розділи, присвячені оборонним, військовим і безпековим питанням. Усі інші розділи розкривають політичні, економічні, ресурсні та правові питання.

За офіційними даними, Міністерство оборони України вже не перший рік застосовує модель управління оборонними ресурсами відповідно до підходів і принципів НАТО. Станом на кінець 2021 р. в Україні було запроваджено 255 стандартів і керівних документів НАТО. Були проведені заходи щодо реформування Генерального штабу Збройних Сил України, в ході якого в діяльність головного та інших органів військового управління були впроваджені принципи, прийняті в державах – членах НАТО. Протягом останніх років також були проведені реорганізаційні заходи управлінської вертикалі Головного управління персоналу (J1), Головного управління

оборонного та мобілізаційного планування Генерального штабу (J5), створені Головне управління логістики (J4) та Головне управління підготовки (J7). Набуло спроможностей Командування Сил спеціальних операцій, створено Командування сил Логістики.

У січні 2021 р. наказом Міністерства оборони України у Збройних Силах України впроваджено Перелік кодів військових рангів НАТО за стандартом STANAG 2116. Зазначений Перелік встановлює відповідність кодифікації військових звань військовослужбовців ЗСУ військовим рангам НАТО і є ще одним кроком, що забезпечує взаємосумісність зі збройними силами держав – членів Альянсу.

Важливим нормативно-правовим актом у сфері військової стандартизації виступає наказ Міністерства оборони України № 56 від 24.02.2020 «Про питання військової стандартизації» [1]. Документ передбачає, що запровадження стандарту НАТО являє собою комплекс заходів, що включає вивчення та прийняття рішення про застосування у секторі безпеки і оборони положень (норм, вимог) стандарту НАТО (стандарту у сфері оборони держави-члена НАТО), прийняття до прямого застосування або розроблення на основі стандарту НАТО (стандарту у сфері оборони держави-члена НАТО) відповідного акта законодавства чи документа з військової стандартизації (внесення відповідних змін та доповнень до чинних документів), надання йому чинності в установленому порядку, застосування розробленого документа в діяльності складових частин сектора безпеки і оборони України. Крім цього, визначено мету військової стандартизації у Збройних Силах України та принципи її здійснення. Важливим також є визначення кола та компетенції суб'єктів військового управління щодо стандартизації, інформаційного забезпечення запровадження стандартів НАТО, фінансового забезпечення тощо.

Запровадження стандартів і керівних документів НАТО забезпечує планомірне нарощування боєздатності військ (сил) та досягнення взаємосумісності із силами та засобами провідних країн світу, сприяє підвищенню ефективності використання державних ресурсів у сфері оборони. Проте необхідно розуміти, що не варто механічно запроваджувати стандарти НАТО у сфері оборони України. Досягнення стовідсоткового показника запроваджених стандартів НАТО не є самоціллю, тим паче, що жодна з держав – членів НАТО не досягла такого показника. Основна ціль – це взаєморозуміння, взаємозамінність та взаємосумісність між нами та нашими партнерами як у штабах усіх рівнів, так і на полі бою.

Окрім того, необхідно розуміти, що стандарти й керівні документи НАТО постійно переглядають, розробляють нові стандарти відповідно до сучасних викликів, скасовують застарілі тощо. Тож говорити про якісь часові межі буде дещо неправильно. Це процес, що триває постійно як у державах – членах НАТО, так і в державах-партнерах.

Загалом запровадження стандартів НАТО – це не виключне

зобов'язання Збройних Сил України, а конкретна цілеспрямована робота всіх складових сектора безпеки та оборони України.

Список використаних джерел

1. Про питання військової стандартизації : наказ Міністерства оборони України від 24.02.2020 № 56. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0240-20#Text>.
2. Інформаційний матеріал щодо запровадження стандартів та керівних документів НАТО. *Міністерство оборони України.* URL : <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vprovadzheniya-standartiv-ta-inshih-kerivnih-dokumentiv-nato.html>.

Денис ПРОШИН

доцент кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент

ДВІ ПАМ'ЯТІ: РЯТУВАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ В ЕНТЕББЕ В ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ НАРАЦІЯХ

Хотілося б привернути увагу до того, як навіть така порівняно проста, швидкоплинна подія, як звільнення заручників, може посісти важливе місце в суспільній свідомості, опинитися у центрі гострої дискусії – дослідницької та політичної. На цьому прикладі можна побачити, як складно налаштований механізм історичної пам'яті, як примхливо він працює.

Звільнення заручників в Ентеббе, Уганда, у липні 1976 р. (операція «Кульова блискавка») – одна з найвідоміших та найуспішніших рятувальних операцій. Ізраїльський підрозділ «Сайерет Маткаль», здолавши понад 3 тис. кілометрів, в аеропорту Ентеббе врятував 102 заручників, яких за тиждень до того було захоплено групою міжнародних терористів. Загибло 4 заручники. Єдиною жертвою з боку визволителів став підполковник Йонатан Нетаньягу, який командував ударним загоном спецпризначенців. Тридцятирічний Йонатан Нетаньягу (Йоні) доводився сином Бенціону Нетаньягу, видатному діячу сіоністського руху, і старшим братом Беняміну Нетаньягу, тричі прем'єр-міністру Ізраїлю.

Операцію «Кульова блискавка», умовно кажучи, додано до зали слави Ізраїлю. Це візитівка ізраїльських спецпризначенців. Всесвітньо відомий знак якості, подвиг, яскравий прояв звитяги. У цьому контексті загибель підполковника Нетаньягу сприймається як особлива – водночас трагічна та героїчна – сторінка легендарної історії. Це смерть героя, молодого блискучого офіцера, улюбленого командира, який довів своїх бійців до видатного успіху і

наклав головою за декілька хвилин до перемоги.

Майже миттєво перемога в Ентеббе і загибель Йоні (саме так, як близького друга, найчастіше згадують його тепер) стали вагомим чинником суспільного життя Ізраїлю. Цьому чимало посприяла родина Нетаньягу, і насамперед його молодший брат Беньямін (або Бібі). Немає сумнівів у щирості родинних почуттів. Однак загибель брата молодим амбітним Бібі було перетворено на історичний «монумент», головним «доглядачем» якого молодший Нетаньягу призначив себе.

Бібі став «братом героя», і це помітно підвищило його власний престиж, зміцнило позиції, з яких він – талановитий юнак, нова зірка – розпочав свою стрімку політичну кар'єру. У 1982 р., у 33 роки, його призначено заступником посла Ізраїлю у Сполучених Штатах. У 1984 р. він – представник Ізраїлю в ООН.

Невідривно пов'язаний із молодшим братом загиблого офіцера, національний «культ» Йоні Нетаньягу є набагато ширшим за найбільш далекосяжні амбіції вже 73-річного політика. Ентеббе як «перемога Йоні» та «пожертва Йоні» – частина канону національної пам'яті Ізраїлю. Навіть операцію «Кульова блискавка» напівофіційно перейменували в операцію «Йонатан». Уже в 1977 р. саме під такою назвою на екрани вийшов ізраїльський художній фільм, перше ігрове відтворення подій в Ентеббе.

Тому поява альтернативних версій тих подій викликає гостру реакцію не лише в родині Нетаньягу, а й в ізраїльському суспільстві в цілому. Здається, був зафіксований, проаналізований та відтворений кожен крок, що його зробили бійці «Сайерет Маткаль» в нічному Ентеббе. Однак виявляється, що блиск канонічної версії з монументальною фігурою Йоні Нетаньягу на першому плані затьмарив – але не до кінця – інших учасників.

Найгостріші суперечки точаться навколо заступника легендарного Йоні Нетаньягу – майора Моше (Мукі) Бецера. В художніх інтерпретаціях подій в Ентеббе Йоні та його смерть завжди у фокусі. Ім'я Мукі Бецера не згадується. На екрані можна побачити «майора Шукі», «офіцера Бергера», «найкращого стрільця загону», але не реальну постать.

Однак деякі автори, попри пануючі оцінки, що вкарбовано у пам'ять поколінь, вважають саме майора Бецера тим офіцером, який відіграв ключову роль у підготовці спецпризначенців до зухвалого рятівного рейду. Бецер деякий час служив в ізраїльській військовій місії в Уганді, володів інсайдерською інформацією щодо стану тамтешньої армії. Під час підготовки операції Бецер знаходився на базі «Сайерет Маткаль» зі своїми бійцями. Нетаньягу було введено до складу ударної групи на фінальній стадії, коли командування вирішило зняти із завдання полковника Ехуда Барака, ще одного ізраїльського героя і майбутнього прем'єр-міністра.

Нарешті, зазначають пізніші дослідники, під час операції в Ентеббе саме Йоні Нетаньягу припустився помилки, передчасно відкривши вогонь по угандійським вартівим і викривши наближення ударної групи до будівлі, в

якій знаходилися заручники. І саме Муки Бецер намагався зупинити свого командира, оскільки знав угандійський устав караульної служби і не вбачав у діях вартових загрози.

Реальний, а не «міфологічний» Йонатан Нетаньягу інколи проглядається крізь багаторічні нашарування легенд. Заочна суперечка «Йоні чи Муки?» періодично викликає сплески емоцій. Для багатьох пересічних ізраїльтян Йоні й досі – уособлення Ентеббе, унікальної операції. Для родини Нетаньягу Йоні – безперечний герой. Відблиск його аури лежить на імені Нетаньягу й півстоліття потому. Для супротивників Беньяміна Нетаньягу легенда про бездоганного вояка Йоні, головного героя Ентеббе, єдиного, чиє ім'я згадується, – приклад багаторічної маніпуляції, викривлення фактів заради політичних амбіцій, родинної втіхи.

Зрозуміло, Йонатан Нетаньягу не причетний до зіткнення нарацій. Він не встиг сказати ані слова про власну роль у подіях в Ентеббе. Він, з усіма його високими якостями та можливими помилками, не намагався відібрати чужої слави. Це йому не можуть закинути й найрішучіші опоненти Беньяміна Нетаньягу, критики створеного чи підтриманого ним «культу» Йоні. Можливо, намагання посмертно перетворити його на пам'ятник завдали загиблому офіцеру незаслуженої шкоди. Тепер пам'ять про нього відбиватиме не лише драматичні події червня-липня 1976 р., а ще й політичні суперечки сучасного Ізраїлю. Парадокс полягає в тому, що майор Моше Бецер, начебто «забутий», «обділений», залишається справжнішим, вільним від політичних, історичних та емоційних перешкод.

Так чи інакше, вони обидва брали участь в карколомній операції «Кульова блискавка» і зробили посильний внесок у порятунок десятків людей. Цілком імовірно, що в ніч із 3 на 4 липня 1976 р. заручникам було байдуже, хто саме рятує їх – Йонатан чи Моше. Мабуть, для цих людей головним було те, що за ними нарешті прийшли хлопці в одностроях. Ті 53 хвилини, коли прізвища були не важливі, назавжди залишилися в минулому. І лише потім, із плином часу, в рефлексії, з'явилися запитання, порівняння, міфи і критика. Пам'ять не лише зберігає. Вона також невблаганно замінює собою реальність.

Список використаних джерел

1. David S. Operation Thunderbolt: Flight 139 and the Raid on Entebbe Airport, the Most Audacious Hostage Rescue Mission in History. New York : Little, Brown and Company, 2015. 477 p.
2. Betser M., Rosenberg R. Secret Soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando. New York : Atlantic Monthly Pr, 1996. 276 p.
3. Mivtsa Yonatan. *IMDb*. URL <https://www.imdb.com/title/tt0076398/>.
4. Maltz J. The Entebbe Account the Netanyahu Family Would Rather Not Hear. *HAARETZ*. URL : <https://www.haaretz.com/israel-news/2016-06-30/ty-article/.premium/entebbe-account-not-for-netanyahus/0000017f-e694-df2c-a1ff-fed522780000>.
5. Oren A. Entebbe Aftermath: How Bibi's Family Cultivated the Yoni Netanyahu Myth. *HAARETZ*. URL : <https://www.haaretz.com/2015-07-03/ty-article/netanyahus-nurture-the-yoni-myth/0000017f-f35d-dc28-a17f-ff7f26810000>.

6. Jonathan (Yoni) Netanyahu. URL : <https://www.yoni.org.il/en/>.

7. Oren A. Puncturing the Netanyahu Myth: Yoni, Bibi and the Truth About Entebbe. *HAARETZ*. URL : <https://www.haaretz.com/israel-news/2022-06-14/ty-article-opinion/.highlight/puncturing-the-netanyahu-myth-yni-bibi-and-the-truth-about-entebbe/00000181-619d-dde4-a187-f1bfcd3b0000>.

Елеонора СКИБА

професор кафедри

гуманітарних дисциплін

та психології поліцейської діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

**PRINCIPLE OF GENDER EQUALITY AS REFLECTION
OF RESPECT TO HUMAN RIGHTS**

The modern understand of perspectives of the future of culture and society is inextricably linked with the need for maximum personal development, the formation of a worldview on a democratic basis, taking into account the influence of modern socio-cultural discourse. When studying the inner essence, origins and meaning of sexual violence during hostilities, we consider it appropriate to use the methodology of a gender approach to the analysis of this phenomenon.

As one of effective tools for achieving the goal of creating a just and harmonious society on the basis of human identity respect we can see the inclusion of gender studies in the system of modern philosophical knowledge. Consideration of the issue of the relationship between the individual and society, the power and autonomy of the individual, metamodern identity, problem of freedom and subordination from point of gender theory significantly changes the previous knowledge about the space and challenges of reality of human existence and its organization.

If we want to understand the problem of using rape as the tool of war activity we should reveal and subject to socio-philosophical analysis the content, nature and role of gender relations in the culture of modern society, determine the trends of their development and interaction with the theoretical ideas of gender as reflection social processes.

One of the affective ways of this problem disclosing is reveal the social and cultural vision of masculine and feminine in historical and comparative aspects. We need to reveal the essence of gender theory, the causes of the emergence in the system of modern humanitarian knowledge. It is necessary to analyze the possibilities of using a gender approach in solving urgent philosophical and socio-cultural problems of our time: the autonomy of the individual and its identification,

the relationship of social and cultural power between women and men, issues gender dominance, influence of power institute to gender identity, and problems of gender stratification. To achieve the mentioned tasks we have to pay attention with methods of historicism, a systematic approach, and dialectical unity of the individual, special and general, ascent from the abstract to the concrete, comparative and dialectical methods were used.

As a result of putting into the practice mentioned above methods we can see historically established patterns of power relations between men and women. It is interesting to analyze their corresponding definitions of femininity and masculinity in socio-cultural discourses. We could prove that one of the mechanics reproductions the gender relation is social institute of power. It can also be expressed in the ratio of opportunities or inequality of resources in the workplace. The study of the entire system of dominance – subordination reveals the existence of a veiled operating organizational control. Power is reproduced through hidden ideologies. The ability to impose a definition of the situation, to set the conditions in which events will be interpreted and problems discussed, to formulate ideas and define morality, thus, the ability to assert the hegemony of social relations is also an essential part of social power.

While making the analysis of gender violence during the war we could come to the new methodological approach that all traditionally considered «natural» dominance and subordination between the genders have not biological differences, but social grounds. Gender subordination are not the result biological differences but only used as way of legalization of such dominance. Gender differences are only used to hide the real reason: they need to establish relations of subordination of one group of people to another (women to men) and justify this socially injustice and inequality even despite the common spread humanity values. Therefore the main methodological approach to solving gender problems is the theory of the sociocultural construction of gender. Comparative principle allows us to make sure that gender theory is based on experience and is integrated in political transformation. So, society has to admit the process of women's subjectivity as the revolutionary process. The «awakening of consciousness» method was one of tools of this aim achieving.

Exploring the issues of overcoming and destroying the gender violence reproduction in modern society we have to pay main attention to the problems of values, recognizing the importance of the value component at the core of any discussion about society surviving.

As we can see on the results of today's situation gender equality (as respect to human rights) is not a partial issues of women life it is a focus of values for all civilization to survive. That is why it has to become the issues of social and political philosophy in modern situation. The questions of human rights are the problems not only political philosophy but they are the issues of ethical and aesthetic values and as well as other areas of axiology. Gender theory has such a striking characteristic as the assertion of the principles of diversity (multiplicity) and differences. It helps

to overcome stereotypes, which have influence in different social institutes such as civil labor, education, police, army etc. Gender theories have challenged traditional binary oppositions including: intellectual/emotional; abstract/concrete (sensual), unconscious (repressive)/conscious, thought-creativity of administrative work, true beliefs outside of society/socially induced false beliefs, etc. All of destroy the process of cultural recognition and the possibility of self-realization regardless of gender.

Some decades ago attempts at theorizing man or woman were as a rule connected with the «new» social order of the postindustrial society: nowadays the branches of the social sciences are an «inescapable» part of the theory. Moreover, the new social order imposes new demands and «loads» upon individuals in their everyday life. Consequently, individuals' responses are not compulsory; people's experiencing their lives is increasingly manifold, which is reshaping the vision of the past and the future with the simultaneous interpretation of the present. . If we want to analyze the problem of any kind of violence existed in human society we need to find out the origin. Gender is considered to be socially and culturally constructed. In this case gender can be represented as the methodology, which is to be applied in the analysis of any culture in the different temporal periods of history to understand the way of overcoming the problem of reproducing the violence.

Список використаних джерел

1. Skyba E. Gender challenges of modern societies. *Philosophy, economics and law review*. 2021. Vol. 1. No. 2. P. 18–24.
2. Vlasova T., Skyba E., Vlasova O., Liashenko I. «Fluid» temporality: the conflict of gender and age in the postmodern socio-cultural context. *Rupkatha Journal*. 2022. Vol. 14. Issue 4. P. 1–13. URL : <https://doi.org/10.21659/rupkatha.v14n4.25>.

Ольга ВИСОЦЬКА

завідувач кафедри філософії

Дніпровської академії

неперервної освіти,

доктор філософських наук, професор

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році, глибоко вплинула на взаємодію між громадянським суспільством та державою. Під час воєнного стану, введеного у лютому 2022 р., в умовах обмеження прав і свобод людини громадянське суспільство виступає важливим інструментом контролю за діями держави та забезпечує задоволення потреб громадян. З

іншого боку, ключову основу цементування громадянського суспільства та держави становить єдність між ними перед небезпекою воєнної агресії. Тому важливо визначити головні ціннісні аспекти взаємовідносин громадянського суспільства та держави в умовах воєнного стану задля сприяння збереження такої єдності.

Одним із найважливіших ціннісних аспектів взаємодії громадянського суспільства та держави, на наш погляд, можна вважати *прозорість*. Під час війни вкрай важливо, щоб держава була прозорою у своїх діях та процесах прийняття рішень, оскільки це допомагає будувати довіру між урядовцями та громадянами. Громадянське суспільство може відігравати важливу роль у просуванні прозорості, здійснюючи моніторинг дій держави та виступаючи за більшу відкритість. В Україні організації громадянського суспільства беруть активну участь у викритті корупції та притягненні чиновників до відповідальності за свої дії. Взаємодія органів державної влади із суспільством на засадах відкритості та прозорості спонукає до більшої залученості громадян до суспільного життя. Водночас «при взаємодії, на відміну від «зв'язків з громадськістю», влада повинна шукати консенсус у відносинах та застосовувати для цього різноманітні механізми та форми. У цьому процесі мають бути зацікавлені обидві сторони, але для здійснення ефективної, плідної взаємодії ініціювати її має влада» [1, с. 20].

Ще у 2007 р. була схвалена «Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства», в якій виділено такі ціннісні аспекти їхньої взаємодії, як соціальне партнерство, забезпечення рівних можливостей, взаємовідповідальність, відкритість і прозорість [6]. Це потребувало розроблення та впровадження ефективних механізмів налагодження комунікації держави із громадськістю, надання громадянам необхідної інформації про діяльність державних органів, залучення інститутів громадянського суспільства до реалізації державної політики.

Іншим важливим ціннісним аспектом взаємодії громадянського суспільства та держави слід вважати *підзвітність*. Під час війни держава має у своєму розпорядженні владу і значні ресурси, тому існує ризик, що вона може зловживати цією владою. Громадянське суспільство здатне допомогти запобігти цьому, притягаючи державних чиновників до відповідальності за неправомірні дії. Це передбачає моніторинг використання військової допомоги та забезпечення захисту прав людини. В Україні організації громадянського суспільства відіграють важливу роль у документуванні порушень прав людини, скоєних як представниками державних органів, так і сепаратистами, а також армією агресора. Результатом взаємодії держави та суспільства стає посилення контролю громадськості за діяльністю влади, її залучення до процесу прийняття рішень.

Попри те, що, відповідно до Конституції України, єдиним джерелом влади в нашій державі є народ [3], багато років довіра громадян до державних органів залишалася на низькому рівні. Так, згідно з результатами опитування

Центра Разумкова «у липні 2020 р. серед державних органів Президенту України не довіряли 49% громадян, Верховній Раді України – 75%, Уряду України – 72%, державному апарату (чиновникам) – 78%. Лідером недовіри виявився державний апарат загалом (йому і чиновникам не довіряли 78% респондентів)» [5]. У грудні 2021 р. більшість (65,5%) опитаних громадян вважали, що події в Україні розвиваються у неправильному напрямі, тоді як правильним розвиток подій назвали лише 20% опитаних [4]. З початком широкомасштабного російського вторгнення в Україну ставлення громадськості до органів державної влади зазнало значних змін. До цього мало місце широке відчуття розчарування та зневіри громадян щодо держави, однак перед обличчям російської агресії з'явилося нове відчуття єдності та підтримки державної влади. За даними опитування, що проводилося Центром Разумкова у вересні-жовтні 2022 р., 51% респондентів вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі, і лише 28% – що в неправильному. Також відбулося зростання довіри до Президента України до 82%, що пов'язане з «високою оцінкою його діяльності під час війни» [4], також порівняно з 2020 р. в Україні зріс рівень довіри до Уряду (з 19% до 51,5%) [4].

Ця зміна у ставленні значною мірою обумовлена не тільки продемонстрованою достатньо високою стійкістю державних органів перед викликами війни, але й гострим усвідомленням із боку громадян загрози суверенітету та територіальній цілісності України. Повномасштабна війна активізувала громадську думку та створила відчуття національної єдності, оскільки люди об'єдналися, щоб захистити свою країну від зовнішньої агресії. Реакція Президента, Прем'єр-міністра та багатьох інших державних чиновників на різноманітні виклики також сприймається як більш рішуча та ефективна, а військові отримують широку підтримку у своїх зусиллях із захисту країни.

Водночас все ще існують занепокоєння щодо корупції та неефективності дій Уряду, представників місцевих державних органів. Незважаючи на зростаючу підтримку влади з боку громадськості, для вирішення цих проблем і побудови сильної та ефективною держави потрібно зробити ще більше. Організації громадянського суспільства відіграють важливу роль в адвокації прозорості та підзвітності, зростає визнання необхідності підтримки цих цінностей для побудови більш справедливою і демократичного суспільства.

Участь також є ключовим ціннісним аспектом взаємодії між громадянським суспільством і державою під час війни. Важливо, щоб громадяни мали право голосу в процесі прийняття рішень, особливо коли це стосується питань, що безпосередньо впливають на їхнє життя. Ще в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 визначається важливість «забезпечення незалежної діяльності об'єднань громадян, посилення їх впливу на прийняття суспільно важливих рішень» [2]. Громадянське суспільство може допомогти забезпечити більшу участь у

процесах прийняття рішень пересічних громадян.

Нарешті, *солідарність* є важливим ціннісним аспектом взаємодії між громадянським суспільством і державою під час війни, що передбачає відчуття спільної мети та готовність працювати разом для досягнення спільних цілей. В Україні організації громадянського суспільства відіграли важливу роль у зміцненні почуття національної єдності. Однак, хоча повномасштабна російсько-українська війна і спричинила зміну ставлення громадськості до органів державної влади в Україні, попереду ще довгий шлях до побудови солідарної моделі взаємовідносин між державою та громадянським суспільством.

Отже, взаємодія між громадянським суспільством і державою під час російсько-української війни має важливе значення для забезпечення прозорості, підзвітності, участі та солідарності. Організації громадянського суспільства відіграють важливу роль у врахуванні потреб і проблем громадян, а також у забезпеченні підзвітності держави за її дії. Працюючи разом, громадянське суспільство і держава можуть сприяти миру, стабільності та дотриманню прав людини під час війни.

Список використаних джерел

1. Державне управління : підруч.: у 2 т. ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>.
3. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень–жовтень 2022 р.). *Разумков центр*. URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykoideologichni-oriiientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r>.
5. Початок нового політичного року: довіра до соціальних інститутів (липень 2020 р.). *Разумков центр*. URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/pochatok-novogo-politychnogo-roku-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-lypen-2020r>.
6. Про схвалення «Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1035-р від 21 листопада 2007 р. (втратило чинність на підставі розпорядження КМ N 389-р від 20.06.2012) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1035-2007-%F0#Text>.

Алла ЧЕРЕП

декан факультету економіки
Запорізького національного
університету,
доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч
науки і техніки України,
Академік академії наук
вищої освіти України

Віталіна НІКІТЕНКО

професор кафедри управління
та адміністрування Інженерного
навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні Запорізького
національного університету,
доктор філософських наук, професор

Валентина ВОРОНКОВА

в.о. завідувача кафедри управління та
адміністрування Інженерного
навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні Запорізького
національного університету,
доктор філософських наук, професор

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ
ЯК ЧИННИК ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ТА ДОСЯГНЕННЯ
ПРОГРЕСУ**

Поява концепції людської безпеки пропонує нову, інноваційну та адаптовану структуру взаємодії людини у глобальному розпорошеному світі. У контексті концепції людської безпеки зберегти «суттєве ядро» людського життя, забезпечити безпеку людини означає розвиток справжніх свобод. Безпека людини формулює ідеї, розроблені Комісією з безпеки людини: 1) захист; 2) розширення повноважень. Розширення можливостей індивідів передбачає створення сприятливого середовища, у якому допускається свобода вираження поглядів, релігії та асоціацій. Це передбачає постійну увагу до процесів розвитку людини як цілісної істоти. Концепція безпеки людини зосереджена на захисті громадян від низки загроз. Існує багато суб'єктів, що опікуються питаннями безпеки: 1) міжнародні та регіональні організації; 2) неурядові організації; 3) громадянське суспільство. Саме вони залучені до вирішення проблем безпеки, таких як СНІД, знешкодження протипіхотних мін тощо. Нагальність вирішення питання безпеки людини

може виникнути через бідність, забруднення, погане здоров'я або неписьменність. Так, відсутність шкільної освіти може становити довгострокову загрозу безпеці людини, оскільки діти, які не відвідують школу, ризикують опинитися у невивірному становищі. Безпека людини та безпека держави є двома взаємодоповнюючими та взаємозалежними концепціями. Без безпеки людини не може бути забезпечена безпека держави, і навпаки. Хоча безпека людини передбачає безпеку держави. Тлумачення та принципи міжнародної системи безпеки, що діють понад п'ятдесят років, піддаються виклику через новий характер конфліктів і вплив глобалізації. Мета міжнародної системи, розробленої після Другої світової війни, полягала в тому, щоб допомогти захистити держави та народи, інститути та цінності у межах існуючих кордонів. Ця система підтримувала колективну безпеку, обмежуючи право держав використовувати силу для самооборони. Концепція безпеки людини пропонує нові стратегії, що віддають перевагу спільній відповідальності за захист населення. Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй поступово розширила тлумачення концепції безпеки, зокрема додала захист окремих людей, визнаючи зв'язок між безпекою та становищем жінок, дітей, біженців і проблемою СНІД. У концепціях безпеки людини рекомендується посилити гуманітарну діяльність, що є засобом досить швидкого захисту людей у надзвичайних ситуаціях, шляхом задоволення основних потреб у воді, санітарії, догляді та розміщенні, щоб мінімізувати вплив на цивільне населення. Захист прав людини та повага до гуманітарного права є важливими умовами безпеки людини у конфліктних ситуаціях. З точки зору безпеки людини превентивні стратегії надають пріоритет захисту людей у конфліктних регіонах, де громадянам часто загрожує небезпека. Існує три типи критичних ситуацій, що спричиняють найсильніші потрясіння для суспільств і людської безпеки: 1) економічні кризи; 2) стихійні лиха; 3) конфлікти. Конфлікти тривають, економічні невдачі здаються неминучими. Три типи економічної незахищеності регулярно перешкоджають досягненню людської безпеки: 1) недостатність ресурсів; 2) нестабільність економічних потоків; 3) втрата активів. Здатність зберігати, інвестувати або експлуатувати ресурси також є фактором безпеки людини. Окремі особи та домогосподарства збільшують власну безпеку, накопичуючи заощадження та інвестуючи матеріальні, фінансові чи людські активи. Кризи, що повторюються, підвищують вразливість людей, які і без того живуть у абсолютній бідності. Збільшення ресурсів недостатньо, щоб зменшити незахищеність людей і протистояти катастрофам, котрі можуть виникнути. Таким чином, людська безпека лише частково є результатом покращення спроможності окремих осіб і домогосподарств виробляти та мобілізувати ресурси. Справжня безпека людини передбачає, що кожен може користуватися певними фундаментальними свободами. Таким чином, люди з низькими доходами або ті, які не можуть використовувати свої здібності, у разі кризи потрапляють безпосередньо до катастрофи. Поряд із доступом до основного доходу та

ресурсів однаково важливими є базове медичне обслуговування, освіта, житло, фізична безпека, доступ до чистої води та повітря. Йдеться про доступ до ресурсів і базових можливостей, що Комісія з безпеки людини визначає як «соціальний мінімум». Його можна організувати за допомогою угод, котрі є результатом переговорів між урядами, політичними партіями, громадськими та приватними групами інтересів і багатьма іншими соціальними суб'єктами, що діють на рівні громади, національному та глобальному рівнях. Сприяння базовій економічній безпеці шляхом скорочення бідності та підвищення рівня життя може мати значні соціальні наслідки. Дійсно, економічна безпека та розвиток соціальної спроможності взаємодоповнюють одне одного. Щоб заохотити зростання, котре матиме позитивний вплив на крайню бідність, Комісія з безпеки людини пропонує три основні заходи: 1) спочатку має бути вирішено питання розподілу: людська безпека покращується, якщо бідні отримують вигоду від більшої частки багатства та доходу, створеного економічним зростанням, саме тому покращення життя може відбуватися не лише внаслідок зростання, а й завдяки розподілу його дивідендів. Для сприяння стабільним джерелам існування та гідним робочим місцям перспектива безпеки людини спочатку означатиме боротьбу з неформальною роботою, що сама собою є джерелом незахищеності. Навколишнє середовище та засоби до існування також є серцевиною проблеми, оскільки виживання багатьох бідних залежить від безпосереднього оточення; 2) важливою частиною процесу є мікрокредитування, оскільки воно може мати вимірні та довготривалі позитивні наслідки для тих, хто отримує від нього вигоду, та для їхніх сімей. У ширшому масштабі безпека людини охоплює наслідки економічних ризиків і стихійних лих. Економічна та фінансова кризи, здається, не збільшилися в кількості, але вони, очевидно, починаються стрімкіше, є серйознішими, навіть більш непередбачуваними, та розгортаються хвилями. Що стосується стихійних лих, запровадження концепції безпеки людини покращує завчасне планування на випадок таких катастроф, наприклад, шляхом визначення зон ризику та заохочення мешканців до переїзду або отримання страховки; 3) нарешті, останній елемент рекомендації Комісії з безпеки людини полягає в забезпеченні соціального захисту за будь-яких обставин. Метою соціального захисту є гарантування кожному соціального мінімуму, що дозволяє розвивати здатність до активного втручання в усі сфери життя. Заходи, що гарантують соціальний захист для всіх, зараховуючи працюючих бідних і тих, хто виключений з оплачуваної роботи, є відповідальністю урядів, компаній і громадян. Ці заходи мають охоплювати схеми внесків, що сплачують роботодавці та працівники на страхування на випадок безробіття, пенсії та навчання, а також субсидовані державою системи соціальної допомоги для найбільш знедолених. На основі діалогу з усіма соціальними суб'єктами ці заходи дозволяють забезпечити мінімальний економічний і соціальний рівень для людей, які живуть у хронічній бідності або зазнають тимчасових економічних труднощів після

спаду чи будь-якої іншої кризи. Бідність і пов'язані з нею ризики для здоров'я створюють сприятливі умови для нових збудників хвороб, передачі патологій. В умовах глобалізації жодна спільнота не захищена від зараження, боротьба з епідеміями має зовнішні ефекти, захист однієї особи збільшує переваги для інших. Безпека здоров'я населення є благом, від якого будь-яке одноразове покращення може принести користь більшості людей. Отже, охорона здоров'я є важливим суспільним благом. З точки зору безпеки людини зменшення загроз здоров'ю вимагає безпрецедентної співпраці між різноманітними суб'єктами та різними національними державами, будь-який орієнтований на людей підхід до глобальної охорони здоров'я має зосереджуватися на сприянні та захисті. Завдяки стратегіям розширення прав і можливостей як окремі особи, так і громади повинні мати змогу краще піклуватися про власне здоров'я. Уряди та підприємства відіграють важливу роль, але саме особи, безпосередньо та через уряд, повинні використовувати свої можливості та нести відповідальність за здоров'я та безпеку. Стратегії захисту повинні сприяти розвитку трьох інституційних стовпів, як-от: 1) запобігання; 2) контроль; 3) передбачення загроз здоров'ю. Метою захисту є запобігання хворобам, зокрема шляхом зменшення ризику та вразливості до основних причин хвороб. Цей захист передбачає створення механізмів раннього попередження та можливості втручання. Концепція спрямована насамперед на зменшення наслідків неминучих криз, таких як стихійні лиха, та їх усунення. Таким чином, фундаментальним елементом захисту є те, що безпека здоров'я ґрунтується на пов'язаних соціальних, політичних та екологічних умовах. У ХХІ ст. здоров'я та безпека людей є, як ніколи, фундаментальними для виживання людства та універсальними потребами. Хоча сьогодні знання та технології особливо ефективні, проблема полягає в тому, щоб зробити знання та інструменти доступними, водночас сприяючи стимулам і структурам для формування знань у тих галузях, що довгий час залишалися поза увагою. Така концепція має наслідком важливий концептуальний переворот у бік збереження безпеки людини. Більшість загроз для здоров'я населення (від транспортування забруднюючих речовин до інфекційних захворювань) є глобальними явищами, і економічні чи інші потрясіння в одній частині світу можуть швидко спровокувати кризи в іншій частині світу з катастрофічними наслідками для безпеки найбільш уразливих верств населення. Безпека однієї держави залежить від безпеки інших держав. Людська безпеки підпорядковується тій самій логіці: безпека людей в одній частині світу залежить від безпеки людей в іншій частині світу. Стабільний світовий порядок будується як зверху вниз, так і знизу вгору, тому безпеку людини можна розглядати лише як систему. Отже, така зміна погляду на безпеку породжує нову парадигму безпеки людини та вирішення її проблем різними шляхами – економічними, соціальними, міжнародними, глобальними. Системне бачення загроз відповідає глобалізації та їхній різноманітності. Це дає змогу говорити про загрози з економічним і соціальним контекстом, а

також про ті, що пов'язані з війною та розпадом держави. Зіткнувшись із глобалізацією економіки та політики, безпека людини пропонує глобальні відповіді, засновані на співпраці між державами та солідарності між окремими людьми. Таким чином, людська безпека спрямована насамперед на задоволення первинних потреб у безпеці окремих людей. Тож пропонуємо нове бачення управління ризиками та досягнення безпеки людини: 1) нове бачення ризику та його міжнародного управління; 2) ідея добробуту, що встановлює зв'язок між добробутом держави та особистості; 3) суверенітет держав, що націлений на людський розвиток як основу досягнення прогресу [1].

Список використаних джерел

1. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Череп А. В., Череп О.Г. Європейська гуманістична візія в управлінні людським розвитком як основа досягнення прогресу // *Modern trends in science and practice : collective monograph / Compiled by V. Shpak ; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2021. Vol. 1. P. 24–30.*

Світлана КАРПОВА

доцент кафедри філософії, соціології та історії Дніпровського державного аграрно-економічного університету, кандидат філософських наук, доцент

Антон ЩЕЛКУНОВ

доцент кафедри філософії і педагогіки Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», кандидат історичних наук

ДИСКУСІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

В освітніх дискурсах сучасної України є одна з тем, що сьогодні все частіше лунає в контексті (не)можливостей застосування. По суті, це стає проблемою, що відображає у тому числі тренди, важливі для сучасної світової освіти. І хоча тема не є новою, проте вона наново сколихнула українську освітянську спільноту у зв'язку з відкриттям, відносно нещодавно, доступу до використання на території України Chat GPT (інтерактивний чат-бот, що спирається на штучний інтелект і потужності моделей нейронної мережі Open AI: gpt-3, gpt-3.5 та ін.).

Так, питання штучного інтелекту як об'єкта світових філософських

досліджень та його використання вже давно цікавлять представників аналітичної філософії та епістемології і сьогодні залишаються важливими і необхідними для подальшого вивчення. Наприклад, можна згадати пошуки Д. Серля (і його відомий мисленнєвий експеримент «Китайська кімната»), Р. Шенка, Д. Чалмерса, П.М. Черчленд і П.С. Черчленд та ін.

Водночас слід зазначити, що в умовах постнекласичної науки та її специфічних методологічних підходів і рішень тема використання штучного інтелекту в освіті обов'язково повинна враховувати міждисциплінарний підхід, зважати на доробки в таких галузях, як інформаційні технології та кібербезпека, аналітична філософія та філософія мови, епістемологія, нейролінгвістика, педагогіка, психологія та ін. З огляду на широкий пласт дослідницьких можливостей з окресленої теми нашим завданням не є розгляд усіх аспектів цієї змістовної проблеми. Метою є визначення основних дискурсів, навколо яких у сучасній українській освіті точаться дискусії щодо можливостей або неможливостей використання штучного інтелекту.

Так, наприклад, в українському освітньому просторі є спецкурс «Системи штучного інтелекту» [1], призначений для здобувачів вищої освіти рівня «бакалавр» спеціальності «Кібербезпека» в Одеській юридичній академії; в Ужгородському національному університеті на факультеті інформаційних технологій є курс «Методи та системи штучного інтелекту» [2] та ін.

Слід констатувати, що для сучасної культури характерний дуже динамічний розвиток. Ще якихось 5 років тому, у 2018 р. американські вчені Д. Пірс та Е. Гетевей, розмірковуючи про місце штучного інтелекту у майбутньому освітньому процесі, зазначали, що «якщо програмне забезпечення одразу генерує новий контент залежно від взаємодії учнів з програмою, тоді це шлях до революційних змін» [4]. Однак українські вчені не погоджуються з такою точною зору. Редакційна стаття проєкту «Освіторія» заспокоює українське суспільство: «Так само як фотографія не замінила картини художників, ChatGPT не зможе замінити дослідницькі роботи чи художні твори. Тож варто зосередитися на тому, як чат-бот може спростити роботу фахівців у різних сферах та допомогти учням і студентам здобути якісну освіту» [5]. Проте, на нашу думку, не варто недооцінювати вплив штучного інтелекту на розвиток освіти. Поява Chat GPT ставить перед педагогічною спільнотою цілу низку викликів, котрі неможливо ігнорувати. Так чи інакше, але те, що ще кілька років тому звучало як абстрактне майбутнє, сьогодні вже стало реальністю.

Для української освіти майбутнє наступило у лютому 2023 р., коли Chat GPT став доступним як для здобувачів освіти, так і для науково-педагогічних працівників. Відповідно, виникає питання: чи відкриває це шлях до революційних змін в освіті, чи вплив штучного інтелекту перебільшений. Проте, так чи інакше, вільний доступ здобувачів освіти до штучного інтелекту викликає обґрунтоване занепокоєння. На думку американського педагога

П. Лаффіна, штучний інтелект може призвести до кризи в освіті, так як може звести нанівець усі намагання вчителя навчити здобувача освіти викладати свої думки письмово, адже *вчителям буде дедалі важче відрізнити есе, згенеровані штучним інтелектом, від написаних учнями* [3]. І спокуса виконати завдання за допомогою штучного інтелекту буде виникати перед усіма здобувачами освіти, навіть тими, хто сумлінно і з радістю опановує навчальний матеріал.

Таким чином, маємо виходити з того, що штучний інтелект на сьогодні є, і він є легкодоступним для здобувачів освіти. Відповідно, здобувачі освіти, у своїй переважній більшості, будуть його використовувати при виконанні різноманітних завдань, аж до написання кваліфікаційної роботи. Використання штучного інтелекту ставить перед освітянами питання: як організувати навчальний процес у принципово нових умовах? І тут на допомогу можуть прийти інноваційні моделі викладання, що змусять здобувачів освіти використовувати той самий Chat GPT як помічника (для чого він і створений), а не як засіб академічної недоброчесності. У цьому контексті цікавий експеримент провели на освітній платформі «На урок». На основі Chat GPT було створено інтерактивний чат, у якому можна спілкуватися із видатними постатями української та світової історії і культури [6]. Проте цей експеримент викликає багато питань щодо доцільності його використання в освітньому процесі, так як штучний інтелект не може відтворити думки людини, а лише генерує контент на основі доступних йому баз даних, в результаті чого «почуте» під час «діалогу», наприклад, із «Т.Г. Шевченком» може суттєво відрізнитися від наукових уявлень про світогляд реального Кобзаря. І це вже не кажучи про те, наскільки етичним є видавати алгоритм за думки того ж Шевченка чи іншої видатної постаті минулого. Враховуючи все це, педагогічний ефект від згаданого проєкту вбачається досить сумнівним.

Деякі українські освітяни вважають взагалі недоцільним і шкідливим використання Chat GPT в освітньому процесі. Наприклад, фахівці з порталу «Всеосвіта» провели дослідження щодо можливості використання Chat GPT в освітньому процесі і дійшли висновку, що «Chat GPT є небезпечним для створення навчального контенту, адже може створити безліч фейкових матеріалів та завдань з граматичними помилками» [7]. Незважаючи на такі полярні оцінки Chat GPT, сама ідея про те, що штучний інтелект необхідно використовувати як освітню технологію, на нашу думку, є цілком слушною, так як штучний інтелект швидко розвивається і його вага у соціальних та економічних процесах буде постійно збільшуватися. Щоправда, використання Chat GPT в освітньому процесі вимагає створення спеціальної методологічної бази, що забезпечить отримання бажаних результатів навчання для здобувачів освіти.

По суті, тут знов повертаємося до тієї проблеми, що була поставлена ще Д. Серлем у праці «Розуми, мозки і програми», де він визначив «сильний» і «слабкий» штучний інтелект (AI). Так, за Серлем, «...згідно зі слабким AI,

головне значення комп'ютера у процесі вивчення розуму полягає в тому, що він дає нам дуже потужний інструмент. Наприклад, він набагато ретельніше і точніше дозволяє формулювати і перевіряти гіпотези. Але згідно з сильним AI, комп'ютер є не лише інструментом для вивчення розуму, а швидше запрограмований відповідним чином комп'ютер насправді є розумом у тому сенсі, що за наявності потрібних програм він – без перебільшення – може розуміти інші когнітивні стани і перебувати в них. У випадку сильного AI, оскільки запрограмований комп'ютер перебуває в когнітивних станах, програми не є просто інструментами, що дають нам змогу перевірити психологічні пояснення. Програми самі є поясненнями» [8, с. 229]. Отже, тема штучного інтелекту та можливостей його використання виходить із педагогічного дискурсу у методологічний, епістемологічний, герменевтичний та навіть онтологічний.

Сучасне людство існує в умовах четвертої науково-технічної революції, за результатами якої штучний інтелект і робототехніка радикально змінять культурну повсякденність. Поява Chat GPT – це дзвіночок про те, що сучасна освіта вже не може покладатися на перевірені часом моделі навчання. Водночас змушені констатувати, що впровадження нових інноваційних моделей навчання з урахуванням штучного інтелекту вимагає від сучасної освіти реальних революційних змін у системі навчання на усіх його щаблях. Відповідно, подібна радикальна трансформація освіти неможлива без тривалого філософського осмислення, за яким повинні реалізовуватися виважені практичні кроки, але вже зараз, на початковому етапі осмислення нової педагогічної реальності, можна стверджувати, що існує потреба у формуванні нових компетенцій у всіх суб'єктів освітнього процесу. До таких компетенцій слід віднести здібності вести діалог зі штучним інтелектом, правильно формулювати запитання («запитування» як важлива філософська пізнавальна процедура), уміння критично аналізувати згенеровані тексти, а також усвідомлювати етичні проблеми використання штучного інтелекту в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Василенко М. Д., Рачук В.О., Слатвінська В. М. Системи штучного інтелекту : навч.-метод. рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти кваліфікації бакалавр факультету кібербезпеки та інформаційних технологій). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 30 с.
2. Коцовський В.М. Методи та системи штучного інтелекту : конспект лекцій. Ужгород, 2016. 75 с.
3. Штучний інтелект уже може писати замість учня: як це вплине на освіту. *Освіта.ua*. URL : <https://osvita.ua/school/method/88118/>.
4. Як штучний інтелект може допомогти освіті. *Освіторія*. URL : <https://osvitoria.media/experience/yak-shtuchnyj-intelekt-mozhe-dopomogty-osviti/>.
5. ChatGPT доступний в Україні: що це таке і як він змінить освіту? *Освіторія*. URL : <https://osvitoria.media/experience/kontrolnu-napyshe-shtuchnyj-intelekt-shho-take-chatgpt-ta-yak-vin-zminyt-osvitu/>.

6. Чат «На Урок»: спілкування із видатними постатями минулого на основі технологій Chat GPT. *СУСПІЛЬНЕ КУЛЬТУРА*. URL : <https://suspilne.media/426546-cat-na-urok-spilkuвання-iz-vidatnimi-postatami-minulogo-na-osnovi-tehnologij-chat-gpt/>.

7. Chat GPT: стрибок у майбутнє чи деградація освіти? *Всеосвіта*. URL : <https://vseosvita.ua/news/chat-gpt-strybok-u-maibutnie-chy-dehradatsiia-osvity-87207.html>.

8. Серль Д. Розуми, мозки і програми // Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку ; за наук. ред. А. С. Синиці. Львів : Літопис, 2014. 374 с. С. 229–256.

Євгенія КОЧЕРГА

доцент кафедри психології та педагогіки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ ПРОПЕДЕВТИКИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ЯК ОСНОВА ПОКРАЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із трендів сучасної освіти можна назвати навчання протягом життя. Для того, щоб залишатися конкурентоспроможним професіоналом, необхідно постійно займатися саморозвитком, починаючи цей процес під час професійного навчання в закладі вищої освіти і продовжуючи під час підвищення кваліфікації у системі післядипломної освіти. Проте у сучасному світі, що характеризується словами «нестабільність», «невизначеність», «складність» і «неоднозначність» (VUCA Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) [6], існує актуальна проблема академічної прокрастинації, що значно впливає на якість навчання.

Термін «прокрастинація» є досить новим у вітчизняній науці, проте з ним стикається значна кількість людей, у тому числі студентів. Прикладами прокрастинації можна назвати підготовку до іспиту в ніч перед здачею, значну академічну заборгованість за предметами, невчасне надання звітів за всіма видами практик, курсових робіт, відкладання на потім важливих рішень тощо.

Під прокрастинацією розуміють свідоме відкладання суб'єктом намічених дій, незважаючи на те, що це спричинить певні проблеми [1, с. 210]; схильність людини відкладати неприємні завдання на потім, надання переваги виконанню справ, що надають більше задоволення або швидший результат. Вона часто концептуалізується як порушення саморегулювання [2, с. 118].

Академічна прокрастинація є одним із 5 типів прокрастинації (прокрастинація як життєва тактика; прокрастинація у прийнятті рішень; невротична прокрастинація; компульсивна прокрастинація; академічна прокрастинація), що їх виділяють психологи.

«Академічна прокрастинація виражається в затримці виконання студентами навчальних завдань. Поряд з об'єктивним наслідком такої затримки (погіршенням результативності навчальної діяльності, зниженням успішності) спостерігається також і суб'єктивний наслідок – різноманітні (в основному негативні) емоційні переживання, які, акумулюючись у психіці студента, погіршують самопочуття й сприяють формуванню негативних емоційних настанов на навчання» [4, с. 63].

До причин виникнення прокрастинації відносять:

- «- страх здати роботу в «неідеальному» стані (перфекціонізм);
- тривожність, постійний сумнів у виборі свого шляху та правильності прийнятого рішення;
- невпевненість людини у своїй компетентності, у своїй здатності вирішити це завдання;
- невміння вибудувувати план дій через нерозуміння власних цілей, цінностей та потреб;
- присутність лише зовнішньої мотивації;
- постійне виконання того, що треба, а не того, що по-справжньому хочеться.

Наслідками прокрастинації є стрес, відчуття провини, втрата продуктивності, невдоволення навколишніх через невиконання зобов'язань. Прагнучи завершити справу в обмежений проміжок часу, людина відчуває серйозний емоційний і фізичний стрес. Нервова напруга, постійне недосипання, зловживання кофеїном, енергетичними напоями – усе це може мати неприємні наслідки для організму. Крім того, прокрастинація є підставою для виникнення почуття провини за незроблену роботу, відсутність самореалізації, упущення можливостей тощо і є наслідком поганого самоконтролю» [1, с. 211, 215].

Арт-терапія, як найбільш екологічний вид психотерапії, може використовуватися для пропедевтики прокрастинації серед студентів за рахунок регуляції психоемоційного стану для подолання стресу та зниження рівня перфекціонізму. Арт-терапія є технологією цілеспрямованого використання мистецтва як засобу психотерапевтичного та психокорекційного впливу на особистість [3].

Професійними арт-терапевтами у країнах Європи сформовано чотири провідні напрями арт-терапії:

- «- терапія візуально-пластичними художніми засобами;
- драмотерапія;
- танцювально-рухлива терапія;
- музична терапія.

Так, до методів терапії візуально-пластичними засобами можливо віднести: ізотерапію, тобто терапію малюнком та живописом, глино-терапію, маско-терапію, фототерапію, колаж, екібану тощо. До методів драмотерапії відносять психодраму, «playback», соціограму, пластикодраму, казкотерапію

тощо. Корекція комунікативних відносин відбувається за рахунок використання технік танцювально-рухливої терапії. Це відбувається шляхом контактної терапії та розвитку образу тілесного «Я». Терапія техніками полімодального руху з гармонізації зв'язків між півкулями та розвитку вищих психічних функцій тощо. Музична терапія передбачає корекцію емоційно-чуттєвого стану засобами прослуховування музичних творів, корекцію психоматичних станів трансперсональною голосовою терапією, корекцію фонації та звуколікування прийомами вокалізації, гармонізацію емоційно-чуттєвого стану в хоровому співі тощо» [5, с. 142].

Отже, акцентуємо на необхідності використовувати арт-терапію у роботі зі студентами для пропедевтики прокрастинації, оскільки «використання арт-технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти позитивно впливає на створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату, зниження напруги, особливо в період сесії. Також використання арт-терапевтичних технік в навчальному процесі підвищить стресостійкість суб'єктів педагогічного процесу» [5, с. 144].

Перспективами подальших досліджень вважаємо необхідність розробки моделі та умов пропедевтики прокрастинації серед студентської молоді засобами арт-терапії та перевірки ефективності розробленої моделі.

Список використаних джерел

1. Грабчак О. Особливості академічної прокрастинації студентів-першокурсників. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 4. С. 210–218.
2. Єхалов В. В., Пилипенко О. В. Прокрастинація у здобувачів вищої медичної освіти. *Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика* : матеріали IV Міжнародної науково-практ. конф. (м. Дніпро, 03-04 груд. 2021 р.). Дніпро, 2021. С. 118–120.
3. Кочерга Є. В. Засоби арт-педагогіки та арт-терапії як основа профілактики емоційного вигорання. *Психологія кризових станів: наука і практика* : зб. матеріалів Міжнародної науково-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 4-6 листоп. 2021 р.). Київ, 2021. С. 82–84. URL : <http://surl.li/gmzcp>.
4. Кузнецов М. А., Козуб Я. В. Прокрастинація як чинник емоційного ставлення студентів до навчальної діяльності. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Психологія»*. 2016. Вип. 22. С. 61–70. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/228875921.pdf>.
5. Мельничук І. В., Петрова Р. П. Використання арт-терапевтичних технік у підготовці студентів-психологів у контексті ідей Болонського процесу. *Наука і освіта*. 2012. № 9. С. 141–144. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2012_9_34.
6. Як перестати хвилюватись та не перетворити навчання на прокрастинацію. *GlobalLogic*. URL : <https://www.globallogic.com/ua/insights/blogs/learning-vs-procrastination/>.

Валентина ВОРОНKOBA

в.о. завідувача кафедри управління та адміністрування Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, доктор філософських наук, професор

Віталіна НІКІТЕНКО

професор кафедри управління та адміністрування Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, доктор філософських наук, професор

**КОНЦЕПЦІЯ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ:
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ**

Концепція глобального управління була висунута в контексті глобалізації. З нагоди 50-ї річниці заснування ООН у 1995 р. комітет опублікував спеціальну доповідь «Наш глобальний дім», закликавши міжнародне співтовариство до широкого співробітництва для спільного вирішення суспільних проблем, що виникають у всьому світі. Глобальне управління – це теоретичне поняття, що різні школи світу по-різному трактують, і воно постійно змінюється. Наш глобальний дім детально розкрив глобальне управління, після чого багато вчених висунули різні точки зору.

Глобальне управління – це управлінська дія, що спільно здійснюється суверенними державами, міжнародними організаціями та неурядовими організаціями для вирішення глобальних проблем, включно з переговорами та консультаціями, складанням міжнародних договорів, прийняттям законів, встановленням правил і реалізацією примусових заходів. Глобальне управління охоплює численні спільні сфери, такі як міжнародна безпека, економічний розвиток і екологічне середовище. Основою «глобального управління» має бути загальна участь і універсальна вигода всіх сторін у міжнародному співтоваристві, краще використання багатосторонніх механізмів, таких як Організація Об'єднаних Націй, щоб вести переговори на рівних і досягти взаємовигідної співпраці, розвиватися разом [1].

Глобальне управління включає широкий всесвітній порядок денний. Об'єктами глобального управління є світові проблеми, що охоплюють політику, економіку, безпеку та інші сфери:

1) управління глобальною безпекою, включно з вирішенням міждержавних або регіональних збройних конфліктів і припиненням спалахів

насилення в деяких країнах. Громадянська війна та заворушення, запобігання розповсюдженню міжнародної ядерної зброї, контроль за міжнародною торгівлею та незаконним обігом звичайної зброї;

2) сприяння розвитку економічної глобалізації охоплює захист світової торгівлі, обіг фінансових ринків та вирішення економічних кризи;

3) захист екологічного середовища, у тому числі ресурсів, що передбачає розумне використання та розвиток, захист біорізноманіття та реагування на зміну клімату;

4) боротьба з міжнародною терористичною діяльністю, контрабандою, торгівлею наркотиками та іншими транснаціональними злочинами; захист основних людських прав, надання гуманітарної допомоги та запобігання поширенню епідемічних захворювань.

Основний орган глобального управління поділяється на три рівні:

1) уряд суверенної держави та адміністративні органи. Це базовий рівень глобального управління та найважливіший актор у світі. Урядові установи мають повноваження та ресурси національного управління, а також беруть на себе обов'язки та зобов'язання глобального управління;

2) міжурядові міжнародні організації, зокрема ООН, Світовий банк, Світову організацію торгівлі, Міжнародний валютний фонд та інші всесвітні комплексні міжнародні організації та спеціалізовані організації. Цей рівень також охоплює регіональні організації, що складаються з регіональних країн, таких як Європейський Союз, Африканський Союз і Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво. Згадані міжнародні та регіональні організації утворюють перехресну мережу різних країн, відіграють унікальну роль і впливають у різних сферах;

3) неурядові організації, що складаються з недержавних суб'єктів, у тому числі приватні комерційні, неурядові та громадські організації.

Згідно зі статистичними даними Союзу міжнародних організацій існує понад 67 000 міжнародних організацій у понад 300 країнах і регіонах світу, більшість із яких є неурядовими організаціями, зараховуючи академічні групи, дослідницькі установи, професійні асоціації та транснаціональні бізнес-організації. Серед них найбільш відомі «Міжнародний Червоний Хрест», «Грінпіс» тощо. Деякі з них організовують світові форуми, збирають світові таланти, надають результати досліджень, вносять пропозиції уряду. Деякі з них об'єднують маси, організовують масштабні заходи, стають важливою силою для реалізації гуманітарної допомоги та захисту навколишнього середовища [2].

Деякі заходи неурядових організацій організовуються спільно з урядом. Наприклад, Всесвітній економічний форум, що проводиться щороку в Давосі (Швейцарія), окрім провідних світових економістів та інших науковців, також запрошує урядовців, які висловлюють свою думку та спільно роблять внесок у світову економіку.

Метою глобального управління є встановлення надійних міжнародних

механізмів, формулювання ефективних міжнародних правил і досягнення справедливого та ефективного управління. Глобальне управління особливо наголошує на «участі, переговорах і координації», а не на використанні сили; воно виступає за вирішення міжнародних суперечок і регулювання поведінки учасників відповідно до міжнародних договорів і правил, таких як Статут Організації Об'єднаних Націй.

Багато вчених, які вивчають міжнародну політику, вважають, що сучасний світ фактично перебуває в стані «анархії», тобто немає «суперуряду» над урядами всіх країн. Тому прихильники глобального управління підкреслюють, що метою глобального управління є створення не «світового уряду», а більш демократичного, прозорого та ефективного міжнародного механізму, зміцнення міжнародного співробітництва, мобілізація різних сил і здійснення плюралістичного управління глобальними справами, глобалізація та багатовимірне управління.

З розвитком глобалізації глобальне управління досягло значного прогресу та відіграє важливу роль, а саме воно сприяє:

1) розвитку глобалізації. Глобалізація тісно пов'язала всі регіони та країни світу та є основою глобального управління. Зараз як розвинені країни, так і країни, що розвиваються, приділяють більше уваги порядку денному та цілям глобального управління;

2) спільному вирішенню глобальних проблем. Глобальне управління сприяло реконструкції світового економічного порядку, процесу просування реформи Організації Об'єднаних Націй, захисту навколишнього середовища. Наразі сфера глобального управління продовжує розширюватися, і воно розвивається в нових галузях, таких як Інтернет, полярні регіони, аерокосмічна промисловість і океани. Жодна країна, якою б могутньою вона не була, не може вирішити ці глобальні проблеми поодиночки. Тільки зміцнюючи міжнародне співробітництво, з ними можна впоратися;

3) зміцненню міжнародного співробітництва. Ключем до глобального управління є зміцнення міжнародної координації та співпраці. Суверенні держави є основою та ключем до вирішення глобальних проблем. Шляхом участі у міжнародних організаціях та зміцнення регіонального співробітництва вони сформували багаторівневу та широку міжнародну мережу, забезпечуючи широку платформу та канал для глобального управління;

4) встановленню нового міжнародного порядку. Глобальне управління належним чином вирішує глобальні проблеми відповідно до визнаних міжнародних законів, норм міжнародних відносин і міжнародної практики, втілює справедливість і ефективність, захищає права всіх країн і підтримує міжнародний порядок.

Глобальне управління виступає за мобілізацію участі міжнародної спільноти через багатосторонні механізми управління, представлені Організацією Об'єднаних Націй, досягнення взаємовигідної співпраці шляхом

рівноправних консультацій. На сьогодні концепція глобального управління широко визнана на міжнародному рівні і є здійсненою. Причини такі:

1) глобальне управління відповідає фундаментальним інтересам усіх країн світу, і всі виграють від цього;

2) існуюча міжнародна система, створена після років наполегливої роботи, все ще існує. Наприклад, Бреттон-Вудська система, що складається зі Світового банку та Міжнародного валютного фонду, постійно вдосконалюється. Світова організація торгівлі досягла значних успіхів, а Всесвітня організація охорони здоров'я відіграє важливу роль у профілактиці та лікуванні епідемічних захворювань;

3) міжнародні договори відіграють важливу роль у глобальному управлінні. Статут ООН встановлює норми міжнародних відносин і забезпечує мир і безпеку в усьому світі. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, Договір ООН про зміну клімату та Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права відігравали і продовжують відігравати важливу роль у підтримці міжнародного порядку [3].

Звичайно, глобальне управління не означає встановлення «світового уряду» чи всесвітньої федерації. Хоча Організація Об'єднаних Націй відіграє надзвичайно важливу роль у глобальному управлінні, вона не є «світовим урядом», і для міжнародного співтовариства неможливо створити світовий «суперуряд» вище. Тільки шляхом зміцнення співпраці та координації між суверенними державами та відповідними організаціями ООН може виконувати свою місію.

Незважаючи на те, що глобальне управління сьогодні є консенсусом міжнародної спільноти, розвиток глобалізації не змінив основну реальність міжнародної політики. Існують деякі обмеження щодо глобального управління:

1) концепція глобального управління є відносно загальною, неоднозначність якої ускладнює керівництво конкретними діями;

2) концепція глобального управління без «світового уряду» не має виконавчої влади. Існуючий механізм глобального управління не має достатніх повноважень і ресурсів, його ефективність у міжнародному управлінні та координації дій є недостатньою, а його можливості виконання обмежені. Тому глобальне управління може спиратися лише на ефективну міжнародну співпрацю;

3) суверенні держави мають різні інтереси та цінності, що часто ускладнює досягнення консенсусу щодо глобального управління. Принцип верховенства національних інтересів суверенних держав часто стає перешкодою для глобального управління, ставить перед ним серйозну «дилему колективних дій». Зараз у міжнародних відносинах через відсутність взаємної довіри між деякими країнами важко досягти згоди та порозуміння.

Зросли труднощі досягнення консенсусу щодо основних глобальних питань, що ускладнює досягнення та виконання рішень. Тому перед

глобальним управлінням стоїть довгий шлях, щоб перейти від гасла до реальності. За поточної ситуації глобальне управління має базуватися на реальності, для цього необхідно сприяти реформуванню системи глобального управління, а саме:

1) уточнити фокус глобального управління та посилити управління такими основними міжнародними питаннями, як глобальна безпека, міжнародна економічна співпраця та контроль над інфекційні захворювання;

2) зміцнити співпрацю та координацію між суверенними державами, особливо великими державами. Суверенні держави є основою сучасних міжнародних відносин, без їхньої участі та співпраці глобальне управління може бути лише пустою балаканиною;

3) у міжнародних відносинах маємо дотримуватися основних принципів мирного співіснування та щиро захищати законні права та важливі інтереси суверенних держав. Серед них – встановлення нового типу відносин між державами, заснованих на взаємній повазі та перемозі, посилення координуючої ролі міжнародних організацій;

4) враховувати, що міжнародні організації є сполучною ланкою міжнародних відносин, вони є не тільки захисниками міжнародного порядку, але й розробниками міжнародних законів і правил. Глобальне управління – це насамперед комплексне управління, що здійснюється спільно міжнародними механізмами та суверенними державами;

4) збільшити участь неурядових організацій у міжнародних справах. Глобальне управління має передбачати широку участь неурядових організацій та громадськості, а також відображати потреби людей у засобах до існування. У майбутньому неурядові організації повинні відігравати активнішу роль.

Глобальне управління є консенсусом міжнародної спільноти і має широкі перспективи. Хоча у світі існує явище антиглобалізації, повільне зростання світової торгівлі та торговельного протекціонізму навіть змусили деяких людей поставити під сумнів глобалізацію, але це не означає, що глобалізація піде назад. Вона базується на об'єктивній закономірності розвитку продуктивних сил і не залежить від суб'єктивної волі людей. З цією метою міжнародне співтовариство має докладати невпинних зусиль для зміцнення глобального управління та спільно сприяти ефективному розвитку глобалізації.

Список використаних джерел

1. Voronkova V., Punchenko O., Azhazha M. Gglobalization and global governance in the fourth industrial revolution (Industry 4.0). *Humanities Studies*. 2020. Вип. 4(81). С. 182–200.
2. Воронкова В. Г., Пунченко О. П. Філософія геополітичного переформатування світу у контексті сучасних викликів глобалізації. *Humanities Studies*. 2021. Вип. 8(85). С. 8–19.
3. Воронкова В. Г. Глобальне управління : навч.-метод. посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» та освітньо-професійної програми «Державне управління». Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 160 с.

Вадим ШАПОВАЛ

доцент кафедри прикладної економіки, підприємництва та публічного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», кандидат економічних наук, доцент

**СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

Відновлення України через масштабне воєнне вторгнення РФ є актуальним оперативним та стратегічним завданням для громадян нашої країни. Станом на травень 2022 р. сума втрат України від пошкодження інфраструктури оцінювалася в 97,4 млрд дол. США [1]. Найбільші втрати стосуються житлових будинків та інших будівель, доріг, активів підприємств, аеропортів, залізничної інфраструктури, мостів, закладів охорони здоров'я та освіти, портів, земельного фонду. З урахуванням згорання в Україні інвестиційних програм, збільшення обсягів міграції робочої сили, виникнення додаткових витрат на компенсаційні платежі, підвищення витрат на оборону країни та інші процеси, загальні втрати нашої країни оцінюються приблизно в 600 млрд дол. США. Оскільки воєнні дії тривають, розмір розглянутих втрат може збільшуватися в залежності від результатів, досягнутих Збройними Силами України та вищим політичним керівництвом країни. Наприклад, у березні 2023 р. експерти оцінювали прямі втрати України в 125 млрд дол. США, а непрямі – маже в 1 трлн доларів [2]. Загально визнаним чинником перемоги є економіка країни, її спроможність забезпечувати потреби Збройних Сил України та утримувати умови життєдіяльності населення країни на рівні, достатньому для упередження його активної зовнішньої міграції. Наприклад, за даними ООН, станом на початок квітня 2023 р. зовнішній міграційний потік українців склав понад 8 млн осіб, із яких 5 млн осіб зареєструвались у країнах ЄС [3]. Попри важливість зовнішньої економічної підтримки, доцільно визнати, що ґрунтовним чинником економічного розвитку країни є люди, спроможні адаптувати до воєнного стану існуючі бізнеси та створювати нові. Це виклик як для досвідчених інвесторів, власників, керівників та фахівців, так і для новачків підприємницької діяльності. Зазначеним суб'єктам кожного конкретного бізнесу треба розробити індивідуальну систему рішень із його розвитку відповідно до оцінок середовища, насамперед загальних «правил гри» та реальних орієнтирів на пріоритетні характеристики України майбутнього.

З початку воєнного стану суб'єкти державної влади та місцевого самоврядування запровадили низку заходів на підтримку українського

бізнесу. Зокрема, завдяки урядовій програмі релокації бізнесу переміщено понад 600 підприємств із наданням подальшої допомоги від місцевої влади на відновлення господарської діяльності [4]. Також продовжується державна програма фінансової підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%», що стимулює бізнес до розвитку та створення нових робочих місць [5]. У межах ініціативи EU4BUSINESS суб'єкти малого бізнесу, що постраждали від воєнних дій, можуть отримати мікрогрант на підтримку господарської діяльності в розмірі 125 тис. грн. [6]. Роботодавці, за винятком бюджетних установ, мають право отримувати щомісячні компенсаційні платежі на оплату праці працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб [7].

Регулярно відбуваються навчальні заходи з розвитку підприємницьких навичок, формування компетентностей управління бізнесом в сучасному національному та міжнародному діловому середовищі. Такі заходи спрямовані як на власників та персонал підприємств (наприклад, ініціативи Торгово-промислової палати України), так і на контингент людей зі статусом безробітного (ініціативи громадських організацій та Державної служби зайнятості). Важливим аспектом такого підвищення підприємницьких компетентностей є відкритий доступ до навчального контенту, наприклад, розміщення презентацій та відеозаписів подій, що відбулися, на офіційній сторінці Дніпровської міської ради в рубриці «Регуляторна політика/Бізнес-простір Дніпра/Онлайн навчання» [8].

Своєчасними можна вважати законодавчі зміни в оподаткуванні підприємств на період дії воєнного стану, що стосуються: єдиного податку (можливість не сплачувати; зменшення ставки) та акцизного податку на пальне (ставка – 0%); скасування земельного та екологічного податків на територіях, де ведуться бойові дії. При цьому місцеві бюджети втрачають частину доходів та вже звертаються до Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики щодо відповідної компенсації бюджетам територіальних громад [9].

Прикладом швидкої дерегуляції підприємницького середовища в період воєнного стану є надання права суб'єктам господарювання здійснювати діяльність на основі подання декларації замість оформлення дозволу/ліцензії у звичайний спосіб [10]. Подати таку декларацію можна у ЦНАП або онлайн на порталі «Дія», незалежно від місцезнаходження та місця провадження діяльності. Також у період воєнного стану та додатково в наступні 3 місяці після його скасування автоматично пролонгуються надані раніше дозволи, дія яких мала завершитися. Вимоги стосовно звітів за дозволами лише відтерміновані до завершення воєнного стану.

Зазначені ініціативи підтримки наявного бізнесу та підприємницької активності населення України обумовлені насамперед системними цілями:

- відновлення ємності джерел формування доходів державного та місцевих бюджетів;
- збільшення зайнятості населення країни;

- сприяння поверненню українських громадян із-за кордону та швидшій їх інтеграції у ринок праці;
- підвищення рівня життя населення країни.

Спільною платформою досягнення зазначених цілей є розвиток підприємницької діяльності, для функціонування якої потрібні люди в різних ролях: засновники бізнесу та персонал утворених підприємств; персонал підприємств інфраструктури територіальних громад; споживачі тощо. Формування та розвиток неможливі без участі людей, оскільки люди виробляють та споживають вироблені матеріальні та нематеріальні блага. Звісно, можна орієнтуватися на зовнішні ринки збуту продукції та використовувати можливості міжнародного поділу праці. Проте локальні території з високою концентрацією населення зазвичай мають власний унікальний потенціал – високий рівень підприємницької активності населення, що може трансформуватись у потужну економічну систему за наявності певних сприятливих умов. Тому треба звернути увагу на чутливість суб'єктів підприємницької діяльності до змінювання реальних умов ділового середовища. Під чутливістю бізнесу розуміється схильність фізичних та юридичних ділових осіб змінювати власну поведінку під впливом чинників середовища. Підґрунтя прийняття суб'єктами бізнесу рішень про зміни в діяльності може бути як раціональним, так в інтуїтивним. Тому реальність умов ділового середовища визначатиметься індивідуально, зважаючи на аналітичні компетентності та психологічні особливості суб'єктів. Наприклад, перспективи розвитку бізнесу можуть бути визнані підприємцем відносно низькими з огляду на те, що, попри наявність багатьох прикладів підтримки державою національного бізнесу в умовах воєнного стану, спостерігаються недостатньо ефективні дії держави в питаннях дефіциту та регулювання цін на ринку пального [11], ризику сталої корупції у країні загалом [12] та на ринку електроенергетики зокрема [13], прояви популізму та пріоритету приватних цілей впливових груп, активізація конфліктів політичних опонентів на тлі послаблення активних бойових дій у центральному регіоні країни та в контексті перспектив отримання допомоги західних партнерів на відновлення України тощо. Отже, уникнути суб'єктивізму в оцінці середовища неможливо. У зв'язку з цим актуалізується значення професійної освіти з підприємництва та розвитку підприємницької екосистеми в загальносистемному (національному) та локальному вимірах (регіон, місто, підприємства та їх об'єднання). У результаті будуть сформовані навички підприємців щодо якісного здійснення бізнес-планування та формування необхідних бізнесу відносин із владою з огляду на динамічність вимог регуляторних органів та інструментів підтримки бізнесу.

Однією з головних характеристик підприємця вважається широта погляду, спроможність бачити нові можливості, що дозволяє визначити позитивні перспективи навіть у потенційно безвихідних ситуаціях, поширювати відповідну інформацію та надихати оточення, залучати компетентних людей та

інші ресурси для бізнес-проектів. Отже, формування сталої системної платформи програми відновлення України можливе за умови оновлення свідомості значних мас населення країни для спрямування їхньої енергії на генерацію й реалізацію бізнес-проектів, а також розвитку професійних підприємницьких компетентностей та створення сприятливого середовища регуляторними структурами як результату державної політики. Це потребує узгоджених змін людського капіталу на індивідуальному, мікро- (підприємство) та макрорівнях у напрямі отримання синергії взаємодії громадян при роботі з бізнес-проектами, що стосуються створення інноваційної продукції/сервісів із високою доданою вартістю, що задовольнятиме потреби України – країни з високим ризиком тривалих воєнних дій.

Список використаних джерел

1. Гордійчук Д. Прямі збитки України, завдані ворогом, наближаються до 100 мільярдів доларів. *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/19/687210/>.
2. Пряма сума втрат України від війни – понад \$125 млрд. Непрямі втрати – до \$1 трлн. *Ми – Україна*. URL : <https://weukraine.tv/pryama-suma-vtrat-ukrayiny-vid-vijny-ponad-125-mlrd-nepryami-vtraty-do-1-trln/>.
3. Ukraine Refugee Situation. *Operational data portal*. URL : <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
4. Релокація бізнесу: переїзд завершили понад 600 підприємств, 340 відновили роботу, – Мінекономіки. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/relokaciya-biznesu-pereyizd-zavershili-ponad-600-pidpriyemstv-340-vidnovili-robotu-minekonomiki>.
5. Доступні кредити 5-7-9%. Державна програма. 5-7-9. URL : <https://5-7-9.gov.ua/#prog>.
6. Грант від EU4Business для мікробізнесу. *Дія*. URL : <https://diia.gov.ua/services/grant-vid-eu4business-dlya-mikrobiznesu>.
7. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 331. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text>.
8. Онлайн навчання. *Дніпро*. URL : <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/category/onlajn-navchannya/>.
9. Зміни в оподаткуванні під час воєнного стану та їх вплив на бюджети громад. *Місцеві фінанси*. URL : <https://auc.org.ua/novyna/zminy-v-opodatkuvanni-pid-chas-voynenogo-stanu-ta-yih-vplyv-na-byudzhety-gromad>.
10. Уряд підтримав законопроект про дерегуляцію ведення бізнесу в Україні. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidtrimav-zakonoprojekt-pro-deregulyaciyu-vedennya-biznesu-v-ukrayini>.
11. Чому в Україні дефіцит пального та що буде далі? *Бізнес. Район*. URL : <https://business.rayon.in.ua/blogs/510282-chomu-v-ukraini-defitsit-palnogo-ta-shcho-bude-dali>.
12. Індекс інвестиційної привабливості України (2-ге півріччя 2022 року). Європейська бізнес асоціація. 13 с. URL : https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/EBA-InvestIndex_2H-2022_UA.pdf.
13. Куртєв В. Як не програти Україну або Як корупція знищує наше енергетичне майбутнє. *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/26/687490/>.

Ольга ЯДЛОВСЬКА

доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент

**ЗАГРОЗА ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ ВНАСЛІДОК МІГРАЦІЇ
УКРАЇНСЬКИХ ЕВАКУАНТІВ У 2022-2023 рр.**

Демографічна криза в Україні є актуальною проблемою впродовж усього періоду незалежності, та особливо гостро вона постала протягом останнього десятиліття. Серед причин зниження рівня народжуваності та збільшення смертності є економічні – низький рівень життя та неможливість забезпечення базових потреб, трудова міграція за кордон, війна впродовж останнього десятиліття. Переломним катастрофічним моментом для демографії України став 2022 рік. Втрати українців після початку повномасштабної війни не розголошуються, загальна чисельність населення також. Однак ознаки демографічної кризи набули загрозливих рис через ще одну проблему – численний потік біженців з України за кордон. Навіть оприлюднені факти вражають: приблизно кожен п'ятий громадян України виїхав. Однак якщо оцінити у цілому відтік, міграцію, переселення українців, то зазначене співвідношення може збільшитися не на користь України. Якщо до початку 2022 р. йшлося про загрозливі демографічні процеси на межі невідтворюваності (оскільки смертність перевищувала народжуваність), то на сьогодні, враховуючи чисельність евакуантів, Україна стикається з демографічною прірвою, від якої країні буде вкрай важко оговтатися. Міграційна хвиля евакуантів з України виявилася найпотужнішою з 1991 р. (і навіть раніше) та найбільшою для ЄС.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на кінець березня 2023 р. повідомляє про чисельність українських біженців у 5 млн 8,28 тис. осіб – зокрема йдеться про зареєстрованих за схемами захисту в Європі [1]. Національні уряди країн Європи систематизували дані про українських евакуантів, які стали на облік. При цьому слід підкреслити, що після зимових місяців та відносного зниження притоку біженців навесні в Європі знову почала зростати чисельність українців-біженців: найбільше українців прибуло до Польщі – 1 млн 577,29 тис. (+ 14 тис. з початку весни), Німеччини – 922,66 тис. (+ 41 тис.), Чехії – 502 тис. (+16,9 тис.), Великої Британії – 191,9 тис. (+33,1 тис.), Італії – 173,21 тис. (+2,9 тис.), Іспанії – 171,87 тис. (10,9 тис.), Болгарії – 155,46 тис. (+3,8 тис.), Румунії – 123,76 тис. (+12,9 тис.), Франції – 118,99 тис., Словаччини – 112,72 тис. (+5,7 тис.), Австрії – 94,98 тис. (+2,5 тис.), Нідерландів – 89,73 тис. (+4,5

тис.), Швейцарії – 83,43 тис. (+4,5 тис.), Литви – 76,16 тис. (+ 2,6 тис.), Ірландії – 78,03 тис. (+ 5,4 тис.), Бельгії – 69,25 тис. (+4,9 тис.), Португалії – 58,24 тис. (+1,1 тис.), Швеції – 53,51 тис. (+2,3 тис.), Фінляндії – 52,47 тис. (+3,2 тис.), Латвії – 46,86 тис. (+1,6 тис.), Естонії – 44,4 тис. (+1,6 тис.), Норвегії – 44,01 тис. (+5,4 тис.), Данії – 39,22 тис. (+1,5 тис.), Угорщини – 34,25 тис. (0,7 тис.), Кіпру – 21,84 тис. (+1,2 тис.), Хорватії – 21,35 тис. (+0,9 тис.), Греції – 20,96 тис., Словенії – 8,92 тис., Чорногорії – 8,3 тис., Люксембургу – 6,76 тис., Ісландії – 2,35 тис., Мальти – 1,74 тис., Сербії та Косово – 1,28 тис., Ліхтенштейну – 0,54 тис., Албанії – 0,03 тис. Зафіксовано українських біженців, але не отримано даних стосовно статусу у таких країнах, як: Молдова – 107,01 тис., Туреччина – 95,87 тис., Грузія – 25,70 тис., Північна Македонія – 6,57 тис., Азербайджан – 5,03 тис., Вірменія – 0,55 тис., Боснія і Герцеговина – 0,17 тис. Окремо ООН вказує Росію і Білорусь, український кордон із якими перетнули відповідно 2 млн 852,4 тис. і 16,71 тис. осіб, однак після 3 жовтня дані щодо Росії перестали оновлюватися, тоді як щодо Білорусі вони ще давніші [2]. Оскільки країни ЄС оголосили про подовження статусу біженця до березня 2024 р. та враховуючи перебіг військових дій, кількість біженців, на наш погляд, скорочуватися не буде, можливе навіть її збільшення. Навіть поступове обмеження фінансування біженців в деяких країнах, зокрема, зменшення чи відміна виплат в окремих із них, суттєво не змінить показник чисельності українських біженців.

Зазначимо, що українська влада не вимагає декларувати та оподатковувати кошти, надані в інших країнах українцям-біженцям. Декларацію повинен подавати податковий резидент України, який проживає за кордоном; якщо біженець проживає понад 183 дні за кордоном, він декларацію подавати не повинен. Щоб усунути всі непорозуміння, Верховна Рада України до законопроекту № 7632 включить відповідну норму: якщо податковий резидент отримує виключно пільговані доходи, він звільняється від обов'язку подавати декларацію [3]. На наш погляд, такий крок суттєво обмежує надходження відрахувань до бюджету країни від більш ніж 5 млн українців. Водночас це спричиняє нерівність щодо тих українців, які залишилися в Україні та працюють і сплачують податки. З іншого боку, соціальні виплати українським біженцям за кордоном не є заробленими, а є коштами країн, що їх надають. Інша справа, що не всі резиденти – громадяни України за кордоном (які працюють), сплачують податки в Україні та відрахування до фондів соціального страхування.

Найбільшою проблемою та викликом за наслідками евакуації є те, що виїхали діти, молодь, жінки трудового віку. Половина українців, які виїхали за кордон, – діти. Серед дорослих більшість (83%) становлять жінки, переважно (42%) у віці 35-49 років. Загалом 40% біженців хочуть, щоб їхні діти навчалися за кордоном. Різна політика країн приводить до різної адаптації українців до ринку праці. У Німеччині працюють лише 15% біженців, в Італії – 12%, Польщі – 41%, Чехії – 47% [4]. За оптимістичними даними, більш ніж

половина українців можуть повернутися на Батьківщину, хоча це теж небагато. На наш погляд, повернеться менше половини, можливо, навіть одна третина. Українці активно шукають роботу за кордоном. Вони самі є цінним трудовим ресурсом і з огляду на вік, і з огляду на характеристики. Значна частина евакуантів планує подальшу освіту та життя дітей пов'язати з іншими країнами, тобто не планують повертатись. Особливо це стосується окупованих регіонів, адже населенню звідти вкрай важко повертатися на рідні території. Для України це катастрофічна ситуація, адже конкурувати, наприклад, із ЄС щодо повернення своїх громадян вкрай важко.

Слід урахувати, що у проєкті держбюджету на 2023 р. оприлюднили вражаючі цифри чисельності населення в Україні. Станом на 1 січня 2022 р. в Україні проживало 34,5 млн, причому цей показник не враховує зовнішню міграцію значної частини населення, що почалася після початку війни, оскільки наразі в Україні практично відсутня повна статистична інформація [5]. Враховуючи кількість українських біженців, і це тільки зареєстрованих, орієнтовна чисельність українців становить 28 млн. І це теж відносне число, що коливається в межах 26,5-28 млн. осіб (враховуючи міграцію поза ЄС та тих осіб, які не отримали статус біженця або виїхали на роботу за кордон до початку військової агресії РФ у 2022 р.).

Отже, Україна стикнулася з найбільшою демографічною кризою за останні декілька століть та з безпрецедентною демографічною проблемою з часів проголошення незалежності. Екзистенційна війна, що відбувається на наших теренах, стосовно збереження української державності та країни стала також і крайньою межею у зрізі демографічного виміру, адже поріг невідтворюваності було пройдено ще до війни. Таким чином, перед українською державою постає питання щодо повернення українців, здійснення відбудови та реформ після перемоги задля створення сприятливих економічних умов та подальшого збільшення чисельності громадян.

Список використаних джерел

1. Ukraine Refugee Situation. *Operational data portal*. URL : https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413.
2. Кількість українських біженців зі статусом тимчасового захисту в Європі вперше перевищила 5 млн. *Interfax-УКРАЇНА*. URL : <https://interfax.com.ua/news/general/901520.html>.
3. Гетманцев пояснив, хто з українських біженців має подавати декларацію про доходи. *Слово і діло*. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/10/novyna/suspilstvo/hetmancev-poyasnyv-xto-ukrayinskyx-bizhencziv-maye-podavaty-deklaracziyu-pro-doxody>.
4. Що стимулюватиме українських біженців повернутися додому. *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/20/698183/>.
5. Проєкт Закону про Державний бюджет України на 2023 рік. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-derzhavniy-byudzheth-ukraini-na-2023-rik>.

Володимир ВАРАВА

завідувач кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро), кандидат юридичних наук, доцент

**ЩОДО ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
З ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОГО ТА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ**

Надання Україні 23 червня 2022 р. статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу потребує від нашої держави адаптації власних інституцій, стандартів та інфраструктури для виконання зобов'язань держави-члена, відповідності критеріям вступу, включно з прийняттям та імплементацією законодавства ЄС. Зокрема, це стосується й питань соціального і правового захисту працівників поліції.

Поліцейська діяльність є досить складною та вимагає від працівників поліції високої міри професійної майстерності та відданості своїй справі. У цьому контексті соціальний захист поліцейських має велике значення для забезпечення їхньої безпеки та благополуччя.

Сучасний стан соціального захисту працівників поліції в Україні та окремих пострадянських країнах досліджений О. Клипою, однак щодо особливостей вирішення цієї проблеми в ЄС наукові розвідки відсутні [1]. В умовах російсько-української війни, що триває з 2014 р., ця тематика є особливо актуальною.

Метою дослідження є вивчення правових гарантій соціального захисту поліцейських в ЄС на основі реальних фактів та наукових джерел.

Загальна чисельність працівників поліції у ЄС становить майже 1,6 млн осіб [2]. Захист прав поліцейських в Європейському Союзі починається з міжнародних документів, таких як Європейська конвенція з прав людини, що запровадила судовий механізм захисту визнаних міжнародним правом загальних стандартів політичних, економічних, соціальних і культурних прав та свобод людини в країнах-членах Ради Європи [3]. Додаткові гарантії для працівників поліції надаються відповідним законодавством країн Європейського Союзу [4].

У кожній країні Євросоюзу існує власне законодавство, що визначає права та обов'язки поліцейських. Зокрема, законодавство країн ЄС забезпечує соціальний захист поліцейських у разі травм, хвороб або інших подібних обставин. До того ж, у країнах ЄС існує система медичного страхування та соціального забезпечення, що надає поліцейським необхідного захисту у разі потреби.

Одним із основних елементів соціального захисту поліцейських є

страхування від наслідків нещасних випадків на роботі. У країнах ЄС існують різноманітні програми страхування, що забезпечують поліцейським компенсації за втрати, здійснені внаслідок травм або інвалідності, отриманих під час виконання службових обов'язків.

У країнах ЄС поліцейські мають право на відпустки та лікарняні, що є частиною соціального захисту. Відпустки поліцейських можуть бути пов'язані зі здоров'ям, родинними обставинами або відпочинком після напруженої роботи. Лікарняні випадки можуть виникати через травми, хвороби, вагітність або у зв'язку з доглядом за дитиною.

Крім того, соціальний захист поліцейських включає і їхнє пенсійне забезпечення. У більшості країн ЄС поліцейські можуть отримувати пенсію після досягнення певного віку або після вислуги в поліції протягом певного часу. Пенсії можуть бути надані у різних формах, таких як виплата одноразової суми грошей, регулярні виплати або комбінація різних форм.

Окрім того, у країнах ЄС існують програми підтримки та навчання для поліцейських, що допомагають їм зберігати власну професійну компетентність та розвивати свої навички. Ці програми можуть передбачати тренінги, семінари, курси підвищення кваліфікації та інші форми навчання.

Отже, соціальний захист поліцейських у країнах ЄС є пріоритетним завданням. Хоча існують різноманітні програми страхування, лікарняні та пенсійне забезпечення, рівень захисту може відрізнятися залежно від країни. Для забезпечення ефективного соціального захисту поліцейських необхідний достатній рівень фінансування та вдосконалення програм соціального захисту. Також важливим є державне забезпечення підтримки та навчання поліцейських задля вдосконалення ними своїх навичок, збереження здоров'я та створення безпечних умов роботи. Для досягнення окреслених цілей використовуються різні стратегії, такі як встановлення мінімальних стандартів соціального захисту, підвищення усвідомлення та розуміння проблеми серед громадськості, співпраця з профспілками та іншими організаціями, що представляють інтереси поліцейських.

Поліцейські у ЄС є членами різних профспілок, зокрема EuroCOP, якою запропоновано План дій щодо поліцейського забезпечення на 2020–2024 рр., що містить рекомендації стосовно забезпечення соціального захисту поліцейських. У Плані передбачено створення мінімальних стандартів щодо пенсійного забезпечення та страхування, а також підвищення усвідомлення цієї проблеми суспільством. надання підтримки поліцейським, які стали жертвами насильства на роботі [5].

Європейська поліцейська спілка (EPU) є некомерційною поліцейською профспілкою, що займається просуванням внутрішньої безпеки в ЄС. Вона просуває соціальні, професійні, економічні, культурні та санітарні проблеми всіх працівників, які працюють у сфері внутрішньої безпеки [6].

EPU є членом Eurofedor і всеосяжної поліцейської профспілки, в якій співпрацюють поліцейські профспілки з усієї Європи. Разом організації –

члени ЕРУ представляють понад 500 тис. співробітників поліції в Європі. Членство в Європейській поліцейській спілці відкрите для фізичних і юридичних осіб, особливо для поліцейських профспілок і професійних поліцейських асоціацій, а також для правоздатних партнерів, які бажають сприяти внутрішній безпеці в Європі [7].

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що соціальний захист є важливою складовою професійного життя поліцейських у країнах ЄС. Для забезпечення ефективного соціального захисту поліцейських в Україні нашої державі, як майбутньому члену ЄС, потрібні: достатній рівень державного фінансування, запровадження сучасних програм поліцейського забезпечення, підвищення статусу поліцейських професійних спілок.

Список використаних джерел

1. Клипа О. Сучасний стан соціального захисту працівників поліції Республіки Болгарія та Республіки Грузія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 47. Т. 1. С. 78–82.
2. 1.6 million police officers in the EU. *eurostat*. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190104-1>.
3. European Convention on Human Rights. 34 p. URL : https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf.
4. The European Convention on Human Rights and policing. 2013. 154 p. URL : https://www.echr.coe.int/documents/handbook_european_convention_police_eng.pdf.
5. EuroCOP Action Plan 2020-2024. 12 p. URL : <https://eurocop.org/wp-content/uploads/2020/11/EuroCOP-Action-Plan-251120.pdf>.
6. European Police Union – EPU. URL : <http://www.europeanpoliceunion.eu/>.
7. Eurofedop. URL : <http://www.eurofedop.org/spip.php?article47>.

Дмитро АРАБАДЖИЄВ

завідувач кафедри загальноправових
та політичних наук

Національного університету

«Запорізька політехніка»,

доктор політичних наук, професор

Каріна ВАЖНЕНКО

студентка спеціальності

052 «Політологія»

Національного університету

«Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ СУСПІЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Вранці 24 лютого 2022 р. глава рф оголосив про початок так званої «спеціальної військової операції» проти України. Своєю метою він назвав «демлітаризацію» України. Цей напад ворога за своїм масштабом та характером виявився найбільшим із часів Другої світової війни актом військової агресії не тільки у Європі, а й в усьому світі. Внаслідок агресії рф було порушено базові принципи ООН, систему міжнародних відносин, що вибудовувалася десятиліттями, права людей, підірвано засади регіональної та глобальної безпеки у світі.

Події, що почалися в цей жахливий день – 24 лютого, торкнулися всіх громадян України, російська агресія вплинула на життя кожної української родини, порушивши військовий баланс сил як у регіоні, так і за його межами [1]. Як військові, так і цивільні українці продемонстрували всьому світові приклад боротьби, опору, соціальної згуртованості та суспільної стійкості [2]. Стійкість стала своєрідним «брендом» сучасного українства.

Військові дії значною мірою вплинули на життя Запорізької області (у тимчасовій окупації станом на 15 листопада 2022 р. знаходилося 71,83% території області, на момент підготовки цього матеріалу ситуація майже не змінилася). Захисники Запорізького краю продовжують утримувати рубежі та дають гідну відсіч ворогу, лінія оборони є майже статичною з початку військового вторгнення, ворогу так і не вдалося захопити обласний центр. Попри спроби зовнішнього та внутрішнього ворога дестабілізувати ситуацію, Запорізька область продовжує з початку повномасштабного вторгнення являти собою приклад згуртованості, кооперування зусиль та єдності, залишається унікальним кейсом дослідницького аналізу, перебуваючи одночасно в умовах окупації, військових дій та управління підконтрольною територією. Яскравим прикладом такої співпраці та єдності є функціонування

мережі різноманітних хабів, від волонтерських до освітніх – у вересні запрацювали всі районні хаби для вимушено переміщених осіб за територіальним принципом та принципом «свій до свого по своє», хаби «Я – Херсон», «Я – Маріуполь», спеціальні освітні районовані хаби у ЗВО області, в яких забезпечено роботу вчителів з тимчасово окупованих територій, які за українською програмою дистанційно навчають школярів.

Під стійкістю традиційно розуміють стале функціонування системи, її адаптивність, гнучкість в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів, ризиків. Феномен української стійкості полягає ще й у тому, що суспільство перебуває у стані постійного ризику і викликів, спричинених широкомасштабним вторгненням і змушене миттєво на них реагувати, протидіяти ним. Стійкість розуміється як сукупність соціальних процесів, відносин, практик на національному, регіональному та локальному рівнях (громади), що сприяють адаптивності суспільства в цілому у відповідь на виклики, створюють можливості для подолання та трансформації викликів [3].

На думку представників Національної платформи стійкості та згуртованості (далі – Національна платформа) О. Саакяна, В. Лупація та Ю. Тищенко, суспільна стійкість виявляється у [4]:

1. Адаптації соціальних систем та інститутів до криз і раптових змін;
2. Активізації, мобілізації громадян, установ для вирішення різноманітних гуманітарних, соціальних та безпекових завдань у співпраці;
3. Формуванні та розвитку моделей взаємодії влади, бізнесу та громадянського суспільства, що сприяють підвищенню рівня міжсекторальної довіри, створюють можливості для адаптації, трансформації викликів та інноваційних підходів.

Соціальна згуртованість – це наявність міцних соціальних зв'язків у суспільстві, де існують кризи та соціальна напруженість. Є вертикальна та горизонтальна згуртованість – зв'язки всередині суспільства між собою, зв'язки між владою та суспільством.

Стійкість і соціальна згуртованість базуються на спільних підходах і цінностях, різних моделях взаємодії всередині суспільства, між суспільством і владою. Для розвитку стійкості моделі міжсекторальної співпраці мають бути ефективними, гнучкими, адаптивними, результативними та недекларативними, має розвиватися горизонтальна та вертикальна співпраця, її компоненти мають бути зрозумілими та прозорими.

Національною платформою стійкості та згуртованості запропоновано варіант української формули стійкості: здатність системи до адаптації, опору та самовідновлення, що спирається на культуру самоорганізації, самооборони, суспільного діалогу, мереж партнерства на горизонтальному та вертикальному рівнях, делегування частини державних функцій громадському сектору та приводить до зростання рівня соціальної згуртованості й опірності в умовах необхідності подолання загроз та викликів для суспільства та держави.

Наріжними елементами української формули стійкості є:

1) самоорганізація; 2) згуртованість; 3) опір та самооборона; 4) спільна дія; 5) суспільний діалог.

Таким чином, поточними ризиками та системними викликами для суспільної стійкості можуть бути: соціальна неузгодженість дій, відсутність міжсекторального діалогу, концептуальна невизначеність та відсутність наративів щодо необхідності стабільності українського суспільства. У цьому контексті Національною платформою виділено декілька каталізаторів зазначених ризиків:

1. Зниження рівня взаємної довіри всередині суспільства, що може призвести до відсутності ефективної взаємодії для вирішення нагальних проблем та подолання гуманітарних і соціальних викликів; 2. Підрив потенціалу опору російській агресії з боку українського суспільства та владних інститутів; 3. Збільшення кількості гуманітарних викликів для цивільного населення, яке постраждало і страждає в конфлікті, війні; 4. Підрив зусиль влади та суспільства щодо практики відновлення та діалогу під час спільної роботи з ліквідації наслідків конфлікту та протистояння актуальним соціально-гуманітарним викликам; 5. Децентралізація зусиль щодо реінтеграції українського суспільства в цілому для вирішення різних соціальних і гуманітарних проблем постконфліктного відновлення та подальшого розвитку України.

В умовах війни та післявоєнної відбудови на Україну також очікують системні виклики у сфері національної стабільності, такі як:

1. Збереження єдності військово-політичного керівництва держави; 2. Соціальна згуртованість, національна єдність і здатність підтримувати режим соціальної мобілізації; 3. Організація міжнародної підтримки дій України щодо забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, додана вартість України для відновлення безпеки та дії норм міжнародного права на європейському континенті; 4. Підтримка керованості державою та критичною інфраструктурою, забезпечення функціонування та перезапуску економіки в умовах війни та постконфліктного відновлення; 5. Збереження демографічного потенціалу та скорочення відтоку людського капіталу в умовах війни та постконфліктного відновлення.

У перші місяці війни запоріжці стикнулися з масштабними проблемами, що їх спричинила війна :

1. Руйнування житла та об'єктів інфраструктури, постійна загроза життю та здоров'ю мешканців; 2. Загроза ядерної катастрофи у зв'язку з окупацією ворогом та безпосередніми військовими діями на ЗАЕС; 3. Часткове безробіття [5]; припинення роботи промислових підприємств; 4. Нестача їжі та ліків на територіях «сірої зони»; 5. Велика кількість ВПО; 6. Виклики інформаційній гігієні та безпеці [6].

Війна, особливо захисна, зазвичай об'єднує суспільство, змушує людей забувати про соціальні та політичні конфлікти [7, с. 14]. Наведемо тільки деякі кейси соціальної згуртованості у прифронтовому Запоріжжі з-поміж їхньої

великої різноманітності:

1. У середині березня 2023 р. деякі промислові гіганти Запоріжжя почали відновлювати свою діяльність; 2. Організація «Мережа 100 відсотків життя. Запоріжжя» організовувала збір медикаментів для військових та прийом вимушених переселенців; 3. «Спільнота Волонтерів Об'єднаних Ідеєю» спільно із Запорізьким обласним молодіжним центром розгорнули волонтерський штаб гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам та всім, хто потребує безпеки; 4. БФ «Карітас Запоріжжя» працює з переселенцями, незахищеними категоріями населення, які постраждали від війни, такими як інваліди, пенсіонери, малозабезпечені; 5. Найбільший волонтерський центр Запоріжжя «Паляниця» фокусується на допомозі військовим; окрім головного штабу, центр має й 7 районних [8]; 6. Запорізька обласна організація Товариства Червоного Хреста України організовує збір та доставку гуманітарних вантажів на території, збір речей для військових; 7. «Союз вірмен» (Р. Акоюн) виготовляв протитанкові їжаки, заряджав шини для барикад; 8. У місті Запоріжжі роботу з прийому внутрішньо переміщених осіб взяли на себе заклади розміщення, гуртожитки та дитячі садки.

З початку війни Запорізька область постійно демонструє, що для вирішення проблемних питань і підтримки сталого розвитку необхідні згуртованість, єдність, кооперація зусиль і зміцнення горизонтальних/вертикальних зв'язків.

Проте коли війна триває довше, ніж усі очікували, і не припиняється, настає внутрішня втома як із боку агресора, так і з боку захисника. Тоді замість згуртованості в суспільстві починають формуватися окремі замкнуті групи, що дезінтегрують суспільство. Причинами дезінтеграції можуть бути: криза громадянської ідентичності; цивілізаційні відмінності; вплив інших країн; розкол політичної еліти та корупція; розкол суспільства та низький рівень довіри до влади. Це, у свою чергу, призводить до появи груп людей, які не відрізняються особливою толерантністю одне до одного, як-от: група палких патріотів; група тих, хто вірить, що співпраця з ворогом дозволить припинити війну і поліпшити своє становище; і третя група, котра не може зрозуміти своє місце в цій ситуації і залежно від обставин може схилитися до різних варіантів.

На жаль, у Запорізькій області не обійшлося без кейсів «відкату», котрі можна вважати негативними чинниками формування стійкості, наприклад:

1. Колабораціонізм і державна зрада; 2. Корупційні скандали на рівні обласної та міської влади; 3. Ворожі диверсії зі знищення об'єктів інфраструктури та опорних пунктів ЗСУ; 4. Звинувачення у розкраданні гуманітарної допомоги тощо.

Тому головне завдання сьогодні – не допустити розколу суспільства всередині держави, подолати ворога, зупинити вторгнення російської федерації, зберегти нашу державність і незалежність. А для того, щоб підвищити рівень згуртованості, необхідно працювати у сфері інформаційної стійкості [9], пропонувати нові шляхи формування ідентичності [10, с. 27].

Масова свідомість за відсутності чітких ідентифікацій неспроможна впоратися зі спотворенням інформаційних потоків [11, с. 120], що активно сьогодні використовуються ворогом у вигляді заходів маніпулятивного впливу на свідомість людини в ідеологічному та емоційному сенсах [12, с. 40]. А ще важливо пам'ятати, що в першу чергу стоїть за українською стійкістю та згуртованістю – неймовірні люди, їхня культура, незламність духу та воля до перемоги.

Список використаних джерел

1. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. *Громадський простір*. URL : <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorityety-zavdannya>.
2. Фрідріх Ю., Люткефенд Т. Довга тень Донбасу: Реінтеграція ветеранів та зміцнення суспільної єдності в Україні. 2021. 61 с. URL : https://www.gppi.net/media/GPPi_2021_Friedrich_Luetkefend_Long-Shadow-of-Donbas_ukr.pdf.
3. Petrillo A. S., Prosperi D. C. Metaphors from the Resilience Literature: Guidance for Planners // REAL CORP 2011: CHANGE FOR STABILITY: Lifecycles of Cities and Regions ; edit. : M. Schrenk, V. V. Popovich, P. Zeile. Essen, 2011. P. 601–611. URL : https://www.corp.at/archive/CORP2011_99.pdf.
4. Національна платформа стійкості та згуртованості. URL : <http://national-platform.org/>.
5. Обласна влада вживає заходи щодо врегулювання ситуації з масовим вивільненням працівників. *Запорізька обласна державна адміністрація*. URL : <https://www.zoda.gov.ua/>.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.
7. Арабаджиев Д. Ю., Сергієнко Т. І. Маніпулювання свідомістю суспільства в умовах інформаційної та гібридної війни в Україні. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 146(7). Ч. 3. Політичні науки. С. 12–15.
8. Паляниця волонтерський центр. URL : <https://palyanycia.com/>.
9. Горбулін В. П., Биченок М. М. Проблеми захисту інформаційного простору України : монографія. Київ : Інтертехнологія, 2009. 136 с.
10. Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Образ «чужого» в радянський та пострадянський періоди історії України: політичні аспекти проблеми. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 24–29.
11. Арабаджиев Д. Ю., Сергієнко Т. І. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство. *Тиждень науки-2020. Юридичний факультет : тези доп. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 13–17 квіт. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 120–122.
12. Арабаджиев Д. Ю., Сергієнко Т. І. Політична маніпуляція та інформаційно-психологічна безпека в політичних відносинах. *Політикус*. 2020. № 2. С. 36–43.

Олена КОТЕНКО

завідувач відділу професійної
підготовки та післядипломної освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної
освіти» Одеської обласної ради,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

**ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ
ОСВІТНІХ ПОСЛУГ**

У різних країнах правове регулювання вищої освіти може відрізнятися у залежності від їхньої конституції, законодавства та політичної системи. Але в загальному сенсі держава часто висуває вимоги до організації та функціонування вищих навчальних закладів, що мають відповідати нормам законодавства.

Правове регулювання освітніх послуг відбувається за допомогою законодавства та регуляторних норм. Ці норми встановлюють правила та вимоги до освітнього процесу та функціонування навчальних закладів в цілому. Державні органи, що вимагають надання освітніх послуг, часто мають встановлені повноваження, щоб регулювати та контролювати діяльність навчальних закладів та їхніх працівників.

Один із окремих аспектів правового регулювання освітніх послуг становить ліцензування та акредитація навчальних закладів. Це означає, що державні органи можуть висувати до навчальних закладів певні вимоги щодо якості надання освітніх послуг, забезпечення відповідних умов навчання та підвищення кваліфікації, як-от: наявність кваліфікованих викладачів, адекватної освітньої програми, фінансування навчального процесу, достатній рівень обладнання.

Також державні органи можуть встановлювати правила та вимоги до процесу набуття освіти, що їх мають виконувати навчальні заклади. Наприклад, щодо кількості годин та дисциплін, котрі студент повинен вивчити, виконання практичних завдань та здачі іспитів, а також кваліфікаційні вимоги до викладачів тощо.

Акредитація – це процес, за яким держава оцінює якість та ефективність вищого навчального закладу та визначає, чи може він отримати право видавати дипломи та сертифікати про відповідний рівень освіти. Для отримання акредитації вищий навчальний заклад повинен відповідати певним вимогам, що можуть включати фінансову стабільність, наявність кваліфікованих викладачів та відповідної освітньої програми.

Іншим аспектом правового регулювання вищої освіти є правила та

вимоги до процесу набуття освіти. Наприклад, держава може встановити вимоги до кількості кредитів, котрі студент повинен набрати, щоб отримати диплом. Також можуть бути встановлені вимоги до складності та кількості іспитів, котрі студент повинен скласти, щоб отримати диплом.

Крім того, у правовому регулюванні вищої освіти можуть бути встановлені правила щодо визнання та передачі кредитів і дипломів між вищими навчальними закладами дружніх країн, із якими заклад вищої освіти має договір про взаємодію та надання подвійних дипломів.

Однак правове регулювання може охоплювати й інші аспекти, такі як встановлення стандартів, а також правил щодо доступності освіти для різних груп населення.

Україна має два основні закони, що встановлюють правила щодо доступності освіти для різних груп населення. Так, Закон України «Про освіту» [1] встановлює, що кожен має право на освіту без будь-якої дискримінації за ознаками державної, національної чи соціальної приналежності, мови, релігії, політичних переконань та інших аспектів. Закон України «Про вищу освіту» [2] встановлює правила щодо надання додаткових можливостей для навчання осіб з інвалідністю.

Взагалі навчання осіб з інвалідністю в Україні регулюється декількома нормативно-правовими актами. Так, Закон України «Про освіту» встановлює загальні принципи та вимоги до організації навчально-виховного процесу в Україні, зокрема й щодо навчання осіб з інвалідністю. Він передбачає, що особи з інвалідністю мають право на навчання відповідно до своїх можливостей та індивідуальних потреб. Особливу роль відіграє і Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [3], що визначає права та обов'язки медичних працівників та інших учасників системи охорони здоров'я, зокрема щодо надання медичної допомоги особам з інвалідністю. А Закон України «Про охорону дитинства» [4] регламентує права й обов'язки щодо захисту прав та інтересів дітей, у тому числі дітей із особливими потребами. Закон України «Про освіту особи із особливими потребами» визначає основні принципи та напрями роботи з особами із особливими потребами в системі освіти, а також встановлює механізми забезпечення їхніх прав на навчання та соціальну адаптацію.

Існують і інші нормативно-правові акти, що спрямовані на правове врегулювання питань освіти дітей із особливими потребами. Такі як Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти [5], що встановлює порядок організації навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах, зокрема, щодо взаємодії між школою та батьками, використання спеціальних навчальних програм та матеріалів, організації індивідуального навчання тощо. А також наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» [6], що визначає

вимоги до організації педагогічного та психологічного супроводу дітей з особливими потребами в навчальних закладах загальної середньої освіти, зокрема щодо обов'язків та прав учасників освітнього процесу.

Розглядаючи правове регулювання освітніх послуг в Україні, слід відзначити існуючі стандарти щодо їх надання, котрі рекомендують вимоги до якості освіти та рівня її забезпечення. Основні стандарти у цій сфері включають:

- державні стандарти освіти, що встановлюють вимоги до змісту освіти, її обсягу, якості та методів навчання; розробляються для кожного рівня освіти окремо (починаючи з дошкільної освіти і закінчуючи вищою освітою);
- накази Міністерства освіти і науки України, що встановлюють додаткові вимоги та стандарти до організації освітнього процесу в установах освіти;
- нормативні акти, що регулюють діяльність установ освіти, – документи, що встановлюють вимоги до умов забезпечення освітнього процесу.

Звертаючи увагу на умови сьогодення, особливої уваги потребує визначення правового регулювання освітніх послуг в умовах війни. Необхідно доповнити існуючі нормативно-правові акти та внести до них певні зміни з урахуванням таких аспектів: а) забезпечення безпеки дітей та працівників установ освіти (у зоні бойових дій їхнє життя та здоров'я може бути під загрозою); б) забезпечення можливостей навчання дітей, які перебувають у зоні конфлікту (у зоні бойових дій навчання дітей може бути ускладненим або навіть неможливим, слід передбачити особливі умови для його організації).

Враховуючи дію воєнного стану в Україні, правове регулювання освітніх послуг слід змінювати відповідно до воєнного законодавства. У цій ситуації необхідно застосовувати додаткові заходи щодо забезпечення безпеки дітей та працівників освітніх закладів, а також збільшити видатки на потреби військових дій, до яких можна включити і фінансування освіти. Крім того, у цей складний для держави період слід звернути увагу на вдосконалення правил щодо призначення відстрочок від призову на строкову військову службу для студентів та викладачів вищих навчальних закладів, а також щодо організації навчального процесу для військовослужбовців. Усі ці питання слід врегульовувати відповідними нормативними актами.

Підводячи підсумки з усього вищесказаного, зазначимо, що правове регулювання освітніх послуг є надзвичайно важливою сферою, котра потребує постійного вдосконалення, особливо в умовах сьогодення. Не слід випускати з уваги нормативно-правові документи, котрими можна врегульовувати питання розвитку освіти, особливо вищої професійної освіти. Забезпечення права на освіту – одна з основних функцій держави, а якість та доступність освітніх послуг є важливими факторами для розвитку суспільства та економіки країни.

Забезпечення правильного та ефективного правового регулювання у

сфері освіти передбачає розвиток механізмів контролю якості освіти, створення умов для рівного доступу до освіти, захист прав на освіту та забезпечення підвищення кваліфікації у всіх сферах діяльності.

Тому держава має приділяти значну увагу правовому регулюванню освітніх послуг та постійно вдосконалювати законодавство у цій сфері, забезпечуючи розвиток освіти, підвищення якості навчання та розвиток кваліфікованих кадрів, що, у свою чергу, сприятиме розвитку економіки та підвищенню якості життя громадян.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
5. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>.
6. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>.

Василь ВИШНЯКОВ

*(Дніпропетровський шпиталь
ветеранів війни)*

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, доступної для різних груп населення є одним із основних напрямів державної політики. Для досягнення стратегічної цілі та відповідних операційних цілей передбачено виконання таких завдань:

- підтримка національної та міжнародної академічної мобільності студентів, а також направлення на навчання до іноземних університетів;
- надання особливої підтримки мешканцям тимчасово окупованих територій, незахищеним і вразливим групам населення;
- створення особливих умов для вступників із видатними досягненнями;
- сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів

навчання в освітньому процесі, розвиток дослідницьких інфраструктур;

- гармонізація структури вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-членів Європейського простору вищої освіти;
- дотримання підходів до студентоцентрованого навчання в організації освітнього процесу;
- розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних і подвійних програм, використання дуальної та інших форм здобуття освіти;
- підвищення правової культури;
- розвиток загальних компетентностей, рухової активності, спорту, організація студентських змагань;
- розвиток програм управлінської підготовки керівного складу та перспективних лідерів закладів вищої освіти (кадровий резерв), організація тренінгів на підтримку реформ;
- проведення комунікаційних кампаній для підтримки реформ у системі вищої освіти тощо.

Оптимізація процесу підготовки фахівців – комплексна соціальна, політична і організаційна проблема сучасності. Вона була і залишиться складовою навчального процесу і підготовки наукових кадрів у всі часи. Але її актуальність на сучасному етапі незмірно зростає. Стратегічним напрямом вирішення окресленого питання є пошук шляхів оптимізації змісту і форм організації навчального процесу, підготовки фахівців та наукових кадрів. Цей процес – складова загальної національної і глобальної проблеми удосконалення підготовки фахівців для різних галузей народного господарства. Пошук шляхів їх розв'язання – перманентний процес і у минулому, і сьогодні. Але з часів Я. Коменського принципово в ньому мало що змінилося. Сучасний етап вирішення освітніх проблем у нашому суспільстві дещо нагадує фабулу одного з китайських романів, герої якого висувують ідею про можливість початку і завершення освітнього процесу в один день, що є прямою протилежністю вимогам Болонської системи про навчання протягом усього життя. Усе це не було б таким анекдотичним, якби за темою «перевиробництва фахівців», у тому числі наукових кадрів, не приховувалася тема «перевиробництва дипломів» в окремих галузях освіти і науки. Чи не тому за валом підготовлених економістів, правознавців, дипломованих фахівців і науковців багатьох інших сфер суспільство у підсумку отримує професійне дилетантство з усіма суспільними наслідками?! Адже сьогодні голоси окремих «солістів» на захист освіти, науки, охорони здоров'я на усіх рівнях владної верхівки заглушені могутнім «хором» демагогії про політичні та економічні реформи. Мало хто звернув увагу на те, що в 60-ті рр. ХХ ст. Північна та Південна Корея перебували практично на одному рівні соціально-економічного розвитку.

Національні традиції – набуток системи, що складалася протягом усього історичного минулого. Вони є надто консервативними, але не застиглими. Під впливом соціальних умов розвитку суспільства самі учасники навчального

процесу постійно вносили в цю систему елементи новизни. Тобто інновації – це, у першу чергу, продукт поточної творчої діяльності учасників навчально-виховної та наукової роботи, що має перманентний характер. Без цього навчальний процес і наукова робота немислимі. З іншого боку, інноваційні процеси в сучасних умовах часто мають характер механічних запозичень зовнішнього досвіду. Такий підхід також не повинен викликати абсолютного заперечення. Але саме він породжує найбільше суперечок. Сьогодні предмет його обговорення охоплюється дискусіями про впровадження Болонської системи як механізму інтеграції України в єдиний європейський освітній і науковий простір та використання переваг цієї «кооперації» з метою інтенсифікації та піднесення ефективності і якості навчальної та наукової роботи.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») передбачає визначення стратегії розвитку освіти в Україні та перспективу на XXI ст., створення життєздатної системи безперервного навчання й виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Пріоритетність, демократизація, гуманізація, гуманітаризація, відкритість, безперервність, багатокладність і варіативність освіти, її національна спрямованість і нероздільність навчання й виховання проголошувалися принципами реалізації програми.

Список використаних джерел

1. Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні: Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 13 травня 2004 р. Київ: Парламентське видавництво, 2004. 184 с.
2. Товажнянський Л. Л., Сокол Є. І., Клименко Б. В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити. Харків : НТУ ХПІ, 2004. 144 с.
3. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посібник ; за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 381 с.
4. Болонський процес у фактах і документах / упоряд. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубіянко, І. І. Бабин. Київ ; Тернопіль : Вид-во МДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. 52 с.
5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) ; за ред. В. Г. Кременя. Київ ; Тернопіль : Вид-во ТДНУ, 2004. 147 с.

Валентина ВОРОНКОВА

в.о. завідувача кафедри управління та адміністрування Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, доктор філософських наук, професор

Ольга КИВЛЮК

завідувач кафедри філософії, іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософських наук, професор

ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ ЦИФРОВОГО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНИНА У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОГО ПРАВА

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що ми всі живемо у цифровому суспільстві і повинні володіти правами і обов'язками цифрового громадянина, що означає здатність безпечно й відповідально орієнтуватися у цифровому середовищі. Ми живемо та взаємодіємо у цифровому світі майже так само, як і в офлайн-світі, але не завжди обізнані про свої дії в Інтернеті. Іноді не усвідомлюємо, як наші дії можуть вплинути на репутацію, безпеку та розвиток як цифрових громадян. Усе, що ми робимо в Інтернеті, впливає й визначає наш цифровий світ і те, хто ми є. Цифрові медіа надають унікальні можливості для кожного долучатися, виражати себе як онлайн, так і офлайн, що свідчить про певну роль відповідального цифрового громадянства. Знання того, як визначити основи цифрової безпеки, має велике значення під час перегляду вебсторінок та використання інших інтернет-служб. Розпізнавання підроблених сайтів, ідентифікація цифрових методів і злочинів, захист особистих і ділових даних та забезпечення більшої безпеки – це переваги безпеки, котрими може користуватися цифровий громадянин. Володіючи необхідними знаннями про цифрову безпеку, людина буде краще усвідомлювати, що вона контролює ситуацію, що зменшить шанси зазнати атаки з боку кіберзлочинців, мінімізуючи ризики цифрового світу.

Цифрові громадяни повинні мати доступ, використовувати, розуміти та взаємодіяти з медіа (включно з віртуальними спільнотами), критично мислити про медіа, що вони використовують, робити це етично та ефективно. У наш час мільярди людей підключаються до Інтернету – мережі мереж, публікують інформацію і взаємодіють за допомогою машин (комп'ютерів, смартфонів,

підключених об'єктів), створюють мільярди мільярдів даних. Це безпрецедентний факт: за останні десять років людство збило більше даних, ніж за всю решту своєї історії. ІТ-безпека, від якої залежить захист наших даних, є справою кожного з огляду на нашу поведінку у цифровій сфері, як у професійному, так і в особистому житті [1].

Тому цифрове громадянство передбачає розуміння соціальних, етичних і правових питань, пов'язаних з усіма аспектами технологій, забезпечення їх належного та ефективного використання. Кожен має право брати участь у цифровому суспільстві, громадянина не можна виключити з економічних, соціальних чи культурних відносин, кожен має цифрову ідентичність, право на доступ до мережі Інтернет та її ресурсів, використовувати цифрові засоби, що є в його розпорядженні або надані в його розпорядження, для здійснення основних прав і свобод, визначених Конституцією, законом і договорами. Будь-яка особа може вибрати використання цифрових засобів зв'язку для виконання зобов'язань, покладених на неї, згідно з умовами, встановленими законом, державними чи приватними установами. Кожен має право на захист персональних даних, що його стосуються, право доступу до цієї інформації, право перевіряти використання своїх особистих даних.

Цифрове право або цифрові права представляють важливий вимір цифрового інтелекту, що дозволяє повною мірою використовувати переваги свого цифрового громадянства, виражати свої таланти з точки зору цифрової творчості. Цифровий громадянин повинен використовувати цифрові технології та медіа безпечно, відповідально та етично, демонструвати креативність, що дозволяє йому створювати нові знання, технології та контент. Нарешті, наділений якостями, пов'язаними з цифровим підприємництвом, він відкриває нові можливості в цифровій економіці та економіці спільної діяльності, стимулюючи підприємництво, зайнятість і зростання [2].

Цифрове право – це частина права, що стосується нових технологій, регулює проблеми, створені появою інформаційного суспільства, і спрямована на захист конфіденційності та збору даних, інтелектуальної власності, творів, котрі легко незаконно копіювати в цифровій формі. Це дозволяє отримувати доступ, використовувати, створювати та публікувати цифрові медіа або отримувати доступ до комп'ютерів та інших електронних пристроїв. Цифрові права та принципи, проголошені Європейською Комісією для європейців, зосереджені на користувачеві (особі): забезпечення солідарності навколо спільного використання ресурсів та освіти у контексті логіки справедливості та залучення, гарантування свободи вибору використання та законного вираження своїх думок, надання можливості брати участь у заходах, асоціаціях і поширювати контент, впевнене орієнтування у безпечному та надійному просторі.

Цифрові права мають гарантувати громадянам світу право доступу до Інтернету відповідно до принципу нейтралітету, захищених терміналів,

надійних баз даних і у такий спосіб уникнути цифрового розриву, незалежно від статі та інших міркувань. Ці права дозволяють забезпечити належне управління Інтернетом, платформами, відкритими даними для кращої кібербезпеки. На рівні платформи йдеться про реагування на дезінформацію, цензуру, неетичні алгоритми, щоб уникнути будь-якої форми дискримінації, для забезпечення безпеки систем і окремих осіб – це питання контролю за шифруванням даних та їх захисту, запобігання зловмисним діям і кіберзлочинам. Цифрові права легко зрозуміти людям, які хочуть захистити свої особисті та юридичні права, у тому числі право на конфіденційність, зокрема GDPR (Загальний регламент захисту даних), або право на відключення.

Слід максимально використовувати цифрові технології у повсякденному житті, особливо коли умови стають складнішими та свідчать про «нову нормальність». Концепції «нової нормальності» та розумного міста включають набір компонентів, що доповнюють складові цифрового громадянина, серед яких – забезпечення активної участі громадян у новому цифровому суспільстві. Громадяни повинні сформувати нову цифрову свідомість, відкрити з технологіями свої здібності та перевірити свій інтелект, щоб зробити власне життя більш цифровим, що дасть їм змогу залучатися до цифрової трансформації відповідно до своєї ролі в суспільстві [3].

Громадяни не повинні відчувати страх жити у цифровому суспільстві, а мають бути до нього підготовленими. Інтернет – це більше, ніж простір для відпочинку, це світ можливостей у всьому, від соціальних відносин і освіти до спілкування та бізнесу. Важливо сприяти цифровій і продуктивній трансформації людей. Можливості та переваги стати цифровим громадянином важливі, але справа не лише в цифрах, а й у значних змінах, які це спричиняє в житті громадянина. Безпека, якість життя, розширення знань, більше можливостей для розваг, готовність до цифрової економіки та більш продуктивне життя – це лише деякі з них. Тому визначимо переваги участі у цифровому громадянстві:

1. Знання та розуміння нової цифрової економіки становить переваги перед іншими кандидатами на пошук роботи. Наявність актуального профілю на LinkedIn може надати доступ до потенційних роботодавців, наявність сертифікатів навчання (у цьому випадку цифрових) зміцнює резюме та робить кандидата набагато привабливішим у процесі відбору. Громадянин, який володіє цими знаннями, має змогу брати участь у багатьох інших процесах, у нього стає більше можливостей. Глибоке знання цифрової екосистеми дозволяє краще зрозуміти різні напрями та інструменти, що пропонують платформи, аби досліджувати нові можливості;

2. Знання того, як працюють Інтернет та його інструменти, втрата страху перед спробами нових можливостей дозволяє заощадити багато часу для Digital Citizen. Пандемія допомогла зрозуміти, що не слід марно витратити години на дорогу з роботи, натомість краще підвищити вашу продуктивність,

аби працювати в Інтернеті;

3. Це дозволяє використовувати інструменти для покращення досвіду цифрового мандрівника, який може скористатися цифровими правами під час туристичних подорожей: окрім бронювання, купівлі та планування подорожі, він може робити бронювання онлайн, знаходити карти, отримати доступ до інформації про екскурсії, використовувати цифрові технології для реалізації власних потреб;

4. Це дає можливість навчатися вдома, що стосується багатьох сфер навчання, оскільки в Інтернеті доступні різні курси. Деякі безкоштовні, а інші платні, але пропозиція їх величезна;

5. Розпізнавання підроблених сайтів, ідентифікація цифрових методів і злочинів, захист особистих і ділових даних та забезпечення більшої безпеки для дітей і членів сім'ї – це переваги безпеки, якими може користуватися цифровий громадянин. Він буде контролювати ситуацію, що зменшить шанси зазнати атаки з боку кіберзлочинців, мінімізуючи ризики цифрового простору;

6. Цифровий громадянин ефективніше спілкується з державними та приватними організаціями, може скористатися перевагами доступу до онлайн-сервісів, виконувати будь-які процедури, пов'язані з працевлаштуванням, торгівлею, виходом на пенсію, здоров'ям та освітою;

7. Цифрове громадянство дозволяє захистити свою особу та інформацію. Коли з'явилися facebook, instagram, twitter та інші соціальні платформи, ніхто не знав, як ними користуватися, і все перетворилося на небезпечний потік інформації. Ключовим аспектом є розуміння важливості спільних даних, цінності конфіденційності та знання, що вимагає захисту особистої інформації, забезпечує цілісність і належне її керування;

8. Цифровий громадянин не повинен обманюватися фейковими новинами, що впливають на всі сфери інформації. Він знає, як ідентифікувати деякі з цих випадків, не вдається до таких практик;

9. Це надає вміння поводитися в Інтернет-світі, що є паралельним світом з усіма його сервісами та можливостями. Цифровий громадянин розуміє цифровий етикет і знає свою цифрову ідентичність, репутацію та особистий бренд, що є одним із найцінніших активів;

10. Цифрове середовище дає багато можливостей, котрими повинен володіти Digital Citizen, а ще він має знати правові наслідки, що можуть виникнути.

Хартія цифрового громадянства (хартія основних цифрових прав та свобод громадянина) свідчить, що цифрове суспільство: має захищати фундаментальні права і свободи громадянина, закріплені Конституцією, законом і договорами, та сприяти їм; дозволяє громадянам брати ефективну участь у демократичних процесах прийняття рішень, щоб основні права громадянина не зачіпалися діяльністю державних чи приватних установ у сфері інформаційних і комунікаційних технологій; повинно поважати, у дусі Хартії основних прав Європейського Союзу, принципи гідності, свободи та

рівності людей [4].

Використання технологічних інструментів саме собою не є показником того, що ми як громадяни присвоюємо їх таким чином, щоб ті, хто не був справжніми цифровими громадянами. Іноді середовище не дає можливості розвинути або збагатити всі цифрові навички тих, хто ними вже володіє, і застосувати їх у здійсненні громадянської позиції. Ситуація з COVID-19 не тільки актуалізувала ідею цифрового громадянства, але і зробила це поняття одним із фундаментальних для розуміння світу.

Завдяки технологічним рішенням, що в цьому надзвичайному контексті дозволяють частині громадян підтримувати свою основну діяльність (наприклад, працювати, здійснювати фінансові переміщення або навчатися), уряди, компанії та громадяни набагато краще усвідомлюють потребу в навичках. За допомогою державно-приватних альянсів, зміцнення технологічного та наукового сектора можна буде укріпити концепцію цифрового громадянства та вивести відповідні державні проєкти на наступний рівень. Право, яке заслуговує кожен громадянин, щоб захистити себе від ризиків кібербезпеки в цифровому просторі, громадянин повинен знати свої права і свої обов'язки для загального блага.

Концепція цифрового громадянства базується на розвитку навичок, відданості та креативності молодих людей у контексті онлайн-навчання. Цифрове громадянство передбачає «цифрову грамотність», формування навичок користуватися цифровими технологіями. Оскільки уряди все частіше застосовують жорсткі санкції за кіберзалежування, необхідно, щоб молоді люди, їхні батьки та школи усвідомлювали юридичні ризики, пов'язані з їхніми діями, і були ознайомлені із засобами захисту при використанні мережі Інтернет. У 2001 р. М. Пренскі ввів термін «цифрові вихідці», щоб описати еволюцію сучасного покоління в епоху цифрових технологій, котре не може уявити собі світ без миттєвого доступу до мобільних телефонів, смартфонів, Інтернету, facebook, youtube, google тощо. Не дивно, що 98% молодих канадців щодня користуються цифровими медіа, а 93% американських підлітків – Інтернетом. Найбільшою проблемою залишається допомога молодим людям у визначенні правових та етичних меж, формуванні соціальної відповідальності та цифрового громадянства [5].

Список використаних джерел

1. Воронкова В., Кивлюк О., Андрюкайтене Р. Еволюція від активного відповідального громадянства до цифрового в контексті критичного мислення: досвід країн ЄС. *Humanities Studies*. 2023. Вип. 14(91). С. 23–34.
2. Воронкова В. Г., Кивлюк О. П. Відповідальне цифрове громадянство в епоху цифрових технологій // *Modern scientific strategies of development : collective monograph / compiled by V. Shpak ; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov*. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2022. С. 226–249.
3. Воронкова В. Г., Кивлюк О. П. Концепція активного відповідального громадянства для демократії і громадянського суспільства. *Humanities Studies*. 2022. Вип. 11(88). С. 210–119.

4. Воронкова В. Г., Кивлюк О. П. Формування концепції відповідального суспільства у період кризи: вектори розвитку та актуальні проблеми діджиталізації. *Економіко-правові та соціально-технічні напрями еволюції цифрового суспільства : матеріали міжнародної науково-практ. конф. : у 2 т. Т. 2.* Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 447–449.

5. Кивлюк О. П., Воронкова В. Г. Філософська рефлексія правових засад захисту інтелектуальної власності. *Соціально-гуманітарні виміри правової держави : матеріали Міжнародної науково-практ. конф.* (м. Дніпро, 27 жовт. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С.114–120.

Олег ЛЕВІН

доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

«Кожний більш-менш порядний кайзер мріє хоча б про одну війну, а то він не уславиться» [1]. Це цитата з роману «На Західному фронті без змін» Е. Ремарка, і політологи саме у такий спосіб пояснюють причину початку теперішньої війни між росією та Україною. У свою чергу, відносини України і росії можна охарактеризувати низкою конфліктів: озброєних, політичних, соціальних, економічних – майже безперервних і кривавих. З тієї причини, що будь-яка війна потребує пояснень з обох сторін, провідну роль в мотиваційному, інформаційному, психологічно-моральному забезпеченні збройних сил і мирного населення відіграє **ідеологія**. Це поняття, згідно з Енциклопедією сучасної України, означає «сукупність уявлень, ідей, призначених виправдовувати чи змінювати взаємини людей у суспільстві, об'єднуючи їх для колективних дій» [2]. Хоча негативне значення цього явища залишається впливовим і сьогодні, первісно французький філософ Д. де Трасі ввів це слово для позначення «науки про ідеї». Вчені виокремлюють такі основні функції ідеології:

- об'єднувальна;
- вираження інтересів і переконань;
- легітимація наявного способу життя;
- пропонування принципів, призначених для перетворення суспільно-політичних взаємин;
- мобілізаційна [3].

Таким чином, проаналізувавши ідеологічну складову російсько-

українських війн, матимемо краще розуміння причин початку цих війн та мотивації за прийнятими рішеннями та діями опонуючих сторін.

Актуальність дослідження зумовлена нарощуванням агресивного нарративу у зовнішній політиці влади російської федерації, спрямованої на підрив української державності. Вивчення ідеології війн та інших аспектів характеру російсько-українських конфліктів минулого, як і спостереження за розвитком принципів і форм ідеології нинішньої війни допоможе Україні ефективніше тримати інформаційну оборону.

Об'єкт дослідження – історія російсько-українських війн.

Предметом дослідження є ідеологія російсько-українських війн, її зовнішні прояви та вплив на відносини двох держав.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з часів Київської Русі, починаючи з Розорення Києва 1169 р., до війни, що триває з 2014 р., включно з повномасштабним вторгненням РФ 24 лютого 2022 р.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію сучасної України і частину території російської федерації.

Регресія до домодерних форм відбувається зокрема і в духовно-ідеологічній сфері. Ці поняття поєднані нами не випадково, тому що це теж є певним гібридом, така собі вибухова суміш домодерних, модерних і постмодерних форм соціальності, світоглядів та ідеологій. Такими були іспанський та італійський фашистські ідеології, що спиралися на ідеологічно деформований католицизм, такими були нацизм і комунізм, що поєднували модерні форми (скажімо, науку) з домодерними міфологічними і релігійними та квазірелігійними віруваннями, постаючи такими собі політичними релігіями. Такою є суміш сучасної російської ідеології і пропаганди та православної релігії, так званий православний фундаменталізм, що перетворюється на православний фашизм, поєднуючись із фундаменталізмами інших релігій. Об'єднувальним чинником тут постає опозиція, навіть ненависть до Заходу. Про це свідчить той факт, що керівники РПЦ заявляють, що концепт «прав людини» є «породженням диявола». Свого часу міністр народної освіти і пропаганди нацистської Німеччини Й. Гебельс стверджував, що війна з Радянським Союзом є насамперед світоглядною війною світоглядної держави. І такою світоглядною державою була не тільки нацистська Німеччина, а й Радянський Союз. Подібною світоглядною державою є й Росія, що веде світоглядну війну.

Наприклад, апеляцією до історії, зверненням до традиції, історичних прецедентів, подій виправдовуються сьгоднішні політичні дії, про що свідчить, зокрема, традиціоналістсько-ідеологічна легітимація російської анексії Криму («сакральність Крима»), виправдання війни за «Новоросією», коли захоплення українських територій спирається на ідеологеми «исконно русских земель», «славы русского оружия» тощо. За сучасних умов така «легітимація» містить у собі величезні загрози, підважуючи легітимність міжнародного правового порядку загалом. Адже звертаючись до традиції,

історії, завжди можна знайти ще давнішу традицію, що посилює невизначеність і непевність ціннісно-нормативної системи, міжнародного права, непорушність державних кордонів у Європі тощо.

При цьому нівелюється і ціннісно-нормативна оцінка самих історичних традицій, прецедентів та подій. Наприклад, виправданням пакту Молотова-Рибентропа (мовляв, усі держави тоді так само чинили), з якого розпочалася Друга світова війна, в. путін виправдовує порушення Росією status quo в сьгоднішній Європі. Апелюючи до історичної фактичності, він забуває про те, що в повоєнний період такі дії були засуджені: канцлер Німеччини Вілі Брандт попросив вибачення у громадян Польщі й Радянського Союзу, а президент Польщі Лех Качинський – у Чехії, годі казати вже про Нюрнберзький процес.

Від «кінця історії» до «кінця Росії»? Проте війни для Росії здебільшого мали неоднозначні, а то й руйнівні, трагічні наслідки, навіть так звані переможні. Згадаймо Кримську війну 1854-1856 рр., фінансові, економічні, військові наслідки якої були жахливими і, зрештою, привели до суттєвих (хоча й непослідовних і незавершених) реформ; російсько-японська війна спричинила в Росії революцію 1905 року; наслідком Першої світової війни став крах Російської імперії, а Друга світова війна каталізувала розвінчання сталінізму і частковий демонтаж тоталітаризму; війна в Афганістані привела до краху комуністичної імперії. Сподіваємося, що і війна проти України якщо й не буде крахом сучасної російської імперії, то принаймні стане поштовхом (вкотре!) до демократичних перетворень. Якось видатний польський кінорежисер Кшиштоф Зануссі в одному з інтерв'ю зауважив: «Відмовившись від імперських зазіхань, Польща тільки й почала жити нормально». Тим більше це стосується Німеччини, що після Другої світової війни взяла курс на демократичні перетворення, внаслідок чого «демократія в Німеччині існує вже довше, ніж “тисячолітній райх”», як дотепно підкреслив один із німецьких політологів. І доки Росія не усвідомить те ж саме, вона не житиме нормально, як не даватиме жити нормально й своїм сусідам.

Ольга ГОРИНА

доцент кафедри психології та педагогіки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук

Любов МІРОШНІЧЕНКО

студентка
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЯ ПОДРУЖНЬОЇ ЗРАДИ: ПРИЧИНИ, ГОТОВНІСТЬ, ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ

Досягнення гендерної рівності в Україні як національного механізму рівноправ'я жінок і чоловіків в усіх сферах суспільного життя в умовах євроінтеграції є закономірним об'єктивним процесом, що відбувається поряд із утвердженням демократичних цінностей, формуванням у молодого покоління громадянського світогляду загалом та гендерної культури зокрема [1].

Варто проаналізувати та з'ясувати психологію подружньої зради з огляду на сучасні події у країні та розглянути основні аспекти гендерної відмінності зради в сім'ї.

З початком воєнних дій (від 24 лютого 2023 р.) з України виїхало від 5 до 7 млн людей, у багатьох українських родинах виникла проблема безпеки життя рідних та близьких людей. Більшість чоловіків у зв'язку з небезпекою життя своїх родин вивезли жінок із дітьми до інших міст, навіть країн, залишившись захищати свою батьківщину. З часом, як свідчить статистика [1], багато сімей об'єдналися, підтримуючи одна одну, але значна кількість вирішила розлучитися у зв'язку зі зрадою одного з подружжя. Начальниця Управління інформаційної політики Міністерства юстиції України О. Грязнова стверджує, що за перші півроку в Україні уклали 103 903 шлюби, у свою чергу, про розірвання шлюбу наявно 7632 актові записи. Однак точної статистики того, скільки людей одружилося і розлучилося саме з моменту російського вторгнення, зараз немає.

«Водночас, відповідно до частини третьої статті 115 Сімейного кодексу України, документом, що засвідчує факт розірвання шлюбу судом, є рішення суду про розірвання шлюбу, яке набрало законної сили. Виходячи із цього, Мін'юст не володіє статистичною інформацією про кількість розірвань шлюбів на підставі рішення суду» [2]. Нерідко пари розривають стосунки на відстані, не подаючи документи на офіційне розлучення. Через це нерідко офіційна статистика не збігається з реальним станом справ, наголошує про це в коментарі «РБК-Україна» психолог і психотерапевт Е. Мурр: «Зараз у моїй

особистій практиці та у практиці колег ми фіксуємо більше намірів українців розлучитися. Жінки, які виїхали закордон, відчули дещо інше життя. Адже раніше певна частина сімей формувалася за фактом незнання один одного. Відповідно, відчувши свободу, побувши без пригнічення, скандалів та сварок, вони вирішили розійтися» [2]. Офіційну статистику по Україні, що не показує реальний стан справ, експерт пояснює тим, що за кордоном не розлучають: пара формально розійшлася, однак це не зафіксовано на папері. За словами психолога, у таких випадках жінки чекають можливості приїхати та подати на розлучення вже офіційно [2].

«На цей момент офіційні дані щодо статистики розлучень станом на 2022 рік відсутні. Але з практики можемо сказати, що кількість запитів на розлучення зросла майже у два рази порівняно з довоєнним часом», – наголошує адвокат і старший юрист Адвокатського об'єднання «Ехратпро» Катерина Затулко. Виходячи зі звернень, адвокат ділить подружжя, що бажають розлучитися, на декілька категорій:

- подружжя, що після шлюбу перший раз зіткнулося з важкою ситуацією (війною), психологічним тиском і побачили одне одного з нового боку;

- чоловіки та дружини, які ніколи раніше не проводили багато часу разом, а на початку війни зіткнулися з 24-годинним перебуванням в одному будинку;

- пари, які внаслідок війни були змушені роз'їхатися різними регіонами чи країнами та зрозуміли, що вони в принципі не потрібні одне одному та почувають себе щасливими без другої половинки;

- подружжя, в яких дружина змушена була поїхати за кордон з дітьми, а у чоловіка з'явилася в Україні коханка, або навпаки;

- ті, хто вже давно планували розлучитися, але постійно відкладали цей важкий крок [2].

Подружжя зрада завдає сильного болю і страждань партнеру і часто призводить до розпаду шлюбу. Від цього нерідко страждають діти, які дуже болісно сприймають розлучення батьків. Крім того, навіть якщо шлюб не розпадається, зрада вбиває довіру подружжя одне до одного, що негативно позначається на їхньому подальшому спільному житті.

А. Давидович пропонує до жіночої зради ставитися філософськи: «Якщо вам зрадила жінка, дружина – це для вас привід замислитися над своїм життям і, можливо, щось у ньому поміняти. Що в ньому слід змінити, залежить від того, чого ви хочете від життя. Якщо ваша мета – створити міцну, дружну, надійну та благополучну сім'ю, в якій подружжя буде віддано одне одному, то в такому разі вам, звичайно, потрібен надійний партнер – надійна жінка, якій ви зможете довіряти. Отже, якщо ваша дружина не здатна на вірність, вам слід з нею розлучитися. Не вимагайте від людини того, на що вона не здатна – просто замініть її. А якщо все ваше життя – це постійна гонитва за задоволеннями, якщо сімейні цінності вам чужі і ви самі схильні до зради, тоді

подумайте, чи варто переживати з приводу зради вашої дружини? Подумайте про те, чого ви хочете від життя, і, можливо, виявиться, що відданість жінки для вас не така вже й важлива» [3]. Але, на нашу думку, під час війни, коли можна втратити дружину або чоловіка назавжди (тобто беремо до уваги фактор фізичної смерті), такий філософський підхід не є правильним і прийнятним для всіх. Тут варто розглядати індивідуально критичну ситуацію щодо подружньої зради.

Взагалі сім'я відіграє важливу роль у суспільстві та житті. Постійна дестабілізація та дезінтеграція сімей і шлюбів у сучасному українському суспільстві є актуальною проблемою наукового та повсякденного суспільного занепокоєння [4].

Як протилежність любові, зрада впливає на сферу відносин подружжя. Вона відображає всілякі протиріччя, конфлікти і дисгармонію між чоловіком та дружиною. Перелюбники традиційно розглядаються у суспільній свідомості як фундаментальні руйнівники сімейного щастя, найбільша загроза стабільності та цілісності подружнього союзу, що підриває його глибинну основу – подружню взаємодію. Зрада чоловіка є найсильнішою психологічною травмою для «обдуреного» партнера, що поряд із самодеструктивною поведінкою та психогенною депресією (від алкоголізму до суїцидальних спроб) викликає агресивні нахили до зовнішнього вигляду та самовираження «невірного» партнера.

Зрада як соціально-психологічний феномен досить добре вивчена в різних аспектах, але її причини і фактори впливу ще не стали спеціальною темою дослідження, а у вітчизняній психології дослідження розпорошені. На сьогодні у нашій культурі немає сексизму щодо подружньої зради, тобто моральні закони, що регулюють це явище, однаково стосуються і жінок, і чоловіків [5].

Образ «найкращої» половинки, модель шлюбної втоми у чоловіків, модель позашлюбних стосунків. При цьому в цілому розрізняють «адаптивне» і «дезадаптивне» подружжя за характером і результатом реакцій самої пари на факт зради. У першому випадку зрада – це закоханість, флірт, у другому – результат аморальності, для першого характерна реалістична оцінка шлюбу, для другого подружнє життя до зради постає ідеалістичне, для першого – конструкція Секс. діалог, другий характеризується грубою маніпулятивною тактикою.

Ті, хто пристосовуються до зради, демонструють розвинені когнітивні процеси зі здатністю усвідомлювати травмуючу психотравматичну подію, з широкою різноманітністю методів розв'язання конфлікту, здатністю передбачати емоційні та поведінкові реакції партнера. Навпаки, дезадаптовані пари демонструють підвищену напругу, більш загострений конфлікт і проблематичні майбутні взаємодії з протилежною статтю. Це призводить до подружньої та сімейної ізоляції, а також до ускладнень у майбутніх романтичних стосунках. Схильність чоловіка до зради свідчить про його

готовність до цього. Це вказує на важливість перегляду подружньої зради з точки зору передбачення наступної події. Зраду можна передбачити, виходячи з наявності 7 загальних законів розвитку особистості. Ці закони охоплюють емоційний, особистісний і когнітивний компоненти, що пов'язані один із одним природними законами. Зокрема, в цих законах йдеться про: можливості зради через усвідомлення причин зради, способи здійснення зради та наслідки. Вони також стосуються почуттів і переживань чоловіка, пов'язаних із можливістю зради, а також його емоційних і мотиваційних станів щодо цього.

Люди в цих стосунках часто володіють самосвідомими рисами, такими як інтроверсія, емоційна стабільність, екстравертність і бажання подобатися. Вони також страждають від дисгармонії в сім'ї та можуть бути мотивовані когнітивними потребами. Ці поєднання створюють когнітивно-мотиваційну потребу.

Під час війни аспекти подружньої зради набувають інших причин, відкриваються глибинні пласти несвідомих моментів, що спричиняють зраду, бо у процесі довготривалої депресії загострюється психологічне сприйняття людиною деяких фактів, подій, вчинків, дій, на які подружжя, можливо, не звертало увагу в мирний час. Якщо розглядати причини конфліктів, що призводять до зради, то на гендерній рівності складно буде акцентувати, адже жінки та чоловіки сприймають це на різних рівнях, що стосується моральних, психологічних та фізичних аспектів життя. Отже, з часом варто повернутися до дослідження цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. та ін. Гендерні дослідження: прикладні аспекти : монографія ; за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль : Навчальна книга ; Богдан, 2013. 448 с.
2. Гончарова К. Сім'я на дві країни. Чи стало в Україні більше розлучень під час війни. *РБК-УКРАЇНА*. URL : <https://daily.rbc.ua/ukr/show/razorvannye-otnosheniya-stali-ukraintsy-chashche-1662039143.html>.
3. Давидович А. Жіноча зрада. Жінка змінює, зберігаючи вірність природі. *fudokan.kiev.ua*. URL : <https://fudokan.kiev.ua/psychologiya-zradi-zhinki/>.
4. Антонов А. І. Доля сім'ї в ХХІ століття: Роздуми про сімейну політику, про можливості протидії занепаду сім'ї та депопуляції. Миколаїв : Грааль, 2000. 414 с.
5. Аніскевич А. С. Сім'я і сімейні відносини : навчально-метод. посібник. Знахідка : Інститут технології та бізнесу, 2001. 53 с.

Iryna NIKITINA

Senior Lecturer at Educational and Scientific Institute of Law and Innovative Education, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Tetiana ISHCENKO

Senior Lecturer at Educational and Scientific Institute of Law and Innovative Education, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

FROM THE HISTORY OF BRITISH LEGAL SYSTEM

As lawyers know, legal systems in countries around the world generally fall into one of two main categories: common law systems and civil law systems. There are roughly 150 countries that have what can be described as primarily civil law systems, whereas there are about 80 common law countries [1].

The main difference between the two systems is that in common law countries, case law –in the form of published judicial opinions –is of primary importance, whereas in civil law systems, codified statutes predominate. But these divisions are not as clear-cut as they might seem.

Common law is a legal system that originated in England and is used in many countries around the world, including the United Kingdom. In Britain, the common law system is based on judicial decisions and precedents, rather than on written laws or statutes.

The common law system in Britain has evolved over many centuries, starting with the Norman Conquest in 1066. It developed from the local customs and practices of different regions and communities, which were gradually unified under the authority of the English monarch and the courts.

The common law system is characterized by the doctrine of precedent, which means that judges must follow the decisions of higher courts in similar cases. This ensures consistency and predictability in the law, as well as allowing for the gradual development of legal principles over time.

Today, common law in Britain is supplemented by statutory law, which is created by Parliament. However, the common law remains an important part of the legal system, particularly in areas such as contract law, tort law, and criminal law.

Common law arose on the basis of Roman law and Anglo-Saxon law.

During the Roman occupation of Britain (43 AD – 410 AD), Roman law had a significant influence on the legal system of the country. The Romans introduced their legal system, which was based on the principles of civil law, to Britain. The Roman legal system was adopted by the ruling classes and gradually spread

throughout the country. Roman law was a legal system that emerged in ancient Rome and eventually became the basis for many legal systems around the world. Some of the key features of Roman law include [2]:

- Codification: One of the most important features of Roman law was its codification, which means that laws were written down and organized into a comprehensive legal system. This made the law more accessible and predictable, which was important for maintaining order in a large and complex society.

- Equity: Roman law placed a strong emphasis on equity and fairness, and judges were encouraged to use their discretion to apply the law in a way that was just and equitable.

- Private law: Roman law was primarily concerned with regulating private relationships between individuals, such as contracts, property rights, and torts (civil wrongs).

- Civil law: Roman law was a civil law system, which means that it was based on written law rather than common law or case law. This made it more predictable and consistent, but also less flexible than other legal systems.

- Universality: Roman law was intended to be universal and applicable to all citizens, regardless of their social status or background. This helped to promote social cohesion and stability.

- Legal reasoning: Roman law was characterized by a highly sophisticated system of legal reasoning, which relied on the use of analogies, deductions, and legal fictions to interpret and apply the law in new situations.

- Influence: Finally, one of the most important features of Roman law is its enduring influence on legal systems around the world. Many modern legal systems, including those of the United States and most European countries, are based in part on Roman law principles.

After the fall of the Roman Empire, Germanic tribes, including the Saxons, began to settle in Britain. The Saxons brought with them their own legal system, which was based on customary law and oral traditions. Anglo-Saxon law refers to the legal system used by the Anglo-Saxons in England during the early Middle Ages, from the 5th century until the Norman Conquest in 1066. It was a customary legal system that was largely unwritten, and relied heavily on oral tradition and the decisions of local judges, known as «doomsayers» [2]. This legal system was known as Saxon law or Anglo-Saxon law. Some key features of Anglo-Saxon law include:

- Customary law: Anglo-Saxon law was largely based on unwritten customs and traditions, rather than written laws. The laws were enforced by local judges known as «doomsayers» who interpreted and applied these customs to specific cases.

- Wergild: The payment of compensation or «wergild» was a central concept in Anglo-Saxon law. The amount of wergild owed for a particular crime or injury was determined by the social status of the victim and the severity of the offense.

- Blood feuds: In cases where wergild could not be paid, or if a crime was particularly serious, blood feuds were used to seek retribution. This involved retaliatory violence between the families or tribes of the victim and the perpetrator.
- Trial by ordeal: Anglo-Saxon law also used trial by ordeal as a means of determining guilt or innocence. This involved subjecting the accused to a painful or dangerous test, such as holding a red-hot iron or being thrown into a river.
- Church influence: The Christian church had a significant influence on Anglo-Saxon law, particularly in the areas of marriage and family law. The church also introduced new punishments for crimes such as theft and adultery.
- Localized justice: Justice in Anglo-Saxon law was largely administered at the local level, with each community responsible for its own legal system. This led to variations in the application of the law in different regions.
- Evolutionary nature: Anglo-Saxon law was an evolving system that changed over time, reflecting changes in society and the influence of external factors such as the Norman Conquest. As such, it was not a fixed or static legal system [3].

The Anglo-Saxon legal system was the legal system used in England from the 5th century until the Norman Conquest in 1066.

Roman law and Saxon law are two distinct legal systems with different origins, principles, and practices. However, there are some historical connections between the two.

Over time, the legal systems of the Saxons and the Romans began to merge, as the Saxons adopted many of the Roman legal principles and practices. For example, the concept of land ownership, which was central to Roman law, was incorporated into Saxon law. Similarly, the Saxon legal system borrowed from the Roman legal system in the areas of contract law, property law, and criminal law.

However, it's worth noting that the merging of these two legal systems was a gradual process that took place over several centuries. It wasn't until the Norman Conquest in 1066 that a unified legal system was established in England, which drew on both Roman and Saxon legal traditions. This new legal system, known as the Common Law, laid the foundation for the modern legal systems of many English-speaking countries, including the United States.

Today, the common law system is still the primary legal system in Britain, although it has been supplemented by statutory law and other legal traditions, such as equity law. Saxon law, meanwhile, is primarily of historical interest, although it has influenced some aspects of the common law, particularly in relation to property law [5].

Today, the modern legal system in the UK is based on a combination of common law, which developed from the decisions of judges in court cases, and statute law, which is created by Parliament. While the Anglo-Saxon legal system has had some influence on modern UK law, it is no longer the primary basis for the legal system.

However, some aspects of Anglo-Saxon law can still be seen in modern UK law. For example, the concept of trial by jury, which is a cornerstone of the UK legal

system, can be traced back to Anglo-Saxon times. Additionally, the common law principle of habeas corpus, which requires a person to be brought before a court and charged with a crime before they can be imprisoned, has its roots in Anglo-Saxon law [6].

Overall, while the Anglo-Saxon legal system has had some influence on modern UK law, it is not the primary basis for the legal system and has been superseded by centuries of legal development and reform.

Список використаних джерел

1. What is the Difference Between Common Law and Civil Law? @WashULaw. URL : <https://onlinelaw.wustl.edu/blog/common-law-vs-civil-law/#:~:text=The%20main%20difference%20between%20the,cut%20as%20they%20might%20seem>.
2. Roman law. *Britannica*. URL : <https://www.britannica.com/topic/Roman-law>.
3. The Anglo-Saxon Legal System. *Britain Express*. URL : <https://www.britainexpress.com/History/Anglo-Saxon-Legal-System.htm>.
4. Anglo-Saxon law. *Britannica*. URL : <https://www.britannica.com/topic/Anglo-Saxon-law>.
5. Legal Systems in the UK (England and Wales) : Overview by Professor Suzanne Rab, Serle Court. *Practical Law*. URL : [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-636-2498?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-636-2498?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true).
6. United Kingdom Law: Legal system. *Bodleian Libraries*. URL : <https://libguides.bodleian.ox.ac.uk/law-uklaw/legalsystem>.

Maxim LYMARENKO

2nd year higher education applicant,
Educational and Scientific Institute of
Law and Innovative Education
Dnipropetrovsk State University of
Internal Affairs

Scientific advisor:

I. NIKITINA

Senior Lecturer, Educational and
Scientific Institute of Law and
Innovative Education
Dnipropetrovsk State University of
Internal Affairs

CONCEPTS AND FEATURES OF THE LEGAL SYSTEM

The domestic theory of the state and law examines the legal system through its structure, that is, the internal structure, which is characterized by the interaction of the laws of the respective state and their unification into legal institutions and

branches [1, p. 54].

P. Rabinovich understands the system of law as the system of all valid legal norms of a certain state [2, p. 105].

N. Onishchenko, devoting a monographic study to the legal system, offers the following definition of the concept of «legal system» – this is a legal structure determined by the economic and social system, which reflects the internal consistency and unity of legal norms and at the same time their division into relevant branches and institutions [3, p. 31].

Lawyer L. Morozova interprets the legal system as an objectively existing internal structure of law that has developed historically and is determined by the nature of social relations that are regulated [4, p. 273].

In the legal literature, there are also other definitions of the concept of the legal system, but it is always emphasized that it is:

a) systemic formation, that is, not a simple collection or sum of elements, but a holistic formation endowed with specific properties, connections, and internal structure;

b) an objective phenomenon, as it is determined by social relations that have developed in society;

c) due to national, historical, cultural or other social factors;

d) dynamic, capable of changing its internal organization under the influence of the external environment [4, p. 273].

In general, it should be noted that the term «system» is ambiguous. the explanatory dictionary of the Ukrainian language interprets the term in question as follows: «Order caused by the correct, systematic arrangement and mutual connection of parts of something; form of organization, structure of something (state, political, economic units, institutions, etc.); a set of any elements, units, parts, united by a common feature, purpose; A set of principles that are the basis of a certain teaching; a structure, a structure that is a unity of regularly arranged and functioning parts» [5, p. 85].

The philosophical encyclopedia interprets the system as a set of elements that are in relations and connections with each other, which forms a certain integrity, unity. The first ideas about the system arose in ancient philosophy, which put forward an ontological interpretation of the system as the orderliness and integrity of existence. In ancient Greek philosophy and science (Plato, Aristotle, Stoics, Euclid) the idea of systematic knowledge (integrity of knowledge, axiomatic construction of logic, geometry) was developed.

Perceived from antiquity, ideas about the systemic nature of being developed both in the system-ontological concepts of Spinoza and Leibniz, and in the constructions of scientific systematics of the 17th and 18th centuries, which gravitated towards a natural (rather than teleological) interpretation of the systemic nature of the world (for example, the classification of Ky. Linnaeus) . In modern philosophy and science, the concept of system was used in the study of scientific knowledge; at the same time, the range of proposed solutions was very wide – from

the denial of the systemic nature of scientific and theoretical knowledge (Condillac) to the first attempts at philosophical justification and the logical-deductive nature of systems of knowledge (I. Lamberti, etc.) [6, p. 551–552].

If the legal system is understood as its structure, its internal structure, then they mean a certain form of organization of legal norms operating in the state, such an order of their construction, in which the norms of positive (objective) law are in unity, coherence and interrelation. connected and differentiated into institutes and branches. However, as indicated by N. Pyanov, such an approach to understanding the legal system in general allows us to reveal some of its features, but in general it is considered limited. The fact is that the term «system» has another meaning, which corresponds to the philosophical understanding of the system, which is fundamental to the theory of the state and law. A system is not a structure, not the internal structure of anything, but a set of interconnected elements that make up a certain integral formation. The structure is the structure, the internal organization of the system, which is expressed in the connections and relations existing between the elements that make up the system.

Therefore, the concept of «legal system» reveals not so much the structure of positive law (although it too), but the positive law itself, which defines a certain system [7, c. 47]. Although, it should be noted, such an understanding raises the question of the possibility of the existence of the structure of law outside its system and whether phenomena (elements) that go beyond its structural and systemic being can function in law.

The system of law determines the following features of the legal system:

1. Componentity and multilevel. Any system consists of components (elements, parts, etc.). The phenomenon can be considered at the macro- and macro-levels, as an element of the system of higher or, accordingly, lower orders. Law is no exception, and it consists of relevant components that depend on the concept of legal understanding prevailing in society. For example, the psychological school of law distinguishes intuitive law as a system of imperative-attributive experiences and positive law, which is the result of experiences, projections of the experiences of certain authorities. Sociologists (sociological school of law) consider law not as a self-sufficient system of formalized prescriptions, abstract norms, but as a «living order», which is a system of specific legal relations, as a system of valid norms. «Living law is the internal order of associations of people – the state, family, trading companies, etc.». Muslim law is not divided into public and private, as in the states of the Romano-Germanic legal family, or into common law and equity, as in the states of the Anglo-Saxon legal family. The system of Muslim law was formed through legal complexes on the topics of religion, family, community, etc.;

2. Any system, including the right-wing system, is characterized by integrability and organization. The elements that make up the system are interconnected in one way or another and create a single whole.

In philosophy, a distinction is made between summative and organic (organized) systems. In summative systems, the elements that make up the system

are in a mechanical, random connection. In organic systems, the connections between elements are of a deeper nature. The elements in such a system are structured and are in strictly defined relationships and dependencies with each other.

The organization of the legal system is precisely expressed in the fact that legal norms and other elements of the legal system are combined into a single whole not mechanically, not by chance, but organically, on the basis of strictly defined connections. therefore, the legal system is not just a unity of legal norms, but an organized, orderly unity characterized by their coherence;

3. Objectivity. The objectivity of the legal system lies in the fact that it is formed in accordance with objectively existing social relations. The legal system reflects the structure (system) of actually existing social relations, which determine the legal system. L. Zamorska points out that the legal system acts as a model of legal regulation, which has a scientific nature of construction, practical direction and purpose. The scientificity is that the system should be built on the basis of the results of a scientific study of the laws of legal regulation of social relations, that is, an analysis of the objective factors determining social relations and the possibilities of their subjective modification. The practical direction and purpose are expressed in the fact that its functioning is aimed at maintaining internal inconsistencies and optimally regulating social relations of the legislative system [8, p. 48];

4. Integrity. The legal system is characterized by integrity. it is an integral entity within the boundaries of the entire state, if we are talking about national law, or within the boundaries of relevant entities, for example, the legal system of the European Union. Despite the fact that positive law consists of separate norms, they, being related to each other, form a single system of norms that acts as a coherent entity that constitutes positive law;

5. Dynamism and self-regulation. As stated above, the legal system is objectively determined by the system of social relations. Modern society is characterized by a significant pace of changes taking place in it. The modern specifics of the development of social systems, including the legal system, of which the legal system is a component, shows that the evolution of society has moved to a new stage of its development – the stage of searching for optimal solutions to global cataclysms, the stage of searching for the «golden mean» between the extremes with the aim of further advancement humanity through the co-evolutionary unity of society and nature, society and the individual. One of the main tasks of sociology is to investigate the phenomenon of social self-organization in a retrospective and prospective analysis by using the idea and methods of synergy in the process of researching the peculiarities of socio-cultural development. All this became a prerequisite for the emergence of qualitatively new theories that reveal the mechanisms and implementation of social laws.

Thus, the ability of the system of law to self-regulate contributes to its stability and stability, at the same time, law is a functioning and constantly updated and developing system. A legal system is a combination of legal elements objectively determined by social relations, national, historical, cultural or other social factors, in

which all elements are so closely related to each other that they act in relation to the surrounding conditions and other systems as a single goal characterized by self-regulation and dynamism.

Список використаних джерел

1. Андрусак Т. Теорія держави і права : навч. посібник. Львів : Фонд «Право для України», 2017. 198 с.
2. Волинка К. Теорія держави і права : навч. посібник. Київ : МАУП, 2014. 238 с.
3. Загальна теорія держави і права : навч. посібник ; за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком, 2015. 317 с.
4. Загальна теорія держави і права : навч. посібник для вузів. Харків : Право, 2014. 427 с.
5. Кельман М. Загальна теорія держави і права : підруч. для вузів. Київ : Кондор, 2016. 475 с.
6. Кравчук М. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посібник для підгот. до держ. іспитів. 3-є вид., змін. і доп. Тернопіль : Карт-бланш, 2016. 243 с.
7. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : навч. посібник. Київ : Юрисконсульт: КНТ, 2014. 355 с.
8. Олійник А., Гусарев С., Слюсаренко О. Теорія держави і права України : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 174 с.

Алла ПОДВОРЧАН

вчитель. Наукового ліцею
міжнародних відносин II-III ступенів
Університету митної справи та фінансів
(м. Дніпро)

МОВНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Особливе геополітичне положення та історія тривалої співпраці України з європейськими країнами зумовлюють зацікавленість нашої держави в активній участі в інтеграційних процесах на європейському континенті. Для України рух у напрямі європейської інтеграції – це питання ефективності її включення в існуючу систему розподілу функцій і ролей у сучасній світовій економічній і політичній системі.

Військова агресія РФ відкрила нове вікно можливостей для прискорення інтеграції України у природне цивілізаційне середовище – до європейської сім'ї. 23 червня 2022 р. Європейська рада надала Україні статус кандидата на членство в ЄС та відзначила високий рівень секторальної інтеграції українських освіти і науки.

А ще 21 березня 2022 р. відбулося позачергове засідання Генасамблеї Європейської федерації національних мовних інституцій (EFNIL), під час якого члени Генасамблеї одноголосно підтримали рішення про членство

України в мовному просторі ЄС. Таке рішення дозволить сформувати стратегію законодавчого захисту української мови як майбутньої мови ЄС.

Протягом 2022-2023 рр. урядом України забезпечено заповнення опитувальника Європейської комісії для отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС у сфері освіти і науки; затверджено національний план щодо відкритої науки, що відповідає найкращим практикам країн ЄС; затверджено Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та операційний план з її реалізації на 2022–2024 роки; забезпечено участь українських організацій, установ, студентів та викладачів у новому циклі програми Європейського Союзу з освіти, навчання, молоді та спорту Еразмус+; підписано угоду про продовження реалізації проекту «Фінська підтримка реформи української школи» за підтримки ЄС та Фінляндії; ратифіковано Угоду про участь України в програмах ЄС «Горизонт Європа» та «Євратом», що забезпечило доступ українських учених та інноваторів до фінансових ресурсів програм та в довгостроковій перспективі сприятиме активній інтеграції України до Європейського дослідницького простору; підписано угоду між Урядом України та Європейською комісією про фінансування реконструкції та відновлення шкіл, зокрема на звільнених від окупації територіях, у розмірі 66 млн євро. Це друга частина пакету допомоги Єврокомісії загальним розміром у 100 млн євро, першу частину обсягом у 34 млн євро було виділено раніше через міжнародні гуманітарні організації [2].

Мова і культура в євроінтеграційній стратегії України залишаються її головними пріоритетами, незважаючи на посилення глобалізаційних трендів. Водночас є гостра потреба в інституціалізації культурної дипломатії України. На жаль, повільний розвиток культурної дипломатії зумовлений нестачею фінансових та адміністративних ресурсів, системності у формуванні культурних ініціатив та грамотної культурної політики в цілому. Варто поглибити саме фахове бачення проблем її розвитку. Задля цього у пригоді стане досвід інституціалізації більш успішних європейських держав, котрий необхідно інтерпретувати з огляду на українські реалії. Більшість із них розробили цілі мережі інституцій культурної дипломатії, котрі мають на меті вироблення культурних цінностей у різноманітних соціокультурних контекстах. Яскравими прикладами таких інституцій є Британська Рада, Французький Інститут, Чеський центр, Польський Інститут, Гете-Інститут в Україні, чия діяльність сприяє зміцненню міжкультурної взаємодії.

На особливу увагу заслуговує концепція мультикультуралізму, що склалася в Західній Європі. Незважаючи на благі наміри, у реальності мультикультуралізм, підкреслюючи відмінні риси різних спільнот, може призвести до сегрегації, створення національних та/або конфесійних районів, стосовно яких будуть зберігатися ті ж самі стереотипи та взаємні упередження [1]. І толерантність є не просто бажаним станом суспільної та міждержавної комунікації, але й неодмінною умовою збереження миру на планеті.

Список використаних джерел

1. Kostyrya I. Language and culture in the European integration strategy of Ukraine. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 4. С. 176–186.
2. Головні досягнення МОН у сфері європейської інтеграції у 2022 році. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/golovni-dosyagnennya-mon-u-sferi-yevropejskoyi-integraciyi-u-2022-roci>.

Ірина ЄРЕМЄЄВА

доцент кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

**БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну в лютому 2022 р. перевело збройний конфлікт, що триває з 2014 р., у стадію ескалації, що фактично спричинило остаточне руйнування системи міжнародної безпеки. Світова політика вступила у фазу, котра не підпадає під дію попередньо встановлених правил, що виражається через загострення напруженості у світі та неспроможність ключових міжнародних акторів розробити дієві механізми регулювання безпекової сфери міжнародних відносин.

Ще на початку 1990-х рр. відомий американський політолог-міжнародник Дж. Розенау запропонував концепцію «турбулентності світової політики», що досить чітко визначає сучасний стан міжнародної системи [2]. Особливість постбіполярної світової політики для Розенау виражається в її «перехідному стані», коли старі правила ще не перестали діяти, а нові ще не почали діяти на повну силу. Результатом цього стає входження світової політики до «зони турбулентності».

У промові перед міністрами закордонних справ країн ЄС (10 жовтня 2022 р.) Верховний представник ЄС з міжнародних справ та оборони Ж. Боррель розкрив причини й ознаки поточної турбулентності та підтвердив тези Розенау, зокрема підкреслив, що в сучасному світі «панує радикальна невизначеність, що перетворилася на правило: події, котрі ніколи не мали б відбуватися, відбуваються одна за одною» [1]. Стан світової політики отримав у промові Борреля метафоричне визначення «ідеальний шторм», що надає можливість сформувати нові ефективні підходи та коаліції, котрі допоможуть європейським державам успішно реалізувати свої безпекові інтереси.

Джерела міжнародної турбулентності поділяються на дві групи: чинник

середовища та кон'юнктурні чинники. Перша група охоплює різні несистемні чинники (соціальні, позасоціальні, технологічні та ін), що впливають на функціонування відносин акторів світової політики, серед яких доцільно виділити такі: інформаційно-технічна революція, транснаціоналізація, глобалізація, екологічні та демографічні проблеми.

До кон'юнктурних джерел входять такі, що формують реальну силову та геополітичну кон'юнктуру на даний момент, серед яких особливого значення набувають ті, що пов'язані з війною в Україні, адже сьогодні, відстоюючи свій суверенітет, наша держава знаходиться на перетині посилення конкуренції національних інтересів провідних держав, що, ймовірно, буде домінуватиме в міжнародних відносинах у наступні десятиліття. Ця обставина дозволяє визначити збільшення кількості залучених міжнародних акторів як кон'юнктурне джерело турбулентності світової політики. Боррель акцентував увагу на «структуроутворюючій» конкуренції між США та Китаєм [1], що відбувається в багатополлярному світі, в якому посилюються інші полюси та великі гравці, зокрема Туреччина, Індія, Бразилія, Південна Африка, Мексика. Значна ступінь гетерогенності акторів на тлі посилення конфліктності та ресурсної кризи практично унеможливує досягнення компромісів.

Наведені вище проблеми актуалізують проблему інституційної кризи системи міжнародної безпеки як кон'юнктурного джерела світової турбулентності. Ознаками кризи є неспроможність міжнародних та державних інституцій впливати на міжнародну стабільність. Різноманітність мандатів, національні інтереси та протиріччя щодо методів попередження конфліктів обмежують можливості ефективної багатосторонньої миротворчої діяльності. ООН наділена повною правосуб'єктністю щодо попередження та подолання конфліктів у світі. Згідно з нормами міжнародного права та логікою формування глобальної міжнародної організації миротворчість, що здійснюється від її імені, має бути ефективною та зупиняти військову агресію. Але на практиці ООН демонструє абсолютну неефективність щодо вирішення міжнародних конфліктів. Із інституційною кризою пов'язана проблема переважання права сили над міжнародним правом, нехтування значною кількістю провідних акторів умовами виконання міжнародних договорів та зобов'язань.

Перелічені чинники та відсутність на сьогодні консолідованої позиції ключових акторів щодо формату міжнародної системи засвідчують посилення турбулентності світової політики, непередбачуваність дій державних та недержавних суб'єктів у сфері міжнародної безпеки, зростання загроз воєнного та невоєнного характеру, що вимагає координації зусиль демократичних країн щодо розробки механізмів виходу із «ідеального шторму», в якому опинився сучасний світ.

Список використаних джерел

1. EU Ambassadors Annual Conference 2022: Opening speech by High Representative Josep Borrell. *The European External Action Service*. URL : <https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu->

ambassadors-annual-conference-2022-opening-speech-high-representative-josep-borrell_en.

2. Rosenau J. N. Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity. Princeton : Princeton University Press, 1990. 480 p.

Діана КОПІОВА

аспірант кафедри загальноправових
та політичних наук
Національного університету
«Запорізька політехніка»

Дмитро АРАБАДЖИЄВ

завідувач кафедри загальноправових
та політичних наук Національного
університету «Запорізька політехніка»,
доктор політичних наук, професор

**ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ**

Державне управління в сучасній Україні характеризується наявністю чітких рис неопатримоніалізму, а саме «гіперперсоніфікації» влади, що виявляється у порушенні меж правового і конституційного поля, призначенні на керівні державні посади осіб за принципом особистої (партійної, політичної) лояльності [2, с. 130, 284]. Отже, успішність процесів демократизації в Україні передусім залежить від формування політичної еліти, котра на практиці сповідувала б демократичні цінності.

Враховуючи те, що Україна належить до гетерогенних конфліктогенних суспільств, для яких характерною є відсутність консенсусу серед представників політичної еліти, то модель політичної опозиції буде характеризуватися відсутністю: традицій ведення здорової, прозорої конкуренції у боротьбі за владу; традицій консенсусу та компромісу; поваги до опонентів (думки іншого), визнання загальноприйнятих правил політичної гри; поваги до закону; спільної, об'єднуючої ідеї суспільства тощо.

Однією з головних причин неефективності діяльності інституту політичної опозиції є те, що остання не виконує функцій, закладених у змісті самого поняття опозиції, а обслуговує інтереси олігархічних кланів, замість того щоб репрезентувати інтереси суспільства. Тому слухними є зауваження науковців з того приводу, що прийняття окремих законів про опозицію, за відсутності відповідної політичної та правової культури владної еліти, не гарантує того, що ці ж самі закони наступного дня не будуть із легкістю відмінені, що є характерним для української політико-правової практики. З іншого боку, законодавча база України характеризується як така, що має низку

«зручних коридорів» для уникнення відповідальності, що свідчить про вкрай низьку повагу до закону, з огляду на частоту його перекручування на користь певної політичної сили.

Виходячи з самого визначення поняття опозиції як організованої та структурованої політичної сили, що протиставляє себе владі і бере на себе функцію опонувати, критикувати, заперечувати існуючий політичний курс та пропонувати альтернативу, потрібно оцінювати ефективність саме цих її дій, а саме: наскільки вони є ефективними, конструктивними і чи відповідають демократичним принципам.

Діяльність представників як парламентської опозиції, так і більшості має регулюватися нормами депутатської етики. Загальні вимоги до поведінки депутатів закріплено в Конституції України та конкретизовано в інших законах, у тому числі «Про запобігання корупції» та «Про статус народного депутата України», а також у Регламенті Верховної Ради України. Зокрема, згідно із ст. ст. 79, 84 Конституції України народні депутати України морально зобов'язані боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, додержуватися Конституції та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах всіх співвітчизників, брати участь у голосуваннях особисто тощо. Законом України «Про статус народного депутата України» на членів українського парламенту покладено й більш конкретні обов'язки. Зокрема, при здійсненні своїх повноважень вони мають керуватися Конституцією і законами України, загальновизнаними нормами моралі, брати участь у засіданнях парламенту, депутатських фракцій (груп), комітетів та тимчасових спеціальних і слідчих комісій, виконувати доручення Верховної Ради та її органів; підтримувати зв'язки з виборцями; зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян, утримуватися від дій, заяв та вчинків, що компрометують їх самих, виборців, Верховну Раду та державу; не використовувати свій мандат всупереч загальновизнаним нормам моралі, правам і свободам людини, в особистих, зокрема корисливих, цілях; особисто брати участь у голосуваннях із питань, що розглядаються Верховною Радою України та її органами; розглядати звернення виборців та інформувати їх про свою діяльність; проводити особистий прийом громадян у дні, визначені парламентом для роботи з виборцями; декларувати свій майновий стан тощо. Принципи поведінки депутатів також визначено Регламентом Верховної Ради України [1, с. 63–64].

Наразі серед основних пропозицій, що домінують у проєктах законів, спрямованих на врегулювання функціонування політичної опозиції в Україні, варто зазначити такі:

1. Внесення змін і доповнень до Регламенту Верховної Ради України щодо гарантування права парламентської опозиції на:

– посаду одного із заступників Голови Верховної Ради України та представництво у керівництві комітетів. Насамперед ідеться про комітети з

питань бюджету, з питань Регламенту та депутатської етики, з питань свободи слова та інформації. Водночас парламентська опозиція має утримуватися від зриву роботи комітетів шляхом відмови від участі у їх засіданнях (особливо там, де керівні посади закріплені за парламентською опозицією);

– самостійне формування порядку денного засідань (один день на тиждень чи певні години щодня). При цьому необхідно забезпечити дотримання вимог Бюджетного кодексу України та Регламенту Верховної Ради України щодо внесення соціально спрямованих законопроектів лише з фінансово-економічним обґрунтуванням;

– отримання за депутатськими запитами всіх необхідних матеріалів для якісної та вчасної підготовки опозиційним урядом альтернативних законопроектів (зокрема після внесення до парламенту Програми діяльності Кабінету Міністрів України та затвердження Урядом орієнтовного плану законопроектних робіт на конкретний рік);

2. Прийняття передбаченого частиною четвертою статті 89 Конституції України закону про організацію і порядок діяльності тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, котрі утворюються для розслідування питань, що становлять суспільний інтерес. У цьому законі насамперед слід передбачити, що у разі, якщо ініціатором створення тимчасової спеціальної комісії є парламентська опозиція і за її створення проголосувала не менш ніж одна третина від конституційного складу парламенту, то право на формування керівного складу, визначення основних завдань та термінів діяльності такої комісії має належати парламентській опозиції. При цьому кількісний склад членів тимчасової спеціальної комісії повинен формуватися з урахуванням принципу пропорційного представництва всіх депутатських фракцій.

Гарантування цих прав парламентської опозиції сприятиме подальшому розвитку парламентаризму, розбудові здорової конкуренції політичних ідей та програм, направленню протестних настроїв у конструктивне русло, посиленню політичної відповідальності парламентської опозиції перед виборцями.

Список використаних джерел

1. Ковриженко Д. Запобігання конфлікту інтересів та корупції в депутатській діяльності : досвід країн ЄС та пропозиції для України. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2011. 62 с. URL : <https://parlament.org.ua/upload/docs/Conflict%20of%20interests.pdf>.

2. Радченко О. В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення : монографія. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. 380 с.

Денис ЖАДЯЄВ

доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук

НАВИЧКИ 2025 ТА ПОНЯТТЯ ПРО СТИЛЬ У ОСВІТІ: ПАРАЛЕЛЬНІ НАДІЇ ВАЙТГЕДА ТА СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ?

На Світовому економічному форумі в Давосі було проаналізовано, наскільки усталені форма та зміст навчальних програм відповідатимуть попиту ринку праці у світі після 2025 року. Звісно, академічний курс із біології чи географії, наприклад, 1950-70-х років вже не може бути актуальним у цифрову еру. Крім того, можна легко побачити, що у час Інтернету витратити роки на запам'ятовування дат, назв означає втратити невідновлювальний ресурс – час.

Дійсно, при переході до принципів відкритого суспільства сама умова тотального планування, централізації вже не узгоджується з ідеєю інформаційного середовища, адже таке середовище не є здатним до реакції на зміну ситуації, не шанує свободу інших учасників ринку освіти та працевлаштування тощо. Ці вимоги необхідно висувати зміню парадигми від *процесу до результату*.

Дійсно, пострадянський наліт, що так важко вимивається з освіти в Україні, вже третє десятиріччя проявляється в інертності системи, у тому, що увага зосереджена на вимірюванні результатів навчання у годинах, кількості балів, але – парадокс – часто не у самому результаті навчання! Попередня система, до незалежності України, не могла бути зацікавленою у результатах та розвитку навичок повною мірою та за всіма спеціальностями (не заохочувала цього взагалі) саме тому, що плановий режим не може передбачити або запланувати відкриття, таланти, геніальність. План та освіта, план та інтелектуальний внесок у суспільство не є сумісними речами просто тому, що сама *думка*, як це відмічали ще філософи епох Нового часу та Просвітництва (Кант, Гегель, Фіхте, Шеллінг), сама *думка* та ідеї взагалі існують у царині свободи: ніхто не може примусити приймати рішення, тримати у фокусі уваги певний предмет, розкрити талант, стати генієм, закохатися тощо. Диктатура та план можуть вимагати, щонайбільше, висловлювати вираження думки (але ж не саму думку!). Звісно, за таких обставин надмірно централізована система вдається до, вибачте, самодурства, оскільки заздалегідь знає, що *явище* (показники, що очікуються за планом) не відповідатимуть *змісту* (реальному стану справ), суті речей. В Європі це

обґрунтували та зрозуміли ще 300 років тому. Ми досі на шляху до цього. Кульмінацією того, що свідчить про нашу незрілість у розумінні суті освіти, можна вважати випадки, коли здобувачі звертаються до викладачів, як звертався б дячок до архімандрита (з надто показною «скромністю»). Або, ще пікантніше, коли студент хоче узгодити подробиці закриття заліку чи іспиту і питає з азіатською шанобливістю у тоні голосу: «Що потрібно виконати?», а викладач на кафедрі, іноді з виглядом китайського мандарину, піднявши підборіддя, відповідає: «Зробиш мені оце і оце, а потім – принесеш мені...» («Мені»!).

Ми раптово забули (або так і не зрозуміли), що студент навчається не для викладача і нічого не винен взагалі нікому: він шукає лише себе у суспільстві, намагається зорієнтуватися у потребах сучасного йому суспільства та, розкриваючи в ході освітньої діяльності свої здібності, навички та таланти, узгоджує свою свободу дій (творчість, здатність чимось сприяти загальному добробуту шляхом реалізації набутих навичок чи розкритих здібностей) із потребами суспільства. Саме так, на основі освітнього підґрунтя, вирішується одвічне протиріччя між індивідом та суспільством (приватними потребами та інтересами суспільства загалом), саме так зникає конфлікт («зіткнення») між громадянином та державою, в якому остання, як абстрактна ідея, утискає свободу конкретної людини. Саме в ході освітньої діяльності таке «зіткнення» протилежностей природно трансформується у *взаємодію, добробут суспільства та визнання*, пошану до кожної окремої людини, що й складає це суспільство.

Звісно, такі «сцени надмірної шанобливості», що більш є притаманними традиційним типам культур, суспільствам із чітко визначеною ієрархією, викликали б здивування у співробітників не тільки сучасного UCLA, але навіть, наприклад, і у д-ра Хельмута Маассена з Університету Генріха Гайне у Дюссельдорфі, який навіть не вдягає традиційний чоловічий костюм, а носить casual стиль з елементами етнічного одягу і при цьому має достатнє визнання та наукову популярність. Стосовно цієї особливості М. Фуко на початку своєї роботи «Слова та речі» багатозначно зауважив, що на роботу в інституції ми вдягаємо те саме, що й у випадку, коли приходить час нас поховати – костюм, краватку-петлю [2]. Ці елементи одягу є наче нагадуванням, що співробітник приречений бути на «поводку». Проте це лише елементи зовнішнього вигляду, невербального спілкування. І не вони є суттєвими у нашому огляді поняття «стилю» у освіті за тлумаченням А. Вайтгеда.

Сьогодні (а в цифрову еру особливо) має значення не кількість витрачених на прослуховування курсу годин, не кількість сертифікатів (що іноді свідчать про те, що ми «знаємо все», але нічого не вміємо), а саме категорія *якості*. Дійсно, як зазначає освітній омбудсмен України Сергій Горбачов, навчальні заклади – «не камери схову» для батьків, які туди ховають своїх дітей. Більше того, інституція, що спрямована на розкриття індивіда на користь суспільства (а іншої ролі у освітнього закладу бути не може!), не

повинна слідувати вимірюванню інститутів позбавлення волі (котрі, дійсно, формально теж називаються «інститутами» («звичаями», у дослівному перекладі цього терміна) і в котрі, щоправда, не всі хотіли б «вступити»), а саме, визначати елементи суспільства їхніми термінами (а не їхньою цінністю). Особливої уваги тут вимагає стаття колишнього викладача літератури у Кембріджі Т. Іглтона «Повільна смерть університету», в якій він нагадує, що друкувати у Британії більше однієї-двох статей на рік взагалі вважалося непристойним: хіба можна за своїм індивідуальним планом перевершити класиків?

Так, у сучасних навчальних закладах (наприклад, коледж Берклі у Бостоні) можна помітити, що зміна парадигми з кількісних показників на якісні виражається у так званому проєктно-орієнтованому навчанні (project-based learning). Мається на увазі, що кожне опанування навичок підтверджується виконанням певного завдання, проєкту, що наочно доводить рівень здобувача освіти.

Така тенденція була формально започаткована приблизно у 2015 р. на Світовому економічному форумі в Давосі. Але, звісно, сама ідея не є новою. Так, А. Вайтгед (логік, математик, філософ) навів її у своєму концепті «стилю» освіти у 1929 р. («Цілі навчання»). Тут він майже з метафізичних позицій підійшов до обґрунтування складових «ритму навчання», пояснюючи його, виходячи з певних «циклів».

Суть принципу «стилю» наводиться у главі «Цілі освіти» однойменного видання: «Стиль – останнє зі здобутків освіченого розуму» [3, с. 12–13]. Тут мається на увазі, що освіта повинна приносити користь, а сама ця користь досягається певною доцільністю. «Стиль» у цьому випадку – вміння уникнути всього зайвого задля досягнення остаточної мети. Те, про що сьогодні говорять щодо навичок випускників після 2025 року, має до цієї думки, висловленої майже 100 років тому, пряме відношення. Дійсно, навчальний процес складається з пошукової роботи, пошукова робота – з огляду ресурсів, огляд ресурсів – із використання мережі, і на всіх цих етапах можна збитися зі шляху, втративши увагу та розпорошуючи її на другорядне (пригадаймо, що сьогодні за увагу користувача борються чи не найпотужніші алгоритми онлайн: стріми та «інтеракції» у програмістів вже вважається чи не новою валютою). Саме цю навичку із самодисципліни, вміння контролювати свій час, уникаючи зайвого, й було названо «стилем», і саме в ній вбачалася здатність добре розуміти остаточну мету.

Дійсно, всі негаразди в інституціях та організаціях трапляються через забуття остаточної мети, для якої існує сама організація чи університет. Тоді як чітке розуміння цього сприяє не тільки вмінню фокусуватися на дійсно значущому, а й надає сенсу всім діям вторинного характеру (загальній підготовці, спеціальній підготовці, опануванню мовами, аналізові джерел тощо).

І якщо уважно розглянути саму ідею цього огляду, то можна зрозуміти,

що в гуманітарних науках суть цієї ідеї полягає не в оновлених підходах та програмах, а навпаки, у вивірній часом ідеї, що була висловленою у далекому минулому: і *project-based learning*, і *тайм-менеджмент* є лиш відлуннями вже сказаного колись стоїком Сенекою: *non scholae, sed vitae discimus* («не для самої ж школи, а для життя вчимося» – *лат.*). Ці вислови мають «паралельні» змісти та йдуть в одному напрямі. Проте навіть паралельні прямі можуть перетинатися. У наступних публікаціях планується розкрити цей «геометричний» парадокс у гуманітарних науках.

Список використаних джерел

1. Eagleton T. The Slow Death of the University. *The Chronicle of Higher Education*. URL : <https://www.chronicle.com/article/the-slow-death-of-the-university/>.
2. Foucault M. *Les Mots et les choses*. Paris : Éditions Gallimard, 1966. 404 p.
3. Whitehead A. N. *The Aims of Education and Other Essays*. New York : The Free Press, 1967. 165 p.
4. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. *World Economic Forum*. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/>.
5. Zhadiaiev D. Aesthetics as a Manifestation of Balance // Orpheus' Glimpse. Selected papers on process psychology. The Fontarèches meetings, 2002–2017. Louvain-la-Neuve : Les Éditions Chromatika, 2018. P. 299–308.
6. Zhadiaiev D. V. Education in Digital Era: On Importance of Rhythm in Light of Self-Management Skill and Project-Based Education. *Traditions and Innovations in Current Science and Education in Terms of Globalization Challenges : International Scientific and Practical Conference* (November 29, 2022).

Юрій НІКОЛЕНКО

аспірант кафедри політології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ВИБОРЧОЇ ІНЖЕНЕРІЇ В ПРОЦЕСІ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ДЕРЖАВИ

Виборча інженерія (далі – ВІ) є діяльністю із законодавчого конструювання або модифікації початкових виборчих правил (закріплені в законодавстві параметри виборчої системи та виборчого процесу (далі відповідно – ВС та ВП)), що здійснюється для досягнення певних цілей та результатів. Структура феномена ВІ має такі складові: 1) перша складова – суб'єкт ВІ, тобто юридичні та фізичні особи, що мають право здійснювати ВІ; 2) друга складова – об'єкт ВІ – ВС (далі: мажоритарна – МВС, пропорційна – ПВС, змішана – ЗВС) та ВП; 3) третя складова – вплив суб'єкта ВІ на об'єкт ВІ, що формує технологічну сторону ВІ, котра, у свою чергу, містить телеологічну (визначення цілей ВІ та інструментів їх реалізації),

конструктивну (внесення змін до виборчої сфери відповідно до цілей ВІ), прогностичну (прогнозування ймовірних майбутніх станів виборчої сфери, а також імовірних майбутніх наслідків та результатів дій з ВІ) та результативну (аналіз результатів вже здійсненої діяльності з ВІ та співставлення отриманих результатів з початковими цілями ВІ) складові. Критеріями оцінки результатів ВІ є технологічний – загальна характеристика організації та функціонування виборчої сфери, телеологічний – співвіднесення результатів ВІ з першопочатковими цілями [2]. Трансформація політична (від лат. *transformatio* – перетворення) – політичний процес істотної зміни складу, структури умов і механізмів функціонування політичної системи в цілому або її окремих частин, що ведуть до виникнення нових форм політичних організацій та інститутів, до зміни форм державного правління або політичного режиму. Сьогодні цей термін переважно вживається в контексті дослідження демократичних трансформацій, тобто зміни політичного режиму держави з недемократичного на демократичний. Такі дослідження набули особливої актуальності в другій половині ХХ ст. у зв'язку з розпадом колоніальної системи та соціалістичного табору [3].

А. Макаренко зазначає, що встановлена в державі модель ВС відіграє першочергову роль під час демократичних переходів. Для будь-якої країни, що відходить від недемократичного режиму, постає необхідність створення такої ВС, що була б адекватною демократичним трансформаціям. Проте проблема полягає в тому, що в умовах зміни політичного режиму рішення з цих питань приймаються в несприятливих умовах, у ситуації браку часу, компетентних виконавців і прозорих механізмів. Основною дилемою при виборі моделі ВС є розташування пріоритетності гілок влади: встановлення МВС призводить до сильного уряду, але зменшує кількість партій у парламенті – тобто у такому випадку домінує виконавча гілка; у свою чергу, встановлення ПВС призводить до більш сильного та репрезентативного парламенту, але уряд у такому випадку зазвичай стає коаліційним – це дозволяє зробити висновок про домінування законодавчої гілки влади [4, с. 80].

Шляхи розвитку демократичного переходу в посткомуністичних країнах Європи та Азії переважно підтверджують припущення про вплив типу ВС на динаміку процесу консолідації «нових демократій». За даними Г. Алмонда, підрахунок середнього бала БНІ для кожної з 25 країн цієї групи, за даними за період 2002–2012 рр., засвідчив, що 12 із них можуть бути віднесені до категорії вільних, 8 – частково вільних, 5 – невольних. Із-поміж вільних країн, до яких автори згаданого дослідження відносять Болгарію, Угорщину, Латвію, Литву, Монголію, Польщу, Румунію, Словаччину, Словенію, Хорватію, Чехію, Естонію, ПВС використовувалася в 9, ЗВС – в 2, МВС абсолютної більшості – в 1. У частково вільних країнах, таких як Албанія, Вірменія, Грузія, Киргизстан, Македонія, Молдова, росія, ПВС застосовувалася тільки в одній країні, в 5 – діяла ЗВС, а в 2 – МВС абсолютної більшості. У всіх невольних країнах – Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Таджикистан, Узбекистан –

використовувалася МВС абсолютної більшості. Застосування МВС відносної більшості в зазначений період у цій групі країн не зафіксовано. Таким чином, як випливає з наведених даних, між формуванням парламенту на основі ПВС і стійкою демократизацією, дійсно, існує значна позитивна кореляція. Виражена залежність виявляється між застосуванням ЗВС і нестійкою демократизацією. Пряма залежність спостерігається між використанням на парламентських виборах МВС абсолютної більшості і невдалою демократизацією. Зазначені закономірності обумовлені тим, що однією з основних підвалин демократичного політичного режиму є розвинений парламентаризм. У свою чергу, для формування ефективно діючого парламенту та ефективної реалізації механізму розподілу державної влади більш дієвою є саме ПВС, а не МВС – саме ця ВС підвищує кількість парламентських партій, рівень репрезентативності складу парламенту, можливості контролю парламенту за виконавчою владою та рівень політичної участі населення [1, с. 104]. Зручним засобом вимірювання політичної впливовості законодавчих зборів може слугувати індекс влади парламенту (Parliamentary Power Index – PPI), розроблений американськими політологами С. Фішем і М. Крьюнігом для кожної країни світу в результаті широкого дослідження сучасних державних систем. Бали індексу розташовуються авторами в межах від 0 (парламент не має влади) до 1 (вся влада у парламенту). Зроблений в подальшому С. Фішем аналіз взаємозв'язку сили законодавчих зборів і масштабів демократизації на прикладі посткомуністичних країн виявив наявність значної позитивної кореляції між індексом влади парламенту (PPI) і індексом політичних прав і громадянських свобод (FHI): чим сильніше парламент, тим вище ступінь укорінення демократії, і навпаки [6].

О. Стойко наводить такі базові форми політичного устрою, що можуть виникнути в державі в результаті демократизації (критеріями є форма правління та тип ВС для виборів парламенту): 1) парламентсько-мажоритарний – парламент формується на основі МВС (як, наприклад, у Великобританії); 2) парламентсько-пропорційний – парламент формується на основі ПВС (приклад – сучасна Німеччина); 3) президентський або напівпрезидентський (приклади – Франція і Польща відповідно). На думку О. Стойко, з точки зору ефективності ВС, у процесі демократизації найкращий результат дає поєднання ПВС з парламентською формою правління. Найменш ефективним є однопалатний парламент, що формується на основі МВС, котра на виході дає однопартійний уряд. У ході постсоціалістичних трансформацій держав колишнього СРСР та Варшавського договору для номенклатури, що прагне зберегти свої владні позиції, кращою була МВС в поєднанні з президентською чи президентсько-парламентською формою правління. Система більшості дозволяла їй більш ефективно використовувати наявні ресурси. Для демократичної опозиції, навпаки, кращим був вибір ПВС, що інституційно руйнує монополію однієї партії і коаліції правлячих партій на владу, що сприяло подальшому розвитку політичних розколів, а значить, і

багатопартійності, особливо в поєднанні з парламентською формою правління. Крім того, формальне закріплення типу ВС у конституціях більшості успішних молодих демократій дало їм змогу стабілізувати політичну ситуацію, прогнозувати діяльність політичних акторів на довгострокову перспективу і сприяло досягненню консенсусу між учасниками політичного процесу [5, с. 341, 344].

Таким чином, можна дійти висновку, що в другій половині ХХ ст. особливої актуальності набув процес політичних трансформацій. Трансформаційні держави можуть обирати різні варіанти шляху розвитку, що відображається також і на виборчій сфері – у вигляді вибору тієї чи іншої моделі ВС та організації ВП. Результатом встановлення МВС є домінування виконавчої гілки влади над законодавчою, ПВС же дає, навпаки, домінування законодавчої гілки над виконавчою. У процесі демократизації найкращий результат дає поєднання ПВС з парламентською формою правління. Найменш ефективним є однопалатний парламент, що формується на основі МВС, котра на виході дає однопартійний уряд. Таким чином, ВІ відіграє важливу роль у процесі політичних трансформацій держави. Однією з підмічених тенденцій є схильність держав із трансформацією в демократичний бік до встановлення ПВС (що сприяє багатопартійності та репрезентації в парламенті суспільних інтересів) та, навпаки, схильність держав, що обрали недемократичний шлях розвитку, до МВС (така ВС зменшує кількість партій у парламенті, сприяє формуванню провладної більшості та практиці різноманітних маніпуляцій виборцями в одномандатних виборчих округах).

Список використаних джерел

1. Алмонд Г. и др. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор : учеб. пособие. Москва : Аспект Пресс, 2002. 537 с.
2. Афанасьєва М. В. Выборча інженерія в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2014. 384 с.
3. Горбатенко В. П., Бульбенюк С. С. Політична трансформація в сучасному світі : навч. посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 160 с.
4. Макаренко А. С. Становлення електоральних правил: поняття виборчої інженерії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології*. 2014. № 1111. Вип. 26. С. 77– 81.
5. Стойко О. Выборча система як один з чинників ефективності політичних режимів у ході демократизації. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2010. Вип. 6. С. 341–345.
6. Parliamentary powers index scores by country, in alphabetical order. 8 p. URL : <https://polisci.berkeley.edu/sites/default/files/people/u3833/PPIScores.pdf> // Fish M. S., Kroenig M. *The Handbook of National legislatures: A Global survey*. New York : Cambridge University Press, 2009. 810 p.

Inna KOZUBAI

Senior Lecturer of International
Relations and Social and Humanities
Chair of Educational and Scientific
Institute of Law and Innovative
Education of Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs

IMPLEMENTING THE DOGME APPROACH IN LANGUAGE TEACHING IN UKRAINE: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

In today's world, learning a foreign language has become an essential requirement for personal and professional growth. Moreover, in the context of globalization, it is a key factor in integration and communication between countries. In this regard, the European Union is making significant efforts to promote multilingualism and improve communication between member states.

Ukraine, as a country seeking closer integration with the EU, is also taking steps to improve the level of foreign language proficiency among its citizens. In the context of European integration, foreign language proficiency is a key element for effective communication with foreign partners, increasing competitiveness and ensuring sustainable ties with European countries.

However, teaching foreign languages in Ukraine is often reduced to mechanical learning of vocabulary and grammar, without reference to real communicative communication. One of the innovative methods of teaching foreign languages is the dogmatic approach, which has gained popularity in recent years. The approach is considered not only a methodology but also an educational movement, whose proponents challenge the over-reliance on materials, textbooks and grammar programmes. This methodology is based on the minimal use of textbooks and other materials and aims to build students' communication skills by involving various situations from their real life in the learning process. In this way, students learn the language in a natural environment and are able to apply their knowledge in different situations.

The methodology was developed in the 1990s by linguists Scott Thornbury and Lewis Williams who wanted to challenge traditional teaching methods that relied on textbooks and grammar exercises. The Dogme Approach emphasises the use of authentic materials such as newspapers, TV programmes and movies to provide a real-world context for language learning. The approach also encourages students to take an active role in the learning process and use the language in meaningful communication with their peers.

Moreover, this approach is based on the idea that learning should be orientated towards the needs of the learners, their interests and the real-life situations in which they have to use the language. It does not support the use of ready-made syllabuses

and textbooks, instead, the teacher and students interact with each other using different types of communication and materials that are relevant to the students.

The importance of using the Dogme Approach is that it contributes to the development of students' communicative competence. Students do not learn a language to memorise a large number of grammatical rules and vocabulary items but to be able to communicate in different situations and understand their partners. This helps to improve the quality of communication with foreign partners in the process of Ukraine's European integration.

In Ukraine, the dogmatic approach has gained popularity in recent years. It is particularly relevant in the Ukrainian context, where traditional teaching methods often focus on grammatical rules and translation exercises rather than real-life communication. The dogmatic approach offers an alternative to this traditional approach, creating a more learner-centred and communicative learning environment.

The European Union places a strong emphasis on the importance of multilingualism and the need for citizens to have a good level of proficiency in at least two foreign languages. In this context, the Dogma Approach can contribute to the process of European integration by offering a more effective and innovative method of teaching foreign languages. By developing students' speaking and listening skills and increasing their confidence in using the language, the Dogma Approach can contribute to improved communication and mutual understanding between Ukraine and EU member states.

In summary, the Dogma approach is an innovative method of teaching foreign languages that emphasises the importance of authentic materials, student-centred learning and spoken language in the classroom. This approach has proven to be effective in developing speaking and listening skills, increasing motivation to learn and improving the ability to communicate in real-life situations. In the context of the European integration process, the Dogma approach can contribute to improved communication and mutual understanding between Ukraine and EU member states. Therefore, the use of the Dogma approach in foreign language teaching in Ukraine should be encouraged and supported as a means of improving language proficiency and promoting integration.

Список використаних джерел

1. Kozubai I. V., Vorona V. I. Peculiarities of Teaching English in the Period of European Integration. *Challenges in Science of Nowadays : the Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference*. EnDeavours Publisher, 2022. С. 211–212.
2. Makushev P., Minchenko O., Tsareva I. Legal Linguistics as a Promising Field of Knowledge. *Political Questions*. 2021. № 39(68). P. 571–580.
3. Meddings L., Thornbury S. *Teaching Unplugged: Dogme in English Language Teaching*. Surrey, UK : Delta Publishing Company, 2009. 104 p.
4. Suvorova S., Halapsis A., Vetrova S., Aksyonova V., Sklovsky I. Interrelation and Consistency in the Thematic Stages of the Publicistic Style. *Studies in Media and Communication*. 2022. Vol. 10. No. 3. P. 205–209. URL : <https://doi.org/10.11114/smc.v10i3.5852>.

Ростислав АТАМАНЮК

курсант 2 курсу ННІ права

та підготовки фахівців

для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

викладач **Катерина МІТУСОВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В ЛАВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У сучасному світі гендерна проблематика є однією з найбільш актуальних тем, що стосується всіх сфер суспільного життя, у тому числі правоохоронні органи. Національна поліція не є винятком і веде активну роботу щодо вдосконалення гендерної політики в своїх лавах.

Одним із головних завдань гендерної політики в поліції є забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок. У зв'язку з цим поліцейська служба проводить активну роботу щодо протидії дискримінації за статевою ознакою. Для цього в поліції встановлені конкретні процедури та механізми, що сприяють виконанню гендерної рівності. Окрім того, в поліції діє система попередження та протидії насильству щодо жінок, зокрема сексуальному та гендерному. З метою попередження таких випадків поліцейські проходять спеціальні курси з вивчення проблеми насильства щодо жінок та підготовку до проведення оперативних заходів у разі виявлення фактів насильства. Поліція також проводить роботу зі збільшення кількості жінок-поліцейських, що передбачає активну пропаганду професії та сприяння жінкам у вступі до поліцейської служби. Зараз у поліції вже понад 20% жінок-поліцейських, але з метою досягнення гендерної рівності ця цифра повинна зростати.

Надзвичайно важливим є впровадження гендерної освіти та підвищення гендерної грамотності серед поліцейських. У межах такої освіти викладається інформація про гендерні стереотипи та дискримінацію, а також про специфіку роботи з жінками та дітьми, які стали жертвами насильства. Окрім цього, поліція веде активну роботу щодо впровадження гендерної перспективи в своїх рішеннях та діях. Наприклад, при розробці поліцейських стратегій та програм, зокрема з протидії злочинності, увага приділяється особливостям та потребам жінок та дівчат. Також поліція взаємодіє з жіночими та громадськими організаціями, що працюють у сфері прав людини і гендерної рівності.

Отже, гендерна політика в лавах Національної поліції є складним та багатограним процесом, що передбачає низку заходів щодо протидії дискримінації та насильству щодо жінок, збільшення кількості жінок-поліцейських та підвищення гендерної грамотності серед всіх поліцейських.

Ця робота є надзвичайно важливою задля створення рівних умов для чоловіків та жінок у сфері правоохоронної діяльності та побудови справедливого і гуманного суспільства.

За останні роки спостерігаються позитивні зміни щодо залучення жінок до керівних посад у поліції. Наприклад, у нашій країні на високих посадах працюють жінки-міністри та керівники поліційних установ. Такі зміни є важливим кроком до забезпечення гендерної рівності у сфері правоохоронної діяльності. Незважаючи на те, що жінки займають 30% з 160 тисяч поліцейських. Це може бути пов'язане з різними причинами, такими як гендерні стереотипи та дискримінація, брак підтримки та можливостей для розвитку кар'єри.

Хоча проблема низького рівня заробітної плати для поліцейських-жінок є важливим питанням, за останні роки можна спостерігати позитивні зміни у цьому напрямі. Це може впливати на їхню мотивацію та залучення до професії. Для того, щоб повернути більше жінок до професії поліцейського, необхідно забезпечити достатній рівень заробітної плати та інші соціальні гарантії.

Отже, розв'язання вищезазначених проблем та викликів є ключовим завданням для забезпечення рівних умов для чоловіків та жінок у сфері правоохоронної діяльності.

Щоб покращити гендерну рівність в Національній поліції, необхідно здійснювати дієву гендерну політику. Щонайперше потрібно забезпечити рівні можливості для жінок та чоловіків у процесі відбору та навчання на посади поліцейських. Необхідно відмовитися від будь-яких дискримінаційних практик та забезпечити справедливе відбірне випробування.

Другим кроком є забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у розвитку кар'єри. Це означає створення програм підтримки для жінок, зокрема, шляхом забезпечення доступу до науково-дослідницької роботи, організацію курсів підвищення кваліфікації та забезпечення можливостей для отримання різних посад на різних рівнях керівництва.

Третім кроком є створення безпечної та доброзичливої робочої атмосфери для жінок. Це означає розвиток політики щодо протидії насильства в сім'ї та насильства щодо жінок на робочому місці, встановлення системи звітності та відповідальності для злочинів на гендерній основі та розвиток системи підтримки для жінок-поліцейських, які стали жертвами насильства.

Четвертий крок – забезпечення достатньої заробітної плати та інших соціальних гарантій для поліцейських, зокрема для жінок. Цього можна досягнути шляхом встановлення справедливої зарплатної політики, зараховуючи створення соціального захисту та медичного страхування.

У підсумку зазначимо, що гендерна політика в Національній поліції є важливим інструментом для підвищення рівня гендерної рівності в органах правопорядку. Забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у процесі відбору, навчання та кар'єрного розвитку є ключовим аспектом гендерної політики в поліції. Крім того, створення безпечного та

доброзичливого середовища для жінок-поліцейських, забезпечення достатньої заробітної плати та інших соціальних гарантій також є важливими кроками у напрямі підвищення гендерної рівності.

Наведені кроки є важливими для забезпечення того, щоб жінки-поліцейські могли бути ефективними виконавцями своїх обов'язків, робити кар'єру та сприяти підвищенню довіри до поліції серед громади. Крім того, забезпечення рівних можливостей та гендерної рівності у поліції може мати позитивний вплив на гендерну рівність в інших сферах життя, зокрема в політиці та бізнесі.

Зважаючи на важливість гендерної рівності у суспільстві, необхідно продовжувати здійснювати дієву гендерну політику в Національній поліції та інших органах правопорядку. Це сприятиме підвищенню ефективності роботи поліції та збільшенню довіри громади до цієї важливої інституції.

Отже, гендерна політика є важливим аспектом діяльності Національної поліції України та інших органів правопорядку. Забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у процесі відбору, навчання та кар'єрного розвитку, створення безпечного та доброзичливого середовища для жінок-поліцейських, забезпечення достатньої заробітної плати та інших соціальних гарантій – це важливі кроки у напрямі підвищення гендерної рівності. Забезпечення гендерної рівності у поліції сприятиме підвищенню ефективності роботи поліції та збільшенню довіри громади до цієї важливої інституції. Необхідно продовжувати здійснювати дієву гендерну політику в Національній поліції та інших органах правопорядку для забезпечення рівних можливостей та гендерної рівності у суспільстві в цілому.

Список використаних джерел

1. Національна поліція України. URL : <https://www.npu.gov.ua>.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.
3. Матеріали досліджень та звітів громадських організацій, зокрема Центру гендерних досліджень та інформації: <https://gender.center/>.

Дмитро ВИННИК

студент ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ

Політичні проблеми міжнародних систем виникають у процесі міжнародних відносин і мають вплив на геополітичне, економічне та соціальне становище в різних країнах світу. Міжнародні системи є складними і динамічними, і вони стикаються з різними політичними проблемами, що впливають на їхню ефективність і стабільність. До таких можна віднести: геополітичні конфлікти, тероризм, екстремізм, глобальні проблеми, недотримання міжнародного права. Одним із найбільш очевидних прикладів політичних проблем у міжнародних системах є збройні конфлікти між державами. У минулому такі конфлікти виникали через територіальні спори, ідеологічні суперечності, економічні та торговельні інтереси. З моменту заснування Організації Об'єднаних Націй у 1945 р. міжнародні системи намагалися забезпечити мир та безпеку в світі. Однак це завжди було складно здійснити, оскільки держави мають власні інтереси та приховані мотивації, що нерідко переважають інтереси міжнародного співтовариства

У світі часто виникають кризи, що ставлять під загрозу національну безпеку держави. Це може бути пов'язано з тероризмом, пандеміями, внутрішніми конфліктами та іншими загрозами. Такі кризи можуть мати серйозні наслідки для стабільності в міжнародній системі та призводити до змін у геополітичному порядку. Одним із найважливіших аспектів міжнародних відносин є права людини. Наслідки невдач у міжнародному праві та правах людини можуть бути дуже серйозними. Це може стати причиною збройних конфліктів, порушення міжнародної безпеки та прав людини, торгівлі людьми, насильства, корупції та інших злочинів. Унаслідок порушень міжнародного права та прав людини можуть зазнати страждань мільйони людей, особливо ті, які знаходяться в країнах із низьким рівнем розвитку та слабкими демократичними інституціями.

Зокрема, порушення міжнародного права може призвести до війн, окупації, насильства та тероризму, що негативно впливає на стабільність та безпеку регіонів та усього світу. Порушення прав людини можуть мати наслідки для особистого благополуччя та гідності людей, такі як прояви дискримінації, тортури, заборона свободи слова та віросповідання, незаконне ув'язнення та інші форми порушень.

Крім того, порушення міжнародного права та прав людини можуть мати економічні наслідки, а саме: зупинка торгівлі, зменшення інвестицій та інші обмеження, що призводять до економічної нестабільності та бідності. Такі наслідки можуть спричинити міграцію населення, загострення конфліктів та інші соціально-політичні проблеми.

Правильне забезпечення відповідності державних інституцій та їхніх дій міжнародним законам та правам людини є важливою передумовою для забезпечення стабільності та миру в міжнародній спільноті. Це означає, що держави повинні дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань, а міжнародні органи – забезпечувати ефективний контроль за їх дотриманням. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані органи відіграють ключову роль у забезпеченні відповідності держав міжнародним законам та правам людини. ООН має систему міжнародних договорів та резолюцій, що встановлюють стандарти поведінки держав, а також систему моніторингу дотримання цих стандартів, до якої входять такі органи, як Всесвітній суд, Міжнародний кримінальний суд та Міжнародний трибунал з прав людини.

Однак, незважаючи на наявність міжнародних законів та інституцій, проблеми порушення прав людини та невиконання міжнародних зобов'язань держав є надзвичайно складними та довготривалими. За таких умов дуже важливо забезпечити рішучу реакцію та відповідальність за порушення прав людини та міжнародних законів. Отже, ефективна міжнародна співпраця є важливою для розв'язання окреслених проблем і досягнення спільної мети – забезпечення миру, стабільності та процвітання в усьому світі.

В історії міжнародних відносин існували та існують серйозні політичні проблеми, що заважають ефективній міжнародній співпраці. До них можна віднести: загострення міжнародних конфліктів, зміну балансу сил, конкуренцію між державами, прояви націоналізму, тероризм, внутрішньополітичні розбіжності в країнах тощо. Наприклад, під час Холодної війни відбувалися значні міжнародні конфлікти, зокрема, війна у В'єтнамі та криза на Кубі. Також тоді були відчутні зміни балансу сил у світі через підйом СРСР та США як супердержав. Націоналізм і тероризм також були вагомими проблемами, пов'язаними з багатьма конфліктами в різних частинах світу.

Одним із прикладів проблем міжнародних систем є конфлікт на Сході України, що триває з 2014 р. Він виник у результаті анексії росією Криму та наступних подій на Донбасі, де бойовики, які отримують підтримку з росії, борються з українською армією.

Цей конфлікт порушує низку міжнародних норм та принципів, зараховуючи суверенітет та територіальну цілісність України, право на самовизначення, мирні домовленості та зупинення вогню. Міжнародні зусилля для вирішення конфлікту на Сході України включають дипломатичні зустрічі, переговори та угоди, такі як Мінські угоди. Однак, незважаючи на ці зусилля, конфлікт триває, і він нагадує про складнощі, що можуть виникати

при спробах вирішення міжнародних проблем. Цей приклад демонструє складність міжнародної співпраці та взаємодії між державами, а також наголошує на важливості дотримання міжнародних норм та принципів для досягнення миру та стабільності.

Проблеми міжнародних систем є дуже складними і відображають різноманітні протиріччя, інтереси та цілі різних держав та акторів. Ці проблеми охоплюють такі важливі аспекти, як міжнародна безпека, розвиток, економічне співробітництво, захист прав людини, боротьбу зі злочинністю та корупцією, проблеми навколишнього середовища, торгівлю, міграцію. Щоб розв'язати їх, міжнародні системи повинні діяти разом, враховуючи інтереси різних держав та стосунки між ними. Необхідно використовувати дипломатію та переговори для вирішення конфліктів, встановлювати міжнародні стандарти та правила, враховуючи міжнародне право та права людини. Найважливішим фактором успішної міжнародної співпраці є довіра між державами та акторами, що будується на прозорості, взаємному розумінні та повазі до прав та інтересів інших сторін.

Без довіри між державами та акторами міжнародна співпраця буде дуже складною або навіть неможливою. Довіра виникає, коли кожна сторона дотримується своїх зобов'язань, діє відкрито та прозоро і взаємно поважає права та інтереси інших. Також важливою складовою успішної міжнародної співпраці є належне врахування різних культурних, історичних та політичних особливостей будь-якої держави та актора. Це допомагає побудувати конструктивні відносини, в яких кожна сторона враховує погляди та інтереси інших. Крім того, важливим фактором успішної міжнародної співпраці є здатність до компромісу та пошук рішень, які б задовольняли всі сторони. Компромісне рішення може не бути ідеальним для кожної сторони, але воно може бути кращим варіантом, ніж відсутність будь-якого рішення

Список використаних джерел

1. United Nations. (2021). Sustainable Development Goals.
2. Human Rights Watch. (2021). World Report 2021.
3. Transparency International. (2021). Corruption Perceptions Index 2020.
4. Халапсіс О. В., Поплавський О. О., Левін О. Л. Політичні та конституційно-правові трансформації в країнах Центральної Азії (1991–2021 рр.). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 52–59. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/7274/1/2.pdf>.
5. Халапсіс О. В. Міжнародні виміри правових міфів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 354–360. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-6-354-360>.

Ростислав ЗАВАДА

аспірант Львівського університету
бізнесу та права

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення в Україну продемонструвало трансформацію соціально-побутового, політичного, економічного та культурного життя держави. Зміни торкнулися багатьох сфер, і система електронного урядування не стала винятком.

Вже з десятків років бажання європейської інтеграції, оновлення владного апарату, демократизація та децентралізація влади визначаються на правовому рівні як основні принципи та напрями розвитку політичної системи України. Однак глобальні виклики ставлять низку перепон, пов'язаних як із нещодавніми довготривалими пандемічними загрозами, так і військовим конфліктом.

«Електронна держава, цифровізація публічного адміністрування, електронні послуги уже не сприймаються як принципова новація. Однак кризові явища, з якими зіткнулася наша країна, а саме пандемія COVID-19, військова агресія з боку Російської Федерації показали нам електронне урядування в новому ракурсі. Тепер стало очевидним, що цифровізація державного управління дає змогу втілити в життя завдання, недосяжні за інших обставин» [1, с. 20].

Зрозуміло, що багато запланованих нововведень у сфері цифровізації державного управління не можуть бути втілені в життя через відсутність інфраструктури, руйнування будівель, брак належних спеціалістів в окремих регіонах, безпекові питання, суттєву територіальну окупацію країни.

Однак на протилежному щаблі з'являються додаткові можливості та перспективи. Сьогодні стало зрозумілим, що за практичної зміни політичної парадигми тільки засобами електронного урядування можливо забезпечити права та свободи громадян в адміністративній сфері, реалізувати запити людей на належні адміністративні послуги. Електронне урядування надає додаткові можливості у сфері адміністративного управління. Наприклад, внутрішньо переміщені особи змогли легалізувати свій новий статус, отримати соціальну допомогу; репрезентовано можливість фіксації шкоди, що завдано державою-агресоркою, а також надається можливість повідомити про військові злочини.

Окрім того, органи державної влади та місцевого самоврядування забезпечили надання своєчасної, перевіреної, актуальної інформації громадянам із метою убезпечення їхнього життя та здоров'я, наприклад, із приводу обстрілів, оголошення повітряних тривог, даних щодо переміщення

військових ворожої держави тощо.

Проте не слід забувати, що Україна прагне до прогресивного, демократичного розвитку на основі європейських стандартів доброго врядування. Таким чином, поряд із військовими загрозами залишається ще питання реформування країни. Електронне урядування дозволяє подолати негативні наслідки неналежного урядування в попередні роки національно-державного розвитку.

Корупція пов'язана з відсутністю демократії та може призвести до нерівного розподілу влади та ресурсів, відсутності підзвітності, слабких інституцій та поганого управління. Доступ до публічної інформації є базовою цінністю в демократичному суспільстві та передумовою права громадян на обґрунтоване висловлення власної думки та її поширення. Для захисту гарантованих прав людини і громадянина маємо не закривати очі на корупцію, а прагнути шукати можливі шляхи протидії та запобігання. Об'єднуючи зусилля в цьому напрямі, члени суспільства можуть підтримувати демократію, захищати свої права людини і, що не менш важливо, захищати моральні основи суспільства [2, с. 2].

Електронне урядування дозволяє знівелювати суб'єктивний фактор при реалізації завдань публічної служби, адже здійснення державного управління без безпосереднього контакту з органами державної влади зменшує корупційні загрози.

Список використаних джерел

1. Зима О. Т., Зав'ялов Є. В., Романова А. Є. Електронне урядування в Україні: специфіка розвитку в умовах кризи. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Юридичні науки*. 2022. № 4. С. 18–26.
2. Marinova S. Freedom of information laws and open government data as anti-corruption measures. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*, 2023. Vol. 2(2). P. 1–7. URL : <https://doi.org/10.46299/j.isjpp.20230202.01>.

Валерія ШИТИКОВА

студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Гуманітарний розвиток є важливим аспектом розвитку країни, оскільки він сприяє розумінню та підтримці людських цінностей та прав. Україна, як і багато інших країн світу, зосереджує увагу на гуманітарному розвитку з метою забезпечення своїх громадян свободою, демократією, рівністю та справедливістю.

Україна – це країна з багатовіковою історією та культурою, що має значний потенціал у гуманітарній сфері. Національні пріоритети гуманітарного розвитку України є важливими завданнями, що стоять перед суспільством.

Гуманітарний розвиток – це процес розбудови громадянського суспільства та формування культури, що забезпечує зростання рівня кваліфікації та освіти населення. Основні напрями гуманітарного розвитку включають: освіту, культуру, здоров'я, соціальний захист населення, науку та спорт.

Один із найважливіших аспектів гуманітарного розвитку України – це освіта. Українська система освіти постійно розвивається, вдосконалюється та адаптується до потреб сучасного світу. Національна стратегія розвитку освіти в Україні передбачає розвиток критичного мислення, навичок самостійності та творчості серед учнів. Зокрема, розроблено нову концепцію навчання природничо-математичних дисциплін, що спрямована на формування навичок критичного мислення та розвиток творчих здібностей учнів.

Крім освіти, гуманітарний розвиток України також залежить від розвитку культури, науки та мистецтва. Сьогодні українські мистецькі та наукові установи розробляють нові технології та знаходять нові способи для розвитку культури та науки. Наприклад, програма «Креативна Україна» має на меті підтримку творчості та розвиток культурних індустрій в Україні.

Під час розвитку гуманітарної сфери в Україні необхідно враховувати потреби малозабезпечених та вразливих груп населення, у тому числі інвалідів, людей похилого віку, малозабезпечених сімей та ін. Для забезпечення соціальної справедливості та рівності Україна розробляє програми підтримки цих груп населення. Наприклад, уряд України запровадив

програму «Доступні ліки», що забезпечує пільговий доступ до ліків для малозабезпечених та вразливих груп населення. Ці зусилля спрямовані на забезпечення вільного, демократичного та справедливого суспільства в Україні.

Досить вагомим є забезпечення розвитку міжкультурної взаємодії та міжнаціонального діалогу. Україна – багатонаціональна держава, де проживають представники різних етнічних груп. Уряд країни забезпечує рівні права та можливості для всіх громадян, незалежно від їхньої етнічної належності, а також розробляє програми та проєкти, спрямовані на зміцнення міжнаціонального діалогу та взаєморозуміння між різними етнічними групами.

На сьогодні Україна виконує низку завдань, пов'язаних із гуманітарним розвитком країни. Одним із найбільших викликів є боротьба з корупцією та формування правової держави. Україна активно працює над зміцненням правових норм та інституцій для ефективної боротьби з корупцією та забезпечення прав громадян. Децентралізація влади та передача повноважень місцевим органам влади дозволяє громадам самостійно вирішувати проблеми, що виникають на місцях. Це стимулює розвиток місцевих громад та сприяє забезпеченню їхніх потреб. Уряд України активно підтримує цей процес, забезпечуючи фінансову та технічну допомогу місцевим органам влади.

Одним із основних напрямів розвитку є забезпечення прав людини та свободи слова. Україна прагне стати демократичною країною, де права людини та основні свободи є головними пріоритетами. Уряд підтримує право громадян на свободу слова, забезпечуючи вільний доступ до інформації та забезпечуючи захист журналістів та інших представників ЗМІ. Також в Україні існує законодавство, що гарантує захист прав національних меншин та осіб з інвалідністю.

Україна також ставить перед собою завдання забезпечити сталість гуманітарного розвитку та стале покращення якості життя громадян. Для цього необхідно забезпечити розвиток освіти та науки, що є основою для розвитку країни в цілому. Кабінет Міністрів України активно працює над модернізацією системи освіти та забезпеченням доступу до якісної освіти для кожного громадянина. Зокрема, запроваджено програму «Нова українська школа», що передбачає модернізацію навчального процесу та підвищення якості освіти. Уряд працює над покращенням системи охорони здоров'я, зокрема, за допомогою реалізації нових програм та проєктів, що спрямовані на підвищення ефективності медичних послуг та забезпечення доступності для всіх громадян.

Окрім того, як зазначалося вище, гуманітарний розвиток країни пов'язаний із розвитком культури та мистецтва. Україна має багату культурну спадщину, що є важливою частиною національної ідентичності. Уряд активно підтримує розвиток культури та мистецтва, забезпечуючи фінансову та іншу допомогу для різних проєктів та заходів.

Отже, гуманітарний розвиток України є важливим завданням, що передбачає формування правової держави, забезпечення прав людини та свободи слова, боротьбу з корупцією, розвиток освіти, охорони здоров'я, культури та мистецтва, а також забезпечення сталого покращення якості життя громадян. Влада України активно працює над гуманітарним розвитком країни, зокрема, забезпечує доступ до якісної освіти, медицини та розвиток культури і мистецтва. Однак існує низка проблем, що необхідно вирішувати для досягнення цілей гуманітарного розвитку.

Наприклад, однією з ключових проблем є бідність та соціальна вразливість значної частини населення. Відсутність ефективних механізмів соціальної підтримки та нерівний розподіл багатства може призвести до того, що гуманітарний розвиток буде обмежений. Тому важливим завданням є забезпечення соціальної справедливості та зменшення дистанції між багатими та бідними верствами населення.

Загалом гуманітарний розвиток України є важливим завданням для держави, що потребує комплексного підходу та ефективних заходів із боку влади та громадськості. Розвиток освіти, охорони здоров'я, культури та мистецтва, економіки та інфраструктури, захист прав та свобод людини, боротьба з корупцією та забезпечення соціальної справедливості – лише деякі з важливих напрямів, що потрібно розвивати для досягнення гуманітарного розвитку України. Крім того, важливо залучати до цих процесів міжнародну спільноту та розширювати співпрацю з іншими країнами, що дозволить швидше та ефективніше досягати поставлених цілей.

Україна має значний потенціал для гуманітарного розвитку, але для його досягнення потрібно виконувати складні завдання та приймати важливі рішення. Це вимагає не тільки зусиль із боку влади, але й активної участі громадськості та різних секторів суспільства. Лише спільними зусиллями Україна зможе досягти стійкого та успішного гуманітарного розвитку, що забезпечить кращі умови для життя громадян та допоможе підняти рівень економіки та соціального розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Дунаєвський І. Гуманітарний розвиток України: індекси та індикатори. *Наукові записки НаУКМА. Серія : Політологія та право*. 2019..
2. Калита Ю. Гуманітарний розвиток України: проблеми та перспективи. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету*. 2019.
3. Проект Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2030 року. (2021). Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні : монографія / редкол. : В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. М. Топузов (заст. голови); за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с.
5. Халапсіс О. В., Поплавський О. О., Левін О. Л. Політичні та конституційно-правові трансформації в країнах Центральної Азії (1991–2021 рр.). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 52–59. URL

: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/7274/1/2.pdf>.

6. Халапсіс О. В. Міжнародні виміри правових міфів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 354–360. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-6-354-360>.

Людмила РИБАЛЬЧЕНКО

завідувач кафедри інформаційних технологій Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

Марина ЛИСЯК

студентка ННІ права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Система забезпечення кібербезпеки становить органічне поєднання спільною метою державних і недержавних інституцій, а також інших суб'єктів, що беруть участь у здійсненні заходів, спрямованих на забезпечення кібербезпеки. Спектр суб'єктів забезпечення кібербезпеки не може обмежуватися виключно державними органами та їхніми посадовими особами. У складі суб'єктів забезпечення кібербезпеки виділяють загальних і спеціальних суб'єктів. До останніх належать державні органи, котрі, крім загальних функцій, уповноважені на здійснення боротьби з кіберзлочинністю та кібертероризмом, а також на забезпечення кібернетичного захисту об'єктів національної критичної інфраструктури.

Метою даного дослідження є проаналізувати стан забезпечення кібербезпеки в Україні та визначити перспективи його подальшого розвитку.

Питання забезпечення кібернетичної безпеки, у тому числі в контексті проблематики забезпечення інформаційної та національної безпеки, досліджувались у працях О. Баранова, В. Бутузова, О. Довганя, Б. Кормича, Р. Лукянчука, А. Марущака, М. Ожевана, В. Пилипчука, М. Погорецького, Т. Качука, О. Тронько, І. Сопілки, В. Шеломенцева та інших науковців.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», прийнятий 5 жовтня 2017 р., заклав загальні основи для побудови національної системи кібербезпеки, а також визначив основні завдання та компетенцію інституцій кібербезпеки, до яких належать Національний координаційний центр з кібербезпеки, Міністерство оборони, Генеральний штаб Збройних Сил України, Державна служба спеціального зв'язку та

захисту інформації, Служба безпеки України, Національна поліція, Національний банк, Секретна служба України та ін. У цьому Законі передбачено створення умов для протидії кібершахрайству та захисту національної системи кібербезпеки, підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, що провадять діяльність у сфері електронного зв'язку, захисту інформації та/або є власниками (керівниками), об'єкти критичної інфраструктури, наукові установи, навчальні заклади, організації, громадські об'єднання тощо.

Кібербезпека – це захист підключених до Інтернету систем, таких як обладнання, програмне забезпечення та дані, від кіберзагроз. Ця практика використовується окремими особами та підприємствами для захисту від несанкціонованого доступу до центрів обробки даних та інших комп'ютеризованих систем.

Систему безпеки визначають і як механізм розробки, трансформації та реалізації концепцій, стратегій та тактики у сфері безпеки за допомогою скоординованої діяльності уряду та неурядових структур, сукупність організаційно об'єднаних органів управління, сил і засобів, призначених для вирішення відповідних завдань забезпечення національної безпеки [1, с. ____].

Система національної безпеки функціонує як організаційна система державних і недержавних інститутів, інших органів, що призначені для вирішення завдань забезпечення національної безпеки в порядку, встановленому законом [2]. Надійна стратегія кібербезпеки може забезпечити надійний захист від зловмисних атак, призначених для доступу, зміни, видалення, знищення або виманювання систем і конфіденційних даних організації чи користувача. Кібербезпека відіграє важливу роль у запобіганні атакам, що мають на меті вимкнення або порушення роботи системи чи пристрою.

Зі збільшенням кількості користувачів, пристроїв і програм на сучасному підприємстві в поєднанні зі збільшенням потоку даних, значна частина яких є конфіденційними, важливість кібербезпеки продовжує зростати. Зростаюча кількість і складність кіберзловмисників і методів атак ще більше обтяжують проблему.

Кібербезпека належить до сфери адміністративних правовідносин, оскільки відносини між учасниками ґрунтуються на владності та підпорядкованості. Вона передбачає також створення механізму кіберзахисту, користуючись діючим чинним законодавством. Отже, забезпечення кібербезпеки є стратегічним завданням держави.

Кібербезпеці постійно загрожують хакери, втрата даних, порушення конфіденційності, управління ризиками та зміна стратегій кібербезпеки. Скорочення кількості кібератак найближчим часом зростає. Крім того, збільшення точок входу для атак, наприклад, із появою Інтернету речей, і зростаюча площа атак збільшують потребу у захисті мереж і пристроїв.

Кіберзлочинність постійно вдосконалюється і зростає з розвитком

інформаційних технологій. Це ускладнює виявлення та протидію зазначеним протиправним діям, і проблема кібербезпеки стає проблемою не лише загальнодержавного рівня, а кожного окремо взятого підприємства, організації.

Таким чином, у сфері кібербезпеки існує низка проблем, що не можуть бути повністю вирішені звичайними засобами і потребують уваги суспільства та відповідних державних органів. Масштабна кіберзлочинність, що зачіпає всі сфери життя суспільства, спирається на новітні методи проведення кібератак та управління громадською обізнаністю, вимагає системного підходу до створення комплексної національної системи кібербезпеки, здатної протистояти цим загрозам. Важливими елементами цієї системи є реалізація регулятивної та охоронної функції права, запровадження правових механізмів забезпечення кібербезпеки як складової національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях. Київ : Текст, 2008. 400 с.
2. Тімкін І. Ф., Новікова Н. Є. Структурно-функціональна характеристика системи забезпечення національної безпеки України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Історія. Філософія. Політологія*. 2016. № 11. С. 64–68. URL : <http://vestnik-humanities.mgu.od.ua/archive/2016/11/11-2016.pdf#page=64>.
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
4. Рибальченко Л. В. Кіберзлочинність в глобальному просторі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спеціальний випуск № 2(121). С. 524–530.
5. Rybalchenko L., Kosyuchenko O., Klinytskyi I. Ensuring economic security of enterprises taking into account the peculiarities of information security. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2022. Vol. 1(3). P. 71–81.
6. Дісковський А. О., Косиченко О. О., Рибальченко Л. В. Основи організації захисту об'єктів та інформації від злочинних посягань : навч. посібник для слухачів магістратури. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 104 с.
7. Рибальченко Л. В., Махницький О. В. Кібербезпека під час воєнного стану. *Шкідливі програми як загроза об'єктам критичної інфраструктури в умовах кібервійни : зб. матеріалів міжвідомчого круглого столу* (м. Київ, 21 лют. 2023 р.). Київ : ІСТЕ СБУ, 2023. С. 120–124.

Ірина АСТАФ'ЄВА

студентка

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЗМІНА ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ СУСПІЛЬСТВА ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Війна може суттєво змінити ціннісні пріоритети суспільства, тобто набір цінностей, що визнаються загалом і вважаються важливими для життя. Наприклад, під час війни суспільство може зосередитися на цінностях, пов'язаних із безпекою, виживанням та захистом, а також на патріотизмі та підтримці своєї країни і військових. З іншого боку, цінності, пов'язані з розумінням та терпимістю, можуть зазнати меншої уваги у такий період. У цілому війна може змінити сприйняття суспільством різних цінностей і визначити те, що вважається найважливішим саме зараз.

Після здобуття Україною незалежності відбулася низка важливих подій, що визначили соціальні зміни в Україні та вплинули на напрями формування цінностей народу. Серед них: Помаранчева революція, Революція Гідності та війна між росією та Україною, що триває з 2014 р. Про зміни у світогляді українського народу спостерігали в багатьох куточках світу. Це підтверджується низкою соціологічних даних, що проводилися протягом багатьох років.

У свою чергу, ступінь невоєвничості і миролюбності держави, країни або суспільства є результатом багатьох змін, включно з економічними, екологічними, соціальними та історичними чинниками. Як біологічні істоти, люди мають певні спільні бажання добробуту, спільної соціальної діяльності (оскільки є біологічними та соціальними істотами) і виживання. Відповідно запити на досягнення добробуту, забезпечення виживання транслуються у мову переконань та цінностей, котрі по суті відповідають на запитання «що є добре, а що зле?», «чого ми маємо прагнути, а чого уникати?». При цьому цінності – це не лише абстрактні концепти, що описують бажане; вони також є вираженням потреб людини та слугують мотивуючим фактором спонукання до певних дій.

Визначення цінностей як цілей, котрих прагне індивід або соціальна група, передбачає, що ці цінностей можуть мотивувати, спрямовувати та емоційно наповнювати певні види поведінки. Це відбувається тому, що цінності можуть слугувати критеріями того, що є бажаним або принаймні виправданим у даній ситуації та емоційно наповнювати ці моделі поведінки. Кожне рішення і дія людини приймається та виконується через ті ціннісні

пріоритети, що є основними для людини на даний момент. Особливо помітно ціннісні орієнтації виявляються під час критичних, доленосних подій.

Прикладом сучасної критичної події є повномасштабне вторгнення росії в Україну, що повністю змінило ціннісні пріоритети громадян нашої держави. Наразі українське суспільство переживає один із найважливіших етапів соціальних змін в історії України. Багато людей усвідомлюють, що більшість речей залежить від їхніх конкретних дій. Також вони почали розглядати свою добу лише як на відрізок більш широкого потоку історії.

Ця теза підтверджується сьогодні, коли населення усвідомило свою роль, власні можливості та необхідність впливати на те, що відбувається навколо. Вони спостерігають за тим, як розгортаються події, пов'язані з майбутнім країни та їхніх власних дітей. Люди розуміють, що в певному сенсі ці події є частиною історії, що має пройти заради майбутнього. У сучасний період питання держави і громадян є вже не питаннями, а знаками оклику для всіх громадян країни.

З початком повномасштабної війни окремі люди, громадяни і держава стали нерозривно пов'язані між собою. Це пояснюється тим, що, борючись за національну незалежність, суспільство може захистити своє право на життя, своє майбутнє, своє право на свободу і можливість жити під власним прапором і на власній землі. Сьогодні багато людей розуміють, що вони не можуть ховатися в підвалах зі своїми матеріальними цінностями і що матеріальні блага мало захищають їх від ракетних обстрілів або влучень снарядів. На нинішньому етапі матеріальне благополуччя – це ресурс, що може допомогти військовим, забезпечити кошти для полегшення життя в новому середовищі, особливо для внутрішньо переміщених осіб та біженців, стати «подушкою безпеки» в разі безробіття. Але навіть у цьому випадку матеріальний ресурс не є надійною річчю, оскільки може бути втрачений у будь-який момент. У таких критичних подіях, як війна, завжди існуватиме ризик загубити його. Матеріальне благо не можна порівняти за важливістю з порятунком власного життя або життя своєї сім'ї. Виходячи з цих суджень, однією зі змін пріоритетних цінностей стала важливість щасливої та міцної сім'ї, де на першому плані перестає бути забезпечення найкращого матеріального блага навколо, а найважливішим стає гарантування власної безпеки та безпеки своїх близьких.

З 2014 р., і особливо з лютого 2022 р., в українському суспільстві спостерігаються такі явища. Кожна людина, об'єднана з іншими спільною загрозою фізичному виживанню, реагує на цю загрозу індивідуально (як і раніше, згідно зі своєю індивідуальною ієрархією цінностей) і у такий спосіб відіграє окрему роль у спільних зусиллях, спрямованих на збереження держави і нації. Частина населення готова взяти зброю у руки та фізично взаємодіяти з агресором; можна припустити, що для цієї групи населення вищими у ієрархії є цінності влади, самоствердження. Інша концентрується на логістичній та гуманітарній допомозі внутрішньо переміщеним особам і

військовим, а також на забезпеченні добробуту місцевого населення, для якого самовиживання є пріоритетом.

Так само можемо провести аналіз відповідно до індивідуальної ієрархії термінальних та інструментальних цінностей. Щоб бути більш стійкими, саме інструментальні цінності визначають форми участі та індивідуальні відповіді на виклики. Сам виклик (у випадку України – збройне вторгнення російської федерації) призвів до тимчасової зміни ієрархії цінностей, особливо це торкнулося цінності національної безпеки, що вийшла на перший план.

Таким чином, війна стала подією, що посилила процес національного самовизначення і стимулювала готовність українців протистояти агресії та відстоювати незалежність України. Сьогодні боротьба за національну незалежність стала головним напрямом для більшості населення країни, тим самим забезпечуючи їхні права на майбутнє та майбутнє країни.

Список використаних джерел

1. Ручка А. Цінності та ціннісна зміна у сучасному суспільстві. *Культурологічна думка*. 2013. № 6. С. 172–179. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2013_6_24.
2. Українське суспільство : моніторинг соціальних змін. 2018.
3. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2020.
4. Чикун Т. М. Наслідки війни – вплив на державу та суспільство. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії і практики*. 2022. С. 486–491. URL : <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-133>.
5. Неприцька Т. І. Формування ціннісних орієнтацій в суспільстві в умовах війни: реалії України. *Політична культура та ідеологія*. 2022. № 3. С. 93–97. URL : <https://jpvvs.donnu.edu.ua/index.php/pl/article/view/12636>.

Марія БЕРЕДА

курсант ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

д. філос. н., проф. Елеонора СКИБА
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У МОВІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ АРХАЇЧНИХ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ВІДНОСИН

Однією з ключових проблем у мові та культурі є гендерний аспект, що відображається у стереотипах, ролях та нерівностях між чоловіками та жінками, котрі пронизують наші мовні та культурні практики і формують нашу спільність.

Гендерні стереотипи – це узагальнення та припущення про певні

характеристики, поведінку та ролі, що пов'язуються з певною статтю. Ці стереотипи можуть бути відображені в мові та культурі і впливають на формування наших поглядів та очікувань щодо гендерних ролей. Наведемо деякі приклади гендерних стереотипів у мові та культурі, що відображають архаїчне розуміння соціально-культурних відносин:

1. Розподіл ролей за статевою приналежністю: у багатьох культурах чоловіки вважаються більш сильними, здатними до фізичної праці, тоді як жінки – більш чутливими та здатними до догляду за дітьми і сім'єю;

2. Мовні стереотипи: у багатьох мовах існують певні слова та вислови, що вказують на статевою приналежність, такі як «він» та «вона», «батько» та «мати», що може призводити до формування певних стереотипів;

3. Уявлення про ідеальну красу: у багатьох культурах існує стереотип про те, який саме вигляд повинні мати жінки та чоловіки, що може призводити до тиску на певні стандарти краси та впливати на самооцінку людей.

Наслідки гендерних стереотипів можуть бути різними, як-от:

- обмеження можливостей та правил для певних статей у суспільстві;
- підвищення ризику насильства та дискримінації;
- обмеження самовизначення та самовираження людей відповідно до їхніх потреб і бажань;
- викликання страху та тривоги через невідповідність стереотипам [2].

Гендерні стереотипи відображаються у нашому мовленні, оскільки мова відіграє важливу роль у формуванні та утвердженні стереотипів. Мовлення може відображати та посилювати гендерні стереотипи, а також впливати на формування гендерної ідентичності і ставлення до ролей статей у суспільстві. Наприклад, у більшості мов існує розрізнення між чоловічою та жіночою формами дієслів, прикметників та іменників. Це може сприйматися як підтвердження гендерних стереотипів, оскільки така форма мови підсвідомо асоціюється з певними ролями статей у суспільстві. Наприклад, українська мова має розрізнення між чоловічим та жіночим родом в дієсловах та іменниках, що може впливати на сприйняття статевих ролей у суспільстві. Також у мовленні можуть використовуватися стереотипні вирази, що асоціюються з певними ролями статей у суспільстві. Наприклад, в англійській мові часто вживаються фрази «man up» або «be a man», що підсвідомо вказують на те, що саме чоловіки повинні бути сильними та безстрашними. Аналогічно, українська мова має вираз «мужність – це не сліпе набивання собі синців», що вказує на стереотип про те, що чоловіки повинні бути сильними та готовими до фізичної боротьби [1].

Гендер у культурі є важливим аспектом, що визначає ролі та очікування стосовно чоловіків і жінок у суспільстві. Історично гендерні ролі та очікування були дуже різними залежно від культури, епохи та релігії. Сьогодні гендер є важливим аспектом культури, що визначає традиції, соціальні норми та поведінку. Історично гендерні ролі визначалися соціальними та культурними чинниками. Наприклад, у середньовіччі католицька церква підтримувала

стереотипні ролі статей, де жінка була показана як допоміжна стать, підпорядкована чоловікові, а чоловік – як провідна стать, яка має бути відповідальною за всіх членів сім'ї та за суспільство. Водночас у деяких інших культурах, наприклад, у деяких індійських традиціях, жінки мали більше свободи у виконанні певної ролі в громадському житті та владі. У сучасному світі гендерна культура також визначає соціальні ролі та очікування, що пов'язані з різними гендерами. Наприклад, у більшості культур жінки вважаються відповідальними за домашнє господарство та виховання дітей, тоді як чоловіки зазвичай забезпечують матеріальні потреби сім'ї та є більш активними у громадському житті й політиці.

Гендерна нерівність є серйозною проблемою у культурі; вона має вплив на різні аспекти життя, такі як робота, сімейне життя, освіта, політика, культура. Нерівність між статями є результатом гендерних стереотипів та соціокультурних чинників, що призводять до дискримінації жінок та чоловіків. Один із прикладів гендерних нерівностей у культурі – це нерівний доступ до освіти та професійних можливостей. У багатьох країнах жінки стикаються з дискримінацією на робочому місці, нижчим рівнем зарплат та обмеженими можливостями для професійного розвитку. Це призводить до недотримання принципів рівності у виборі професій та можливостях для розвитку кар'єри. Гендерна нерівність у культурі може мати серйозні соціально-культурні наслідки для жінок та чоловіків. З-поміж найбільш помітних негативних наслідків слід назвати:

– економічну нерівність: жінки частіше стикаються з нижчим рівнем заробітної плати, обмеженими можливостями для професійного розвитку та кар'єрного зростання, що може призводити до соціально-економічної нерівності між статями;

– недостатньо широку участь у політиці: жінки мають менше можливостей для участі у політиці та громадському житті через стереотипи, що існують стосовно жіночої ролі у суспільстві.

– насильство: жінки та дівчата часто стикаються з насильством, дискримінацією та погрозами через свою стать, що може мати серйозний негативний вплив на їхній фізичний та психологічний стани;

– обмеження у сфері репродуктивного здоров'я: жінки можуть стикатися з обмеженнями в доступі до охорони репродуктивної функції та забезпеченні контрацепції, що може мати серйозні наслідки для їхнього здоров'я та загального блага;

– психологічні проблеми: гендерна нерівність може призводити до психологічних проблем, таких як низька самооцінка, депресія та тривога, особливо у жінок, які стикаються з дискримінацією та обмеженнями;

– порушення прав людини: гендерна нерівність сприяє порушенням прав людини, таких як право на рівність, свободу вибору та самовизначення, з якими можуть стикатися не тільки жінки, а й чоловіки, що не відповідають стандартам гегемонної маскулінності [3].

Питання прав людини є проблемою не лише політики, але й широкої сфери загальнолюдських етичних та естетичних цінностей, запровадження та відтворення яких є умовою збереження безпечного середовища для людини. Подолання негативного впливу гендерних стереотипів сприяє утвердженню принципів різноманітності, множинності та рівності, що позитивно впливає на різні соціальні інститути, такі як праця, освіта, поліція, сім'я, освіта, армія тощо. Свідоме ставлення до гендерних стереотипів впливає на процес культурного визнання особистості та можливість самореалізації незалежно від гендера [4].

Проблема гендерної рівності в культурі є актуальною в сучасному світі, оскільки гендерні стереотипи та гендерна дискримінація продовжують існувати у багатьох аспектах нашого соціального життя. Це створює виклики для досягнення гендерної рівності в соціально-культурному середовищі.

Загалом кожна людина може зіграти важливу роль у забезпеченні гендерної рівності в культурі. Це можливо шляхом свідомого та уважного використання мови, уникнення мовних та поведінкових стереотипів та підтримки гендерно-рівноправних практик у роботі та в повсякденному житті. Підтримка різноманітності та інклюзії в культурі також є корисною. У цілому кожен із нас може долучитися до зміни соціально-культурних практик та норм, аби сприяти створенню більш гендерно врівноваженому суспільному середовищу.

Список використаних джерел

1. Космеда Т. А. та ін. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика : кол. монографія. Харків ; Дрогобич : Коло, 2014. 472 с.
2. Єрмолаєва Т. В. Гендерні стереотипи у сучасному українському суспільстві. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2017. № 1. С. 92–96.
3. Гендерна нерівність (загальна інформація). *Хрестівська сільська військова адміністрація*. URL : <https://hrestivska-gromada.gov.ua/news/1642076519/>.
4. Skyba E. Gender challenges of modern societies. *Philosophy, economics and law review*. 2021. Vol. 1. No. 2. P. 18–24.

Валерія БЄЛОВА

студентка

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Гендерна рівність є однією з найважливіших складових правової держави. Ця концепція базується на принципі рівності гендерів перед законом та рівної можливості доступу до ресурсів та можливостей. У світі існує значна нерівність між чоловіками та жінками у багатьох сферах, як-от: політика, економіка, освіта, охорона здоров'я. Ця нерівність має дуже серйозні наслідки для жінок та дівчат, а також усього суспільства.

Однією з найбільших проблем є те, що жінки частіше стикаються з дискримінацією на роботі та в суспільстві в цілому. Вони частіше отримують менші заробітні плати за ту саму роботу, що виконують нарівні з чоловіками, мають менше можливостей просуватися кар'єрними щаблями та менше представлені у політиці та бізнесі. Це ставить їх у нерівний стан із чоловіками та підриває їхню економічну самодостатність. Окрім того, жінки частіше стикаються з насильством, зокрема, з сімейним насильством, сексуальним насильством та торгівлею людьми. Це створює серйозні проблеми для жінок та дівчат, їхнього здоров'я та благополуччя.

Для того, щоб забезпечити гендерну рівність, необхідно приймати відповідні закони та проводити політику, аби гарантувати рівність перед законом та рівний доступ до можливостей та ресурсів. Проте для досягнення повної гендерної рівності необхідно здійснювати культурні та соціальні перетворення, щоб змінити свідомість суспільства та сприяти виникненню гендерної рівності. Освіта та інформаційні кампанії відіграють важливу роль у відкритті діалогу про гендерну рівність та навчанні суспільства про те, що вона означає та як її досягти. Для цього необхідно включати гендерну тематику у навчальні плани та забезпечувати доступ до інформації і ресурсів для людей різного віку й соціальних груп. Також необхідно підтримувати та посилювати ролі жінок у політиці, бізнесі та інших сферах, щоб забезпечити більшу рівність у представленні та впливі. Це можна зробити шляхом прийняття квот та інших заходів, що сприяють рівному представленню. Крім того, важливо забезпечувати підтримку жінок, які стикаються з насильством та дискримінацією, шляхом надання їм доступу до підтримки, правової допомоги та соціальних послуг.

Врешті-решт, гендерна рівність є важливою складовою правової

держави, котра гарантує рівність перед законом та демократію. Проте досягнення повної гендерної рівності потребує не тільки законодавчих та політичних заходів, але й культурних та соціальних змін в суспільстві. Важливо розуміти, що гендерна рівність – це не лише питання прав жінок, а й питання рівності та гуманізації всього суспільства. Розуміння та підтримка гендерної рівності може сприяти зменшенню насильства, дискримінації та нерівності в суспільстві, що становить загрозу для демократії та прав людини. Національні уряди та міжнародні організації посідають важливе місце у справі забезпечення гендерної рівності. Наприклад, ООН та Європейський Союз розробляють політику та програми, що сприяють гендерній рівності та визначають показники для моніторингу її досягнення. Уряди також повинні приймати закони та стратегії, щоб забезпечити рівність перед законом та рівні можливості для жінок і чоловіків.

Отже, гендерна рівність є важливим питанням для розвитку правової держави та демократії. Це не тільки питання прав жінок, а й загальна мета побудови справедливого та рівного суспільства. Досягнення гендерної рівності потребує спільних зусиль урядів, громадськості та міжнародних організацій, а також культурних та соціальних змін в суспільстві.

Щоб забезпечити гендерну рівність, потрібно звернути увагу на кілька ключових аспектів.

Перш за все, потрібно забезпечити рівний доступ до освіти та ринку праці для жінок та чоловіків. На сьогодні багато жінок мають менші можливості для отримання якісної освіти та розширення своїх знань. Це зменшує їхні шанси на високооплачувану роботу та розвиток кар'єри.

Другим важливим аспектом є забезпечення прав жінок на репродуктивне здоров'я та контроль над своїм тілом. Це включає доступ до якісної медичної допомоги, запобігання насильству та змушеному шлюбу, а також доступ до засобів контрацепції та абортів.

Третій аспект – це боротьба з насильством, особливо тим, що відбувається в сім'ї та між близькими людьми. Насильство є найбільшою загрозою жінкам та дівчатам у всьому світі, тому необхідно забезпечити правовий та соціальний захист від цього явища. Крім того, важливим аспектом є забезпечення гендерної рівності в політиці та прийнятті рішень. Це означає, що потрібно забезпечити більшу участь жінок в прийнятті рішень на різних рівнях – від місцевого до національного.

У цілому гендерна рівність є складовою правової держави та гарантом розвитку справедливого та рівного суспільства. Це вимагає спільних зусиль усіх секторів суспільства та держави, а також культурних та соціальних змін в суспільстві.

Отже, гендерна рівність є важливою складовою правової держави, оскільки гарантує рівність прав та можливостей для жінок та чоловіків. Це означає забезпечення рівних умов в освіті та на ринку праці, прав жінок на репродуктивне здоров'я та контроль над своїм тілом, боротьбу з насильством

та забезпечення участі жінок в прийнятті рішень на різних рівнях.

Забезпечення гендерної рівності потребує не лише правових, але й культурних та соціальних змін у суспільстві. Такі зміни можуть бути досягнуті шляхом ефективної роботи державних та громадських організацій, реалізації освітніх програм, включення гендерних аспектів у політичне та економічне планування, а також зміни стереотипів та поглядів на роль жінок і чоловіків у суспільстві.

Отже, забезпечення гендерної рівності є важливою метою для будь-якої правової держави, що прагне забезпечити своїм громадянам рівні права та можливості для розвитку.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
2. Стратегія забезпечення гендерної рівності в Україні на період до 2021 року затверджена Указом Президента України від 25.04.2018 № 117/2018.
3. «Гендерна рівність як складова правової держави» – наукова стаття О. Болгар про значення гендерної рівності для правової держави.
4. «Гендерна рівність: поняття, принципи, інструменти» – довідковий матеріал ЮНЕСКО.
5. «Рекомендації щодо забезпечення гендерної рівності у законодавстві» – документ Європейської комісії з прав людини.
6. Halapsis A. V. Legal Roots of Christian Anthropology. *Anthropological measurements of philosophical research*. 2021. No. 20. P. 113–124. URL : <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i20.249592>.

Софія БОГДАНОВА

здобувачка вищої освіти ННІ
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

Любов МІРОШНІЧЕНКО

доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент

НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Україна, як країна з багатою культурною спадщиною та історією, прагне розвивати гуманітарні науки та суміжні сфери діяльності, щоб зберегти та відродити свою культурну ідентичність та сприяти соціальному та

економічному розвитку країни. У цьому контексті національні пріоритети гуманітарного розвитку України включають низку завдань і проблем, що потребують негайного вирішення та підтримки.

Першочерговим завданням є розвиток освіти, науки та культури. Освіта становить основний інструментом побудови культури, порозуміння та толерантності в суспільстві. Тому необхідно підвищувати якість і доступність освіти на всіх рівнях і розробляти ефективні програми підвищення рівня грамотності в країні. Крім того, необхідно забезпечити підтримку наукових досліджень у гуманітарних науках із метою розробки нових ідей і технологій суспільного розвитку.

Другим пріоритетом є розробка мовної політики та забезпечення багатомовності країни. Україна має багату мовну спадщину, котра повинна бути збережена та розвинута, зокрема, шляхом забезпечення права громадян на використання мов, що є для них рідними. Також необхідно розвивати іншомовну освіту та забезпечувати перекладачів для збільшення кількості міжнародних контактів.

Третім пріоритетом є розвиток туризму та культурної індустрії. Україна має великий туристичний потенціал, що може стати однією з ключових галузей економіки країни. Для цього необхідно розвивати інфраструктуру та підтримувати культурні події і фестивалі, що допоможе привернути більше туристів до України. Крім того, з метою залучення туристів необхідно забезпечити збереження та презентацію української культурної спадщини, що має великий потенціал для розвитку культурної індустрії країни.

Четвертий пріоритет – розвиток медіа та інформаційної культури. Забезпечення свободи слова та доступу до інформації є ключовими аспектами розвитку демократії та громадянського суспільства. Тому існує потреба у підвищенні якості та надійності ЗМІ, забезпеченні їхньої незалежності та відповідності професійним стандартам. Також необхідно підвищити рівень інформаційної грамотності громадян, щоб кожен громадянин міг критично оцінювати інформацію та приймати зважені рішення.

Нарешті, п'ятий пріоритет – забезпечення прав людини та рівного доступу до гуманітарних послуг. Необхідно забезпечити рівний доступ до освітніх, культурних та інших гуманітарних послуг усім громадянам України, включно з меншими етнічними групами та маргіналізованими громадами. Також необхідно забезпечувати захист прав людини та боротися з дискримінацією на основі різних ознак, у тому числі расової, етнічної, релігійної, гендерної та ін. Це дуже важлива складова розвитку гуманітарного сектора в Україні. Захист прав людини та боротьба з дискримінацією є необхідними для створення справедливого та гуманітарного суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал та жити в гідних умовах.

Україна має ратифікувати та виконувати міжнародні документи, що регулюють права людини, такі як Загальна декларація прав людини [1],

Конвенція про права дитини [2] та Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [3]. Необхідно також підвищити обізнаність громадськості щодо прав людини та дискримінації, щоб підвищити толерантність і запобігти конфліктам, заснованим на відмінності в ідентичності [3]. Крім того, необхідно забезпечити доступ до правосуддя та підтримати правозахисні організації, щоб громадяни мали можливість захистити свої права в суді та отримати допомогу, коли їхні права порушуються. Забезпечення доступу до медичної допомоги також є важливим, особливо для маргіналізованих громад та людей із обмеженими можливостями. Загалом забезпечення захисту прав людини та боротьба з дискримінацією мають велике значення для розвитку гуманітарного сектора в Україні. Це допоможе підвищити рівень життя громадян, забезпечити рівний доступ до гуманітарних послуг.

Гуманітарний розвиток України є одним із ключових напрямів розвитку держави і охоплює розвиток освіти, культури, мистецтва, науки та інших сфер, що стосуються гуманітарної сфери життя людини. Національні пріоритети гуманітарного розвитку України пов'язані зі створенням сприятливих умов для розвитку та вдосконалення освітніх систем, забезпечення доступу до культурних цінностей, просування національної ідентичності та підтримки у реалізації науково-дослідних проєктів у сфері гуманітарних наук.

Одним із найважливіших напрямів є розвиток освіти. У нашої держави великий потенціал у цій сфері, оскільки вона має багато висококваліфікованих фахівців та науковців. Однак щоб підвищити якість освіти, необхідно вдосконалювати методи навчання, забезпечувати доступ до сучасних технологій та збільшувати фінансування освітніх закладів [4].

Також дуже важливим є розвиток культури та мистецтва. Україна має багату історію та культурний досвід, які слід зберігати та пропагувати як національне надбання. Для цього необхідно створювати сприятливі умови для творчої особистості, підтримувати мистецькі проєкти та фестивалі, сприяти популяризації національної культури. Ще одним пріоритетом є збереження та розвиток національної ідентичності. Україна має багату історію та традиції, котрі варто берегти та продовжувати розвивати. Збереження почуття національної ідентичності допомагає людям зрозуміти своє коріння та традиції, а отже, підтримує їхнє право на самовизначення та почуття приналежності до свого народу.

Одним зі шляхів збереження та розвитку національної ідентичності є популяризація української мови, що є однією з найважливіших складових української культурної спадщини, тому важливо підтримувати її використання в усіх сферах життя. Для цього необхідно забезпечити освіту, спілкування та інформування українською мовою в ЗМІ. Також важливим є збереження та просування культурних традицій, зокрема, народних звичаїв та обрядів. Це допомагає зберегти та передати майбутнім поколінням унікальну культурну спадщину України. Для цього слід проводити різноманітні заходи, такі як

фестивалі, виставки, концерти, що привертають увагу до культурного багатства України.

Крім того, важливо розвивати науково-дослідні проекти у сфері гуманітарних наук, таких як історія, культурологія, мовознавство, літературознавство та ін. Це сприятиме збереженню та вивченню національної історії та культурної спадщини України, розширить уявлення про нашу державу та сприятиме розвитку гуманітарних наук в Україні в цілому.

Збереження та розвиток національної ідентичності, популяризація української мови та культурних традицій, розвиток гуманітарних наук – це лише деякі з пріоритетів гуманітарного розвитку в Україні. Важливо забезпечити підтримку та розвиток гуманітарних наук для проведення дослідження, що сприяли б збереженню та популяризації культурної спадщини нації.

Також необхідно підтримувати розвиток освіти, особливо в гуманітарній сфері, та надавати доступ до наукових ресурсів, щоб мати змогу залучати молодь та навчати її українській культурі та історії. Виконання цих пріоритетів допоможе Україні зберегти свою ідентичність та культурну спадщину, підвищити рівень освіти та культурного розвитку нації, а також підвищити її престиж та авторитет у світі.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. Ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 № 789-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 19.12.1979. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
4. Міжрегіональна Академія Управління персоналом. URL : <https://maup.com.ua>.

Є. МОЛДАВАНОВ

магістрант факультету суспільних наук
та міжнародних відносин
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: CHAT GENERATIVE PRE-TRAINED TRANSFORMER

Освіта завжди була ключовою складовою розвитку суспільства. Протягом останніх десятиліть наш світ став свідком значної кількості змін у системі освіти та в методах навчання. Завдяки технологічним інноваціям, зростаючій мобільності та відкритій доступності знань у мережі Інтернет

освітні тренди сучасності відображають нові можливості для розвитку навичок та компетенцій.

Тенденції в освіті розглядають як процес змін у системі, що впливає на її функціонування. Ці зміни можуть включати в себе нові методи навчання, зміни у дослідженнях та розробці навчальних програм, а також нові підходи до освітніх парадигм. Сучасні тенденції в освіті є процесами, що збагачують досвід у розвитку освіти у світі загалом. Такі тенденції можуть бути перешкодами, викликами, можливостями, інноваціями або ініціативами, що сприяють соціальному, економічному, політичному та культурному розвитку суспільства. Часто нові технології стають причиною для освітніх тенденцій, що сприяють покращенню та розвитку цієї сфери. Сучасні тенденції в освіті створюють необхідні умови для інновацій у викладанні та навчанні в усьому світі [1].

Штучний інтелект є одним із найголовніших трендів у сучасній освіті. Його успішне використання для розв'язання складних проблем у різних сферах, у тому числі в освіті, було доведено [2]. Виникнення ChatGPT стало одним із найбільш захоплюючих досягнень у галузі штучного інтелекту завдяки здатності генерувати текст та відповідати на складні запитання. ChatGPT уже вплинув на освіту та продовжує швидко розвиватися, що відкриває безліч можливостей для цієї технології у майбутньому. З великими мовними моделями, як ChatGPT, виникає низка захоплюючих та перспективних можливостей для поліпшення нашої освітньої діяльності [3].

Технологія чат-ботів продовжує розвиватися, що призводить до того, що вони стають більш складними, і це дозволяє їм відігравати все більш важливу роль у різних сферах, включаючи освіту. Один із прикладів – ChatGPT [4].

Однією з головних переваг ChatGPT у сфері наукового письма є його здатність допомагати вченим у проведенні досліджень. Він може значно зекономити час та зусилля науковців, допомагаючи у написанні текстів, генеруванні відповідних матеріалів, виділенні ключових слів і навіть надаванні цитат. Це дозволяє дослідникам сконцентруватися на важливіших завданнях, таких як аналіз та інтерпретація результатів розвідок. ChatGPT вміє генерувати текст для різних типів наукових документів, таких як наукові статті, есе, дисертації тощо. ChatGPT також може надавати відгуки щодо граматики, стилю та зв'язності тексту, що допомагає авторам поліпшувати свої роботи. Більш того, ChatGPT має здатність «розуміти» складні підказки та відповідати на них, що робить його ефективним інструментом для навчання та викладання. Наприклад, він може допомогти студентам зрозуміти й узагальнити складні тексти, а також згенерувати підказки для написання завдань. ChatGPT може забезпечити студентам та викладачам простий доступ до інформації через різні платформи, такі як вебсайт або додаток для смартфона. Крім того, це більш ефективний інструмент порівняно з традиційними пошуковими системами, що пропонують лише перелік джерел, оскільки ChatGPT може знайти та узагальнити релевантну інформацію,

надаючи письмову відповідь [5] і тим самим полегшуючи процес навчання. З педагогічної перспективи, ChatGPT може зекономити час студентів, дозволяючи їм більше уваги приділити читанню та критичному аналізу текстів. Водночас для вчителів ChatGPT може бути корисним інструментом для визначення та створення відповідного навчального матеріалу, в тому числі і навчальних планів [6]. Наприклад, ChatGPT може створити план занять, що є особливо корисним для вчителів-початківців із малою педагогічною практикою [7].

ChatGPT має потенціал для надання учням підтримки різного рівня складності. Наприклад, у контексті написання аргументованого есе як одного з важливих навчальних завдань у вищій школі [8]. ChatGPT може запам'ятовувати контекст першого запитання та надати релевантні відповіді на наступні запитання студента. Ця функція дуже корисна для забезпечення інтерактивного та змістовного діалогу між студентами та чат-ботом. Як розмовні агенти, студенти можуть робити запит для додаткових пояснень і відповідей Chat-GPT [9].

Попередні результати вказують на потенціал інструментів штучного інтелекту у сприянні розвитку комплексного навчання, зокрема критичного мислення [5], або вивченню мови [10]. ChatGPT також продемонстрував здатність стимулювати критичне мислення серед студентів, спонукаючи їх відповісти на набір запитань, адаптованих до рівня знань кожного студента [11]. Студенти можуть стати на одну сторону дебатів і попросити ChatGPT стати на іншу, представивши свої точки зору, а чат-бот спростує їх. Викладачі можуть попросити ChatGPT створити різні форми тестів, наприклад, відкриті запитання, кілька варіантів або навіть рубрику для оцінювання завдань учнів [12]. ChatGPT має великий потенціал для значного зменшення навантаження на вчителів. Наприклад, його можна використовувати як інструмент зворотного зв'язку, щоб дати відгук на есе та завдання студентів [10], [13]. ChatGPT можна використовувати для автоматичного оцінювання завдань, особливо для текстових творів [14].

Однак, як будь-який інноваційний продукт, ChatGPT має свої недоліки та обмеження. Наприклад, він не може замінити особисті взаємодії між студентом та викладачем, а також не може замінити розвиток навичок та дослідницьку роботу. ChatGPT не може оцінити достовірність даних, на яких він був навчений, що обмежує його здатність до оцінки точності інформації, котрі він генерує, за винятком випадків, де існує достатній консенсус, наприклад, у випадку теорії плоскої Землі [7], [15], [16], [17]. Хоча ChatGPT може розпізнавати закономірності та генерувати правдоподібні відповіді, його глибоке розуміння значення слів обмежене. Це може призвести до відповідей, яким не вистачає глибини та розуміння, особливо для завдань, що вимагають детального розуміння конкретних предметних знань. У дослідженнях ChatGPT було виявлено, що він може генерувати прийнятні відповіді на складні проблеми, але цим відповідям часто бракувало глибокого розуміння

теоретичних концепцій. Це не повинно бути проблемою, якщо є процес, що допомагає з глибиною та нюансами, необхідними для більш змістовного та менш поверхневого розуміння. Однак, якщо такого процесу немає, використання ChatGPT може призвести до «отупіння» користувачів. ChatGPT може полегшити процес навчання, але сам чат-бот є менш компетентним, коли мова йде про контент, що потребує вміння критично та аналітично мислити. Це пояснюється переважно високою залежністю інструментів штучного інтелекту від даних, що аналізуються без глибокого розуміння контексту, відсутністю здорового глузду та емоцій, що є важливими для мислення на вищому рівні. Наприклад, його здатність генерувати запитання вищого рівня обмежена, оскільки ці запитання вимагають більш глибокого розуміння предмета. Правильне розуміння контексту та значення слів є критично важливим у багатьох сферах, зокрема в освіті. Однак у випадку з ChatGPT, що використовується для персоналізованого навчання, такого розуміння може не бути. Наприклад, він може не мати достатнього розуміння щодо навчальної програми, стилю навчання кожного студента та культурного контексту, у якому студент знаходиться. Це може призвести до неправильних рекомендацій щодо змісту, котрі можуть бути занадто складними або занадто простими для студентів [7]. З появою ChatGPT виникло багато занепокоєнь щодо безпеки онлайн-оцінювання та шахрайства на онлайн-іспитах через ChatGPT [18]. Було показано [19], що ChatGPT створює текст, схожий на той, що створений людиною, і це може становити потенційний ризик ефективності онлайн-іспитів, особливо у вищих навчальних закладах, де такі іспити стають все більш поширеними. Також показано, що ChatGPT має потенціал відповідати на екзаменаційні запитання [20], [10]. В емпіричному дослідженні [21] представлено, що відповіді, надані ChatGPT на іспиті в університеті, в середньому є більш релевантними та чіткими, ніж засвідчило попереднє дослідження щодо використання інших інструментів штучного інтелекту. З такою продуктивністю ChatGPT є серйозною загрозою для академічної доброчесності, особливо у вищій освіті. ChatGPT підняв такі етичні проблеми, як плагіат, шахрайство [22] та схильність до помилок, таких як надання недостовірної інформації [23]. Відповідно до OpenAI, жодна з відповідей ChatGPT не є точною копією будь-якого конкретного тексту, найімовірніше, вони були згенеровані шляхом синтезу. Незважаючи на це, модель дійсно має потенціал для отримання відповідей згідно з джерелами. Про це свідчить нещодавній тест, у якому ChatGPT написав твір, що складався з 500 слів із подібністю у 45% [24]. Крім того, вихідні дані, створені ChatGPT, повинні бути перевірені на факти та переглянуті користувачем, оскільки вони не завжди є на 100% точними.

У підсумку, ChatGPT став важливим трендом у сфері освіти сучасності завдяки своїй здатності швидко та ефективно вирішувати різні проблеми здобувачів.

Список використаних джерел

1. Nwabueze A. I., Isilebo N. C. Modern trends in educational development. *International and comparative education: Cross-cultural approach*. 2022. P. 545–558. URL : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&src=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiGquSIzMiBAxWS9LsIHUjxAEkQFnoECBQQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fprofile%2FAkachukwu-Nwabueze-2%2Fpublication%2F360108214_MODERN_TRENDS_IN_EDUCATIONAL_DEVELOPMENT%2Flinks%2F62628f67bca601538b5f0c96%2FMODERN-TRENDS-IN-EDUCATIONAL-DEVELOPMENT&usg=AOvVaw2umhANz-Z_kJ1Lk1wkGb24&opi=89978449.
2. Ouyang F., Zheng L., Jiao P. Artificial intelligence in online higher education: A systematic review of empirical research from 2011 to 2020. *Education and Information Technologies*. 2022. No. 27(6). P. 7893–7925. URL : <https://doi.org/10.1007/s10639-022-10925-9>.
3. Da Silva T. T. X. As implicacoes do assistente ChatGPT na educacao. *Tecnologia na Educação*. 2023. P. 1–8. URL : <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.24251.49441>.
4. Cascella M., Montomoli J., Bellini V., Bignami E. Evaluating the Feasibility of ChatGPT in Healthcare: An Analysis of Multiple Clinical and Research Scenarios. *Journal of Medical Systems*. 2023. No. 47(1). URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9985086/>.
5. Zhai X. ChatGPT user experience: Implications for education. *SSRN*. 2023. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4312418.
6. A SWOT analysis of ChatGPT: Implications for educational practice and research // M. Farrokhniaa et al. *Innovations in Education and Teaching International*. 2023. P. 1–15.
7. Noroozi O., Weinberger A., Biemans H. J., Mulder M., Chizari M. Argumentation-based computer supported collaborative learning (ABCSCCL): A synthesis of 15 years of research. *Educational Research Review*. 2012. Vol. 7. Issue 2. P. 79–106. URL : <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2011.11.006>.
8. Jia F., Sun D., Ma Q., Looi C. K. Developing an AI-Based learning system for L2 learners' authentic and ubiquitous learning in English language. *Sustainability*. 2022. No. 14(23). 15527. URL : <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/23/15527>.
9. Hapsari I. P., Wu T.-T. AI Chatbots learning model in English speaking skill: Alleviating speaking anxiety, boosting enjoyment, and fostering critical thinking. *Innovative Technologies and Learning : International Conference*. Porto, Portugal, 2022. P. 444–453. URL : https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-15273-3_49.
10. Cotton D. R., Cotton P. A., Shipway J. R. Chatting and cheating: Ensuring academic integrity in the era of ChatGPT. *Innovations in Education and Teaching International*. 2023. P. 1–12. URL : https://www.researchgate.net/publication/367030297_Chatting_and_Cheating_Ensuring_academic_integrity_in_the_era_of_ChatGPT.
11. Mizumoto A., Eguchi M. Exploring the potential of using an AI language model for automated essay scoring. *SSRN*. 2023. URL : <https://doi.org/10.2139/ssrn.4373111>.
12. Bogost I. ChatGPT is dumber than you think. *The Atlantic*. URL : <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2022/12/chatgpt-openai-artificial-intelligence-writing-ethics/672386/>.
13. Lecler A., Duron L., Soyer P. Revolutionizing radiology with GPT-based models: Current applications, future possibilities, and limitations of ChatGPT. *Diagnostic and Interventional Imaging*. 2023. Vol. 104. Issue 6. P. 269–274. URL : <https://doi.org/10.1016/j.diii.2023.02.003>.
14. Sallam M. The utility of ChatGPT as an example of large language models in healthcare education, research and practice: Systematic review on the future perspectives and

potential limitations. *medRxiv*. 2023. URL : <https://doi.org/10.1101/2023.02.19.23286155>.

15. Grawitch M. Just how accurate is ChatGPT? *Psychology Today*. URL : <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/a-hovercraft-full-of-eels/202302/just-how-accurate-is-chatgpt>.

16. Garg M., Goel A. A systematic literature review on online assessment security: Current challenges and integrity strategies. *Computers & Security*. 2022. Vol. 113. 102544. URL : <https://doi.org/10.1016/j.cose.2021.102544>.

17. Susnjak T. ChatGPT: The end of online exam integrity? *Cornell University*. 2022. URL : <https://doi.org/10.48550/arXiv.2212.09292>.

18. Kung T. H. et al. Performance of ChatGPT on USMLE: Potential for AI-assisted medical education using large language models. *medRxiv*. 2022. URL : <https://doi.org/10.1101/2022.12.19.22283643>.

19. Choi J. H., Hickman K. E., Monahan A., Schwarcz D. B. ChatGPT Goes to Law School. *SSRN*. 2023. URL : <https://doi.org/10.2139/ssrn.4335905>.

20. Fijačko N., Gosak L., Štiglic G., Picard C. T., John Douma M. Can ChatGPT Pass the Life Support Exams without Entering the American Heart Association Course? *Resuscitation*. 2023. 109732. URL : <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36775020/>.

21. Azaria A. ChatGPT usage and limitations. *HAL Open Science*. 2022. URL : <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.26616.11526>.

22. Gašević D., Siemens G., Sadiq S. Empowering learners for the age of artificial intelligence. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. 2023. Vol. 4. 100130. URL : <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100130>.

23. Tlili A., Shehata B., Adarkwah M. A., Bozkurt A., Hickey D. T., Huang R., Agyemang B. What if the devil is my guardian angel: ChatGPT as a case study of using chatbots in education. *Smart Learning Environments*. 2023. No. 10(1). Art. num. : 15. URL : <https://doi.org/10.1186/s40561-023-00237-x>.

24. Is it safe to use ChatGPT in academic essay writing? *Plagexpert*. URL : <https://www.plagexpert.com/is-it-safe-to-use-chatgpt-in-academic-essay-writing/>.

Людмила РИБАЛЬЧЕНКО

завідувач кафедри інформаційних
технологій

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

I. МАТВЄЄВА

студентка Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ЯК НЕ ПОТРАПИТИ НА ГАЧОК ШАХРАЇВ

Нині важко уявити своє життя без електронних пристроїв, соціальних мереж, тому з кожним днем все більше і більше людей потрапляють на гачок до аферистів і шахраїв. Шахраї стають розумнішими та користуються новими

технологіями, продуктами чи послугами, щоб створювати правдоподібні історії, котрі переконують вас віддати їм свої гроші чи передати особисті дані.

Шахрайство спрямоване на людей різного походження, віку та рівня доходу. Немає жодної групи людей, котра з більшою ймовірністю може стати жертвою шахраїв – усі ми можемо бути вразливими до них. Шахрайство має успіх і застає вас зненацька, коли ви цього не очікуєте.

Для того, щоб не потрапити на гачок шахраїв, потрібно:

1. Не розголошувати особисту інформацію. Ніколи не слід повідомляти незнайомцям свої особисті дані, такі як номери банківських карток, паролі, адреси електронної пошти, номери телефонів та деталі про своє місце проживання [1];

2. Не давати гроші незнайомцям або переказом через Інтернет, не надсилати гроші на вимогу інших людей, особливо якщо немає впевненості, що вони дійсно їх потребують;

3. Перевіряти інформацію. Якщо надійшло повідомлення або електронний лист, що виглядає сумнівно, слід спробувати перевірити інформацію, використовуючи інші джерела. Наприклад, якщо надійшло повідомлення від банку, необхідно перевірте його офіційний вебсайт або зателефонувати до служби підтримки, щоб переконатися, що повідомлення дійсно звідти;

4. Не тиснути на посилання в сумнівних повідомленнях або електронних листах, інакше на комп'ютері або пристрої можуть встановитися віруси або шкідливі програми;

5. Бути обережними та пильними при отриманні запитів на особисті дані або гроші від незнайомців. Якщо є впевненість, що це шахрайська схема, слід повідомити про це відповідні служби безпеки [4];

6. Використовувати складні паролі. Використання складних паролів є важливим для захисту особистих даних і запобігання несанкціонованому доступу до облікового запису. Ось декілька порад щодо створення складних паролів:

- Довжина. Пароль повинен містити щонайменше 8 символів. Чим довшим є пароль, тим складніше його зламати;
- Складність. Пароль повинен містити різноманітні символи, такі як великі і малі літери, цифри та спеціальні символи (наприклад, !, @, #, \$, %, ^, &, *, (,)). Це зробить його складнішим для тих, хто намагається його зламати;
- Не використовувати особисту інформацію, таку як ім'я, дата народження, адреса електронної пошти, номер телефону або інша особиста інформація, котру можна легко встановити;
- Не використовувати очевидні паролі, такі як «123456» або «password». Ці паролі дуже легко розгадати;
- Використовувати різні паролі для різних облікових записів. В іншому випадку, якщо один із паролів стане відомим, то решта облікових записів будуть уразливими;

- Зберігати паролі в безпечному місці, наприклад, у зашифрованому файлі на комп'ютері або в програмі для управління паролями. Ніколи не зберігайте паролі у неперевірених місцях, таких як записки або електронні повідомлення [2];

7. Встановити надійне антивірусне програмне забезпечення та регулярно його оновлювати, щоб захистити свій комп'ютер від шкідливих програм та вірусів і у такий спосіб запобігти несанкціонованому доступу до облікових записів [3];

8. Бути уважними при використанні громадських мереж Wi-Fi, оскільки зловмисники можуть перехоплювати трафік та отримувати доступ до чужих облікових записів. Тому слід уникати використання громадських мереж Wi-Fi для важливих операцій, таких як банківські операції або введення паролів [4];

9. Навчитися розпізнавати шахрайство. Шахраї намагаються обдурити своїх жертв, використовуючи різні маніпуляції та прийоми. Тому слід навчитися розпізнавати шахрайство та фішинг, щоб уникнути потенційних загроз у майбутньому. Зокрема, не вірити у схеми збагачення, що здаються занадто хорошими, аби бути правдивими, і завжди бути пильними при отриманні неперевірених повідомлень або листів [5–7].

Найбільш поширеними видами економічних злочинів та шахрайства є незаконне привласнення майна, шахрайство у сфері закупівель, у сфері управління персоналом та кіберзлочини, що пов'язані з економічною діяльністю. Україна є однією з держав, де широко розповсюджуються кіберзлочини. Хоча українські організації застосовують сучасні інформаційні технології і методи для виявлення шахрайства та його моніторингу, але все ж таки вони відстають від інших країн світу [8].

Економічна безпека країни спрямована на забезпечення захисту життєво важливих інтересів усіх жителів суспільства і держави в економічній сфері від можливих внутрішніх та зовнішніх загроз.

Більш комплексне визначення економічної безпеки передбачає досягнення такого стану економіки, що зможе забезпечити високе та стійке економічне зростання всіх економічних показників, ефективне задоволення економічних потреб, державний контроль за рухом і використанням національних ресурсів, захист економічних інтересів на національному та міжнародному рівнях [9].

Таким чином, у сучасному світі шахрайство стає все більш поширеним. Шахраї постійно знаходять нові способи обману своїх жертв. Вони можуть використовувати фальшиву ідентифікацію, соціальну інженерію, фішинг, атаки на комп'ютери тощо.

Для того щоб не потрапити на їхній гачок, потрібно бути обережним, не повідомляти особисті дані (паролі, дані банківських карт тощо), постійно змінювати паролі та тримати їх у безпечному місці, діяти розсудливо та зважено.

Список використаних джерел

1. Конфіденційна інформація: які дані можна і не можна засекречувати. ? *доступ до правди*. URL : <https://dostup.pravda.com.ua/explainers/publications/konfidentsiina-informatsiia-iaki-dani-mozhna-i-ne-mozhna-zasekrechuvaty>.
2. Як і навіщо вигадувати надійні паролі. *Конкурент*. URL : <https://konkurent.ua/publication/35337/yak-i-navischo-vigaduvati-nadiyni-paroli/>.
3. Навіщо потрібні антивіруси? *ITEZ*. URL : <https://itez.com.ua/why-do-you-need-antivirus.html>.
4. Небезпека Wi-Fi у публічних місцях: поради IT-спеціалістів. *Шпальта*. URL : <https://shpalta.media/2020/08/12/nebezpeka-wi-fi-u-publichnikh-miscyax-poradi-it-specialistiv/>.
5. Як розпізнати та захистити себе від онлайн-шахрайства. *fin.do*. URL : https://www.fin.do/uk/blog/215_yak-rozpiznati-ta-zahistiti-sebe-vid-onlajn-shahrajstva.
6. Rybalchenko L., Kosychenko O. Features of latency of economic crimes in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2019. Special Issue № 1(102). P. 264–267. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3944/1/29.pdf>.
7. Дисковський А. О., Косиченко О. О., Рибальченко Л. В. Основи організації захисту об'єктів та інформації від злочинних посягань : навч. посібник для слухачів магістратури. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 96 с.
8. Rybalchenko L., Kosychenko O. Features of latency of economic crimes in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2019. Special Issue № 1. P. 264–267.
9. Rybalchenko L., Ryzhkov E., Ohrimenco S. Economic crime and its impact on the security of the state. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. No. 1(2). P. 67–80.

Валерія БЄЛОВА

студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Ірина ЄРЕМЄЄВА**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇН АЗІЇ

Економічна політика азійських країн спрямована на стимулювання економічного зростання та базується на стратегіях, що мають на меті заохочення інвестицій, підтримку підприємництва та інновацій, підвищення ефективності виробництва та якості освіти, забезпечення соціального захисту населення. Одним із ключових принципів економічної політики азійських країн є стимулювання інвестицій та підтримка підприємництва. Для досягнення цієї мети використовуються різні інструменти, такі як податкові пільги, зниження ставок податків на прибуток підприємств, зниження рівня регулювання та адміністративних перешкод для бізнесу, забезпечення доступу

до кредитів тощо.

Ще однією важливою стратегією економічної політики є створення сприятливих умов для розвитку малих та середніх підприємств, що вважаються одними з основних джерел економічного зростання та створення робочих місць. Це допомагає забезпечити рівномірний розподіл ресурсів, підтримувати інноваційний розвиток та стимулювати конкуренцію в економіці. Для цього країни Азії створюють спеціальні програми та легалізують спрощену систему оподаткування для малих та середніх підприємств. Окрім того, країни Азії активно працюють над зниженням бюрократичних бар'єрів для створення нових підприємств та сприяють впровадженню інноваційних технологій у діяльності малих та середніх підприємств.

Розвиток малого та середнього бізнесу є важливою складовою економічного зростання країн. В азійських країнах існує багато програм та ініціатив, спрямованих на підтримку цього сектора економіки.

Одним із успішних прикладів підтримки малого та середнього бізнесу є програма «One Village One Product» (OVOP) в Японії. Ця програма була започаткована у 1979 р. з метою підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в сільських районах країни. Згідно з програмою кожне село отримує допомогу в розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема, надається фінансова підтримка, організовуються консультації з питань бізнесу, виставки та ярмарки для продажу продукції малого та середнього бізнесу тощо. Крім інвестування, важливим механізмом підтримки малого та середнього бізнесу є розвиток підприємницької культури та створення сприятливого підприємницького середовища. Країни Азії створюють спеціальні програми та ініціативи, що сприяють розвитку та підвищенню культури підприємництва. Наприклад, у Японії діє програма «Cool Japan», що допомагає розвивати творчу індустрію та підтримує молодих підприємців у цьому секторі. Крім того, у країні діють спеціальні стипендіальні програми для підтримки підприємницьких ініціатив.

У Китаї активно розвиваються інкубатори для молодих підприємців, що допомагають стартапам у залученні інвестицій та розвитку бізнесу. Також у країні діють спеціальні фінансові програми для малого та середнього бізнесу, такі як надання невеликих кредитів на сприяння розвитку підприємницької діяльності.

У Сінгапурі діє програма «Середній бізнес – велика мрія», що сприяє розвитку малого та середнього бізнесу, надаючи підтримку у формі навчання, консультацій та фінансової допомоги.

Таким чином, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу шляхом інвестування, розвиток підприємницької культури та створення сприятливого підприємницького середовища є важливими складовими економічної політики країн Азії. Зважаючи на вплив ментальних рис на розвиток економіки, відзначимо традиційну культуру підприємництва та ремесла як

соціокультурний чинник, що сприяє розвитку малого та середнього бізнесу в Азії. У багатьох країнах Азії, таких як Японія, Китай, Корея та Індія, підприємництво та ремесло є важливим елементом традиційної культури, що передається з покоління в покоління. Це стимулює розвиток малого та середнього бізнесу, що є важливим елементом економіки цих країн. Крім того, у багатьох країнах Азії існує досвідчена робоча сила, що може бути використана для розвитку малого та середнього бізнесу.

Отже, інвестування, підтримка підприємницької культури та створення сприятливого підприємницького середовища, традиції підприємництва та досвідчена робоча сила є соціокультурними чинниками, що сприяють розвитку малого та середнього бізнесу в країнах Азії.

Важливим напрямом економічної політики є підвищення ефективності виробництва та підтримка інновацій. Країни Азії активно вкладають в розвиток науки та технологій, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та підтримці інноваційного підприємництва. Для цього використовуються різні інструменти, такі як вільні економічні зони, створення інкубаторів для підприємців, зниження податкових ставок на дослідження та розробки тощо.

Для досягнення економічного зростання та збільшення технічного потенціалу необхідним є підвищення якості освіти та підтримка національного кадрового потенціалу. Країни Азії активно інвестують у систему освіти, розширюють можливості доступу до освіти, підвищують якість освіти та розвивають професійну підготовку робочої сили. Також азійські країни активно використовують різні програми та ініціативи для підвищення якості освіти, як-от: встановлення стандартів якості, надання стипендій та грантів, підвищення кваліфікації вчителів тощо. Зокрема, Японія відома своєю програмою якості в освіті, що містить суворі вимоги до якості навчання та навчальних матеріалів і акцентує увагу на розвитку особистісних якостей учнів.

У цілому економічна політика країн Азії спрямована на підтримку стійкого та стабільного економічного зростання, збільшення конкурентоспроможності та підвищення якості життя населення. Вона базується на розумному розподілі ресурсів, підтримці малих і середніх підприємств, кадрового потенціалу, підвищенні ефективності виробництва та якості освіти, розвитку науки та технологій, впровадженні інновацій.

Список використаних джерел

1. Видобора В. В. Фактори економічного ривка в країнах азійського регіону. *Світ наукових досліджень. Вип. 12 : матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конф.* (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 29-30 верес. 2022 р.). С. 30–34.
2. Єремєєва І. А. Методика оцінки геополітичного положення держави в країнознавстві. *Development, education, culture: integration trends in the modern world : The 14th International scientific and practical conference* (April 11-14, 2023) Oslo, Norway

International Science Group, 2023. P. 442–444.

3. Сергієнко Т. І. Особливості сучасної політики Китайської Народної Республіки на міжнародній арені. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 3(63). С. 106–112.

4. Халапсіс О. В., Поплавський О. О., Левін О. Л. Політичні та конституційно-правові трансформації в країнах Центральної Азії (1991–2021 рр.). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 52–59. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/7274/1/2.pdf>.

Катерина БОЙКО

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Ірина ЄРЕМСЬВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ МИРОТВОРЧОСТІ ООН У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Конфлікти будь-яких масштабів завжди супроводжували еволюцію людської цивілізації та сприймалися як природне явище, без якого сторони не могли досягти компромісу. Завдання зменшення конфліктності міжнародного середовища набуло особливої актуальності на початку ХХ ст. і після Першої світової війни, коли провідними державами світу була заснована Ліга Націй, метою якої було забезпечення миру і безпеки народів та вирішення спірних питань дипломатичним шляхом. Але із своїм завданням ця організація не впоралася та не змогла запобігти Другій світовій війні. Тому основною метою світових лідерів після Другої світової війни стало створення нової організації, яка б займалася врегулюванням міжнародних конфліктів, а саме запобіганням їхній ескалації, відновленням знищеної внаслідок конфліктів інфраструктури та забезпеченням сталого функціонування місцевих та державних установ.

У разі виявлення конфлікту, згідно зі статутом ООН, Рада Безпеки ООН наділена повноваженнями вживати необхідні заходи задля його врегулювання та збереження миру. Для досягнення цієї мети існують певні інструменти, а саме, міжнародні миротворчі операції Об'єднаних збройних сил держав-членів ООН, Миротворчі сили сприяють припиненню конфліктів, надають захист цивільним громадянам, підтримують політичні процеси щодо відновлення верховенства права у постконфліктному будівництві.

Статут ООН є основою миротворчої діяльності, оскільки його цілі та принципи тісно пов'язані з практичними кроками, що здійснюються Радою Безпеки ООН. Положення Статуту ООН засновуються на «правилі

одностайності», за яким жодне прийняте рішення не повинно йти в розріз із політичною позицією держав – постійних членів Ради Безпеки ООН, оскільки будь-яка спроба знехтувати нею може закінчитися військовим конфліктом. Таким чином, основною метою ООН є забезпечення світового миру та безпеки за безпосередньої участі провідних держав світу та з урахуванням їхніх національних інтересів.

Залежно від типу конфлікту, що потрібно вирішити, миротворчі операції поділяються на:

- операції з підтримання миру;
- операції з примушення до миру;
- операції з відбудови миру.

Поняття «примушення до миру» та «підтримання миру» не є ідентичними за методами втілення та сутністю. Головною відмінністю операцій з примушення до миру від операцій з підтримання миру є наявність або відсутність згоди конфліктуючих сторін. Операції з примушення до миру передбачають застосування санкцій державами-членами ООН щодо держави-агресора. Такі операції відбуваються без згоди конфліктуючих сторін. У свою чергу, операції з підтримання миру здійснюються за згодою обох конфліктуючих сторін та не передбачають застосування воєнної сили.

Військова агресія РФ щодо України актуалізує проблему ефективності миротворчої діяльності ООН, стратегічними цілями якої є не тільки відстоювання та забезпечення миру, але і заперечення явищ, що можуть посилити ворожнечу або підірвати міжнародну стабільність. Протягом понад рік від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну не були сформовані умови для переходу до стадії деескалації конфлікту. Світові лідери намагалися переконати агресора у його неправоті і сподівалися, що до них дослухаються і виведуть війська з території України. Однак в умовах, що склалися, дипломатичні інструменти не є дієвими, адже з боку РФ постійно порушуються попередні домовленості та норми міжнародного гуманітарного права, має місце застосування тяжкої артилерії, руйнування інфраструктури, та завдання шкоди цивільному населенню тощо. Єдиним рішенням може бути проведення операції «примушення до миру». Ефективна миротворча місія в обов'язковому порядку має виконати такі завдання:

- отримати повний контроль над усією зоною конфлікту і мати можливість вільного переміщення нею, а не обмежуватися контролем лише на лінії зіткнення;
- слідкувати за зберіганням важкого озброєння;
- контролювати російсько-український кордон.

Вчасно організована миротворча місія на Донбасі мала б усі шанси наблизити Україну до деескалації конфлікту та запобігти масштабним втратам. Але статус постійного члена Ради Безпеки ООН надає РФ можливість блокувати будь-яке рішення, що стосується врегулювання конфлікту в Україні.

Слід зазначити, що застосування миротворчої місії не гарантує абсолютного результату та повного припинення конфлікту. Вдалим прикладом неефективної діяльності ООН є військовий конфлікт між Грузією та Абхазією. 15 квітня 2008 р. Рада Безпеки ООН уклала Резолюцію 1808 (2008), у межах якої ООН визнала «підтримання всіма державами-членами суверенітету, незалежності та територіальної цілісності Грузії». У ході прийняття цієї Резолюції заперечувався сам факт існування самопроголошених Південної Осетії та Абхазії. Однак влада російської федерації вкотре вирішила знехтувати статутом ООН і на початку серпня 2008 р. вторглась на територію Грузії. У свою чергу, ООН вирішила не втручатись у цей конфлікт і просто припинила свої дії через розбіжності у поглядах між постійними членами Ради Безпеки ООН щодо територіальної цілісності Грузії.

Ще одним прикладом невдалої діяльності ООН є події 1994 р. в Руанді, коли організація не спромоглася запобігти геноциду та не забезпечила захист цивільного населення. Також необхідно додати, що ООН була бездіяльною під час війни в Іраку, коли рішеннями Ради Безпеки було знехтувано, а міжнародні зусилля не були належним чином спрямовані на припинення військових дій.

Аналізуючи миротворчу діяльність ООН, варто звернутися до п. 1 ст. 1 Статуту ООН, що визначає мету діяльності ООН: «підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії або інших порушень миру і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру» [3]. На нашу думку, вищезазначені положення не завжди виконуються ООН. Неефективність ООН пояснюється такими причинами:

- розбіжності між постійними членами Ради Безпеки ООН, як наслідок – приймаються малоефективні або навіть неефективні рішення;
- недостатня кількість ресурсів для втручання у конфлікти та забезпечення міжнародного миру і безпеки;
- проблема у вирішенні етнічних конфліктів, що ґрунтуються на цивілізаційних розбіжностях. Саме такі конфлікти часто потребують комплексного підходу, що повинен враховувати історичні та культурні особливості країн;
- недостатня матеріальна підтримка миротворців ООН, які часто стикаються зі складними умовами, відсутністю необхідного обладнання та низькою оплатою, як наслідок – миротворці не можуть виконувати свої обов'язки належним чином;
- відмова держав-членів ООН від участі у миротворчих операціях через відсутність зацікавленості у вирішенні проблем інших регіонів або політичні розбіжності.

Однак ключовою проблемою неефективності миротворчих зусиль ООН є існування інституту постійного членства Ради Безпеки ООН. У 2015 р.

Україна зверталася до Ради Безпеки ООН щодо організації миротворчої місії на Донбасі для розв'язання конфлікту. Однак дипломати РФ в ООН виступили категорично проти, погрожуючи застосуванням права вето постійного члена Ради Безпеки ООН щодо введення миротворців на територію України. Цей та інші численні випадки відсутності дієвої реакції ООН на міжнародні проблеми дозволяють вважати Раду Безпеки форумом, де провідні лідери держав світу проголошують пропагандистські заяви без практичних дій щодо подолання серйозних міжнародних конфліктів. Таким чином, ООН як організація, що була утворена задля підтримання миру, з плином часу перетворилася на організацію, дії якої суперечать власному статуту, тобто організація відкрито демонструє втрату контролю над ситуацією у світі.

Список використаних джерел

1. Єремєєва І. А. Проблеми миротворчості ООН в умовах трансформації міжнародних безпекових інститутів. *Politicus*. 2016. № 1. С. 204–209.
2. Смільська І. Миротворчість як один із головних напрямків співпраці України та ООН. *Україна-Європа-Світ. Серія : Історія, міжнародні відносини*. 2016. Вип. 17. С. 66–72.
3. Статут Організації Об'єднаних Націй. Департамент громадської інформації ООН. 38 с. URL : https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
4. Яценко Ю. В. Миротворча місія ООН та перспективи її запровадження на Сході України. *Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави : зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Черкаси, 21 трав. 2020 р.). 2020. С. 195–201. URL : <http://eprints.cdu.edu.ua/4880/>.

Вадим БОЛГАРЕНКО

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

д. філос. н., проф. Елеонора СКИБА
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМА СТАБІЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ ВІЙНИ

Україна вже багато років перебуває в умовах війни, від подій на Сході країни і до сьогодні, що неодмінно вплинуло на життя військовослужбовців та їхніх сімей. Однак із припиненням війни виникне нова проблема – стабілізація військовослужбовців після повернення в мирний час. Багато

військовослужбовців знаходяться у складних емоційних, фізичних та соціальних умовах, що може вплинути на їхнє життя та діяльність у цивільному суспільстві. Вони отримують не тільки фізичні поранення, а й досить серйозні психічні розлади. У зв'язку з цим необхідно розглянути проблему стабілізації військовослужбовців після припинення війни та знайти шляхи її вирішення.

Відчуття військового у цивільному житті можуть бути різними і залежати від багатьох факторів, таких як досвід служби, причина звільнення з військової служби, наявність підтримки родини та ін. Деякі військові можуть відчувати себе розгубленими та неспроможними адаптуватися до цивільного життя, особливо ті, хто був на передовій та пережив травми або втратив побратимів чи близьких. Інші можуть радіти можливості повернутися до сімейного життя та зайнятися улюбленими справами, що були недоступними під час служби. Найважливіше, щоб військові отримали необхідну психологічну підтримку та допомогу в умовах адаптації до нових умов життя. Саме тому вважаємо, що спочатку слід виявити, з якими саме проблемами стикаються військовослужбовці у 2023 р.

Згідно з інтерв'ю з воєнним психологом Карачинським, основною проблемою є втрата сенсу жити далі [1]. Але також він зазначив, що більшість військовослужбовців – «суперзакриті люди», які тяжко йдуть навіть на розмовну терапію, не кажучи вже про тілесну. Основна проблема, що є характерною, на жаль, для багатьох військовослужбовців, – це посттравматичний стресовий розлад.

Посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР) – це хронічне порушення психічного стану, що може виникнути та у подальшому заглибитися після травматичної події. Приблизно 8% чоловіків та 20% жінок, які пережили травматичні події, мають ПТСР [2]. ПТСР у військових може виникати в результаті досвіду щодо воєнних дій, травматичних подій та інших стресових ситуацій, пов'язаних зі службою.

Основними причинами, що можуть призвести до розвитку ПТСР у військових, є:

- прямі травматичні події: військові можуть стикатися під час збройних конфліктів та бойових дій із різного роду травмами, що можуть впливати на їхню психіку;
- невідповідність очікувань: військові можуть опинитися у несподіваних ситуаціях, що не відповідають їхнім очікуванням, і це може викликати сильний стрес та відчуття тривожності;
- проблеми із соціальною підтримкою: військові можуть бути відділені від своїх сімей та родичів на тривалий час, і це може призвести до відчуття самотності та ізольованості, що може негативно вплинути на їхню психічну стійкість;
- відчуття безпорадності: у військових може виникнути відчуття безпорадності в результаті усвідомлення рівня небезпеки та досвіду щодо

травматичних подій, що може призвести до розвитку ПТСР;

– негативні впливи середовища: досвід війни може справити значний негативний вплив на психічне здоров'я військових, особливо в разі тривалої експозиції до стресових факторів.

Як було зазначено вище, більшість військовослужбовців – закриті люди, які не завжди йдуть на контакт із психологами. Саме тому вони намагаються уникати згадок про травматичну подію або вдаються до спроб «приглушити» ці спогади різними способами і тим самим тільки віддаляють вирішування проблеми, а не долають її. Одними з найбільш ключових проявів ПТСР є: 1) постійні думки про травматичну подію, що виникають мимоволі, реалізуються у снах або вертаються як флешбеки (старий спогад, що знову яскраво повернувся); 2) постійне життя в повній бойовій готовності, через що така людина миттю спалахує, дратується, тривожиться і переймається думками про власну безпеку; 3) втрата довіри до людей і переконання, що світ небезпечний; 4) зловживання алкоголем, сигаретами та наркотиками; 5) суїцидальні думки; 6) проблеми в особових стосунках, віддалення від партнера/партнерки [3].

Як зазначає психолог-сексолог Ю. Чала, «основним завданням військового є виконання бойових завдань, які не підлягають оскарженню. В той час як у цивільному житті все інакше. Хочеш – робиш, хочеш – не робиш» [4]. Через зміни у емоційному відношенні або у рівні відповідальності у сімейному житті військового виникає безліч проблем. Втрата емпатії, підвищений рівень дратівливості та невірноваженість такої людини може відштовхувати партнера, але сексолог радить зрозуміти почуття партнера та допомогти йому впоратися з його проблемами. Якщо є діти, додатково пояснити їм, що відбувається та чому їхній батько (їхня мати) знаходиться у такому складному емоційно-психічному стані.

З огляду на вищезазначене вважаємо, що важливим буде забезпечити доступ до фахівців саме із кризової психології, аби військові мали доступ до професійної психологічної підтримки, що може передбачати психологічну консультацію, психотерапію та інші форми терапії. Також слід забезпечити підтримку родини і друзів: військові, які повертаються до цивільного життя, можуть стикатися зі складнощами у встановленні або відновленні зв'язків із родиною та друзями, тому важливо забезпечити їм підтримку від близьких. Військові можуть мати складнощі з пошуком роботи після повернення зі служби, тому важливо надати їм можливість набути нових навичок та пройти професійну підготовку, щоб пристосуватися до цивільної професійної діяльності. Необхідно забезпечити військовим можливість для соціалізації та участі в громадському житті, наприклад, шляхом відвідування заходів, спільнот та долучення до інших форм громадської діяльності.

Наразі в Україні існують, як табори декомпресії, так і центри ветеранів. Але, як зазначив начальник відділення психологічної реабілітації Національного військово-медичного центру «ГВКГ» Александр Клен, табори

декомпресії – важка тема, де немає чіткої виготовленої технології, але центри ветеранів працюють добре та справляються з покладеними на них функціями [5].

У США вже давно існує система Національних клінік, профілем яких є безпосередньо лікування військових з проявами ПТСР. Американський психолог Центру тривожних розладів Інституту життя Тревіс Сейн зазначає, що найбільш ефективними методами лікування є терапія тривалого впливу та терапія когнітивної обробки. Окрім того, у США знімають фільми про ПТСР, активно проводять лекції з цієї теми, а 27 червня відмічають Національний день розповсюдження інформації про ПТСР. Тобто громадянам доводять до відома, що, дійсно, є така проблема, що потребує вивчення та уваги у суспільстві. Ізраїльський досвід, у свою чергу, спирається на тому, що бійці після повернення з війни не повинні чекати проявів ПТСР, а мають відразу звернутися до спеціалістів. У державі діє програма MAGEN, під час вивчення якої військові засвоюють навички з емоційної підтримки. Це все робиться, щоб вони підтримували одне одного у важкі моменти та щоб запобігти розвиненню у них ПТСР.

Отже, зараз слід заздалегідь готувати українське суспільство, інформувати його та висвітлювати складність цієї проблеми. Крім підготовки різних програм із реабілітації для військових, слід звернути увагу також на суспільство. Усі громадяни повинні усвідомити, який травматичний досвід отримали військові та у який спосіб із ними треба спілкуватися, аби уникнути можливих труднощів у порозумінні одне одного. На нашу думку, що слід проводити лекції, тренінги для близьких родичів військовослужбовців та усіх інших свідомих і патріотичних громадян. Чим більше громадян зрозуміє, що військовим потрібен час для адаптації, тим швидше буде відбуватися ця адаптація. У цьому, як нам здається, полягає один із засобів вирішення цієї проблеми – поставитися відповідально як до власних емоційно-психічних сплесків і інтегрувати їх в конструктивне русло, прийняти індивідуальний виклик, якщо необхідно, збалансувати свою ірраціональність і раціональність. У такому випадку особливої актуальності і значущості набувають морально-етичні установки, і особистісні, і колективні. Морально-етичні норми мають стати підґрунтям взаєморозуміння щодо проявів ПТСР. Дія має бути спрямована на енергію творення, адже в межах діяльності саме акт творення є метою цієї свідомої діяльності суспільства та особистості [6].

Список використаних джерел

1. Коли тебе завтра можуть вбити. Військовий психолог – про те, які розлади найпоширеніші серед бійців «на нулі». Інтерв'ю НВ. NV. URL : <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/psihologichna-pidtrimka-pid-chas-viyni-psiholog-pro-nauposhirenishi-travmi-i-rozradi-u-viyskovih-50270146.html>.

2. Що треба знати про посттравматичний стресовий розлад. *Міністерство охорони здоров'я України*. URL : <https://moz.gov.ua/article/health/scho-treba-znati-pro-posttravmatichnij-stresovij-rozlad>.

3. Що таке ПТСР та як із ним боротися? *Рівненська обласна державна адміністрація*. URL: <https://www.rv.gov.ua/shcho-take-ptsr-ta-yak-iz-nim-borotisy#:~:text=Панічні%20атаки%3A%20відчуття%20сильного%20страху,%20переконання%20що%20світ%20небезпечний>.

4. Мій чоловік – військовий: Як зрозуміти одне одного і зберегти стосунки. *ELLE*. URL : <https://elle.ua/otnosheniya/psihologija/miy-cholovik--viyskoviy-yak-zrozumiti-odinodnogo-i-zberegiti-stosunki/>.

5. ПТСР на війні. Якими бійці можуть повернутись додому і як їм допомогти. *РБК-УКРАЇНА*. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/news/ptsr-viyni-kimi-biytsi-mozhut-povernutis-1672327471.html>.

6. Скиба Е. К. Соціально-філософський аналіз генезису агресії людини. *Грані*. 2019. Т. 22. № 5. С. 66–76.

Тетяна СЕРГІЄНКО

доцент кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат політичних наук, доцент

Ірина МЕЛЬНИЧУК

студентка Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ УМОВАХ

Реалії сьогодення свідчать, що на початку ХХІ ст. сучасний світ зазнає масштабних перетворень. Зміни охоплюють практично всі сфери суспільних відносин. Деякі держави опинилися на межі виживання саме в результаті розвитку постбіполярної міжнародної системи. Щодо глобального середовища безпеки, то воно характеризується високим рівнем турбулентності та непередбачуваності, міжнародна система стратегічної стабільності руйнується, загострюється конкуренція між країнами, виникають нові конфлікти, котрі стає все важче врегульовувати. Крім того, на території багатьох країн спостерігається загострення суспільно-політичних та соціально-економічних проблем, що трансформуються у збройні конфлікти, ескалація яких становить реальну загрозу міжнародному миру та стабільності.

Так, події, що відбулися 24 лютого 2022 р., поставили під сумнів можливості подальшого сталого розвитку на Європейському континенті, порушили військовий баланс сил у регіоні та вплинули на зміну конфігурацій, що склалися після завершення холодної війни. Російське вторгнення на територію України підірвало систему міжнародних відносин, що

вибудовувалася протягом десятиліть, підірвало основи регіональної та глобальної безпеки у світі, порушило права та свободи людей, які проживають на території нашої держави. Тож питання міжнародної та національної безпеки сьогодні набувають важливого значення. Повномасштабне вторгнення на територію України вимагає радикального перегляду теоретичних засад національної і міжнародної безпеки та функціонально-організаційних підходів до розв'язання сучасних безпекових проблем [5, с. 82].

Особливості національної та міжнародної безпеки активно досліджувалися І. Грицяком, А. Качинським, В. Ліпканом, В. Почепцовим, А. Падеріним, Г. Перепелицею, Т. Стародубом, Г. Ситником, А. Семенченком, О. Суходолієм, І. Храбаном, Л. Чекаленком, В. Чалим та ін. Проте є низка питань, що потребують вдосконалення, наукового осмислення та всебічного аналізу теоретичних поглядів. Вони можуть адекватно відобразити в наукових категоріях уявлення про сучасні процеси, від яких залежить міжнародна та національна безпека.

Аналіз феномена безпеки дає можливість акцентувати увагу на тому, що безпеку можна розглядати як захист сфер особи, сім'ї, нації та людства; об'єктивно-духовного буття – духовних цінностей, віри, моралі, ідентичності, культури, менталітету; матеріально-предметного буття – матеріальних умов існування, що забезпечується завдяки діяльності щодо створення необхідних предметів, передусім у трудовій, економічній, побутовій сферах буття; суспільно-історичного буття – реальних суспільних та міжнародних відносин в історичному часі та на певному геополітичному просторі, а також як збереження, розвиток й трансформацію існуючих держав, країн, цивілізацій.

Деякі дослідники визначають категорію міжнародної безпеки як «стан міжнародних відносин, при якому створюються умови, необхідні для існування і функціонування держав при забезпеченні їх повного суверенітету, політичної та економічної незалежності, можливості протидії військово-політичному натиску і агресії, їх рівноправних відносин з іншими державами» [1, с. 68]. Категорія «національна безпека» розглядається як «стабільність, яка може підтримуватися протягом тривалого часу, стан досить розумної динамічної захищеності особистості, суспільства і держави від найбільш істотних з реально існуючих загроз і небезпек, а також здатність розпізнавати такі виклики і своєчасно вживати необхідних заходів для їх нейтралізації» [3, с. 4].

Отже, міжнародна безпека виражає стан міжнародних відносин, а національна безпека виражає стан держави. Крім цього, національна безпека держави націлена насамперед на національні потреби і інтереси, а міжнародна безпека – на потреби і інтереси світової спільноти, що здатні вступати у протиріччя з національними [4, с. 180].

З-поміж чинників, що в умовах глобалізаційних процесів продовжують посилення дисбалансу сил у сфері підтримки безпеки і безпосередньо погрожують існуванню життя на планеті, виділяють такі: глобалізацію; інформаційну революцію; демократизацію світу; кризу міжнародного права і

міжнародне озброєне втручання; істотні зміни в розподілі економічної потужності; зміну глобального порядку денного після закінчення холодної війни – зростання пріоритетності невоєнних сфер світової взаємодії (економічної, екологічної, гуманітарної); міжнародний тероризм, поширення зброї масового ураження і засобів його доставки, а також внутрішні озброєні конфлікти.

Таким чином, сьогодні міжнародна безпека, як і національна, зазнає все більшого впливу глобалізації [4, с. 535]. Остання визначає основні тенденції у світовій економіці та політиці й призводить до радикальних змін у міжнародному середовищі безпеки, що стає все більш динамічним та суперечливим. У цих умовах нової сили набуває суперництво між провідними державами за перерозподіл сфер впливу та зростає загроза застосування силових методів при розв'язанні наявних між ними суперечностей, про що, зокрема, свідчить стійке зростання витрат на розробку новітніх систем озброєнь.

Особливістю глобалізаційних загроз та викликів є те, що вони можуть походити з району, що не контролюється окремими державами, але, на відміну від геополітичних загроз, формується недержавними суб'єктами, що набирають міжнародної ваги та прагнуть впливати на політику окремих держав. Отже, основне завдання XXI століття у сфері міжнародної безпеки полягає у створенні дієвих механізмів спільної боротьби з міжнародними загрозами, а також у формуванні механізмів стримування та противаг між основними безпековими системами сучасності.

Сьогодні людство стикається з найсерйознішими загрозами як міжнародній, так і національній безпеці: агресивними війнами, насильством, можливостями застосування ядерної, радіологічної, хімічної та біологічної зброї, тероризмом. При цьому доцільно зацентувати увагу на тому, що такі деструктивні явища мають свій глобальний розвиток у межах всього цивілізованого світу. Ці безпекові загрози перетинають національні кордони, і вони мають бути скасовані на всіх рівнях: міжнародному, міжнародно-регіональному та національному. Намагання країн, що концентруються на забезпеченні індивідуальної безпеки в питаннях протидії цим загрозам, приречені, тому що лише колективні зусилля всіх учасників міжнародного політичного процесу зможуть їх нейтралізувати.

Список використаних джерел

1. Глобальна та національна безпека : підруч. / авт. кол. : В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянчук та ін. ; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.
2. Єремєєва І. А. Національний інтерес та сила держави в практиці міжнародних відносин. *Multidisciplinary academic notes. Science research and practice : The XV International Scientific and Practical Conference* (Madrid, Spain, April 19-22, 2022). Madrid, Spain, 2022. P. 534–538.
3. Парахонський Б. О., Яворська Г. М., Резнікова О. О. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України ; за ред. К. А. Кононенка. Київ : НІСД, 2013. 56 с.

4. Рудковський К. Ю., Сергієнко Т. І. Теоретико-концептуальні виміри національної та міжнародної безпеки. *Тиждень науки-2021. Юридичний факультет : тези доп. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 19-23 квіт. 2021). Запоріжжя, 2021. С. 180–181.

5. Сергієнко Т. І., Куріс Ю. В. Консолідація українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. *Humanities Studies*. 2022. Вип. 11(88). С. 79–86.

Дмитро ВИННИК

студент ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Ірина ЄРЕМСЬВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

НАПРЯМИ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ, ЛИТВИ ТА ПОЛЬЩІ В МЕЖАХ ЛЮБЛІНСЬКОГО ТРИКУТНИКА

Реальним втіленням дружніх міждержавних стосунків між Україною, Литвою та Польщею є утворення в липні 2020 р. Люблінського трикутника, що є тристороннім регіональним об'єднанням, котре відкриває нові горизонти у співпраці з огляду на різноманітні міжнародні ініціативи та програми. У межах Люблінського трикутника відбувається посилення українсько-польсько-литовського взаємовигідного співробітництва. Передусім зазначені держави мають розвинені економічні зв'язки. Україна є важливим експортером зерна, металопродукції та інших товарів до країн-партнерів, а Литва, у свою чергу, надає дипломатичну підтримку Україні у сферах європейської інтеграції та розвитку громадянського суспільства. Україна та Литва мають спільні проекти в галузі енергетики та безпеки. Обидві країни активно взаємодіють у межах Балтійської енергетичної співпраці та підтримують діалог із Європейським Союзом щодо енергетичної безпеки та диверсифікації поставок газу.

Однією з ключових передумов формування Люблінського трикутника є підписання Угоди про стратегічне партнерство у 2008 р. Ця угода зобов'язувала сторони до співпраці в багатьох галузях, зокрема енергетиці, транспорті, культурі, науці та освіті. Ще одним етапом формування Люблінського трикутника було підписання Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2014 р. Ця угода дала нові можливості для розвитку економічної співпраці між Україною, Польщею та Литвою і сприяла зміцненню їхніх відносин. На нашу думку, конфігурація Люблінського трикутника обумовлюється підтримкою Литвою та Польщею європейської інтеграції України, їхніми виступами за збереження територіальної цілісності

України та допомогою українському народу у боротьбі за демократію та свободу.

За останній час Люблінський трикутник пройшов кілька етапів розвитку. Особливу увагу було приділено питанням економічного співробітництва, розвитку транспортної інфраструктури, підтримці малих та середніх підприємств, технологічній співпраці та інноваційній діяльності. Одним із найбільш значущих досягнень Люблінського трикутника є угода про створення спільної транспортної компанії, що буде займатися розвитком та модернізацією транспортної інфраструктури в регіоні. Також трьома країнами було підписано угоду про співпрацю у сфері енергетики, що передбачає спільні проекти в галузі відновлюваної енергетики та енергоефективності.

У межах Люблінського трикутника відбувається активна співпраця у сфері культури, освіти та науки. У межах ініціативи проводяться фестивалі, концерти, виставки та інші культурні заходи, що допомагають популяризувати культуру кожної з країн та зміцнювати дружні відносини між ними; було започатковано спільні програми обміну студентами та науковцями між вищими навчальними закладами трьох країн. До цих програм долучаються провідні заклади вищої освіти України, зокрема, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ успішно реалізує співпрацю з вишами Литви та Польщі.

Україна, Польща та Литва мають багато спільного у своєму геополітичному положенні. Тому однією з основних сфер співпраці між Україною та Литвою в межах Люблінського трикутника є безпека та оборона. Країни активно співпрацюють у військовій сфері: здійснюють спільні навчання та тренування, обмін досвідом у питаннях безпеки, а також кооперуються в межах Євроатлантичного безпекового комплексу. В умовах українсько-російської війни безпекова складова співробітництва в межах Люблінського трикутника посилена, що виражається у збільшенні масштабів воєнної допомоги Україні.

Відносини в межах Люблінського трикутника спрямовані на розвиток транспортної інфраструктури та транспортних комунікацій між країнами, а також на спільний розвиток енергетики та енергоефективності. У межах ініціативи відбувається співпраця у галузі туризму, культури та освіти. Люблінський трикутник є платформою для співпраці між Україною, Польщею та Литвою, тому сучасна діяльність у межах цієї ініціативи спрямована на розвиток співпраці в різних сферах. Один із ключових напрямів діяльності Люблінського трикутника – підтримка реформ в Україні. Польща та Литва активно співпрацюють з українськими органами влади та громадськими організаціями, щоб допомогти здійснювати реформи в різних галузях, зокрема, у сферах правосуддя, боротьби з корупцією, розвитку місцевого самоврядування, енергоефективності та ін.

Ще одним важливим напрямом діяльності Люблінського трикутника є зміцнення енергетичної безпеки регіону. Польща та Литва розробляють

спільні проекти з розвитку альтернативних джерел енергії та підтримують розвиток інфраструктури для транспортування газу з різних джерел до Центральної та Східної Європи.

Можливі перспективи розвитку Люблінського трикутника полягають у більш глибокій інтеграції України, Литви та Польщі в європейські та світові структури. Для цього необхідно продовжувати співпрацю в межах Люблінської декларації та розвивати спільні проекти у сферах енергетики, транспорту, торгівлі, науки та технологій, культури, освіти та ін. Однією з можливих перспектив є створення спільної енергетичної інфраструктури, зокрема, мережі газопроводів, що дозволить забезпечити більшу незалежність від постачань газу з рф. Також можливим є розвиток спільної транспортної інфраструктури, зокрема, автомагістралей, що зробить транспортний зв'язок між країнами більш ефективним. У сфері науки та технологій можливим є створення спільних наукових проєктів і лабораторій, що сприятиме розвитку нових технологій та інновацій. Очевидним є розвиток спільної культурної програми, що забезпечить обмін культурними цінностями та збільшить культурну співпрацю між країнами. У перспективі Люблінський трикутник може стати не тільки механізмом співпраці між країнами, але й сильним лобістом європейської інтеграції України, Литви та Польщі. Найважливішим напрямом співпраці на сьогодні є питання безпеки та підтримки суверенітету України, що знаходиться під загрозою з боку рф. У цьому контексті Польща та Литва є важливими партнерами для України у питаннях забезпечення безпеки та оборонної готовності. Особливо цінною у цьому напрямі вважаємо не тільки офіційну діяльність держави, але і діяльність громадянського суспільства Польщі та Литви. Ініціативи громадян цих держав щодо збору коштів для потреб Збройних Сил України вражають своїм масштабом та засвідчують існування неформальної щирої дружби наших народів на рівні публічної дипломатії, що є запорукою міцних партнерських відносин Польщі, Литви та України на довгі роки.

Список використаних джерел

1. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Литовською Республікою від 24.02.1994. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_014#Text.
2. Єремєєва І. Теоретико-методологічні аспекти поняття міжнародний імідж держави. *Krakowskie Studia Malopolskie*. 2022. № 4. С. 61–77.
3. Ковальчук С. Люблінський трикутник: що передбачає новий формат тристоронньої співпраці? *ADASTRA*. URL : <https://adastra.org.ua/blog/lyublinskij-trikutnik-sho-peredbachaye-novij-format-tristoronnoyi-spivpraci>.
4. Україна, Польща й Литва разом пройдуть шлях до відновлення безпеки нашої держави та всієї Європи – звернення Президента Володимира Зеленського. *Президент України*. URL : <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-polsha-j-litva-razom-projduť-shlyah-do-vidnovlennya-80317>.

Арсеній ВИСОЦЬКИЙ

студент

Науковий керівник:

д. політ. н., проф.

Віталій КРИВОШЕЇН

(Дніпровський національний

університет імені Олеся Гончара)

КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ГЛОБАЛЬНІ ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРИ

У цифрову епоху кібербезпека стала критично важливим питанням для держав та міжнародної спільноти. Кібератаки можуть мати значні політичні, економічні та соціальні наслідки, і держави повинні вживати заходів для протидії їм. Однак запобігання кібератакам ускладнюється через кілька глобальних політичних та правових проблем, що потребують вирішення задля ефективної боротьби з кіберзагрозами.

Однією з головних глобальних політичних проблем у сфері кібербезпеки є питання атрибуції. Атрибуція – це процес визначення джерела кібератаки. У багатьох випадках визначити джерело атаки може бути непростим завданням, особливо коли зловмисники використовують складні методи для маскуванню своєї діяльності. Це питання ще більше утруднюється в міжнародному просторі, де атаки можуть перетинати національні кордони і залучати багатьох учасників.

Для вирішення проблеми атрибуції держави можуть застосувати кілька підходів. Один із них полягає в тому, щоб інвестувати в передові технології кібербезпеки, що можуть виявляти та аналізувати кібератаки. Наприклад, Міністерство внутрішньої безпеки США (DHS) створило Агентство кібербезпеки та безпеки інфраструктури (CISA), котре відповідає за захист критичної інфраструктури країни від кіберзагроз. CISA використовує передові технології кібербезпеки, такі як системи виявлення вторгнень, платформи розвідки загроз та інструменти аналізу шкідливого програмного забезпечення для виявлення та реагування на кіберзагрози.

Аналогічно, Національний центр кібербезпеки Великої Британії (NCSC) розробив низку технологій і послуг у сфері кібербезпеки для виявлення та аналізу кіберзагроз. Серед них – Партнерство з обміну інформацією про кібербезпеку (CISP), що дозволяє організаціям обмінюватися інформацією про кіберзагрози в режимі реального часу, і програма «Активний кіберзахист» (Active Cyber Defence), що використовує автоматизовані інструменти для виявлення і блокування зловмисної активності.

Інший спосіб визначення атрибуції – це міжнародна співпраця. Коли кібератака походить із однієї країни, а спрямована на іншу, міжнародна

співпраця має важливе значення для її ідентифікації. Така співпраця може включати обмін технічними даними, аналіз шкідливого програмного забезпечення та координацію слідчих дій. Розробка спільних норм, стандартів і механізмів для обміну інформацією та координації також може допомогти покращити можливості атрибуції. Крім того, розвиток міжнародної правової бази та механізмів співпраці і координації між державами сприятиме вирішенню питання юрисдикції та покращенню можливості атрибуції.

Іншою важливою глобальною політичною проблемою у сфері кібербезпеки є проблема правових меж і юрисдикції. Правові питання відіграють важливу роль у глобальному політичному ландшафті кібербезпеки. Коли відбувається кібератака, може бути важко визначити, яка країна має юрисдикцію над атакою, відповідальні сторони. Це може бути особливо складно, коли в атаці беруть участь кілька країн або коли зловмисник діє з країни, що не має сильних законів про кіберзлочинність. Відсутність чітких юрисдикційних меж може перешкоджати зусиллям правоохоронних органів і ускладнювати переслідування кіберзлочинців.

Для вирішення цієї проблеми деякі країни встановили екстериторіальну юрисдикцію щодо кіберзлочинів, що дозволяє їм переслідувати кіберзлочинців, які вчиняють злочини проти своїх громадян, навіть якщо ці злочинці перебувають в іншій країні. Однак встановлення екстериторіальної юрисдикції над кіберзлочинами є суперечливим, оскільки викликає занепокоєння щодо суверенітету та потенціалу конфліктів між державами.

Крім того, в різних країнах існують різні правові межі, що може ускладнювати розробку міжнародних норм і стандартів кібербезпеки. Деякі країни можуть мати більш суворе законодавство щодо кіберзлочинності, в той час як інші можуть не мати жодних законів. Це утруднює створення загального набору правил кібербезпеки для міжнародної спільноти.

Ще однією правовою проблемою у сфері кібербезпеки є відсутність відповідальності за державні кібератаки. Наприклад, російський злам Національного комітету Демократичної партії (DNC) у 2016 році, що мав на меті втручання у президентські вибори в США, широко приписувався російському уряду. Однак, незважаючи на звинувачення, відповідальність за атаку була незначною, і росія не зазнала жодних значних наслідків за свої дії. Це підкреслює складність притягнення держав до відповідальності за кібератаки, зважаючи на труднощі у встановленні приналежності атак конкретним державам та відсутність чіткої правової бази для боротьби з кібератаками, що фінансуються державою. Міжнародне суспільство працює над встановленням норм і стандартів поведінки держав у кіберпросторі, але прогрес є повільним, і для забезпечення підзвітності та стримування необхідно зробити ще більше.

Для вирішення правових питань у сфері кібербезпеки необхідна більш тісна міжнародна співпраця та координація з метою створення чітких правових меж для кібербезпеки та вирішення питань юрисдикції. Розробка

спільних норм, стандартів і механізмів для обміну інформацією та координації може допомогти вдосконалити правові межі і підзвітність. Створення міжнародної правової бази та механізмів співпраці і координації між державами може допомогти вирішити юрисдикційні питання і підвищити відповідальність за кіберзлочини. Однак досягнення цих цілей вимагатиме постійних зусиль і співпраці міжнародної спільноти.

Ще одним важливим аспектом, котрий слід враховувати в питаннях глобальної політики, пов'язаних з кібербезпекою, є вплив кібератак на об'єкти критичної інфраструктури. У сучасному взаємопов'язаному світі такі об'єкти, як електромережі, фінансові системи та транспортні мережі, все більше залежать від технологій і стають вразливими до кіберзагроз. Кібератаки, спрямовані на об'єкти критичної інфраструктури, можуть мати серйозні наслідки, зараховуючи економічну дезорганізацію, загибель людей і навіть загрозу національній безпеці.

Щоб вирішити цю проблему, багато країн запровадили правила і стандарти для захисту критичної інфраструктури від кіберзагроз. Наприклад, США створили Добровільну програму кіберспільноти критичної інфраструктури (C³VP), що надає рекомендації та ресурси, щоб допомогти власникам та операторам критичної інфраструктури покращити свої можливості у сфері кібербезпеки. Європейський Союз також розробив директиву про безпеку мережевих та інформаційних систем (Директива NIS), що вимагає від операторів критичної інфраструктури вживати заходів для захисту від кібератак і повідомляти про інциденти національні органи влади.

Однак захист критичної інфраструктури від кібератак залишається значним викликом, оскільки зловмисники продовжують розробляти більш витончені методи обходу заходів безпеки. Це підкреслює необхідність постійних інвестицій у технології кібербезпеки та важливість міжнародного співробітництва в обміні розвіданими про загрози та передовим досвідом.

Іншим питанням у сфері кібербезпеки є потенційний вплив кібератак на міжнародні відносини та дипломатію. В останні роки кібератаки використовуються як інструмент для шпигунства, операцій впливу і навіть саботажу. Використання кібератак у такий спосіб може мати серйозні наслідки для міжнародних відносин і призвести до напруженості у відносинах між країнами.

Для вирішення цієї проблеми міжнародне співтовариство працює над встановленням норм і правил поведінки держав у кіберпросторі. У 2015 р. Група урядових експертів Організації Об'єднаних Націй (UN GGE) опублікувала звіт, що визначив набір добровільних норм і правил поведінки держав у кіберпросторі, включно з принципом невтручання у внутрішні справи інших держав і захистом критичної інфраструктури. Однак прогрес у встановленні цих норм був повільним, а деякі країни чинили опір їх прийняттю.

Отже, кібербезпека є критично важливим питанням для держав і

міжнародної спільноти в цифрову епоху. Кібератаки можуть мати значні політичні, економічні та соціальні наслідки, що зумовлює необхідність вжиття заходів для запобігання їм. Однак для ефективної боротьби з кіберзагрозами важливо вирішити такі глобальні політичні питання, як визначення авторства, правові межі та юрисдикція, а також вплив кібератак на критично важливу інфраструктуру. Визначення авторства може бути покращене завдяки інвестиціям у передові технології кібербезпеки та міжнародному співробітництву. Правові межі і питання юрисдикції можна вирішити шляхом створення загальних норм, стандартів і механізмів для обміну інформацією та координації, а також міжнародної правової бази. Захист критичної інфраструктури від кіберзагроз вимагає запровадження нормативно-правових актів і стандартів. Постійні інвестиції в технології кібербезпеки необхідні для боротьби з розробкою витончених методів обходу заходів безпеки. Загалом для забезпечення безпечного і захищеного цифрового середовища необхідні постійні зусилля і співпраця міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел

1. Bargiacchi P. Cyberspace and International Law. *International Workshop at Dokuz Eylul University*. 2020. P. 1–12. URL : https://www.academia.edu/44350226/CYBERSPACE_AND_INTERNATIONAL_LAW.
2. Kulesza J., Weber R. H. Protecting the Internet with International Law. *Computer Law & Security Review*. 2021. Vol. 40. 105531. URL : <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105531>.
3. Stoletov O. V. The Problem of Legal Regulation of International Information and Cybersecurity in Modern World Politics. *Russian Journal of Legal Studies*. 2018. № 5(1). P. 66–72. URL : https://app.amanote.com/v4.0.50/research/note-taking?resourceId=y48_1HMBKQvf0Bhi9jYD.

Таїсія ВОВК

студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент Ірина ЄРЕМЄЄВА
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА ІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНЦЕПЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ УЧАСТІ ЙОНЕЗІ МАСУДИ

Вивчення інформаційного суспільства актуалізувалося на тлі результатів його еволюції як наслідку соціального розвитку, що викликає потребу у доступі до відкритої інформації, в умовах динамічного поступального розвитку інформаційних комунікаційних технологій. Інформаційне суспільство формувалося на фоні стрімкого зростання науково-

технічного прогресу та збільшення обсягів інформації, що потребувало нових систем обробки інформації, котрі дозволяли б переводити інтелектуальні дані у стандартні механічні форми, що полегшують пошук та обробку. Обробка інформації є ключовою у різних сферах життя, завдяки чому відбувається формування знань, котрі відрізняються від інформації практичним застосуванням і корисністю. Перші комп'ютери, електронні засоби обробки інформації з'являються наприкінці 1940-х рр. Але саме в 1960-ті рр. комп'ютери набувають стандартизованих параметрів та поширюються, посилюючи свою роль в економіці та науці. Пріоритет знань, збільшення швидкості обробки інформації, впровадження нових технологій веде до змін у системі управління, нових вимог до організації процесів усередині організації.

В інформаційному суспільстві основним чинником майбутнього розвитку є вміння розумно використовувати інформацію. Кожне використання людиною будь-якої інформації визначається як системотворчий чинник соціального прогресу. Складники, що формують інформаційне суспільство, виникають під впливом економічних, соціологічних та культурних чинників. У цілому інформаційне суспільство є продуктом сучасності, складовою епохи постмодернізму. Концепції інформаційного суспільства пояснюють його сутність, визначають майбутні перспективи розвитку. Українське законодавство визначає інформаційне суспільство як суспільство, в якому кожен має змогу повною мірою отримувати, накопичувати та розповсюджувати інформацію, сприяючи суспільному, науковому та економічному розвитку. Отже, актуальність вивчення концепцій інформаційного суспільства обумовлена його системним впливом на розвиток людства в цілому.

Більшість вчених епохи постмодернізму вважають, що сучасне людство входить в нову епоху соціокультурних перетворень, рушійною силою яких є інформаційна складова. Технічний потенціал та економічні можливості перетворюють світ на цивілізацію з принципово іншими можливостями у сфері технологій. Автором однієї із найпопулярніших концепцій інформаційного суспільства є Йонезі Масуда, японський соціолог та директор Інституту інформаційного суспільства. Актуальність концепції Й. Масуди була обумовлена важливістю відновлення економіки Японії після Другої світової війни. Головним досягненням Й. Масуди як дослідника інформаційного суспільства є наукова робота «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство», основна ідея якої полягає в необхідності інновацій в інформаційних технологіях для реформування економічної та політичної сфер Японії. Він вважав, що трансформація має складатися зі збільшення кількості та якості інформації, а суспільство повинно бути безконфліктним та безкласовим, тому що зростання рівня конфліктності прямо корелює зі збільшенням проблем у державі.

Масуда стверджував, що індустріальне суспільство повинно змінитися на постіндустріальне, що спричинить появу нового типу людей, тобто на зміну

«Homo sapiens» прийде «Homo intelligence», оскільки саме інтелектуальна діяльність впливає на глобальний стан справ. У концепції «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство» Масуда виклав думку, що в майбутньому стала пророчою: про початок виникнення нового глобального суспільства – «комп'ютопії». Дослідник обґрунтував основні характеристики цієї концепції та її принципи, завдяки яким зараз формується сучасна політична та економічні сфери. Основними складовими принципів цієї концепції були: базова структура, де комп'ютерна технологія є невід'ємною частиною інформаційного суспільства; інтелектуальне виробництво, що повинно стати невід'ємною частиною сучасного інформаційного суспільства, без інтелектуального виробництва неможливо створити провідну економіку; інформаційні технології, на думку Масуди, – це майбутнє людства, комп'ютерні технології впливають на можливість масового виробництва когнітивної та систематизованої інформації, технології і знань.

У монографії «Комп'ютопія» Масуда здійснив порівняльний аналіз індустріального та інформаційного суспільств, що склалися з різних інституцій. Завдяки порівнянню було виділено три типи соціальних проблем: «шок від майбутнього» у зв'язку зі швидкими соціальними трансформаціями; дії терористів; зазіхання на індивідуальну самостійність та кризи підконтрольності. Саме з цими проблемами зараз стикається сучасний світ.

Проаналізувавши всі теоретичні складові концепції інформаційного суспільства, можна зробити висновок, що дослідники кінця ХХ століття вже мали плани перебудови індустріального суспільства на інформаційне. Концепція Масуди аналізує саме ці два суспільства, що мають багато спільних та відмінних політичних аспектів, кожен з яких впливає на інформаційний світ. Перевага теоретичних роздумів Масуди полягає у виявленні та доведенні необхідності досягнення безконфліктності у суспільстві, що допоможе побудувати майбутнє суспільство та вплинути на можливості розвитку інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство має переваги над мілітаризованим індустріальним світом. Формування інформаційного суспільства викликає необхідність вирішення складного завдання – створення соціально-психологічної моделі поведінки члена інформаційного суспільства, виявлення методів впливів, що забезпечать нормальну адаптацію та комфортне існування людини в умовах інформаційного суспільства, зменшать суспільні протиріччя.

Список використаних джерел

1. Білоусов О. С. Розвиток концепцій інформаційного суспільства: від формування теорії постіндустріалізму до сучасності. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 60–68.
2. Єремєєва І. А. Проблеми бюрократії в контексті політологічних досліджень. *Гуманітарний журнал*. 2013. № 3. С. 30–40.
3. Masuda Y. Hypothesis on the genesis of homo intelligens. *Futures. Guilford*. 1985. Vol. 17. № 5. P. 479–494.

Данііл ВОРОТІНЦЕВ

студент

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Ірина ЄРЕМЄЄВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

НАПРЯМИ УКРАЇНСЬКО-ЛИТОВСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

В умовах повномасштабної агресії РФ проти України міжнародне партнерство в галузі національної безпеки та оборони набуває особливої актуальності. Одним із найактивніших союзників нашої держави є Литовська Республіка. Україна та Литва традиційно співпрацюють щодо протидії тероризму, розвитку військових баз, проведення міжнародних навчань та перевірок систем оборони, обмінюються досвідом та інформацією з питань військової та політичної безпеки. Наприклад, Україна надала Литві допомогу у навчанні військовослужбовців, а також розвитку та просуванні їхньої армії. Литва та Україна беруть активну участь у посиленні європейської безпеки та оборони. Наприклад, вони підтримують процес упровадження міжнародних інститутів та організацій, а також проекти зі спільного захисту кордонів.

Співпраця в галузі національної безпеки та оборони між Україною та Литовською республікою має тривалу історію і є взаємовигідною для двох країн. Починаючи з 1991 р., коли Україна та Литва визнали одна одну як суверенні держави, країни започаткували співробітництво в галузі національної безпеки та оборони. Зокрема, на початку 2000-х рр. обидві країни уклали угоду про співробітництво у сфері оборони та приєдналися до Національної програми з координації діяльності в галузі оборони. Надалі продовжили розвивати свою співпрацю у сфері національної безпеки та оборони шляхом спільних заходів із протидії тероризму та запобігання злочинності. Обидві країни також проводять спільні навчання та здійснюють обмін досвідом у галузі військового навчання.

Співпраця України та Литви в галузі національної безпеки та оборони особливо активно розвивається останніми роками. Насамперед це стосується військово-технічного співробітництва. У межах цієї сфери дві країни проводять взаємні відвідування військово-технічних делегацій, спільні маневри та практикують взаємодію у різних військових програмах.

Із метою підтримки та підвищення рівня національної безпеки та оборони Литва та Україна продовжують брати активну участь у програмах та заходах НАТО та ЄС. Наприклад, у межах програми «Партнерство для миру» дві країни проводять спільні маневри та навчання, а також беруть участь у

міжнародних місіях боротьби з тероризмом. Також обидві країни активно долучаються до міжнародних проєктів, спрямованих на зміцнення міжнародної безпеки.

Важливим напрямом співробітництва України та Литви є спільна участь у міжнародних проєктах щодо підтримки військово-економічної безпеки. Наприклад, дві країни успішно співпрацюють у межах Організації Об'єднаних Націй та Євразійського економічного союзу. Одним із прикладів співробітництва є проєкт «Система безпеки за військово-економічними показниками», що його пропонує ООН. Цей проєкт передбачає проведення постійних моніторингових дій для оцінки рівня військово-економічної безпеки у кожній із країн.

Наразі українсько-литовське співробітництво в галузі національної безпеки та оборони охоплює численні заходи та проєкти. Зокрема, Литва та Україна беруть участь у міжнародних місіях щодо боротьби з тероризмом та наркоторгівлею, а також проводять спільні маневри та навчання. Країни продовжують розвивати свої військові програми та плани, спрямовані на підвищення ефективності та міцності військово-технічного співробітництва між двома країнами.

Співпраця між Україною та Литовською Республікою у сфері національної безпеки та оборони з роками набуває все більшого значення з огляду на виклики, з якими стикаються обидві країни. Україна та Литва мають подібні виклики безпеці з огляду на своє географічне розташування, історичні зв'язки та політичне середовище. Обидві країни розташовані в нестабільних регіонах, де є висока напруженість із сусідніми країнами. Україна все ще має справу з триваючим конфліктом у своїх східних регіонах, де підтримувані росією сепаратисти воюють проти українських військових з 2014 р. Литва також стикається з посиленням тиску з боку росії через нарощування військ московою біля її кордону та випадки порушення повітряного простору. Обидві країни також стурбовані кіберзагрозами та кампаніями з дезінформації. Україна була об'єктом численних кібератак, у тому числі атак програми-вимагача NotPetya у 2017 р., що завдала збитків у мільярди доларів у всьому світі. Литва також повідомила про збільшення кількості кібератак із боку Росії, особливо під час президентських виборів у 2019 р.

Україна та Литва мають низку двосторонніх угод щодо зміцнення співпраці у сфері національної безпеки та оборони. У 2014 р. між двома країнами було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо співпраці в оборонній сфері. Ця угода мала на меті розвиток співпраці в таких сферах, як військова освіта, навчання та спільні військові навчання.

У 2015 р. Україна та Литва підписали Угоду «Про взаємну допомогу в митних справах», що спрямована на зміцнення співпраці у запобіганні та боротьбі з транскордонною злочинністю. Дві країни також підписали угоди про обмін розвідданими та захист секретної інформації.

Крім того, Україна та Литва співпрацюють у межах міжнародних

організацій, таких як НАТО та ЄС. Литва, як член обох організацій, підтримує прагнення України приєднатися до ЄС і НАТО, а також проводить навчання та допомагає українським військовим, активно виступає за санкції проти росії за її дії в Україні.

Крім того, існує Литовсько-польсько-українська бригада, також відома як LITPOLUKBREG. Вона є багатонаціональним військовим підрозділом, що був створений у 2014 р. в результаті тристоронньої угоди, підписаної Литвою, Польщею та Україною. Формування LITPOLUKBREG було зумовлене декількома факторами, зараховуючи триваючий конфлікт в Україні, російську анексію Криму та загрозу російської агресії в регіоні. Бригада є потужним символом єдності та співпраці між трьома країнами та демонструє їхню відданість захисту спільних цінностей та інтересів.

Метою бригади є посилення військового співробітництва між цими країнами, а також внесок у стабільність і безпеку регіону. Штаб LITPOLUKBREG знаходиться в Любліні (Польща) і складається з близько 4500 військовослужбовців, кожна країна надає третину загальної чисельності. Бригада створена як підрозділ швидкого реагування, здатний проводити широкий спектр операцій – від миротворчих і гуманітарних до бойових дій високої інтенсивності.

Однією з ключових сильних сторін LITPOLUKBREG є культурна та мовна різноманітність його персоналу. Солдати навчаються ефективно спілкуватися одне з одним і злагоджено працювати разом, незважаючи на різне походження. Ця різноманітність також дозволяє бригаді бути більш адаптивною та гнучкою в різноманітних ситуаціях. Незважаючи на виклики, що чекають попереду, LITPOLUKBREG є свідченням потужності міжнародного співробітництва та здатності різних націй працювати разом для досягнення спільної мети.

Україна та Литва мають потенціал та бажання щодо розширення подальшої співпраці у сфері національної безпеки та оборони. Одним із потенційних напрямів є сфера кібербезпеки. Обидві країни були об'єктами кібератак, і вони могли б отримати вигоду від обміну інформацією та передовим досвідом для зміцнення свого захисту. Інший напрям співпраці – розробка спільної оборонної стратегії. Україна та Литва стикаються з подібними викликами безпеки, тому важливо організувати спільну розробку скоординованого підходу до оборони. Це може включати спільні військові навчання, обмін розвіданими та створення спільних програм щодо закупівель оборонного обладнання. Нарешті, Україна та Литва могли б разом зміцнювати співпрацю у сфері енергетичної безпеки. Обидві країни сильно залежать від імпорту енергоносіїв з РФ, що робить їх вразливими до політичного тиску з її боку. Працюючи разом, вони могли б досліджувати альтернативні джерела енергії та зменшити свою залежність від російських енергоносіїв.

Співпраця між Україною та Литовською Республікою у сфері національної безпеки та оборони є важливою для обох країн, що мають подібні

виклики безпеці та стикаються зі спільною загрозою з боку рф. Завдяки двостороннім угодам і міжнародним організаціям, таким як НАТО та ЄС, Україна та Литва співпрацюють над зміцненням співпраці. З іншого боку, існують можливості для подальшої співпраці у сферах кібербезпеки, спільної оборонної стратегії та енергетичної безпеки. Працюючи разом, Україна та Литва можуть посилити свою безпеку та краще захистити своїх громадян від загроз.

Список використаних джерел

1. Могильницька К. О. Україно-литовське партнерство в сфері безпеки та оборони. *Політичне життя*. 2020. № 1. С. 122–129.
2. Єремєєва І. А. Національний інтерес та сила держави в практиці міжнародних відносин. *Multidisciplinary academic notes. Science research and practice : The XV International Scientific and Practical Conference* (Madrid, Spain, April 19-22, 2022). Madrid, Spain, 2022. P. 534–538.
3. Турияниця І. А. Україна і Литва в системі координат балто-чорноморського співробітництва. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія»*. 2011. Вип. 27. С. 207–215.

Олександра ДЕНИСЕНКО

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ

У науковій доктрині реакцію населення на зміни, що простежуються у соціальній, політичній чи економічній сферах суспільного життя, прийнято йменувати міграційними рухами. Їх виникнення виступає свідченням стабільності або, навпаки, нестабільності економічного або політичного розвитку в межах держави [1, с. 319].

Наразі і наша держава стала свідком таких процесів, на жаль, чинником цього виступили не позитивні тенденції суспільного та державного життя, а жахливі події – вторгнення країни-агресора на територію України ще у 2014 р. Період, що минув, починаючи зі здобуття Україною незалежності, можна визначити як турбулентний, адже більш як за три десятки років мали місце радикальні події, що назавжди увійшли у вітчизняну історію та йменуються революцією (серед останніх слід зазначити Революцію на граніті,

Помаранчеву Революцію та Революцію Гідності). Згодом мала місце збройна агресія проти нашої держави та повномасштабне вторгнення, з початку якого вже минув рік. Усі вищенаведені події мали доволі вагомий вплив на зміну чисельності українського населення у бік скорочення. І незважаючи на те, що для України такі міграційні процеси явище не нове, однак наразі через військові дії має місце чи не найбільша міграційна криза за весь її історичний період [2].

Ще події 2014 р. зумовили реальну кризу гуманітарного характеру, що полягала у внутрішньому вимушеному переміщенні населення Донецької, Луганської областей та півострову Крим. Аби забезпечити собі безпечне місце, люди повинні були залишати власні домівки, деякі з них виїжджали за кордон, але переважна кількість надала перевагу залишитися в Україні, обравши іншу область для проживання, таким чином набувши статус внутрішньо переміщеної особи. Та після 8 років наведений статус набуває нової актуальності, адже в обставинах небезпеки для власного життя складно залишатися вдома через нелюдські дії військового характеру з боку країни-агресора. За даними Міжнародної організації з міграції, приблизно 6,5 млн людей вимушені були залишити місце власного постійного проживання та переміститися всередині держави. За результатами першого місяця повномасштабної війни, Україну вимушені були покинути 3,6 млн людей [3]. Таким чином, для нашої держави є очевидними гуманітарна криза та гуманітарна катастрофа.

Оскільки міграційні процеси є невід'ємною умовою для будь-яких дій військового характеру, слід розкрити проблемні питання, що мають місце в межах таких процесів, а також визначити загрози, що несуть останні події для нашої держави.

Так, В. Пономарчук пропонує здійснювати таку класифікацію проблем, із якими стикнулися внутрішньо переміщені особи через збройний конфлікт:

– проблеми, пов'язані з існуванням загрози для життя (недотримання країною-агресором гуманітарно-правових міжнародних норм, зокрема в частині забезпечення «зелених коридорів», коли залишатися людині у зоні проведення бойових дій є вкрай небезпечним для власного життя. Однак із боку нашої держави вживаються заходи стосовно забезпечення евакуації населення, вагома роль у цій частині відводиться волонтерам);

– проблеми, що стосуються адміністрування, адже людина, перемістившись у більш безпечне місце, має стати на облік як внутрішньо переміщена особа. У деяких категорій населення щодо цього можуть виникнути труднощі. Однак в Україні, як цифровій державі, вжито відповідних заходів та створено зручні умови для цього, зокрема, функціонує електронний сервіс державних послуг «Дія»;

– проблеми морального характеру (стрес, зумовлений самим фактом проведення військових дій, потребою покидати дім, евакуацією, невизначеністю з подальшим життям та іншими ситуаціями, що негативно

впливають на психічний і моральний стан особи. Тому доволі важливим є надання відповідної допомоги таким особам із боку спеціалістів);

– проблеми матеріального змісту. Вони охоплюють такі питання, як: працевлаштування (перемістившись у інше місце, доволі складно знайти собі роботу, враховуючи, що повномасштабна війна вплинула і на скорочення кількості діючих підприємств, і, відповідно, робочих місць, що в результаті призводить до зростання рівня безробіття); пошук місця для проживання та брак коштів на житло в іншому місці [4, с. 104]; отримання компенсації за знищене, зруйноване чи пошкоджене в результаті бойових дій житло. Стосовно останнього прийнято відповідний Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України», що визначатиме правові та організаційні засади надання відповідних компенсацій [7]. Він ще у процесі набрання чинності.

Варто відмітити, що Коаліцією громадських організацій систематизовано наявні проблеми захисту прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії проти нашої держави. Серед таких слід виокремити: досі не вироблено комплексну систему евакуації цивільного населення із зони бойових дій та територій, що є наближеними до такої; проблеми, що стосуються процедури зарахування до закладів вищої освіти у випадку, коли документи відсутні, те ж саме стосується і підтвердження освітньої кваліфікації; наявність доволі тривалої та ускладненої процедури ідентифікації особи під час оформлення документів; потреба у доопрацюванні цифрових послуг для внутрішньо переміщених осіб тощо [5].

Однак досліджуючи питання внутрішньодержавних міграційних процесів, не слід оминати увагою й загрози, що несе міграція за межі України, зокрема в частині незворотного відтоку населення. Тобто мається на увазі таке поняття, як «рееміграція», під яким розуміється повернення емігрантів на батьківщину.

Так, наприклад, наявність спрощеної процедури, що стосується перебування за кордоном, а також інші фактори зумовлюють певні складнощі в контексті наведеної рееміграції.

О. Чічіріна визначає такі чинники, що впливають на питання повернення українських біженців в Україну:

– серед біженців доволі значною є частка незахищених верств населення, зокрема, людей поважного віку, з інвалідністю, безробітних матерів із дітьми. Вони забезпечені належною та достатньою матеріальною і соціальною допомогою, сучасними європейськими умовами життя, що відповідають їхнім потребам;

– вагома кількість людей, змушених покинути Україну, втратила власне

житло, або ж воно є зовсім непридатним для подальшого проживання, у зв'язку з чим вони мають додаткову підставу розпочати нове життя за кордоном;

– можливість пошуку роботи висококваліфікованими спеціалістами в період вимушеного перебування за кордоном та подальше залишення там;

– можливість подання на громадянство або дозвіл на постійне проживання в країні зі спливом певного терміну навчання, роботи, проживання в країні;

– люди, які пережили окупацію, втратили родину або просто знаходилися під обстрілами тощо, можуть не мати сил, бути морально неготовими повернутися в Україну [6, с. 38–40].

Таким чином, беззаперечно, війна в Україні зумовила катастрофічну міграційну кризу, наслідки якої можуть бути доволі невтішними. Як уже відмічалось, проблема міграції не є новою для України. Ще до початку повномасштабної війни, у 2017 р. Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України та багатьма експертами було акцентовано увагу на катастрофічну тенденцію: щомісяця 100 тис. українців виїжджають за кордон. Зауважувалося, якщо ситуація залишиться незмінною, то вже до 2050 р., за припущеннями ООН, населення України скоротиться на 18% [2].

Отже, зважаючи на всі існуючі загрози, спричинені міграційними процесами у масштабних розмірах у результаті військових дій в Україні, що значно ускладнюються певними викликами, такими як спрощені адміністративні процедури, надані іноземними державами для допомоги українським громадянам, доречно буде врахувати закордонний досвід розв'язання проблеми рееміграції громадян після війни чи іншого конфлікту [6, с. 38–40].

З огляду на це стратегічно важливим наразі є вжиття нашою державою ефективних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов щодо працевлаштування, забезпеченості житловими умовами та реалізації інших соціальних гарантій, що сформулюють позитивну тенденцію стосовно повернення українців на батьківщину.

Список використаних джерел

1. Денисюк П. Д. Основні тенденції міграційних процесів країн Європи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 318–321. http://www.lsej.org.ua/4_2021/79.pdf.

2. Буряченко О. Відновлення України через діалог усіх українців світу. Об'єднавшись – зробити неможливе, всупереч усьому! *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3605567-vidnovlenna-ukraini-cerez-dialog-usih-ukrainciv-svitu-obednavsis-zrobiti-nemozlive-vsUPEREC-USOMU.html>.

3. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022). *Cedos*. URL : <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznya-2022/>.

4. Пономарчук В. І. Сучасні проблеми міграційних процесів в Україні у зв'язку зі збройним конфліктом *Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрямки розвитку* : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 6 черв. 2022

р.). Одеса, 2022. С. 104–107.

5. Ключові проблемні питання захисту прав постраждалих від збройної агресії проти України. *Право на захист*. URL : <https://r2p.org.ua/klyuchovi-problemni-pytannya-zahystu-prav-postrazhdaloh-vid-zbrojnoyi-agresiyi-protu-ukrayiny/>.

6. Чічіріна О. А. Міграція в Україні: тренди, сучасні виклики та наслідки : кваліф. робота. Київ, 2022. 68 с.

7. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23.02.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>.

Анастасія ДЖАНИМ

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент **Є. МІНАКОВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Заснування системи місцевого самоврядування є основною провідною ідеєю народовладдя. Тенденція удосконалення її функцій стає однією з визначних рис демократії України. Завдяки розвитку місцевого самоврядування розширюється залучення жителів до місцевої політики та їхній вплив на подальше здійснення політико-правової моделі на сучасному етапі. Тож важливим питанням постає аналіз та детальне вивчення функціонування місцевого самоврядування.

Як відомо, концепція механізму місцевого самоврядування забезпечує соціальний захист, надання високоякісних послуг і найважливіше – свободу вибору для українського населення. Цей механізм був сформований недержавною природою і має децентралізований характер.

Засади функціонування системи місцевого самоврядування викладені у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Основна проблема місцевого самоврядування в Україні, на наш погляд, полягає насамперед у дефіциті навчального матеріалу для місцевого розвитку, а також недостатньому фінансовому ресурсі, що виділяється для його функціонування.

Історія заснування та започаткування цієї форми народовладдя на українській території мала тяжкий та тернистий шлях. Хоча прагнення нашої

держави до вдосконалення місцевого самоврядування стояло на пріоритетному місці, щороку воно зазнає численних та радикальних змін, проте ці зміни до кінця не задовольняють потреби населення. Щонайперше це пов'язано з поширенням централізації влади. Як відомо, місцеве самоврядування має децентралізований характер, тобто система політики здійснюється автономно, враховуючи лише бажання більшості громадян. Недосконалість чинного законодавства провокує загострення конфліктів між органами центральної влади та органами місцевого самоврядування, отже, кожна зі сторін висвітлює свою ідеологію влади.

Децентралізація означає такий спосіб визначення та розмежування завдань і функцій, за якого більшість із них передається з рівня центральних органів на рівень нижчий і стає власним завданням та повноваженням органів нижчого рівня [1, с. 13]. Ця глобалізація правової системи стає корективом у відносинах держави і людини, що і здійснює механізм місцевого самоврядування. Як вже зазначалося вище, ще однією з проблем реформування місцевого самоврядування є фінансова прогалина в українському законодавстві. Як зауважує М. Тітов, згідно зі ст. 142 Конституції України необхідно забезпечити передачу відповідним місцевим радам не тільки додаткових повноважень, а й фінансового ресурсу на їх виконання з метою якісного надання послуг і забезпечення соціальних гарантій [2]. Не менш важливим гальмом у системі функціонування місцевого самоврядування є низький рівень життя. Насамперед це стосується сільської місцевості, що потребує деталізованої настанови щодо якісної життєдіяльності її мешканців. Цей фактор спонукав до розмаїтості з-поміж думок правових дослідників. На думку В. Загурської-Антонюк, однією з найгостріших проблем місцевого самоврядування в Україні можна назвати низький рівень життя населення. Найбільш критичним аспектом дослідниця визначає соціально-економічний, котрий характеризується відсталістю ведення господарства, занепадом потенційно вагомих сфер економіки, зниженням активності соціуму [3].

Отже, враховуючи вищенаведений матеріал, можна дійти висновку, що реформування місцевого самоврядування є пріоритетною, ефективною структурною одиницею демократичної держави, що сприятиме якісному рівню життя населення. Отже, підготовка в Україні законопроектів про підвищення концентрації правової системи на засади місцевого самоврядування вважатиметься вірним рішенням, оскільки реформування передусім матиме позитивний результат для народовладдя. Реформування цього інституту стане гарантом політичної свободи громадян і їхнього праву вибору.

Список використаних джерел

1. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія», 2012. 128 с.

2. Тітов М. Про деякі проблемні питання децентралізації влади в Україні. *Місьцеве самоврядування*. 2017. № 11. *Factor*. URL : <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2017/november/issue-11/article-32027.html>.

3. Загурська-Антонюк В. Ф. Сучасні тенденції децентралізації державної влади та їх реалізація в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/26.pdf.

Каріна ДЯЧЕНКО

здобувач вищої освіти

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Олег ЛЕВІН

доцент кафедри міжнародних
відносин та соціально-гуманітарних
дисциплін Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент

**ПОРУШЕННЯ РОСІЄЮ СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ:
ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС**

Протягом багатьох років наша країна захищала свої кордони та права. Багато крові було пролито війнами, які намагалися зруйнувати патріотичний дух нашої України, і це продовжується і сьогодні, коли росія веде повномасштабну війну проти нашої Батьківщини. Згідно зі ст. 17 Конституції України «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу».

Наразі своїми рішеннями щодо визнання «незалежності» окупованих районів Донецької та Луганської областей росія порушує суверенітет і територіальну цілісність України. Крім того, ще у 2014 р. вона установила там свої війська.

Наша держава здобула свою незалежність юридичним шляхом ще у 1991 р., після ухвалення низки документів, що проголошували державний суверенітет. Законність цих кроків Верховної Ради підтвердив Всеукраїнський референдум. Незалежність України – не «випадковість», як стверджує російська пропаганда, а результат зусиль носіїв багатьох поколінь. Розпочата Горбачовим «перестройка» активізувала процеси, що раніше стримувалися репресіями. Відбувалися події, що спочатку привели до проголошення Україною незалежності, а потім зміцнювали її. Зараз Україна захищає свою незалежність, відбиваючи широкомасштабну агресію Росії.

Україна має міцний фундамент сильної країни – це століття боротьби за можливість жити в єдиній і незалежній країні. Є Конституція і законодавство, що дають можливість людям мати свободу і захищати свої права, а також обов'язки, виконання яких зробить життя у спільному просторі безпечним і комфортним. Є визнання незалежності і суверенітету України іншими країнами та членство України у міжнародних організаціях, таких як ООН, Європейська економічна комісія, Європейський банк реконструкції та розвитку, МВФ тощо. В Україні є все для повноцінної та суверенної держави, але також є країни-сусіди, яким мало своїх територій, і вони хочуть отримати наші.

У 2014 році росія окупувала Крим і розпочала війну на Сході України, а 24 лютого 2022 р. російська армія розпочала широкомасштабне вторгнення на територію України по всій довжині спільного кордону і з території Білорусі.

Україна вже 9 років дає відсіч агресору, а тепер веде справедливу війну за відновлення своєї територіальної цілісності. У 2014 році ворог «забрав» Донецьк, Луганськ та Крим. Перейменував захоплені території на ДНР та ЛНР, назву «Крим» залишив, а у 2022 р. хотів отримати ще частини Харківської, Запорізької, Херсонської, Сумської та Миколаївської області. Збройні Сили України дали йому гідну відсіч, але частина цих областей заходиться під окупацією.

«Україна однозначно кваліфікує останні дії Російської Федерації як порушення суверенітету й територіальної цілісності нашої держави. Вся відповідальність за наслідки у зв'язку зі згаданими рішеннями покладається на політичне керівництво Росії», – наголосив Голова держави. Крім того, за його словами, визнання «незалежності» окупованих районів Донецької та Луганської областей може означати односторонній вихід росії з Мінських домовленостей та ігнорування рішень у межах «Нормандської четвірки».

Мінські угоди було укладено учасниками Тристоронньої контактної групи: послом Гайді Тальявіні (від ОБСЄ), другим Президентом України Леонідом Кучмою (від України), послом російської федерації в Україні Михайлом Зурабовим (від росії). Крім того, під Протоколом стоять підписи Олександра Захарченка (очільник невизнаної «ДНР») та Ігоря Плотницького (очільник невизнаної «ЛНР»).

Мінський протокол складався з 12 пунктів, серед яких було ухвалення Закону про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей, забезпечення проведення дострокових місцевих виборів, виведення незаконних збройних формувань, військової техніки, бойовиків і найманців із території України, звільнення заручників і незаконно утримуваних осіб.

У ніч на 20 вересня 2014 р. у в Мінську був ухвалений меморандум про припинення вогню на території України, зупинку на поточній лінії зіткнення і встановлення 30-кілометрової зони безпеки в країні.

Проте перемир'я не вдалося досягти. Тоді бойові зіткнення тривали у Донецькому аеропорті, а потім і в Дебальцевому.

Другі Мінські угоди були підписані у 2015 р., це «комплекс заходів щодо виконання Мінських угод». Погодження відбулося на саміті в Мінську в 2015 р. за участю лідерів Німеччини, Франції, України, росії та самопроголошених «народних республік», ЛНР та ДНР, у форматі «нормандської четвірки».

Підписаний документ ще називають «Мінськ-2». Текст угод деталізував положення перших Мінських угод. Одразу після підписання «Мінська-2» його автори – Ангела Меркель, Франсуа Олланд, Петро Порошенко та Володимир Путін – підписали окрему декларацію, у якій висловили повну підтримку втілення у життя цих домовленостей. Тобто положення перших угод були активовані знов, тільки у більш детальному порядку. Зафіксований у цих угодах алгоритм вирішення конфлікту на Донбасі Москва вважає ідеальним для себе. У Києві ж мало хто знає правду щодо «Мінська»: і перші, і другі угоди були підписані на тлі болючих поразок української армії на Сході, а тому містять вкрай не вигідні для України положення. Тому Україна хоче провести вибори на територіях, які вона не контролює, а росія виступає проти цього.

У 2022 р. країна-агресор, здійснивши повномасштабний наступ на територію України, одразу вийшла з Мінських домовленостей. «Це підриває мирні зусилля та руйнує наявні переговорні формати. Сьогоднішнім та завтрашніми можливими рішеннями Росія легалізує свої війська, які фактично перебували в окупованих районах Донбасу з 2014 року. Країна, яка 9 років підтримує війну, не може дати мир, як вона це заявляє», – зазначив Президент України [ ].

Голова держави екстрено скликав саміт «Нормандської четвірки» задля вирішення питання щодо війни на Сході України. «Від наших партнерів ми очікуємо чітких і дієвих кроків підтримки. Дуже важливо побачити зараз, хто наш справжній друг і партнер, а хто продовжить лякати РФ словами», – акцентував Володимир Зеленський.

Сучасна держава потребує висококласних спеціалістів, які максимально сприятимуть збереженню та примноженню всіх демократичних надбань. Перед незалежною, суверенною державою Україна – великий, але неповторний шлях. Тому труднощів не уникнути. Проте крок, зроблений 32 років тому – 24 серпня 1991 р. (проголошення незалежності України), – відкрив перед нами великі перспективи. Наша місія – не втратити того, що маємо, і досягти більшого. Щороку 24 серпня відзначається День Незалежності України на честь прийняття Верховною Радою УРСР Акта проголошення незалежності України, що прийнято вважати датою утворення держави Україна в її сучасному вигляді.

Майже кожна людина в Україні ознайомена з сучасними подіями в країні. Порушення суверенітету нашої держави відбулося ще у 2014 році, у 2022 ж усе тільки ускладнилося. Світ змінюється, а люди – ні. Деякі питання,

що були актуальні століття тому, на жаль, можуть бути актуальними і зараз, і ніхто з нас не знає, що ще можна очікувати від лютого ворога нашої незалежності. У цей тяжкий для всіх час ми повинні робити все, що можемо, і допомагати нашій країні. Майбутнє України в руках її народу.

Список використаних джерел

1. Харківська обласна військова адміністрація. URL : <https://kharkivoda.gov.ua/news/114733>.
2. Берестова І. Е. Питання суверенітету, незалежності та унітаризму в рішеннях і висновках Конституційного Суду України // Сучасний унітаризм: доктрина і практика : монографія ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2021. 516 с. С. 484–501.
3. Пушня В. О. Порушення принципу суверенної рівності держав російською федерацією проти України. *75-а річниця ООН – сучасний стан та розвиток міжнародного права* : зб. матеріалів Всеукр. наук. студент. конф. (м. Одеса, 30 листоп. 2020 р.). Одеса, 2020. С. 20–23.
4. Белов, О. Ф., Анікін Д. Г., Власюк О. С. та ін. Біла книга 2008. Служба безпеки України. Київ : Ін-т операт. діяльн. та держ. безпеки, 2009. 79 с.
5. Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенков С. Л. Загальна теорія держави та права : навч. посібник ; за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 320 с.
6. Антонович М. Демократичний розвиток держави: здобутки і проблеми. *Право України*. 2003. № 12.
5. Конституційне право України : підруч. ; за ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Наукова думка, 2002. 536 с.

Евіліна ЄНАКИ

студентка

Науковий керівник:

к. філол. н., доцент

Любов МІРОШНІЧЕНКО

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Дослідження, присвячене гендерній рівності, видається досить актуальним, насамперед з огляду на те, що практика її реалізації у сучасному українському суспільстві та державі має низку недоліків.

Причини цього полягають у відсутності правових, економічних, соціальних та інших умов, що гарантували б належне забезпечення гендерної рівності. Саме тому з метою вирішення цієї проблеми має бути розроблена гендерна політика щодо цілеспрямованої, послідовної діяльності держави та суспільства зі створення ефективного механізму правового регулювання питань гендерної рівності [2].

При цьому основною метою гендерної політики є створення ефективного механізму правової взаємодії між представниками різних статей та державою.

Питання гендерної рівності не часто є предметом наукових досліджень. Однак останніми роками представники наукової спільноти все активніше почали звертатися до цієї теми. Водночас поряд із прихильниками якнайшвидшого впровадження основ гендерної політики, як і раніше, багато тих, хто не бачить у цьому гострої потреби, оскільки ситуація у сфері забезпечення рівності статей видається їм досить благополучною [3].

Більш того, актуальні проблеми гендерної ідентифікації набувають нового осмислення в умовах кризи духовної культури, коли руйнуються відомі стереотипи чоловічої та жіночої поведінки. Розгляд цього питання у комплексному вимірі, тобто з урахуванням впливу культури на гендерну ідентичність та її трансформації під впливом соціальних змін, допоможе осмислити проблему по-новому, з урахуванням реалій сьогодення.

Передусім слід зауважити, що теорія принципу гендерної рівності в нашій країні за рідкісним винятком відсутня. Крім того, наявні нечисленні теоретичні уявлення далекі від завершеності і мають узагальнюючий характер. Зрештою, можна додати, що необхідність звернення до проблеми гендерної рівності обумовлена як деякими положеннями чинного законодавства, так і практикою його застосування. Очевидно, що це вимагає осмислення на рівні загального вчення про принцип гендерної рівності [1; 2].

Визнаючи значущість уже досягнутого в Україні у сфері гендерної рівності, підкреслимо, що робота з подолання гендерних стереотипів у суспільстві ще тільки починається і перед суспільством і державою наразі стоїть ціла низка проблем у цій сфері. Насамперед це відсутність готовності суспільства до повномасштабного впровадження ідеї гендерної рівності, що частково виявляється у залишкових явищах звичного патріархального устрою життя, відповідно до якого соціальне становище жінок апріорі вважалось нижчим, ніж становище чоловіків [3].

У суспільстві ще не склалася культура поваги до принципу рівності, хоча він виховується у нових стандартах прав людини, один із яких є стандартом поваги до людини у її гендерному вимірі. Саме тому принцип гендерної рівності має бути впроваджений у державно-правову дійсність, слід здійснити такі заходи, як: підвищення рівня гендерної культури, політики подолання гендерної асиметрії; впровадження для апарату державних структур курсу гендерного навчання державних службовців; покращення соціально-побутової інфраструктури та ін. [2, с. 213–214].

Гендерна політика є невід'ємною частиною ідеології, за рахунок якої, по-перше, прикриваються багато стратегій та тактики управління поведінкою населення, його ціннісними орієнтирами, мотивацією; по-друге, це механізм влади, за допомогою якого не лише регулюється рівень життя населення, а й складаються уявлення про якість життя, норми поведінки, розподіл обов'язків

та ролей між чоловіками та жінками.

З огляду на це необхідно змінювати погляд на гендерну політику, виявляючи безліч труднощів всередині підходів, що склалися в розумінні та аналізі гендерної політики; неадекватний соціально-економічним, політичним, ціннісним змінам у суспільстві категоріальний апарат та ін. Крім того, неприпустимо зводити гендер до фізіологічних, біологічних відмінностей; гендер – це соціальні та культурні ролі двох статей у їхньому історичному становленні. Потреба в гендерній рівності походить від природи справді громадянського товариства [4]. Водночас гендерна рівність виступає найважливішим функціональним проявом народжуваного громадянського суспільства. Однак в українських умовах ще не вироблено цивілізованих форм реалізації принципу гендерної рівності.

Ідея гендерної рівності дуже складно реалізується в умовах сучасної України. Цілком очевидно, що для вирішення досліджуваної проблеми необхідна продумана гендерна політика, для якої будуть характерними: соціальна та наукова обґрунтованість; стабільність; справедливість; відкритість тощо.

Гендерна політика повинна бути спрямована не тільки на зміну менталітету, патріархальної картини світу у вигляді як законодавчої, так і фактичної перебудови соціальних відносин, а й на реальні зміни у правовому становищі жінок [2-3].

Особливу увагу в межах гендерної політики необхідно приділяти підвищенню рівня гендерної культури, проведенню гендерної експертизи законодавчих актів тощо. В умовах становлення громадянського суспільства слід сформувавши гендерну політику, в основі якої лежатиме ідея свободи громадян та їхніх рівних можливостей, незалежно від статі.

Список використаних джерел

1. Юровська Г. В., Жданкіна Л. К. Людська гідність і гендерна рівність: конституційні метаморфози. Вісник Конституційного Суду України. 2021. № 1. С. 103–119.
2. Фрицький О. Ф., Романюк І. І. Конституційно-правові аспекти забезпечення гендерної рівності в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 1. С. 146–148.
3. Кучук А. М. Гендерна рівність і рівність чоловіка і жінки: правовий дискурс. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 24–26.
4. Рудницька О. П. Гендерна рівність у соціальній політиці Європейського Союзу. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : зб. наук. статей за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Житомир, 18 трав. 2017 р.). Житомир, 2017. № 5. С. 55–58.

Р. ЗАРДОВ

студент

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. ю. н, доцент **Андрій ЧВАЛЮК**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

**ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОТРИМАННЯ ПОДАРУНКІВ ПОСАДОВОЮ
ОСОБОЮ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ**

Проблема корупції є актуальною для нашої країни, що вимагає постійного удосконалення правових механізмів для боротьби з цим явищем. Одним із найпоширеніших видів корупції є надання подарунків посадовим особам. Такі подарунки можуть мати характер хабара, тому що тим самим створюється певна залежність між отримувачем та надавачем. Розглянемо сучасний стан та проблеми обмежень щодо отримання подарунків посадовими особами в Україні.

В Україні було прийнято Закон «Про запобігання корупції», що містить норми про обмеження щодо отримання подарунків посадовими особами. Однак із плином часу з'являються нові проблеми та виклики, що вимагають вдосконалення законодавства.

Згідно зі ст. 23 Закону «Про запобігання корупції» посадові особи не можуть приймати подарунки від фізичних та юридичних осіб. Винятком є випадки, коли такі подарунки мають соціальний або культурний характер або ж є відображенням національних традицій та звичаїв. При цьому обмеження щодо прийняття таких подарунків повинні бути зазначені відповідним розпорядчим документом [1]. Проте існують деякі проблеми щодо застосування цих обмежень. Наприклад, відсутність конкретного переліку подарунків, котрі можна вважати соціальними або культурними, може створювати непорозуміння та сприяти корупції. Один зі способів запобігання корупції є встановлення обмежень щодо отримання подарунків посадовою особою. Такі обмеження допомагають зменшити ризик виникнення конфлікту інтересів та корупційних схем.

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів: відмовитися від пропозиції; за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з-поміж співробітників; письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника

відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Крім того, посадова особа має право повернути отриманий подарунок у строк не пізніше ніж 10 днів із моменту його отримання [1].

Подарунки державних службовців підлягають декларуванню як такі, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів. Гарним рішенням щодо подолання цієї проблеми може стати встановлення чітких правил щодо вартості подарунків, що можуть бути прийняті посадовими особами. Так, на відміну від України, Швеція (одна з країн із найнижчими показниками рівня корупції відповідно до відомостей «Transparency International») має своєрідну систему етичних норм заборон та обмежень щодо одержання подарунків. Так, подарунки на суму понад 300–400 шведських крон (приблизно 30–40 євро) вже є неприпустимими. Про подарунки, від яких не можна відмовитися, що прийняті просто як форма вдячності, має бути повідомлено Управлінню з адміністративних справ, Генеральному директору з правових питань та Генеральному директору з адміністративних справ залежно від місця роботи одержувача. Ці подарунки стають власністю держави, оскільки вони подаровані в ході офіційних зустрічей [2, с. 369].

Також важливим є підвищення обізнаності громадськості та посадових осіб стосовно обмежень щодо отримання подарунків. Це може здійснюватися шляхом проведення роз'яснювальної роботи та навчальних курсів для посадових осіб, а також публікації інформації на сайтах державних органів.

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що обмеження щодо отримання подарунків посадовими особами в Україні мають свої переваги та недоліки. Подолання корупції полягає у налагодженні ефективної системи щодо виявлення, запобігання та протидії корупції, а також підвищення громадської свідомості [3, с. 42]. Щоб система запобігання й протидії корупції в Україні функціонувала повноцінно, крім антикорупційних органів потрібно залучати й інші державні органи. У межах своїх повноважень вони можуть здійснювати низку антикорупційних заходів і підсилувати антикорупційну систему, що зробить антикорупційну діяльність більш масштабною та ефективною [4].

Отже, обмеження щодо отримання подарунків посадовими особами в Україні є важливим кроком у боротьбі з корупцією, але їх необхідно постійно вдосконалювати та доповнювати, щоб забезпечити ефективну боротьбу з цим явищем.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Ращупкін С. Особливості обмеження щодо одержання подарунків у країнах західної Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 366–371. URL : <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.68>.
3. Зубкова Л. А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. *Науковий*

вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3(104). С. 34–44.

4. Антикорупційна система. Антикорупційна енциклопедія. *Офіс доброчесності НАЗК*. URL : <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/antykoruptsijna-systema-v-ukrayini>.

Олександра ЗАСОБА

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ НАУК У РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Гуманітарні науки відіграють важливу роль у розвитку будь-якої країни. Вони допомагають зрозуміти та проаналізувати соціальні, культурні, етичні, мовні та історичні аспекти життя людей, що є важливим для розвитку культури та цінностей суспільства. Світоглядними основами сучасного суспільства і гуманітарних наук є загальноприоритетні цінності, але головними цілями цього наукового пізнання є обґрунтування реалізації соціальної справедливості, забезпечення суспільної злагоди, прогресивного розвитку суспільства та формування інтелектуальної та творчої особистості у культурному середовищі [1]. Гуманітарні науки – це група наук, що вивчають людські суспільні, культурні та історичні явища. До них належать такі дисципліни, як філософія, історія, мовознавство, літературознавство, мистецтвознавство, соціологія, психологія, політологія та ін. [2]. Гуманітарні науки є важливим інструментом для розуміння та аналізу соціальних, культурних, етичних та інших аспектів життя людей. Вони допомагають розкрити та проаналізувати важливі проблеми суспільства, вивчити культурну спадщину та історію країни, а також розробляти ефективні рішення для розв'язання соціальних проблем та просування культурної спадщини.

Гуманітарні науки також мають важливе значення для розвитку громадянського суспільства і демократії [3, с. 152]. Вони допомагають формувати критичне мислення, виявляти та аналізувати соціальні проблеми, розвивати толерантність та взаєморозуміння, що є особливо важливим у сучасному світі, сприяють формуванню культурної ідентичності українців, оскільки вони вивчають історію, мову, літературу, мистецтво та інші аспекти культури. За словами Джеймса Енджела, «гуманітарна освіта забезпечує основу для освіченого і вдумливого громадянина» [4]. Це висловлювання містить думку про те, що гуманітарна освіта є важливою складовою формування особистості, яка здатна бути освіченою та розсудливою у своїх діях та вчинках. Оскільки гуманітарна освіта допомагає формувати в людині

цінності, моральні принципи та духовність, то вона відіграє важливу роль у становленні громадянина, який розуміє свої права та обов'язки, дотримується законів, поважає культурні різноманітності та допомагає будувати гармонійне суспільство.

Одним із основних завдань гуманітарних наук є збереження та вивчення культурної спадщини України. Гуманітарні науки допомагають опанувати історію та культуру України, зберегти національну пам'ять та традиції. Вони досліджують мову, літературу, мистецтво та інші культурні явища країни, допомагаючи зберегти національну ідентичність та підтримувати культурну спільноту. Культура також є важливим елементом національної ідентичності, а гуманітарні науки допомагають розвивати та зберігати культурні традиції України. Гуманітарні науки є необхідним елементом у співпраці з природничими науками. Наприклад, вивчення культури та історії допомагає розуміти, як люди взаємодіють з природою та як впливають на неї. Культурні та історичні аспекти доповнюють природничі науки та допомагають зрозуміти, як люди відображають свої знання та думки у практичних застосуваннях. Гуманітарні науки мають також важливе значення для розвитку туризму в Україні. Вивчення культурних традицій та історії допомагає створювати туристичні маршрути. Наприклад, вивчення історії Києва та його культурної спадщини може привернути туристів, що зацікавлені в культурі та історії.

Однією з найважливіших ролей гуманітарних наук є розвиток мови. Мова є не тільки засобом спілкування, але й відображенням культурних традицій та ідентичності кожної країни. Гуманітарні науки допомагають зберегти та розвивати українську мову, а також вивчати інші мови світу. Це позитивно впливає на культурний обмін між Україною та іншими державами, що є важливим для її розвитку. Крім того, гуманітарні науки сприяють розвитку освіти та використанню новітніх технологій. Вони допомагають розширити кругозір та знання людей, розвивати комунікативні навички та формувати культуру спілкування.

Гуманітарна освіта широко представлена в університетах та коледжах України. Серед найпопулярніших напрямів гуманітарної освіти в нашій державі можна назвати мови та літературу, історію, філософію, соціологію, політологію, журналістику, мистецтво та культуру.

В українських університетах гуманітарні науки зазвичай вивчаються у складі факультетів гуманітарних наук або філологічних факультетів. Крім того, у країні діють спеціалізовані вищі навчальні заклади, такі як мистецькі академії та консерваторії. Як стверджує Л. Перевалова, метою гуманітарної освіти має стати розвиток моральної та правової свідомості особистості, культури та відповідальності за результати своєї діяльності. Тому першочерговим завданням вищої освіти є збереження і творчий розвиток усіх її компонентів, як фундаментальних, так і гуманітарних [5, с. 186]. В. Ципко визначає, що саме така освіта, що в центрі уваги розглядає людину, молоду

людину, її духовний розвиток і систему цінностей, є гуманістичною [1]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що мета гуманітарної освіти в Україні полягає в розвитку особистості, яка має глибокі знання про культуру, історію, мову та літературу України і світу, здатність критично мислити, аналізувати і розуміти соціальні, політичні та етичні проблеми, вміння виразно та логічно мислити, комунікувати та працювати в команді, а також розвинути культурну компетентність та толерантність до інших культур.

Одним із головних викликів для гуманітарної освіти в Україні є поєднання традиційних підходів до навчання з новітніми технологіями та методами. Багато українських університетів та коледжів ставлять за мету покращити якість гуманітарної освіти шляхом впровадження сучасних методів навчання та оновлення навчальних планів.

Таким чином, Україна має багату культурну спадщину, тому гуманітарна освіта в країні відіграє важливу роль у розвитку суспільства, збереженні та розвитку української культури і мов, людських цінностей. Крім того, гуманітарна освіта сприяє формуванню критичного мислення та розвитку соціальної свідомості у студентів, що важливо для будь-якої країни.

Отже, гуманітарні науки відіграють важливу роль у розвитку України, сприяють збереженню та розвитку національної культури та ідентичності, розвивають критичне мислення та сприяють економічному та соціальному прогресу. А гуманітарна освіта має на меті формувати громадян України, які беруть активну участь у культурному житті країни, здатні бути конструктивними учасниками соціальних процесів та сприяти розвитку громадської свідомості. Гуманітарна освіта також має на меті формування критичного мислення та навичок аналізу, що допоможе молодим людям краще розуміти складні соціальні проблеми та шукати шляхи їх вирішення.

Гуманітарні науки також допомагають розуміти суспільні проблеми та шляхи їх вирішення. Дослідження у галузі психології, соціології, політології та інших галузях дозволяють підвищити науковий рівень розуміння соціальних та політичних проблем, що є важливим для розвитку демократії та України як суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Ципко В. Роль соціально-гуманітарних наук у формуванні особистості вищого навчального закладу. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/15/visnuk_5.pdf.
2. Гуманітарні науки. *Енциклопедія сучасної України*. URL : <https://esu.com.ua/article-24653>.
3. Павліченко О. О., Петрова Л. О. Гуманітарні дисципліни як засіб гуманізації української освіти. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2018. № 3(57). С. 152–156.
4. Усатенко Г. Перспективи розвитку гуманітарних наук: світові тенденції в проекції на Україну. 29 с. URL : <https://asp.knu.ua/doc/Lektoriy/Usatenko.pdf>.
5. Перевалова Л. В. Роль і значення гуманітарної освіти у підготовці фахівців нового покоління. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної*

еліти. 2010. С. 182–188.

6. Халапсіс О. В. Метафізика як перша філософія // Соціально-гуманітарні дисципліни як теоретичний конститутивний складник у процесі підготовки сучасного фахівця : кол. монографія ; за ред. проф. О. В. Халапсіса. Дніпро : Інновація, 2021. С. 5–16.

7. Halapsis A. Legal Roots of Christian Anthropology. *Anthropological measurements of philosophical research*. 2021. No. 20. P. 113–124. URL : <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i20.249592>.

8. Suvorova S., Halapsis A., Vetrova S., Aksyonova V., Sklovsky I. Interrelation and Consistency in the Thematic Stages of the Publicistic Style. *Studies in Media and Communication*. 2022. Vol 10. No. 3. P. 205–209. URL : <https://doi.org/10.11114/smc.v10i3.5852>.

Маргарита ІЩЕНКО

студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

д.ю.н., проф. **Дмитро ПРИПУТЕНЬ**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

В Україні проблема корупційної діяльності є актуальною, як і декілька років тому. В умовах демократії це являє найсерйознішу небезпеку для суспільства і держави. Корупція як проблема полягає в тому, що вона призводить державний апарат до незворотних змін, котрі можна подолати лише кардинальними засобами. І саме через це боротьба з корупцією та злочинністю є пріоритетними завданнями, що стоять перед українським суспільством.

Корупція є складним соціальним явищем, що має різноманітні форми та проявів. Її можна розподілити на правопорушення і власне етичні відхилення [1]. Серед корупційних правопорушень зазвичай виділяють такі види: дисциплінарні проступки, адміністративні проступки і правопорушення, цивільно-правові делікти, але поділ дисциплінарних і адміністративних проступків є достатньо умовним.

Найпоширенішою рисою корупції у будь-якій країні є зловживання службовим становищем, за якого особа неправомірно отримує відповідні переваги, що можуть включати будь-яке отримання пільг при необґрунтованому використанні офіційного статусу. Посадова особа, яка є корумпованою, може домагатися подарунків, отримання грошей, прибуткових умов та привілеїв для підприємницької діяльності в обмін на нездійснення або здійснення офіційних дій. Різниця в тому, від кого виникає ініціатива зловживання, немає, це може бути вимаганням або хабарництвом [2]. Чим

більше укорінюється та розповсюджується корупція, тим меншою стає можливість визначення, яка сторона розпочала обмін послугами для перешкоди або сприяння виконання громадського обов'язку.

В цілому корупція в будь-якому розумінні є зловживанням державною владою в цілях особистої вигоди. Інакше кажучи, такі відносини допомагають власникам капіталу отримати усе – закони, пільги, рішення – на свою користь і передбачають заступництво виконавчої, законодавчої та судової влади.

Протягом 2016 р. українці найчастіше давали хабарі працівникам шкіл і дитячих садків (38%), дорожньої поліції (33%), медичних закладів (33%), а також сфери соціального захисту [3]. Згідно з опитуванням, 42% українців вважають, що не варто повідомляти про факт корупції у відповідні органи. Боротьбу з корупцією провадять переважно серед державних службовців нижчої ланки. Такі показники свідчать, що критичне ставлення українців до антикорупційних зусиль уряду зумовлене тим, що тема боротьби з корупцією набула неабиякої популярності. Насправді корупція, укорінена протягом попередніх років, зараз стала очевидною.

Україна у світовому Індексі сприйняття корупції посіла 130 місце зі 168 позицій та опинилась у рейтингу на одному рівні з Непалом, Іраном, Нікарагуа, Парагваєм та Камеруном. Корупція властива всім країнам, незалежно від економічного рівня розвитку та політичного устрою. Жодна з економічних та соціально-політичних систем не має певного імунітету від корупції, змінюються лише її прояви та обсяги, ставлення держави і суспільства до неї.

Транснаціональна корупція являє собою підкуп іноземних посадових осіб з метою одержання можливості продовжувати чи вести проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності [4, с. 129–133]. На міжнародному рівні протидію корупції здійснюють декілька міжнародних організацій, таких як: Організація Об'єднаних Націй, Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк, Світова торгова організація, Європейський Союз, міжнародна організація «Трансперенсі Інтернешнл» та ін. Їхня робота полягає в тому, що вони підписують міжнародні конвенції щодо боротьби з корупцією та відмиванням грошей. З ініціативи ООН була прийнята всеосяжна конвенція проти корупції, до роботи над проектом долучилося понад 100 країн світу, у тому числі й Україна.

Стратегічним напрямом боротьби з корупцією є запобігання їй. Цей шлях допоможе зменшити обсяг корупційних проявів. Основними антикорупційними заходами в Україні є:

1. Здійснення адміністративної реформи та визначення стратегії соціально-економічного розвитку;
2. Формування моральних принципів і цінностей, тобто ідеології державної служби;
3. Забезпечення прозорості державної влади, орієнтованої на привернення довіри людей до державних структур;

4. Удосконалення антикорупційного законодавства.

Поширеність корупційної поведінки, перетворення її для значної маси населення на норму не означає, що в суспільстві не залишиться людей, які не сприймають корупцію та хабарництво у будь-якому вигляді. Певні соціальні групи, звісно, зацікавлені в існуванні корупції, але все одно більшість українців хоче жити в нормальному правовому, соціально здоровому суспільстві.

Отже, для вдосконалення діяльності правоохоронних органів, що здійснюють виявлення злочинів у сфері службової діяльності, необхідно переорієнтувати їх із виявлення фактів незначної корупції на встановлення найбільш небезпечних злочинів, розроблення й упровадження в діяльність необхідних методик виявлення та збору інформації про факти корупції на різних рівнях державного управління, а також розв'язати наявну в чинному законодавстві колізію щодо порядку надання інформації правоохоронним органам коштів і майна окремих юридичних та фізичних осіб.

Список використаних джерел

1. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998–2005 роки : Указ Президента України від 24.04.1998 № 367/98. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367/98#Text>.
2. Дацюк Л. Нинішня корупція – це колишній блат. *Новий кур'єр*. 2002. 15 трав.
3. Доля Л. М. Корупція в Україні: стан і проблеми. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2004. № 10. С. __.
4. Шевченко О. В. Основні принципи протидії корупції. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1(5). С. 129–133.

Іван КЛІВАН

студент ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Гендерна рівність – це принцип, згідно з яким усі люди, незалежно від їхньої статі чи гендерної ідентичності, мають однакові права, можливості та доступ до ресурсів. Це необхідна складова будь-якої правової держави, оскільки цей принцип є основою демократії та рівноправності.

У будь-якій демократичній державі права людини є найвищим пріоритетом. Гендерна рівність гарантує, що статева ідентичність не становить перешкоду для досягнення особистого розвитку та успіху у всіх сферах життя. Крім того, гендерна рівність гарантує, що жінки та чоловіки

мають рівні можливості отримувати освіту, займатися бізнесом, працювати в уряді та політиці, отримувати рівну зарплату за рівну роботу.

Законодавчі акти, що захищають гендерну рівність та борються з дискримінацією на основі статі, є необхідним елементом правової держави. Наприклад, ці законодавчі акти можуть забороняти дискримінацію на робочому місці або забезпечувати жінкам право на відпустку для догляду за дитиною.

Отже, гендерна рівність є важливою складовою правової держави.

Україна бере участь у різних світових рейтингах щодо гендерної рівності, таких як Індекс гендерної рівності Всесвітнього економічного форуму, Індекс гендерної рівності у сфері праці Міжнародної організації праці, Індекс материнства компанії Save the Children та ін.

За даними Індексу гендерної рівності Всесвітнього економічного форуму за 2021 р., Україна займає 64 місце серед 156 країн. Порівняно з попереднім роком вона покращила свої показники, збільшивши рівень гендерної рівності на 0,031 бала і зберігши своє місце на середньому рівні країн, що розвиваються.

За даними Індексу гендерної рівності у сфері праці Міжнародної організації праці за 2021 р., Україна посідає 105 місце серед 190 країн, що входять до рейтингу.

За даними Індексу материнства компанії Save the Children за 2021 р., Україна займає 70 місце серед 179 країн.

Незважаючи на певні покращення в показниках гендерної рівності, Україна все ще має значний потенціал для покращення стану рівності статей та гендерних прав. Уряд та суспільство повинні продовжувати працювати над забезпеченням гендерної рівності та зменшенням статевої дискримінації.

Законодавчі гарантії у сфері гендерної рівності в Україні прописані у законах, актах та положеннях, що формально гарантують рівні права та можливості для жінок та чоловіків. Законодавча база в цій галузі представлена Конституцією України та законами України «Про засади державної мовної політики», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ін.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» прийнято 08.09.2005 з метою забезпечення рівних прав і можливостей для жінок та чоловіків у всіх сферах життя. Закон передбачає низку заходів, що мають сприяти зміцненню гендерної рівності в Україні.

До основних положень Закону належать:

- гарантія рівних прав і можливостей для жінок та чоловіків у політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя;
- забезпечення недискримінації за ознакою статі, в тому числі у сферах праці, освіти, охорони здоров'я та ін.;
- сприяння збільшенню представництва жінок в органах влади та управління;

- забезпечення захисту прав жінок та дітей, що потерпіли від насильства;
- розвиток гендерного компонента у національних програмах, стратегіях та планах.

Закон також передбачає створення органів державної влади та інших установ, що мають забезпечувати дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також контролювати виконання цього закону.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 передбачає визнання домашнього насильства окремим видом насильства та закріплює відповідальність держави щодо запобігання та протидії цьому явищу.

Основні положення закону:

- визначення поняття «домашнє насильство» та його видів;
- права та обов'язки постраждалих від домашнього насильства, в тому числі право на захист, допомогу та реабілітацію;
- визначення обов'язків державних органів, органів місцевого самоврядування, медичних та соціальних працівників та інших осіб, пов'язаних із запобіганням та протидією домашньому насильству;
- встановлення механізмів запобігання та реагування на випадки домашнього насильства, включно з участю поліції, суду та інших служб;
- забезпечення захисту та допомоги жертвам домашнього насильства, в тому числі можливість одержання медичної, психологічної та юридичної допомоги;
- встановлення відповідальності за порушення закону, у тому числі штрафних санкцій.

Закон має на меті забезпечити ефективний захист від домашнього насильства, запобігти цьому явищу та захистити права жертв домашнього насильства.

Крім того, в Україні було прийнято декілька законодавчих актів для запобігання дискримінації на різних ґрунтах і забезпечення рівності прав для всіх громадян. Так, Закон України «Про запобігання та протидію дискримінації в Україні» від 06.09.2012 містить загальні положення про запобігання та протидію дискримінації на будь-якій підставі. Однак практика реалізації цих законів в Україні залишалася незадовільною. Дискримінація на підставі статі, віку, національності та інших ознак продовжувала існувати в різних сферах життя, таких як праця, освіта, охорона здоров'я та доступ до послуг.

Також в Україні продовжувалася дискримінація на підставі сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Зокрема, українські закони не забезпечували захисту прав LGBT-спільноти, а деякі законодавчі ініціативи навіть мали на меті обмеження прав цієї групи людей.

Дискримінація на підставі статі є серйозною проблемою в судовій практиці України. У багатьох випадках жінки стикаються з дискримінацією на роботі, у сфері освіти та в інших сферах життя.

Наприклад, у 2018 році Вищий адміністративний суд України виніс рішення про те, що вимога до кандидата на посаду судді щодо наявності «високої моральної якості», котра не встановлена законом, є дискримінаційною, оскільки стосується виключно жінок-кандидатів на посаду суддів.

Також у 2019 р. Український радник з прав людини висловив занепокоєння щодо високої кількості судових рішень, що базуються на статевих стереотипах та дискримінації на підставі статі. Наприклад, в одному із судових рішень жінку відмовили в призначенні на посаду, мотивуючи це тим, що вона молода жінка і не зможе впоратися з обов'язками.

Уряд України вживає заходів для боротьби з дискримінацією на підставі статі, таких як прийняття законодавчих актів, що запобігають дискримінації та забезпечують рівність прав жінок і чоловіків. Однак практика засвідчує, що дискримінація на підставі статі продовжує існувати в різних сферах життя і потребує подальшої уваги та розв'язання.

Україна забезпечує рівність громадян незалежно від їхньої статі, включно з правом на політичне представництво. Однак жінки в Україні часто зустрічаються зі складнощами у реалізації своїх прав на політичну участь та представництво.

За даними Центральної виборчої комісії України, жінки становлять менше половини від усіх обраних народних депутатів України. Наприклад, у результаті парламентських виборів 2019 р. жінки становили лише 21% складу Верховної Ради України.

Уряд України прийняв низку рішень для сприяння політичному представництву жінок, таких як надання квот на обов'язкову кількість жінок у виборчих списках та ін. У вересні 2020 р. Україна приєдналася до Гендерної платформи ООН, що сприяє забезпеченню рівності статей у політиці та управлінні.

Водночас деякі експерти відзначають, що відсутність достатніх практичних дій та впливових жіночих лідерів обмежує можливості жінок у політиці та громадському житті загалом. Також необхідно боротися зі стереотипами та дискримінацією на підставі статі в політиці та виборчих процесах, щоб забезпечити рівні умови для жінок і чоловіків у цій сфері.

Проблема домашнього насильства та насильства щодо жінок залишається актуальною в Україні та усьому світі. Проте держава та громадські організації продовжують працювати над вдосконаленням законодавства та забезпеченням захисту жертв насильства.

Найближчі перспективи в цій сфері охоплюють такі напрями:

1. Законодавчі зміни: Україна вже прийняла закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», однак експерти відзначають потребу у подальших законодавчих змінах. Наприклад, важливим є прийняття закону про запобігання та протидію гендерному насильству;

2. Поліпшення доступу до послуг та ресурсів: уряд та громадські

організації мають забезпечити жертвам насильства доступ до необхідних послуг, таких як консультування, медична та правова допомога, а також до житла та матеріальної підтримки;

3. Соціальні кампанії: важливим елементом боротьби з насильством є підвищення свідомості громадськості та розуміння проблеми. Для цього можуть бути запущені соціальні кампанії, котрі сприяють усвідомленню насильства щодо жінок та домашнього насильства як соціальної проблеми;

4. Міжнародне співробітництво: Україна повинна співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями для вдосконалення законодавства та обміну досвідом у сфері протидії насильству щодо жінок та домашнього насильства.

В Україні в останні роки спостерігається просування гендерної рівності на різних рівнях – як у законодавстві, так і у громадських ініціативах та практиках.

У 2022 р. Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Цей документ передбачає низку заходів для захисту жінок та дітей від насильства, в тому числі заборону дискримінації на підставі статі.

У громадських ініціативах також спостерігається позитивна динаміка. Наприклад, з'являється все більше ініціатив для підвищення рівня гендерної освіти та обізнаності населення з питань гендерної рівності. Також дедалі більше уваги приділяється включенню жінок у політичну та громадську діяльність, зокрема шляхом забезпечення для жінок квот у виборах та залучення їх до процесу прийняття рішень на різних рівнях влади.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку, ще залишається чимало проблем, пов'язаних із нерівністю між статями в Україні.

Нижче наведено декілька рекомендацій щодо політики гендерної рівності в Україні:

1. Забезпечити ефективне виконання законодавства про гендерну рівність та запобігання дискримінації за ознакою статі. Для цього потрібно створити механізми моніторингу дотримання законодавства та проводити його регулярну оцінку;

2. Підтримати та посилити роль жінок у політиці та державному управлінні. Для цього потрібно створити умови для активної участі жінок у політичному житті, забезпечивши їм рівний доступ до можливостей та ресурсів, а також забезпечити більшу кількість жінок на керівних посадах у державному управлінні;

3. Забезпечити доступ жінок до ринку праці та рівні можливості зайнятості й заробітної плати. Для цього потрібно сприяти професійному розвитку жінок та підтримувати їх у здобутті вищої освіти, а також забезпечувати державну підтримку жінок-підприємців та жіночих соціальних підприємств;

4. Підвищити свідомість суспільства стосовно гендерної рівності та

небезпеки насильства щодо жінок. Для цього потрібно проводити масштабні просвітні кампанії серед громадян та включати гендерну тематику у навчальні програми в школах та закладах вищої освіти;

5. Забезпечити розвиток інфраструктури, що сприятиме підвищенню рівня життя жінок та встановленню рівних можливостей із чоловіками.

Список використаних джерел

1. Global Gender Gap Report 2015. *WORLD ECONOMIC FORUM*. URL : <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>.
2. Gender Inequality Index / Human Development Reports. United Nations Development Programme. URL : <http://hdr.undp.org/en/content/table-4-gender-inequality-index>.
3. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44526303>.
4. Halapsis A. V. Legal Roots of Christian Anthropology. *Anthropological measurements of philosophical research*. 2021. No. 20. P. 113–124. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i20.249592>.

Лілія КОРНІЄНКО

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Ірина ЄРЕМЄЄВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗМІНИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНЦЕПЦІЇ ЕЛВІНА ТОФФЛЕРА

Розвиток електронних ЗМІ, інформаційних технологій та комунікацій актуалізує наукові дослідження функцій засобів масової комунікації, роль інформації в житті суспільства та тенденції побудови інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство як постіндустріальна форма соціально-економічної організації базується на масовому використанні інформаційно-телекомунікаційних технологій. Зростання темпів суспільного розвитку супроводжується зміною структур громадянського суспільства – виникненням мережових спільнот та організацій. У цих умовах органи державної влади відчують потребу в нових, більш ефективних технологіях управління. Автор класичної концепції інформаційного суспільства, американський соціолог-футуролог Елвін Тоффлер акцентує увагу на тому, що процес переходу людства до інформаційного суспільства є більш фундаментальним, ніж ідея щодо лінійного продовження попереднього розвитку, оскільки це зумовлено якісним перетворенням суспільства. Базовими науковими роботами Тоффлера у сфері дослідження інформаційного суспільства є «Третя хвиля», «Шок майбутнього» та «Метаморфози влади». Тоффлер досліджує історичний

розвиток суспільства, а точніше, етапи його перетворення, що у його праці визначаються як «хвилі». Науковець виділяє три основні хвилі: перша – аграрна, що тривала до XVIII ст.; друга – індустріальна, що тривала до 50-х рр. XX ст.; третя – постіндустріальна, що почалася з 50-х рр. XX ст. й триває до сьогодні.

Розвиток техніки та його вплив на суспільство протягом трьох хвиль описуються вченим як розвиток, що «симетрично» поширюється. За Тоффлером, економіка не відіграє провідну роль у сучасному суспільстві. Натомість великого значення набувають інформаційно-комп'ютерні технології, їхній розвиток, потужність та активне використання. Це є основою третьої хвилі, як у минулому для першої та другої хвиль була характерною залежність від розвитку землеробства та індустріальних технологій.

Перша хвиля спричинила створення напівурбанізованих суспільств, у яких стали можливими прояви культурних і соціальних інновацій та зникнення малих соціальних груп, що раніше складали основу людських поселень. Протягом другої хвилі індустріалізація надала можливість маргіналізованим соціальним групам вільно користуватися здобутками нового суспільства й прискорила розвиток науки, техніки та культури. За третьої хвилі відбуваються зміни в процесах взаємовідносин сучасних держав, у способі організації сучасного суспільства та в економічній діяльності, тобто формуються нові засоби комунікації. Таким чином, цивілізація, що формується під час третьої хвилі, є рушійною силою для суспільства.

Не менш важливим пунктом у концепції Тоффлера є прогнозування розвитку інформаційного суспільства. Науковець зазначає формування нових суспільних відносин, що складаються за принципом утворення об'єднань людей на певних автономних територіях, пов'язаних спільними поглядами та традиціями. Такий розвиток можливий завдяки новим технологіям, що дозволяють самостійно змінювати спосіб життя. У результаті чого потреба в некваліфікованій праці зменшується, одночасно з цим зростає потреба у фахівцях, здатних мислити креативно, самостійно приймати рішення і використовувати інноваційні технології. Таким чином, можна дійти висновку, що трансформації в новому суспільстві стимулюватимуть людей до розвитку навичок миттєво реагувати та пристосовуватися до змін.

Отже, головною ідеєю концепції інформаційного суспільства Тоффлера є твердження, що суспільство, що раніше називалося постіндустріальним, стрімко трансформувалося в інформаційне, основною ознакою якого є виробництво та поширення інформації, перетворення її на основний вид послуг та товар. Головну увагу приділено інтеграції інформаційних технологій, наукових галузей та знань, що перетворюються на автономний ресурс, на основі якого приймаються найважливіші та необхідні рішення. Держава, котра прагне рівноправної інтеграції у глобальний загальносвітовий інформаційний простір, повинна розробити та поетапно реалізовувати ефективну національну інформаційну політику, котру слід розглядати як

пріоритетне завдання державного управління щодо забезпечення переходу до інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Білоусов О. С. Розвиток концепцій інформаційного суспільства: від формування теорії постіндустріалізму до сучасності. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 60–68.
2. Єремєєва І. А. Проблеми бюрократії в контексті політологічних досліджень. *Гуманітарний журнал*. 2013. № 3. С. 30–40.
3. Політанський В. Концептуальні ідеї розвитку інформаційного суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 140–144.

Дені КОРОБКО

студент

Науковий керівник:

д. політ. н., проф.

Олександр ВИСОЦЬКИЙ

(Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара)

**НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ЯК ОСНОВА
ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Зовнішня політика будь-якої країни залежить від рівня соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку, географічного положення, національних історичних традицій, забезпечення територіальної цілісності, суверенітету та національної безпеки. Крім того, вона зосереджена на концепції національного інтересу. Щодо використання поняття «національний інтерес» у світовій науковій спільноті існує дві парадигми: політичний реалізм та ліберальний ідеалізм. Прихильники політичного реалізму – однієї з основних шкіл міжнародної політичної думки – вважають, що національні інтереси є наріжним каменем зовнішньої політики будь-якої країни. Пріоритетом тут є поняття інтересу, сформульоване в термінах влади. Реалісти стверджують, що зовнішня політика, заснована на національних інтересах, є морально вищою за зовнішню політику, натхненну певними моральними принципами. Тому національні інтереси відображають фундаментальні цінності та запопадливість українського народу, його попити щодо гідних умов життя, а також цивілізовані шляхи їх створення та методи задоволення. Національні інтереси України та їх пріоритетність зумовлені певною обстановкою, що склалася в країні та за її межами.

З поняттям «національні інтереси» найчастіше доводиться стикатися у двох випадках. У першому – це політичний дискурс, у якому політики і

публіцисти обґрунтовують певні функціонування держави чи політичних сил, котрі вони представляють, посиленнями на національні інтереси, що в цьому контексті мають нормативний характер. Йдеться про те, що відповідає національним інтересам та підлягає обґрунтуванню, а що ні. У іншому – зазначена категорія виникає, коли дослідник міжнародних відносин ставить запитання, чим керувалися державні діячі, приймаючи ті чи інші рішення, – національними чи груповими інтересами, ідеологічними поглядами, іншими причинами.

Пріоритети сучасного самостійного поліпшення стану справ у будь-якій державі значною мірою залежать від того, наскільки чітко і недвозначно сформульовані її національні інтереси, а ще від чіткого розуміння шляхів реалізації механізмів захисту. Серед пріоритетних цілей сталого розвитку перше місце посідає забезпечення національної безпеки в усіх його формах і проявах. Доктрина національної безпеки похідна від доктрини національних інтересів, а у ширшому значенні – від універсального бачення громадян інтересів безпеки.

Національні інтереси є важливим фактором, що визначає реалізацію природного права народу на виживання. Зараз для України вони стали ефективною рушійною силою історії, оскільки пов'язані з реалізацією права країни на незалежне виживання та її участь у світовій цивілізації. Термін «національні інтереси» також вказує на фактори, що обмежують можливості тієї чи іншої держави. Це можуть бути договори, інтереси різних сторін, вплив інших держав, особливий географічний стан чи належність до певної організації, наприклад, торгової чи військової. Для представників школи реалізму «серцевиною» національних інтересів є державна безпека, тобто «державні інтереси» та «інтереси національної безпеки» завжди взаємопов'язані.

30 липня 2021 р. Рада національної безпеки та оборони схвалила Стратегію зовнішньополітичної діяльності України [5]. На тлі першого саміту «Кримської платформи» та святкування 30-річчя незалежності ця подія певною мірою залишилася «поза кадром» і не набула широкого резонансу. Проте є очевидним, що оприлюднення зовнішньополітичної стратегії держави є фактом знаковим і абсолютно значущим. Можна стверджувати, що Україна вперше одержала цілісний та сукупний план дій на світовій арені. Але, мабуть, ця стратегія з'явилася не на порожньому місці – зокрема, варто згадати про «Основні напрями зовнішньої політики України» [4], низку інших концептуальних документів внутрішньої та зовнішньої політики, про зміни в Конституції (2019 р.), що зафіксували курс України на ЄС і НАТО [3].

У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України здійснено комплексне нормативно-правове впорядкування принципів зовнішньої політики, систематизовано її національні інтереси та пріоритети на світовій арені, визначено виклики та загрози, до яких Україна мала була б готуватись, цілі та напрями зовнішньої діяльності України. У максимально спрощеному

вигляді головна теза стратегії виглядає так: для досягнення основної мети безпеки та процвітання України потрібні відновлення миру та регіональної цілісності, результативна протидія країні-агресору/терористу(російській федерації), набуття повноправного членства в ЄС та НАТО, забезпечення соціально-економічного покращення тощо [5].

У стратегії виокремлюються п'ять держав, відносини з якими мають пріоритетний тактичний характер – це США, Великобританія, Канада, Німеччина та Франція. Тобто, як пояснюється у документі, становлення взаємовідносин із цими державами здійснюється відповідно до пріоритетів зовнішньої політики, котрі відображають спеціальний характер і рівень співробітництва, що базується на загальних інтересах протидії російській агресії. Очевидно, що і в наведеному переліку країн, і у змісті партнерства з ними є геополітична логіка і утилітарний смисл для країни, що страждає на довгу гібридну агресію. Водночас коло тактичних партнерів цим не обмежується. Згідно з документом тактичними партнерами України визначаються Польща, Туреччина, Азербайджан, Грузія, Литва, Румунія, Китай, Бразилія [5]. Але на тлі повномасштабної війни Україна активно користується правом обирати, хто є тактичним партнером та другом Української держави. Наприклад, Президент України Володимир Зеленський підтримав акції протесту грузинського народу проти корумпованої проросійської влади та парламенту в Грузії. Також йдеться про глобальне партнерство з Японією та значущість співпраці з Індією. У свою чергу, наголошується на пріоритетності покращення відносин з державами-сусідами, зокрема виведенні на тактичний рівень контактів із Молдовою. На сьогодні Україна активно розвиває україно-молдавські відносини та співпрацює на тактично-операційному рівні зі спецслужбами Молдови, адже частина цієї країни також була окупована країною-терористом – рф. З погляду національних інтересів, світових реалій та стану двостороннього співробітництва такий вибір партнерів виправданий і прагматичний. Можна сперечатися і доповнювати цей перелік, але слід усвідомити, що по-перше, тактичних партнерів не може бути багато, тоді розмивається сенс тактичного партнерства. Україна має обмежені можливості на світовій арені, незважаючи на те, що її підтримує весь цивілізований світ, але є деякі держави, такі як, наприклад, Угорщина, що ускладнюють ініціативи України в Європейському регіоні.

У найзагальнішому вигляді можна назвати кілька основних положень Стратегії, що становлять кістяк зовнішньої політики України. На початку чітко визначено напрям на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Документ заявляє та зміцнює як базовий пріоритет прозахідний напрямок України. Але на тлі повномасштабної агресії проти нашої держави процес вступу України до ЄС та НАТО було прискорено, зокрема, Україна вже підписала низку договорів та заяв, починаючи з підписання 28 лютого 2022 р. заявки на членство в ЄС.

Основною темою Стратегії вважається російська ворожість. Опір державі-терористу, відновлення територіальної єдності України визнається найвищою цінністю. Документ містить ансамбль заходів щодо опору експансії та військової агресії РФ. Зокрема, йдеться про розширення кола країн, що підтримують Україну, збереження на міжнародному порядку денному питання про збройну агресію та тероризм Кремля, донесення до світового суспільства істини про російські злочини, геноцид українського народу, зміцнення санкційного режиму [5].

Зрозуміло, що цим не вичерпується перелік вагомих напрямів зовнішньополітичної роботи. У стратегії географія відносин включає всілякі ареали світу – йдеться про розвиток партнерства з державами Індо-Тихоокеанського ареалу, Центральної Азії, Близького Сходу, Африки, Латинської Америки.

Базовим домаганням до втілення у життя зовнішньої політики України вважається більш всеосяжне і ефективно забезпечення національних інтересів держави.

Національні інтереси України у сфері міжнародних відносин сформовані у три основні групи: 1) стратегічні та геополітичні інтереси, пов'язані із забезпеченням державного захисту та оборони її політичної незалежності; 2) фінансові інтереси, пов'язані з інтегруванням економіки у велике господарство, та міжнародні шляхи здобування грошової підтримки та грантів; 3) регіональні, субрегіональні, локальні інтереси, пов'язані із забезпеченням різноманітних своєрідних потреб внутрішнього та зовнішнього становлення України [4].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, є: 1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектора безпеки і оборони та застосуванням сили; 2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки; 3) розвиток сектора безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони. Відповідно до цього документа фундаментальними національними інтересами України є: 1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; 2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та покращення якості життя населення; 3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин із іншими державами [1].

Забезпечення національних інтересів покликано гарантувати виживання, безпеку держави, її стійке та сучасне становлення. Воно орієнтовано на реалізацію актуальних вагомих завдань, блокування, нейтралізацію та попередження всіляких загроз, викликів, ризиків, небезпек та катаклізмів. Національні інтереси виступають як мотиви та причини вчинків державних структур та громадських груп щодо досягнення встановлених ними цілей.

Національні інтереси в зовнішній політиці – це система актуально важливих потреб держави та суспільства із властивими народу культурно-духовними цінностями, що дозволяють забезпечувати його добробут та мінімізувати загрози державній безпеці.

Зовнішня політика України – система технологій взаємодії із зарубіжними країнами, міжнародними організаціями з метою просування державних інтересів та захисту прав українських громадян.

Стратегічними завданнями зовнішньої політики України під час російсько-української повномасштабної війни є такі: європейська та євроатлантична інтеграція, налагодження відносин стратегічного та військово-політичного партнерства з Європейським Союзом, США та іншими країнами, плідна робота в ООН та інших міжнародних організаціях, забезпечення ефективної участі держави у світовій економіці з максимальною обороною національних інтересів, перетворення України на регіонального лідера, перемога у війні, відновлення територіальної цілісності держави та притягнення усіх винних в агресії та міжнародних злочинах до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.
2. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Закон України від 23.04.1999. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14#Text>.
3. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 (втратила чинність згідно із Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» : Указ Президента України від 26.08.2021 № 448/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text>.

А. КОРОСТИЛЬОВА

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАГАЛЬНОГО ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ Й СВІТІ

Через двадцять п'ять років після всесвітньої Пекінської конференції, коли рух за гендерну рівність посів визначне місце на глобальному порядку денному, жінки продовжують боротися за власні права. Досягнення гендерної рівності вимагає визнання того, що кожна законодавча ініціатива, стратегія чи програма по-різному торкаються жінок і чоловіків, враховуючи, що вони мають різні погляди, потреби, інтереси, ролі та ресурси. Ці відмінності можуть бути підкріплені расовою чи етнічною приналежністю, становищем у суспільстві, віком та іншими факторами. Рішення, що приймаються, повинні враховувати відмінності між жінками та чоловіками, дівчатками та хлопчиками з погляду їхнього досвіду та конкретних життєвих обставин. Досягнення гендерної рівності не означає, що жінки стають такими самими, як і чоловіки, але передбачає ситуацію, коли права чи можливості людини не залежать від її біологічної статі та гендерної ідентичності [1, с. 166].

Юридична рівність не завжди визначає фактичну рівність. Саме це і є завданням інтеграції підходу гендерної рівності в державну політику України на національному та місцевому рівнях.

Існує багато способів розгляду гендерних питань у різних сферах. Не є винятком і сфера доступу до надання адміністративних послуг. Гендерні норми, дискримінація, економічна залежність, неписьменність, імміграція та багато інших факторів негативно впливають на рівні можливості для жінок і чоловіків.

Рівний доступ до адміністративних послуг є не лише правовим питанням, а й соціально-економічним та культурним. У будь-якому разі природні відмінності між чоловіками та жінками не повинні негативно впливати на надання послуг чоловікам і жінкам, а також не повинні призводити до дискримінації. Гендерна нерівність – це особливість соціальної системи, згідно з якою різні соціальні групи, в даному випадку чоловіки та жінки, мають стійкі відмінності та нерівні можливості в суспільстві.

На практиці у багатьох країнах таке завдання, як досягнення гендерної рівності, значною мірою сприймається як жіноча проблема. При цьому спостерігається зростаючий інтерес урядів та міжнародного співтовариства до

ролі чоловіків та хлопчиків у просуванні мети гендерної рівності. Це пов'язано з усвідомленням того, що гендерна асиметрія – це діагноз усьому суспільству. Постановка питання про значущість та необхідність посилення уваги до того, що чоловіки та хлопчики можуть відігравати критичну роль у досягненні гендерної рівності, є відносно новою в межах ООН, що не приділяла належної уваги їхній ролі у реалізації завдання досягнення гендерної рівності. Перенесення акценту з проблем жінок на гендерні взаємини дозволило посилити увагу до питань значущості ролі чоловіків [2, с. 95–96].

Концепція гендерної рівності охоплює всі права та можливості – від доступу до ресурсів (таких як послуги охорони здоров'я) і правового захисту до можливості приймати рішення в особистій та суспільній сферах, включно з участю у суспільно-політичному житті.

Організація Об'єднаних Націй відстежує розвиток рівності, створивши міжнародний індекс гендерної нерівності. Він базується на таких ключових показниках: рівень зайнятості; освітній рівень; частка місць у парламенті; частота підліткових вагітностей і пологів; рівень материнської смертності.

Індекс показує, що за унікальними винятками рівні гендерної рівності поєднуються з рівнями економічного розвитку, причому найвищі показники переважно в розвинених країнах, а найнижчі – у найменш розвинених країнах.

Урахування гендерних аспектів у формуванні законодавства України має розв'язати також проблеми органів державного управління. Саме інтеграція гендерних тем у законодавство повинна забезпечувати гарантування рівних прав і можливостей як чоловіків, так і жінок, а також однакове ставлення до двох статей [3, с. 77].

Окреслимо деякі передумови становлення та розвитку гендерної політики в нашій країні:

- історичні (поява феміністичних рухів та їхній вплив на суспільство, розвиток великої кількості жіночих організацій, утвердження різноманітних документів, що покращують становище жінки у суспільстві та в усіх сферах її життя);

- культурні (образ жінки-матері, що склався в суспільстві за час існування патріархального устрою);

- медичні (встановлення програми «Планування сім'ї» та програм профілактики зі збереження репродуктивного здоров'я);

- політичні (збільшення чисельності жінок у Верховній Раді України, органах місцевого самоврядування);

- освітні (впровадження гендерної освіти у школах, університетах, збільшення кількості лекцій, вебінарів на тему гендерної рівності, проведення гендерних досліджень та створення для таких досліджень спеціально облаштованих лабораторій);

- соціальні (насильство у сім'ї);

- демографічні (висока і рання смертність чоловіків, зменшення народжуваності та демографічне старіння населення. Починаючи з 1991 р., в

Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості чоловіків. Різниця становить приблизно 3,5 млн) [4];

– економічні (жінки характеризуються нижчим рівнем економічної активності, а також зайнятості, серед них наявний вищий рівень безробіття, зарплата жінок становить 68% заробітної плати чоловіків).

Сьогодні, під час війни, гендерне питання є дуже актуальним, ним займається велика кількість учених. Міжнародне співтовариство вийшло на високий рівень самоусвідомлення, починається розвиток гендерної сфери. Це відбувається завдяки вищезазначеним передумовам, що викликають рівне, а найголовніше – рівноправне ствердження жінки нарівні з чоловіком в усіх проявах та сферах життя [5, с. 105].

Підсумовуючи, слід зазначити таке: повага до прав людини формується як певний правовий ідеал. Основними засобами досягнення є загальні принципи права. Серед основних положень права – багатогранна основа рівності, що відображає розвиток демократії. Складовою соціальної рівності є незалежність від статі. Стать є природною константою, що описує набір анатомічних і фізіологічних характеристик, котрі визначають людину як жінку або чоловіка. Розбіжності не повинні відображатися негативно, це викликає дискримінацію в умовах життя чоловіків і жінок.

Чоловіки й жінки, як і рівність між ними, потребують постійного захисту, охорони, вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Агєєва В. Основи теорії гендеру : навч. посібник. Київ : «К.І.С.», 2004. 481 с.
2. Гендерні медійні практики : навч. посібник із тендерної рівності та недискримінації для студ. вищ. навч. закл. / кол. авт. ; заг. ред. С. Штурхецький. Київ, 2014. 206 с. URL : <https://www.osce.org/uk/ukraine/284966?download=true>.
3. Пухтецька А. Принципи адміністративного права у країнах Європейського Союзу та в Україні. *Право України*. 2017. № 7. С. 76–82.
4. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. Київ : Центр Разумкова ; Видавництво «Заповіт», 2016. 244 с. URL : <http://old.razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf>.
5. Руднева О. Гендерна рівність як принцип законодавства України. *Право України*. 2018. № 4. С. 104–108.

Дарина КОХАНОВСЬКА

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

Наразі сучасним світом шириться концепція розвитку демократичних держав та відповідно демократичного суспільства. У цьому плані Україна не є винятком. Тому в межах відповідності євроінтеграційним процесам українське суспільство намагається дотримуватися всіх стандартів сучасного розвиненого громадянського суспільства. В умовах війни українське суспільство стало більш розвиненим та демократичним, а демократичне суспільство є фундаментом, складовою частиною розвитку демократичної та розвиненої держави. Отже, в межах теми представленого дослідження важливо окреслити поняття громадянського суспільства та особливості розвитку українського суспільства і держави в умовах ведення війни на території України.

Варто зазначити, що вказане питання є доволі актуальним, тому стало предметом дослідження багатьох вчених: Г. Гука, В. Баркова, Б. Андресюка, І. Паська, Я. Паська, В. Сіренка, В. Тимошенко, Т. Ковальчука, М. Беренштейна, П. Панченка, О. Ресента, В. Буреги, В. Заблоцького та ін. [1].

Щодо визначення поняття громадянського суспільства слід зауважити, що більшість науковців під громадянським суспільством розуміють суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, моральних і культурних рис, що спільно з державою утворює розвинені правові відносини; це сукупність усіх громадян, їх вільних об'єднань та асоціацій, пов'язаних суспільними відносинами.

Із наведеного визначення випливають такі ознаки громадянського суспільства:

1) головним суб'єктом такого суспільства є власне людина, яка у ньому вільно розвивається, має свої права та обов'язки; передбачено можливість місцевого самоврядування та, відповідно, наявність децентралізованої державної влади;

2) високий рівень економічних, соціальних, політичних, моральних і культурних прав;

3) людина разом із державою утворює відповідні розвинені правові відносини зі спільними правами та обов'язками;

4) свобода вираження індивідуальних особливостей, думок,

світогляду людини тощо [3].

Отже, розвиток суспільства та держави є взаємопов'язаним процесом. Пояснюється це тим, що ідеї, котрі сповідує суспільство, напряду впливають на принципи формування держави та, відповідно, діяльність її органів, і навпаки, коли держава переходить на новий рівень розвитку, то прищеплює суспільству нові погляди, принципи та напрями розвитку. Але все ж таки, на прикладі України, можна з упевненістю стверджувати, що у 2014 р. суспільство змогло змінити руйнівні принципи тогочасної влади та побудувати нову, сучасну, демократичну державу.

Список використаних джерел

1. Грамчук А. В. Особливості становлення громадського суспільства в Україні: теорія і практика : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2001. 19 с.
2. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу). *Незалежний культурологічний часопис*. 2011. № 21. С. 6–33.
3. Громадянське суспільство. URL : http://nkkep.com/wp-content/uploads/2022/05/P-14-GO_30.05.pdf.
4. Halapsis A. Individualism: Allowed Access. *Politology Bulletin*. 2018. Issue 80. P. 35–45.
5. Halapsis A., Halapsis A. From monarchy to republic: King's power and public affair in ancient Rome. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Vol. 1. No. 1. P. 5–17. URL : <https://doi.org/10.31733/2786-491X-2021-5-17>.

Максим ЧЕРНИШОВ

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції *Науковий керівник:*
викладач **Катерина МІТУСОВА**
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Україна як суверенна та незалежна держава є доволі молодою, а тому усі галузі її законодавства, в тому числі й екологічна, перебувають у стадії свого розвитку.

Законодавча база у сфері екології повинна постійно вдосконалюватись та доповнюватись, щоб відповідати умовам сучасності – і для цього правознавці докладають чимало зусиль. Різні теоретики присвячували себе дослідженню цього питання, аналізуючи величезні пласти інформації, порівнюючи різні показники і статистику та надаючи різнополярні висновки [1].

При цьому слід враховувати, що на розвиток такої галузі законодавства впливають різні чинники – від міжнародного права до ДСТУ з виробництва деякої продукції. Можна виділити кілька груп таких факторів: соціально-політичні – такі, що залежать від правлячої верхівки чи стану благополуччя суспільства; матеріально-економічні – залежать від форми власності, відсутності/наявності кризової ситуації, спаду виробництва, дефолтів тощо; екологічні – для цієї сфери важливі, адже стану навколишнього середовища, як юридично і фактично захищена природа залежить і саме добробут людства [2].

Проблема сучасного законодавства полягає у тому, що його нормативно-правова основа втратила свою актуальність і застаріла через зміни в суспільстві, що постійно відбуваються, і на міжнародній арені, і у самій екосистемі [4].

Правозастосування таких норм, відповідно, також не відповідає сучасним умовам, а система права в екологічній сфері видається нестабільною і досить незбалансованою.

Не можна також не відзначити відсутність деяких необхідних для сьогодення нормативно-правових актів, котрі регулювали б низку важливих суспільних відносин, наприклад, пов'язаних зі збиранням відходів або інформуванням населення про актуальну інформацію щодо стану навколишнього середовища [3].

Проаналізувавши ці питання, можна дійти невтішного висновку про падіння ефективності регулювання суспільних відносин законодавством про екологію.

В Основному законі нашої держави закріплено такий незалежний вид діяльності правозастосовних органів, як забезпечення безпеки в екологічній сфері життєдіяльності населення. Але на сьогодні практичні працівники буквально обмежені лише межами, встановленими нормами законодавства про охорону навколишнього середовища.

Альтернативою, що може стати вирішенням цієї прогалини, є своєчасні реформи в екологічній системі права, суть яких полягатиме в існуванні структури «основа – кодекс під цю основу». Така догма підтримується точками зору деяких авторів робіт у юридичній сфері з огляду на те, що вона прижилася в правовій системі нашої країни, її реалізація вже мала позитивний досвід, а отже, вона може бути ефективною і зараз [1].

Якщо законодавцем буде взято за основу цю концепцію, то в таких основах будуть закріплені основні принципи, напрями діяльності, цілі та завдання, предмет та об'єкт, основні поняття та ін. Водночас необхідно дати певну свободу і незалежність для суб'єктів щодо можливості конкретизації норм, закріплених у кодексі.

Під час розробки екологічного законодавства, як зазначає В. Ворфоломій [2, с. 90], необхідно послідовно втілити принцип еколого-соціально-економічної єдності всієї законодавчої та нормативно-правової

системи. У ній екологічні за змістом закони повинні мати соціально-економічне обґрунтування, а соціально-економічні закони – бути орієнтовані екологічно. Для реалізації цього принципу слід розробити спеціальну програму вдосконалення самого процесу екологічного законодавства. Відсутність концепції розвитку екологічного законодавства ускладнює законотворчу діяльність у цій галузі.

Найважливішим напрямом удосконалення системи екологічного законодавства є створення серії спеціальних законів.

У національному законодавстві також розроблено ефективний економіко-правовий механізм природокористування та охорони довкілля. Започаткована в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» низка економічних важелів у регулюванні екологічних суспільних відносин була підтримана законодавством України [4, с. ____].

Проблема забезпечення екологічно правильного поводження з небезпечними хімічними речовинами має бути вирішена шляхом ухвалення серії спеціальних законів: про відходи, про використання агрохімікатів, про небезпечні речовини, про екологічну інформацію (статистику), про екологічне страхування. Необхідність таких актів, зокрема, пояснюється тим, що у законодавстві відносини з охорони навколишнього середовища при поводженні зі згаданими речовинами на стадіях їх виробництва, транспортування, зберігання, використання, знешкодження та видалення регулюються неповно [3, с. 107].

Список використаних джерел

1. Антон І. Ю. Перспективи розвитку екологічного законодавства в умовах євроінтеграції. *Матеріали III Міжнародного молодіжного наукового юридичного форуму*. Тернопіль : Вектор, 2020. Т 2. С. 178–180.
2. Малишева Н. Р. Розвиток екологічного законодавства України після набуття чинності Угоди про асоціацію. *Правова держава*. 2020. Вип. 31. С. 222–231.
3. Івасечко О. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі охорони довкілля. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2012. Вип. 24. С. 73–78.
4. Михалевич А. П., Салавор О. М. Екологічна сертифікація в Україні та ЄС: проблеми та перспективи розвитку. *Європейські виміри сталого розвитку : зб. наук. статей за матеріалами IV Міжнародної науково-практ. конф.* (м. Київ, 20-21 жовт. 2022 р.). Київ : НУХТ, 2022. С. 97–108.

Каріна МИРГОРОДСЬКА

курсант ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

д. філос. н., проф. **Елеонора СКИБА**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ СИСТЕМИ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

В умовах необхідності знаходження спільності між різними країнами і навіть різними індивідуумами виникає гостра потреба у загальноприйнятій цінності, що може об'єднати світове співтовариство. Однією з таких цінностей є розуміння справедливості задля збереження життя та реалізації загального блага. Одним із завдань філософії як окремої сфери наукового знання є розвиток такої соціальної компетентності, як уміння конструктивно спілкуватися в різних середовищах, співпрацювати в командах та вести конструктивні дискусії. Аргументація є інструментом забезпечення та реалізації принципу толерантності, проявом уміння висловлюватися та конструктивно доводити власну точку зору, а також здатності формувати та підтримувати упевненість і співчуття.

Проблеми аргументації, і особливо юридичної аргументації, привертати увагу вчених із давніх часів і продовжують бути актуальними. Роботи в цьому напрямі ведуться, зокрема, з кінця ХХ ст. Про це свідчать не лише велика кількість публікацій, присвячених різним аспектам аргументації, а й, наприклад, той факт, що проводять активні дослідження декілька міжнародних наукових товариств і асоціацій. Дослідження в цьому напрямі також ведуться в нашій країні.

Варто зазначити, що інтерес до юридичної аргументації вперше виник серед теоретиків права. З 1970 р. з'явилася низка публікацій, присвячених проблемам правової аргументації. Перші з опублікованих досліджень були зроблені в напрямі логіки. За останні тридцять років як теоретики аргументації, так і теоретики права опублікували низку досліджень, присвячених аналізу різних аспектів правової аргументації.

Серед основних проблем, що ускладнюють розвиток теорії правової аргументації, слід назвати надзвичайну складність цього явища, оскільки воно має багато сторін, котрі, безумовно, стають предметом дослідження в різних науках. Ціла низка дисциплін виявляє інтерес до процесів міркувань та доведення: логіка, філософія, лінгвістика, риторика, етика, психологія, юриспруденція, а також такі наукові галузі, як мовна комунікація, критичне мислення, аналіз дискурсу, прагматика та штучний інтелект.

Міждисциплінарне дослідження координується Міжнародним товариством з вивчення аргументації (ISSA).

Жодна наука не може повністю досягнути феномен аргументації саме тому, що для цього вона має вийти за межі своєї дисципліни. І те, що теорія аргументації повинна мати мультидисциплінарний характер, не було повністю усвідомлено до XXI ст. Крім того, цілком можливо, що існуюча на сьогодні наука і розроблені наукові підходи ще недостатні для повного розуміння цього складного явища. Ми живемо у світі постійних криз, соціальних зрушень та воєнних конфліктів. У цей час особливо важливо не втратити вміння логічного встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Творці конституцій у різні часи намагалися закріпити ті свободи, права та блага, що здавалися їм найважливішими, такими, що мають найвищу цінність, тобто ціннісні орієнтації суспільства. Питання ціннісних орієнтацій суспільства непросте. Особливо це стосується складу та ієрархії цінностей, а саме питання про те, чи поділяються ці цінності суспільством у цілому, чи лише його частиною. Тому можна говорити лише про цінності найбільш загального плану та про відносну вагу, котру їм надає те чи інше співтовариство на момент певного історичного періоду.

Відносність моральних цінностей і певна рухливість всієї ієрархії, а також наявність у суспільстві різних систем цінностей не дають можливості чітко і однозначно викласти систему цінностей навіть для окремої країни. Ще в XIX ст. професор Харківського університету Л. Владіміров звернув увагу правознавців на те, що склад цінностей, а особливо їх ієрархія, в різних країнах не збігаються. Він зазначав, що, наприклад, почуття справедливості в нашому суспільстві менш виражене, ніж в англійському чи французькому [1, с. 12]. В Англії соціальним ідеалом є почуття обов'язку, а у Франції воно також цінується, але важливішими є військова слава, честь і самовіддане служіння людству [1, с. 20]. У нашому суспільстві, на думку Л. Владімірова, громадський обов'язок буде належати до чеснот лише тоді, коли буде розвинена політична чеснота [1, с. 20].

Не дивно, що в судовій практиці можна знайти приклади, коли один із учасників справи намагався оскаржити законність того чи іншого закону з точки зору його моральних засад. Кожен закон можна розглядати як відображення пріоритетів, припущень і цінностей, котрі або вже присутні в цьому суспільстві зараз, або бажані в майбутньому. Нині більшість конституцій країн з розвинутою демократією схожі за переліком прав і свобод, що вважаються найвищими для суспільства. Різниця полягає в тому, як ці цінності сформульовані, наскільки вони абсолютні, що містять, як ієрархічно структуровані – як у тексті самого Основного закону, так і в судових рішеннях із конкретних питань.

На думку німецьких суддів, Основний закон Німеччини містить «загальний порядок цінностей», що вважається заздалегідь визначеним, а не створеним самим Основним законом. Деякі німецькі дослідники стверджують,

що цей «загальний порядок цінностей», котрий судові рішення також називають «вищими фундаментальними цінностями», «фундаментальними поняттями Основного закону» і навіть «неписаними елементарними конституційними принципами», часто «дозволяє інтерпретаторам промити структуру Конституції в релігійних і філософських розчинниках за своїм власним вибором». Один із цих критиків, Зейдлер писав, що використання таких досить широких і нечітких категорій дуже часто призводить до триумфу загальних цінностей над приватними позитивними правами та свободами: «Хто контролює [зміст] системи цінностей, контролює Конституцію» [2, с. 322].

Окрім цього, ієрархія цінностей може бути побудована шляхом вивчення рішень у випадках, коли суд повинен зважити суперечливі цінності та зробити вибір між ними. Вивчаючи ці рішення, можна отримати досить точне уявлення про зміни ціннісних орієнтацій у соціальній системі з часом. Найбільш досконале втілення правового розуміння цінностей можна знайти в рішеннях Конституційного суду Німеччини, в одному з яких прямо зазначено: «Ця Конституція не вільна від цінностей; вона визнає певні цінності фундаментальними та... зобов'язує державу захищати їх (стаття 1) [Стаття 1: Гідність людини: зв'язок державної влади з основними правами (1). Гідність людини є недоторканою. Зобов'язок кожної державної влади – поважати та захищати її]. Це фундаментальне конституційне рішення не дозволяє державі брати на цивільну службу осіб, які не визнають вільного демократичного порядку, верховенства права та соціальної держави і виступають проти них» (Справа лояльність держслужбовців, (1975-39 BvcrfGE 334)) [3, с. 133].

Варто наголосити на тому, що Х. Перельман навіть визнав, що «ієрархії цінностей... важливіші для структури аргументації, ніж самі цінності. Більшість цінностей справді визнаються низкою аудиторів, а конкретна аудиторія визначається не стільки цінностями, що вона безпосередньо розділяє, скільки способом, у який вона їх створює. Цінності можуть бути визнані багатьма різними аудиторіями, але ступінь їх прийняття різними аудиторіями буде різною» [4, с. 81].

В умовах різного ставлення аудиторії до питань ієрархії цінностей особливо необхідно розвивати почуття толерантності, вміння висловлювати власні думки на принципах неупередженого причино-наслідкового зв'язку та розуміння внутрішньої природи точок зору інших людей, а також здатність формувати і підтримувати упевненість через різні форми та методи логічного доведення або аргументації. Логічна аргументація як один із дієвих інструментів філософії права виконує численні функції, що забезпечують як розвиток вмінь, так і набуття знань. Освітньо-виховна та ціннісно-орієнтаційна функції вибудовують систему індивідуальних та колективних пріоритетів цінностей та логічно обґрунтовують їхню важливість та універсальність для існування людини і суспільства. У процесі освітньо-виховної діяльності логічна аргументація формує громадянську

компетентність, котра передбачає здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми в суспільних інтересах, зокрема щодо сталого розвитку суспільства або вирішення важливого загального питання. Основою відповідального та конструктивного ставлення до громадянської компетентності є повага до прав людини як до однієї із найважливіших цінностей, що забезпечують саме існування людини в світі [5, с. 76].

Узагальнюючи вищевикладене, можна дійти висновку про те, що місце права в ієрархії цінностей конкретного суспільства залежить насамперед від того, чи розглядається воно як щось цінне саме собою, чи як засіб досягнення та підтримки інших цінностей.

Список використаних джерел

1. Владіміров Л. Є. Суд присяжних. Умови дії інститута присяжних і метод розробки доказів. Харків, 1873. 202 с.
2. Kommers D. The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany. Durham and London : Duke University Press, 1989. 648 p.
3. Thiel M. The 'Militant Democracy' Principle in Modern Democracies. London, UK ; New York, USA : MPG Books Group, 2009. 431 p.
4. Perelman Ch., Olbrechts-Tyteca L. The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation / Olbrechts-Tyteca, trans. J. Wilkinson and P. Weaver. Notre Dame, IN : University of Notre Dame Press, 1968. 381 p.
5. Скиба Е. К. Роль філософії права в формуванні свідомості суспільства сучасної формації. *Грані*. 2020. Т. 23. № 5. С. 64–77.

Вікторія ГОЛОЛОВА

студентка

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Любов МІРОШНІЧЕНКО

доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Гендерна рівність є однією з ключових складових правової держави. Вона означає рівність прав і можливостей для чоловіків та жінок у всіх сферах життя, таких як освіта, охорона здоров'я, праця, політика, культура, соціальний захист та ін. Забезпечення гендерної рівності є важливим завданням для будь-якої демократичної держави. Це не тільки право кожного громадянина на рівні можливості, але й на справедливість та демократію.

Гендерна нерівність може мати наслідком те, що певні групи людей будуть виключені з багатьох аспектів суспільного життя, а це, у свою чергу, може призвести до насильства, дискримінації та інших форм соціальної несправедливості.

Одним із ключових інструментів забезпечення гендерної рівності є законодавство. Закони про рівність забороняють дискримінацію за ознакою статі та гендера і встановлюють права та обов'язки, що допомагають забезпечити рівність на практиці. Законодавство також може допомогти збільшити представництво жінок у політичних та економічних структурах, що посилить їхній вплив на прийняття рішень і сприятиме зміні гендерних стереотипів. Окрім законодавства, гендерна рівність також залежить від культурних та соціальних норм [1]. Створення сприятливого соціального середовища для рівності може зробити значний внесок у досягнення гендерної рівності. Наприклад, сприяння рівним підприємницьким можливостям для чоловіків і жінок допоможе зменшити гендерну нерівність в економіці. Так, урядова схема фінансування стартапів може забезпечити особливу підтримку жінкам-підприємцям, що дозволить зменшити гендерну нерівність у цій сфері. Крім того, важливим аспектом забезпечення гендерної рівності є освіта та поінформованість громадськості про це питання. Навчання у школах та університетах може включати питання гендерної рівності та сприяти побудові свідомого та рівноправного суспільства. Також важливо підтримувати і розвивати громадські організації, що працюють над забезпеченням гендерної рівності та зменшенням гендерної нерівності у різних сферах життя.

Нарешті, важливим аспектом забезпечення гендерної рівності є участь представників обох статей у прийнятті рішень. Жінки повинні мати рівні можливості щодо участі у політиці та займати високі посади в усіх сферах, щоб забезпечити відображення їхніх інтересів у процесі прийняття рішень. Загалом гендерна рівність є важливою складовою верховенства права. Забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок у всіх сферах життя є необхідним кроком у розбудові справедливого і демократичного суспільства.

Гендерна рівність стосується багатьох аспектів життя, таких як економіка, освіта, здоров'я, політика та культура. Одним із найважливіших аспектів забезпечення гендерної рівності є рівні можливості для чоловіків і жінок у сфері праці. Дискримінація за ознакою статі на робочому місці неприпустима [2]. Досягнення рівних умов праці може допомогти зменшити гендерну нерівність в оплаті праці, рівному просуванні по службі та розподілі сімейних обов'язків.

Гендерна рівність – це принцип, згідно з яким чоловіки та жінки повинні мати рівні права, можливості та повагу у всіх сферах життя. Цей принцип вважається одним із основних принципів прав людини та законності. У багатьох державах, у тому числі в Україні, гендерна рівність закріплена в законодавстві.

Гендерна нерівність – це проблема, що стосується всіх: жінок і чоловіків,

суспільства в цілому. Жінки часто зазнають дискримінації при працевлаштуванні, оплаті праці, у політиці та під час участі в прийнятті рішень. Вони також частіше стикаються з насильством і стереотипним уявленням про свої можливості та роль у суспільстві. Україна прагне підтримувати принцип гендерної рівності як невід'ємну частину верховенства права. Досягнення гендерної рівності є важливим завданням національного розвитку та міжнародного співробітництва. Україна має низку законодавчих актів, що сприяють досягненню гендерної рівності, зокрема, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року [4].

Україна також підписала і ратифікувала низку міжнародних конвенцій та документів, що стосуються гендерної рівності. Наприклад, Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Багатосторонню конвенцію про захист прав жінок і дітей. Ці конвенції мають за мету забезпечити гендерну рівність та запобігти дискримінації на підставі статі. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року передбачає низку заходів, спрямованих на підвищення гендерної рівності в Україні. Серед них – захист прав жінок та дівчат, запобігання насильству проти жінок та підтримка жінок у політичній участі та прийнятті рішень [4].

Однак, незважаючи на наявність законодавчих актів та міжнародних конвенцій, гендерна нерівність залишається проблемою в Україні. Наприклад, згідно з дослідженням «Гендерний моніторинг 2020», українські жінки отримують на 22% менше заробітної плати, ніж чоловіки за ту ж саму роботу. Отже, для досягнення гендерної рівності в Україні необхідна не лише законодавча підтримка, але й конкретні дії на різних рівнях: від громадського рівня до виконавчої влади. Наприклад, реалізація додаткових програм та проєктів, спрямованих на підвищення гендерної освіченості, підтримка жінок у бізнесі та активізація участі жінок у прийнятті рішень.

Як уже зазначалося, гендерна рівність є важливою складовою верховенства права. Це означає, що всі, незалежно від статі, повинні мати рівні права та можливості, що включає рівність перед законом, доступ до освіти, охорони здоров'я, роботи та інших ресурсів. Закони, що забезпечують гендерну рівність, гарантують жінкам і чоловікам однакові права та можливості, у тому числі право обіймати певні посади, отримувати оплату праці та бути вільними від насильства. Це не тільки справедливо з точки зору рівності, але й сприяє соціальному прогресу та економічному зростанню. Гендерна рівність також важлива для забезпечення демократії та верховенства права. Якщо жінки не мають рівних прав і можливостей, то вони не можуть брати участь у прийнятті рішень і управлінні країною. Це може призвести до того, що важливі рішення буде прийнято без урахування інтересів половини населення. Окрім того, гендерна рівність також важлива для забезпечення

людських прав та зменшення насильства. Коли жінки мають рівні права та можливості, вони можуть бути менш вразливими до насильства та дискримінації. Це стосується не тільки жінок, але і чоловіків, які також можуть стати жертвами насильства та дискримінації.

Отже, гендерна рівність, як складова верховенства права, допомагає створити справедливе та рівне суспільство, де кожен має можливість реалізувати власний потенціал. Однак, незважаючи на її важливість, у багатьох країнах гендерна рівність не гарантується повністю. Жінки часто зазнають дискримінації у світі праці, їх не залучають у політику, а їхні права та свободи ігнорують.

Тому для країн дуже важливо розробляти закони та політику задля забезпечення гендерної рівності та захисту рівних прав чоловіків і жінок. Культурні та соціальні проблеми, що породжують нерівність, такі як наявність стереотипів та патріархальних структур, також необхідно вирішити.

Отже, гендерна рівність має велике значення для будь-якої правової держави, оскільки вона забезпечує справедливість та рівність перед законом для всіх громадян. Це допомагає створити сильніше, більш рівноправне та демократичне суспільство, що може вигідно позначитися на економічному, соціальному та культурному розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Методичних рекомендації щодо ідентифікації випадків гендерної дискримінації та механізм надання правової допомоги : наказ № 33 від 12.03.2019 Міністерства юстиції України та Координаційного центру з надання правової допомоги. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033419-19#Text>.

2. Коментар до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» / автор. кол. : Е. Ламах, К. Левченко, Т. Макійчук, О. Сулова, А. Чигрин. Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 168 с. URL : <https://genderindetail.org.ua/library/pravo/komentar-do-zakonu-ukraini-pro-zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mozhливостей-zhinok-ta-cholovikiv-134612.html>.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 19.12.1979. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

4. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.08.2022 № 752-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-p#Text>.

Олена НОВАК

студентка

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРИНЦИП ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У сучасному світі досі актуальним є таке проблемне питання, як гендерна рівність. Хоча жінки і вибороли свої права нарівні з чоловіками та мають свій міжнародний жіночий день – восьме березня, все одно залишаються питання, що стосуються гендерної рівності: чи то розподіл домашніх обов'язків в сім'ї, чи то поділ професій на чоловічі та жіночі тощо. Звичайно, не можна відкинути той факт, що, дійсно, на сьогодні існує цей поділ на чоловіче та жіноче. Гендерний розподіл праці – форма розподілу праці відповідно до уявлень про «чоловічу» і «жіночу» роботу на базі гендерних відмінностей, що створюються соціумом, проте їх часом вважають наслідком «природних» рис і здібностей статей. Поліпшення сучасного становища жінки, подолання гендерного розриву, створення ефективного механізму забезпечення принципу гендерної рівності можливе шляхом проведення наукових досліджень із подальшим упровадженням їхніх результатів у нормотворчий і правозастосовний процес. Тому в Україні існують численні громадські організації, що борються за права жінок та відповідне ставлення до них у суспільстві.

Велику роль у гендерній рівності відіграє гендерна справедливість. Гендерна справедливість – це процес справедливого існування жінок і чоловіків. Щоб забезпечити справедливість, заходи мають бути прийнятними для компенсування історичних та соціальних перешкод, що існували та існують перед жінками та чоловіками при досягненні ними бажаних позицій. З огляду на це варто зазначити, що справедливість дорівнює рівності.

Аналізуючи гендерну рівність в сучасному світі, варто підійти до цього питання з іншого боку, а саме зі сторони гендерної рівності в правовій системі України. Що ж таке гендерна рівність з точки зору права? Гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок та чоловіків та рівні можливості для реалізації цього статусу, що дозволяє особам обох статей брати однакову участь у всіх сферах життєдіяльності. В Україні діє система нормативно-правових актів, що різняться за змістом, але всі вони безпосередньо чи опосередковано встановлюють і регламентують рівність чоловіків і жінок. Законодавство України закріпило функції забезпечення гендерної рівності для системи державних інституцій, а інститути громадянського суспільства, в свою чергу, все частіше беруть на себе відповідні обов'язки на добровільних

засадах. Незважаючи на всі ці факти, в Україні досі не здійснювалося ефективно, цілісне забезпечення принципів гендерної рівності.

Проаналізувавши питання стосовно гендерної рівності в цілому, перейдемо до більш чіткого роз'яснення принципів гендерної рівності у правовій системі України. По-перше, правовий принцип рівності означає відсутність будь-якої нерівності чи обмежень прав особи та громадянських свобод. Його реалізація передбачає існування справедливого суспільного устрою, в якому політико-правові реалії забезпечують максимальне дотримання прав особистості. З правової точки зору гендерна рівність функціонує як складова загального принципу рівності. Гендерна рівність відрізняється від інших структурних елементів принципу юридичної рівності, наприклад, рівності незалежно від віку, національності, раси, хоча вона й заснована на природно-правових концепціях. По-друге, принцип гендерної рівності у правовій системі України передбачає, що чоловіки та жінки мають однакові права та можливості у всіх сферах життя, таких як політична, економічна, соціальна, культурна та ін. Цей принцип базується на ідеї рівності громадян перед законом, котрий передбачає, що всі люди повинні мати однакові права та можливості на здобуття освіти, працю, здоров'я, життя, вільного від насильства та дискримінації. Принцип гендерної рівності передбачає захист прав жінок на рівний доступ до сфери охорони здоров'я та репродуктивних послуг, на вільний вибір професії та рівні умови праці, на участь у прийнятті рішень на рівних із чоловіками умовах, захист від сексуального та гендерного насильства.

Конституція України гарантує рівність прав та свобод чоловіків і жінок перед законом та встановлює заборону на будь-яку форму дискримінації за ознакою статі. Крім того, законодавство України містить численні норми, спрямовані на забезпечення гендерної рівності, такі як Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та ін. Деталізуючи гендерну рівність із боку законів України, доречно зазначити, що згідно зі ст. 2 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» законодавство з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків складається з Конституції України, цього закону та інших нормативно-правових актів. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені згаданим законом, то застосовуються правила міжнародного договору. Відповідно до ст. 3 названого нормативно-правового акта державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на:

- утвердження гендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій;
- запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі

всім проявам насильства стосовно жінок;

- забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;
- забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;
- підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;
- виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;
- захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Гендерна рівність є одним із фундаментальних принципів прав людини. Головним критерієм, завдяки якому норми всіх без винятку галузей права мають певний гендерний вимір, є те, що стандарти будь-якої галузі права повинні відповідати загальним стандартам, принципам права, в тому числі принципу гендерної рівності. Тому слід звернути увагу на категорії гендерної рівності у правовій системі, що мають такі визначення:

- 1) рівність прав – законодавче наділення однаковими правами осіб чоловічої та жіночої статей у всіх сферах життя;
- 2) забезпечення рівних умов для реалізації прав та можливостей.

Отже вищезазначене дозволяє стверджувати, що дотримання прав людини на сьогодні є певним правовим ідеалом, основним засобом досягнення якого є загальні принципи права. Проблематика стосовно гендерної рівності існує досі, тому в Україні та у світі в цілому створюються організації, що борються за рівні права між чоловіками та жінками. Права людини – чоловіка і жінки, як і рівність між ними, потребують постійного захисту, охорони і зміцнення. Законодавство України містить численні норми, спрямовані на забезпечення гендерної рівності у правовій системі; цими нормами виступають закони України.

Сьогодні гендерна рівність є фундаментальною цінністю третього тисячоліття нарівні зі свободою, справедливістю, толерантністю.

Список використаних джерел

1. Грицай І. О. Теоретико-правова характеристика механізму забезпечення принципу гендерної рівності. *Правові новели*. 2018. С. 7–14.
2. Крочук М. І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2011. № 4. С. 464–471.
3. Халапсіс О. В. Міжнародні виміри правових міфів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 354–360. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-6-354-360>.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
6. Що таке гендерна рівність. *Печеніжинська ТГ*. URL : <https://pnotg.gov.ua/gender-equality>.

Анастасія ОГОЛЬ

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Ірина ЄРЕМЄВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ГЕОПОЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

Інтерес до геополітичних досліджень у сучасному світі можна пояснити посиленням процесів політичної, етнокультурної та економічної диференціації, що охоплюють усі макрорегіони світу та відіграють значну роль в переформатуванні міжнародної системи. До таких макрорегіонів належить Азіатсько-Тихоокеанський регіон, що є одним із найбільших та населених у світі. Він охоплює більшу частину Південно-Східної та Східної Азії, Австралії, Нової Зеландії та західного узбережжя Північної Америки. Азіатсько-Тихоокеанський регіон є дуже важливим для світової економіки, оскільки в ньому знаходяться такі країни, як Японія, Китай, Індія, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур та ін., що є великими експортерами та імпортерами товарів та послуг. Крім того, регіон містить багато морських шляхів, що є важливими для міжнародної торгівлі.

Геополітичне становище регіону характеризуються підвищеною конфліктністю через протистояння, пов'язані з міждержавними територіальними спорами, національними та релігійними конфліктами, тероризмом та іншими проблемами. Оскільки більшість країн у регіоні є ядерними державами, існує загроза ядерної війни, що може стати катастрофою для всього світу. Крім того, регіон також є важливим із точки зору світової та державної геостратегії, оскільки межує зі східними та південними морями і Тихим океаном, що дає країнам можливість впливати на міжнародну ситуацію та забезпечувати свої національні інтереси.

З іншого боку, Азіатсько-Тихоокеанський регіон характеризується значними відмінностями у рівні розвитку країн. Наприклад, країни, що входять до складу Організації Південно-Східної Азії (ASEAN), такі як Індонезія, Філіппіни та В'єтнам, мають значно нижчий рівень економічного розвитку, ніж Японія, Сінгапур та Південна Корея. Тому регіон є складним із точки зору соціально-економічного розвитку. Він становить значний інтерес як територія, де знаходиться значна кількість пам'яток світової культурно-історичної спадщини. Крім того, у регіоні живуть різноманітні народи зі своїми унікальними традиціями та мовами.

Одним із ключових елементів геополітичних процесів Азіатсько-

Тихоокеанського регіону є конкуренція між Китаєм та США за вплив у міжнародних відносинах. Китай, що стає все більш потужним гравцем у світі, активно розширює свою сферу впливу в Азії та Тихоокеанському басейні. США залишаються важливим гравцем у регіоні, маючи свої бази та союзників, котрі допомагають зберігати їхній вплив. До того ж, регіон стикається із низкою безпекових викликів, таких як ядерна програма Північної Кореї та тероризм. Північна Корея продовжує розвивати свою ядерну та ракетну програми, що створює загрозу для безпеки у регіоні. У свою чергу, терористичні групи, такі як Ісламська держава та Аль-Каїда, також здійснюють напади та провокують нестабільність у регіоні. Великим викликом для Азіатсько-Тихоокеанського регіону є зміна клімату. Регіон стикається зі збільшенням кількості природних катастроф, таких як тайфуни, повені та землетруси, що можуть мати негативний вплив на економіку та населення регіону.

У цілому Азіатсько-Тихоокеанський регіон є складним та багатогранним, з численними викликами та можливостями. Проте за наявності відповідних зусиль та співпраці він може досягти стабільності, розвитку та процвітання. Також слід відзначити, що Азіатсько-Тихоокеанський регіон є дуже різноманітним із точки зору культури, етнічності та релігії. Він включає країни з різними системами влади, економічними та соціальними моделями, що може створювати складнощі у співпраці та розвитку регіону в цілому. До того ж, він є дуже важливим із точки зору світової торгівлі, енергетики та транспорту. Більшість країн у регіоні є великими виробниками товарів та послуг, а також імпортерами. Також там діють численні міжнародні організації та ініціативи, такі як Азіатський банк розвитку, Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво та ін., котрі допомагають у підтримці та зміцненні економіки і безпеки регіону.

Отже, Азіатсько-Тихоокеанський регіон є дуже важливим та складним, із численними викликами та можливостями. Успіх розвитку та стабільність регіону залежать від співпраці, діалогу та зусиль країн і міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Єремєєва І. А. Методика оцінки геополітичного положення держави в країнознавстві. *Development, education, culture: integration trends in the modern world : The 14th International scientific and practical conference (April 11-14, 2023) Oslo, Norway International Science Group, 2023. P. 442–444.*

2. Милосердна І. А. та ін. Азіатсько-Тихоокеанський регіон та проекти його розвитку: кінець ХХ – початок ХХІ століття. *Актуальні проблеми політики. 2020. Вип. 65. С. 130–138.*

3. Сергієнко Т. І. Імідж Китаю в українському суспільстві. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність : матеріали XVI міжнародної наук. конф. (м. Київ, 30 листоп. 2022 р.). Львів ; Торунь, 2022. С. 133–135.*

Анна ОМЕЛЬЯНЕЦЬ

курсант ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

викладач **Катерина МІТУСОВА**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКИХ МІСТ У СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

У сучасному світі виникають багато конфліктних ситуацій щодо забруднення навколишнього середовища. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю зберегти не тільки середовище земної кулі, але і здоров'я наших нащадків. Розвиток промисловості та новітніх технологій супроводжується відчутним загостренням екологічних проблем і суттєвим перетворенням навколишнього природного середовища у техногенне, що значно ускладнює існування та життєдіяльність людини.

Мета дослідження полягає у вивченні взаємодії виробничої та невиробничої діяльності людей з навколишнім природним середовищем на території населених пунктів. Для багатьох міст України характерна складна екологічна обстановка, обумовлена наявністю і концентрацією підприємств чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії та нафтохімії, гірничодобувної промисловості, цементних заводів. І все це більш притаманне для великих міст, де і знаходяться такі підприємства. Крім того, у великих містах із інтенсивними транспортними потоками вміст у повітрі канцерогенних речовин типу бензопірена у 2–3 рази, а в центрах чорної металургії – приблизно у 12 разів вищий, ніж у невеликих містах або сільській місцевості. Все це призводить до певних наслідків, а саме:

- знижується якість життя населення, що певною мірою зумовило занепад сільської місцевості;
- в усіх областях України посилюються процеси депопуляції населення, чисельність якого, починаючи з 1991 р., постійно скорочується;
- погіршуються стан житлово-комунального господарства, санітарно-гігієнічна та епідеміологічна ситуації, особливо у великих містах;
- виникають інші небезпечні фактори діяльності людини.

За останні роки дещо зменшилися обсяги шкідливих викидів в атмосферу, оскільки держава стала більше акцентувати увагу на збереженні навколишнього середовища та встановлювати правомірну відповідальність до фізичних та юридичних осіб, котрі порушують екологічні права громадян України. Але не потрібно так швидко радіти, бо все це було зумовлено економічною кризою в нашій державі.

Екологічна безпека територій передбачає:

1) дотримання встановлених природоохоронним законодавством вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, збереження та раціонального використання природних ресурсів;

2) дотримання санітарно-гігієнічних вимог щодо охорони здоров'я людини, здійснення заходів для нейтралізації, утилізації, знищення або переробки всіх шкідливих речовин і відходів.

Кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами відповідно до закону. При використанні природних ресурсів має забезпечуватися виконання вимог, встановлених Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими законодавчими актами України.

У разі виявлення правопорушень у цій сфері настає дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова або кримінальна відповідальність.

Однак трапляються й випадки, коли фізична або юридична особи звільняються від відповідальності за порушення, якщо воно виникло внаслідок дії непереборних сил природи чи воєнних дій.

Основним джерелом забруднення атмосферного повітря (до 70%) є автомобільний транспорт, якого з кожним роком стає все більше у нашій державі, тим самим збільшується і відсоток забрудненості повітря. Різкий негативний вплив на загальну екологічну обстановку м. Києва та прилеглих територій спричинила катастрофа на Чорнобильській АЕС, що розташована на відстані 80 км від північної околиці м. Києва.

Узагальнюючи вищезазначене, слід звернути увагу підприємств та інших організацій щодо використання ними потужностей чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, гірничодобувної, хімічної та нафтохімічної промисловості. Донести до них можливі наслідки у разі порушення ними конституційних прав громадян щодо безпечного для життя і здоров'я довкілля, адже ми щодня вдихаємо повітря, і шкідливі речовини потрапляють до нашого організму і справляють негативний вплив на здоров'я. Кожен повинен усвідомлювати свої діяння з огляду на збереження навколишнього середовища задля нашого майбутнього та кращого індустріального розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Екологічне право : навч. посібник / кол. авт. Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 318 с. URL : https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5077/1/Екологічне%20право__МАКЕТ.pdf.
2. Конституційні екологічні права громадян. *Солом'янська районна в місті Києві державна адміністрація*. URL : <https://solom.kyivcity.gov.ua/news/1786.html>.
3. Гетьман А. П., Шульга М. В. Екологічне право України : підруч. Харків : Право, 2005. URL : https://www.ebk.net.ua/Book/law/getman_ekopu/part4/403.htm.

Вероніка ОСКЕРО

здобувач освіти

Науковий керівник:

вчитель Алла **ПОДВОРЧАН**

(Науковий ліцей міжнародних відносин II-III ступенів

Університету митної справи та фінансів)

ГЕНДЕРНА КУЛЬТУРА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Необхідною умовою процвітання та соціально-економічного розвитку соціуму є якісна освіта, що спрямована на гуманізацію суспільних відносин та індивідуальний розвиток особистості. Освітній простір – це ефективний простір для духовного та культурного збагачення, професійного самовдосконалення та самореалізації сучасної молоді. Своєрідними провідниками у цьому просторі стають викладачі. Саме від їхніх ціннісних настанов, чіткої громадської позиції, кваліфікованості, обізнаності та педагогічної майстерності залежить ефективність процесу становлення особистості молодої людини, формування її професійної самосвідомості.

Сьогодні це питання залишається актуальним і потребує інноваційних підходів з огляду на нові гендерні реалії, що визначає провідну роль сучасного викладача у гендерно-просвітницькій роботі на засадах гармонізації суспільних відносин та вдосконалення його педагогічної майстерності.

Останнім часом гендерні дослідження стали невід'ємною частиною педагогічної науки. У цьому контексті вважаємо за доцільне звернутися до аналізу наявних основних освітніх парадигм з погляду гендерного компонента освіти.

Гендер – це характеристика соціальної приналежності до певного виду осіб, уявлення кожного індивіда про рольові характеристики та особливості поведінки тієї групи індивідів, до якої він належить.

Гендер як багатокомпонентна структура визначається чотирма групами характеристик: біологічна стать, гендерна ідентичність, гендерні стереотипи та гендерні ролі. Ці характеристики впливають на соціалізацію молодих людей у суспільстві.

Гендерна культура – це сукупність цінностей, котрі склалися в тому чи іншому суспільстві, утвердилися і котрим повинен відповідати кожен індивід, дотримуючись норм як щодо чоловіків, так і щодо жінок.

Гендерна культура є важливою сферою суспільного життя. Вона охоплює систему виховання, освіти, духовної творчості, а також установ і організацій, що забезпечують її розвиток та функціонування. Кожна епоха

наповнює гендерну культуру новим змістом, що відповідає потребам та завданням суспільства.

Особливо ефективним засобом утвердження гендерної культури в молоді в сучасних умовах є розвиток стійкості поглядів, цінностей, позицій і гнучкості поведінки, що залежить від ситуації, своєчасності проявів, котрі базуються на здоровому глузді, гуманному ставленні до інших людей, гендерній поведінці, що не принижує гідність жодного з партнерів, не завдає шкоди оточуючим.

Умовами ефективності гендерного виховання є: включення цього напрямку у систему освіти з метою формування цілісної індивідуально-професійної самосвідомості з урахуванням гендерних вимог розвитку суспільства на сучасному етапі; введення в критерії оцінки виховної роботи гендерних аспектів; підготовка постійного складу освітніх установ до ведення цього напрямку виховної роботи; розвиток особистих гендерних пріоритетів суб'єктів виховання.

У системі освіти завдання формування гендерної культури у здобувачів освіти до сьогодні теоретично не є обґрунтованим і практично не є вирішеним, незважаючи на набутий позитивний досвід щодо інтеграції гендерного підходу в навчально-виховний процес навчальних закладів.

Сучасне суспільство перебуває на етапі демократичного розвитку. Важливу роль відіграє у цьому напрямі саме гендерна освіта, адже без неї немає можливості розвивати гармонійні гендерні відносини серед учнівської молоді.

На підставі аналізу літератури можна запропонувати такі рекомендації щодо поширення гендерної культури серед здобувачів освіти: запровадити гендерну термінологію при розробці навчальних програм; у викладенні програми необхідно дотримуватися гендерної симетрії мови, що передбачає пропорційну представленість соціальних і культурних ролей обох статей та уявлень про них у різних сферах життя; при розробці навчальної програми зосереджувати увагу на особистісно орієнтованому підході до здобувачів освіти; при розробці навчальних програм враховувати аспект виховання здобувачів освіти у дусі гендерної толерантності; розширити гендерну тематику наукової роботи здобувачів освіти (навчальні проекти, тези, наукові доповіді).

Владислав ПАВЛІШИН

студент

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Ольга ЯДЛОВСЬКА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМА ДОКАЗОВОЇ ЧАСТИНИ ЩОДО ВИПАДКІВ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї (УКРАЇНА)

У сучасному суспільстві випадки насильства в сім'ї є досить розповсюдженим явищем. Ця проблема охоплює не тільки факти фізичного насильства, але й має економічні, психологічні та інші аспекти. Явище домашнього насильства не оминуло і Україну: лише за один рік (з 2020 р. до 2021 р.) фактів звернення стало більше на 56%, а саме, у 2021 р. було зафіксовано 326 тис. звернень [1]. Таке збільшення кількості звернень до органів, що здійснюють заходи у сфері запобігання домашнього насильства, вказує на проблематику доказової частини самого факту насильства.

Іноді трапляється так, що у побуті з'являються розбіжності. Суб'єкти мають різні погляди та уявлення, через це можуть бути сварки та конфлікти, але не слід плутати звичайну розбіжність та домашнє насилля, оскільки у останнього є чітко визначене поняття. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

Також існують певні ознаки, що притаманні насиллю у сім'ї. Насамперед це умисне здійснення насильства, тобто коли особа-кривдник усвідомлює характер вчинюваних нею дій та передбачає або має передбачити наслідки, що можуть завдати шкоди постраждалій особі. Також до ознак насильства відносять безпосередньо спричинення шкоди: фізичної, сексуальної, психологічної, фінансової тощо; порушення прав і свобод людини; а також, у деяких випадках, перевагу кривдника над постраждалою особою, що виражається у різних аспектах (вік, стать, фізична перевага, фінансова перевага тощо).

Щодо самої проблематики доказової частини при розгляді справ

відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначимо, що є декілька ключових речей, на які суд буде звертати увагу, розглядаючи справу. По-перше, це свідки. Найчастіше свідками у справах щодо насилля у сім'ї виступають, відповідно до ст. 65 Кодексу адміністративного судочинства України, родичі та близьке оточення [3]. Такі особи мають право бути свідками, незважаючи на те, що вони часто є зацікавленими у результаті справи. Це обов'язково враховується судом під час оцінки доказів. По-друге, це фіксування фактів домашнього насильства. Саме цей чинник є пріоритетом серед інших факторів доказової частини, оскільки надає прямий доказ порушення прав і свобод людини відповідно до закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [5]. Фіксування може бути зроблено у різній формі, як-от: запис розмови на диктофон, фіксування вчинення насилля на камеру та ін. Цей процес набагато пришвидшить та полегшить роботу суду у винесенні відповідного рішення. По-третє, це наслідки фізичного або сексуального насилля. Після таких форм насилля у людини можуть залишитися синці, переломи, садна та ін. Якщо дійсно вдасться довести, що цей вид насилля зробила обвинувачувана особа, то це значно спростить процес винесення рішення судом.

Також значну роль у доказовій частині відіграє форма насильства. При сексуальному або фізичному насиллі це очевидно, оскільки у постраждалої особи можуть бути садна та синці, що вказує на вчинення правопорушення. При економічному або психологічному насильстві сам факт насильства ще потрібно довести, оскільки наявних ознак, на перший погляд, не буде [4, с. 74-75]. У таких випадках рекомендують діяти поступово. Першим кроком буде отримання припису для кривдника до 10 діб, протягом цього терміну необхідно домогтися, аби стосовно нього склали адміністративний протокол. Далі треба отримати рішення суду і вже з ним звернутися до суду за приписом до 6 місяців. Після отримання припису на 6 місяців можна звертатися із заявою про вчинення кримінального або адміністративного правопорушення [6].

Таким чином, згідно зі статистикою останніх років, в Україні спостерігається стрімкий зріст звернень до органів реагування щодо фактів насильства в сім'ї. Це вказує на раціональне співвідношення негативних та позитивних чинників. З одного боку, таке явище, як насильство, зустрічається частіше, але кількість фактів вирішення справ за ст. 126-1 КК України на користь обвинувача стрімко зростає. Тобто це вказує на вирішення проблематики доказової частини щодо випадків насильства в сім'ї, а у сукупності й на тенденцію щодо вирішення глобальної проблеми насильства як на рівні сім'ї, так і на рівні держави та неурядових організацій.

Список використаних джерел

1. В Україні вдвічі зросла кількість звернень щодо домашнього насильства за 2021 рік. *The Village*. URL : <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/321357-v-ukrayini-udvichi-zroslo-kilkist-zvernen-schodo-domashnogo-nasilstva-za-2021-rik#:~:text=>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від

07.12.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

4. Блага А. Б., Тунтула О. С., Кочемировська О. О. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навч. посібник ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

5. Закон і відповідальність – все, що ви маєте знати про домашнє насильство. *повага*. URL: <https://povaha.org.ua/zakon-i-vidpovidalnist-vse-scho-vy-majete-znaty-pro-domashnje-nasylstvo/>.

6. Гриценко Л. 7 правових позицій Верховного суду про застосування обмежувальних приписів. *Національна асоціація адвокатів України*. URL : <https://unba.org.ua/publications/5934-7-pravovih-pozicij-verhovnogo-sudu-pro-zastosuvannya-obmezhuval-nih-privisiv.html>.

Тетяна РАСТВОРОВА

здобувачка освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ЧАСТИНА ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Кінець холодної війни в 1991 р. спричинив великі зміни для людей, що живуть в Україні, колишній республіці Радянського Союзу. Однак перехід України до сучасної, незалежної, демократичної та суверенної держави не пройшов гладко. У 2004 р. країна пережила свої перші великі політичні потрясіння, що в народі отримали назву «Помаранчева революція». Крики («Разом нас багато! Нас не можна перемогти!») прокотилися Майданом Незалежності в Києві. Тисячі українців використали свою свободу слова і встали разом, щоб вимагати повномасштабних політичних змін у своїй країні.

Восени 2013 р. українці знову почали збиратися на Майдані, цього разу на знак протесту проти рішення тодішнього українського уряду, який відмовився від очікуваної угоди про торгівлю та асоціацію з Європейським Союзом. Спочатку вони збиралися сотнями, але натовп швидко переріс у сотні тисяч. Від самого початку протести, здавалося, були схожі на Помаранчеву революцію 2004 р., коли розлючені протестувальники формували імпровізовані барикади, створювали гасла та інші форми протесту. Але в цьому мітингу все було по-іншому. Цього разу протестувальники та їхні прихильники були оснащені більше, ніж просто своїми ідеалами та саморобними знаками протесту. Багато хто в натовпі тепер мав у кишенях смартфони та інші пристрої з підтримкою Інтернету. Вони були готові надати

будь-які оновлення в прямому ефірі, робити фотографії та відео в будь-який момент, а також миттєво ділитися ними в соціальних мережах із прихильниками в усіх регіонах країни та за її межами [1].

Здатність використовувати соціальні медіа визначає різницю між Помаранчевою революцією 2004 року та українською кризою 2013–2014 рр., анексією та початком війни на Сході України. Під час Помаранчевої революції Інтернетом користувалися лише майже 12% українців [2]. Саме з 2014 р. Україна зазнала першу хвилю інформаційних фейків та масштабної дезінформації з боку російської федерації, що триває і зараз, під час повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Зокрема, інформаційна війна – це не тільки поширення фейків та пропаганди. Інформаційна війна – це поширення будь-якої інформації у документах чи новинах як спосіб, що формує потрібну для органів державної влади точку зору в країні, вичерпну систему поглядів щодо окремих питань на користь організатора інформаційної пропаганди.

Найбільш повне визначення інформаційної війни, на нашу думку, наводять О. Харитоненко та Ю. Полтавець, вказуючи, що інформаційна війна – це найвищий рівень інформаційного протиборства, спрямований на розв'язання суспільно-політичних, ідеологічних, а також національних, територіальних та інших конфліктних ситуацій між державами, народами, націями, класами й соціальними групами, транснаціональними корпораціями шляхом широкомасштабної реалізації способів і методів інформаційного насильства (інформаційної зброї) [3]. Тут є місце і правовим міфам [4].

Під час війни Україна та суспільство загалом зазнають величезного тиску, причому одразу з двох фронтів: військового та інформаційного.

Мають місце такі методи ведення інформаційної війни з боку росії: 1) розкол самоідентифікації нації; 2) використання штампів та кліше; 3) дезінформація та фальсифікація; 4) блокування українських ЗМІ; 5) блокування російських опозиційних чи незалежних ЗМІ; 6) дискредитація України; 7) українофобство.

На сьогодні інформаційна війна торкнулася не тільки тих людей, які дивляться телевізор, а й звичайних школярів та студентів. Можна навести приклад, як ще до початку війни путінські публіцисти ставилися до України. Так, видавництво «Фоліо» опублікувало книгу М. Калашнікова «Незалежна Україна. Крах проекту». В інтернет-магазинах твір міститься у рубриці «Публіцистика». В анотації до книги автор стверджує, що сучасна Україна «розколюється, нарастають протиріччя між Заходом та Сходом, і якщо цей процес не зупинити, то на Україну може чекати сумна доля Югославії».

Але на сьогодні основним центральним нарративом є твердження про «українських нацистів». Саме це світобачення путін використовує як одну з підстав для повномасштабного вторгнення в Україну. Кремль продовжує говорити про денацифікацію України як одну з вимог домовленостей про «Мир». Цей нарратив також наповнюють різноманітні меседжі, що стосуються

як української історії, так і сьогодення. Зокрема, що «В Україні при владі нацисти», «Україна забула про перемогу над нацизмом», «Бандера – колаборант Гітлера», а гасло «Слава Україні!» – це калька з нацистського гасла «Heil Hitler!/Гайль Гітлер!».

Отже, можна зробити висновок, що російські меседжі та їх поширення завдають шкоди свідомості людини. У період інформаційної війни ворог може маніпулювати свідомістю для широкомасштабної експансії і загрожувати національній безпеці України. Тому необхідна адекватна інформаційна протидія у вигляді контррозвідки та поширенні доказів, що і робить сьогодні країна.

Список використаних джерел

1. Gruzd A., Tsyganova K. Information wars and online activism during the 2013/2014 crisis in Ukraine: Examining the social structures of pro-and anti-Maidan groups. *Policy & Internet*. 2015. Vol. 7, Issue 2. P. 121–158. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/poi3.91>.
2. Dyczok M. Was Kuchma's Censorship Effective? *Europe-Asia Studies*. 2006. Vol. 58. No. 2. P. 215–238. URL : <https://www.jstor.org/stable/i20451179>.
3. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навч. посібник ; за заг. ред. В. О. Жадька ; ред.-упор. : О. І. Харитоненко, Ю. С. Полтавець. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с.
4. Халапсіс О. В. Міжнародні виміри правових міфів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 354–360. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-6-354-360>.

Яна Рибалко

студентка

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Поняття «громадянське суспільство» виникло ще в античні часи, у період становлення республіки та інституту громадянства. Воно поступово набувало сучасного розуміння [1].

Громадянське суспільство означає організацію суспільства з точки зору інтересів кожного його члена. Звідси впливає поняття «громадянин» – не просто окрема особа, а особа – суб'єкт особистих прав, встановлених суспільством юридичних повноважень [2].

Термін «верховенство права» був введений у XIX ст. у працях німецьких

юристів К. Велькера, Р. фон Мола тощо [2].

У процесі формування громадянського суспільства необхідно науково обґрунтувати і вирішити низку практичних питань, основні з яких: визнання людини та її прав найвищою соціальною цінністю, дотримання принципів рівноправності різних форм власності, економічної і політичної свобода, верховенство громадянського суспільства над державною владою, а також їхня взаємна відповідальність тощо.

Крім того, існує принцип законності і правопорядку, що сформувався на основі правових демократичних законів, що виражають і захищають демократичні цінності суспільства, потреб та інтересів громадян і юридичних осіб.

Вивчення окремих питань дає можливість визначити теоретичні та практичні проблеми громадянського суспільства та правової держави в Україні, зокрема, висвітлити питання демократії, соціальної справедливості, соціального захисту особистості.

У соціальних науках поняття «громадянське суспільство» тлумачиться по-різному. Так, Ш.-Л. Монтеск'є, вважаючи, що суспільство не може існувати без влади, розрізняв державу як союз громадян і державу як сукупність посадових осіб [3]. Г. Спенсер, відповідно до своєї органічної теорії суспільства, порівнював державу з біологічним організмом, вважав її сукупністю органів управління та правління [3]. Його «апаратну» ідею пізніше використав марксизм.

Відомо, що в первісному, додержавному суспільстві існували органи управління, головним із яких були збори дорослих родичів. Функції власності ще не виникли в житті громади, громада була одночасно джерелом і носієм влади. Відбулася поступова ієрархізація державного управління, як внаслідок чого рядові члени громади були усунені від управління громадою.

На зміну народним зборам приходять військові дружини. Ради старійшин перетворюються на все більш важливі та незалежні центри прийняття рішень, лише частина яких подається на офіційне затвердження зборів громади. Таким чином, державне управління поступово відділялося від громади. Його здійснювали окремі установи, яким повністю підпорядковувалася громада [3].

На думку прихильників договірної теорії походження держави, сукупність індивідів, які користувалися необмеженими природними правами, утворювала суспільство в його «природному стані» («*status naturalis*») [3].

Концепція громадянського суспільства, розуміння його як сфери людської свободи, що перебуває поза межами державного регулювання, є продуктом ліберального світогляду тощо [3].

Крім суворого дотримання законів, суспільство висуває ще одну основну вимогу – дотримання загальноприйнятих моральних норм. Право і мораль завжди були, є і будуть чинниками людського існування та гуманізму [3].

Громадянське суспільство – це суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис, котре разом із державою утворює розвинені правові відносини; це сукупність усіх громадян, їх вільних об'єднань і об'єднань, пов'язаних суспільними відносинами, що характеризуються високим рівнем суспільної свідомості та політичної культури, перебувають поза межами державного регулювання, але охороняються і гарантуються ним [3].

Правова держава, на думку сучасної науки, є реальним втіленням конституційної державності. В її основі лежить прагнення захистити людину від державного терору, дріб'язкової опіки з боку влади, гарантувати індивідуальну свободу людини та її основні права.

Правова держава – це держава, обмежена у своїх діях законом, що захищає свободу та інші права особи і підпорядковує владу волі суверенного народу. Відносини між людиною та владою визначаються в ній конституцією, що виступає як суспільний договір між народом і владою.

У відносинах між державою та громадянами пріоритет мають права людини, котрі не можуть бути порушені законами держави та її діями. Для того, щоб народ міг керувати державою, необхідно поділити владу на законодавчу, виконавчу та судову.

У правовій державі на громадян поширюється принцип «дозволено все, що не заборонено законами, котрі відповідають конституції».

Стосовно держави існує засіб дозволу, що обмежує коло її діяльності в межах закону.

Правова держава формувалася поступово, на основі відповідних ідей та елементів державності, деякі з яких виникли ще в давнину. Наприклад, про силу закону, що є однаковою для всіх громадян, говорили ще в VI ст. до н. е., про співвідношення природних прав людини писали давньогрецький архонт Солон, Арістотель і Цицерон. Концепція правової держави склалася в XVII–XIX ст. ст. у працях Локка, Монтеск'є, Канта, Джефферсона та ін.

Правова держава, незалежно від специфіки країни, характеризується наявністю ознак, ступінь реалізації яких є показником успішного просування суспільства шляхом наближення до ідеалу, що містить теорію правової держави тощо [4].

Також верховенство права тісно пов'язане з демократією та громадянським суспільством у його повному розумінні як суспільства, що усвідомлює свої права, свободи, обов'язки та відповідальність [7].

Тому зміни в правовій державі та у громадянському суспільстві, звісно, відбулися. Нові, цікаві та корисні.

Список використаних джерел

1. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л., Шевченко Д. М. Правова держава як фактор розвитку громадянського суспільства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2(12). С. 189–197. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1343/1/17.pdf>.

2. Громадянське суспільство і правова держава. *Pidru4niki*. URL : https://pidru4niki.com/12090810/politologiya/gromadyanske_suspilstvo_pravova_derzhava.
3. Громадянське суспільство та правова держава. Реферат. *Osvita.ua*. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17558/>.
4. Тема лекції 11: «Правова держава». URL : <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/03/p2122-tdp.pdf>.
5. Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Подоляка С. А. Правова держава: історія, теорія, методологія : навч. посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 348 с. URL : <http://dcmaup.com.ua/assets/files/pravova-derzhava.pdf>.
6. Васильєв Г. Ю., Воднік В. Д., Волянська О. В. та ін. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2013. 536 с. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10902/1/Gromad_suspilstvo_2013.pdf.
7. Дімітров Ю. Д. Правова держава в контексті законотворення, судової і адміністративної реформи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 1998. 17 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1797/%D0%94%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%AE.%D0%94..pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Діана РУКІНА

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Олег ЛЕВІН**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Згідно зі ст. 1 Конституції України: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1, с. 6]. Саме ця стаття є базовою в контексті визначення концептуальних засад становлення і розвитку української державності. Прагнення до євроінтеграції є основоположним для реалізації державної політики нашої країни, як і для будь-якої цивілізованої держави, невіддільною частиною якої є активізація течії гендерного мейнстріму. Тому цікавою є проблема дотримання принципу гендерної рівності в соціальній системі у розрізі питання протидії домашньому насильству.

Дослідження цієї теми є актуальним, попри те, що її вивченню присвячено безліч робіт як вітчизняних, так і закордонних вчених. Серед найбільш ґрунтовних праць варто виокремити доробки таких науковців, як: С. Бабанін, В. Березняк, О. Головіна, І. Грицай, В. Людвік, Л. Наливайко, М. Почтовий, А. Фоменко, В. Шаблюстий, О. Юнін, М. Юніна, О. Ядловська

та ін.

2022 рік для України був найскладнішим за добу її незалежності, адже повномасштабне російське вторгнення вплинуло на усі сфери життя: тисячі загиблих людей, вщент зруйновані населені пункти, активні міграції, що призвели до підвищення рівня насильства, як результат, все це дестабілізувало суспільство та спричинило загрозу соціальному порядку. Проте була продемонстрована готовність до ефективної протидії насильству щодо жінок і домашньому насильству – відбулася ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами.

Відповідно до ст. 126-1 Кримінального кодексу України під домашнім насильством слід розуміти умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2].

Чинне вітчизняне українське законодавство виділяє такі види домашнього насильства: фізичне (ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування тощо); психологічне (словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування та ін.); сексуальне (сексуальний примус, сексуальне примушування, сексуальне домагання тощо); економічне (позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів та ін.). Також є кібернасильство (злам електронних сторінок, залякування через електронні листи, поширення неправдивої інформації, розсилка особистих фотографій тощо), однак у законодавстві нашої держави немає натяку на відповідальність за такий прояв насильства [3, с. 24].

Статистичні дані підтверджують, що за 12 місяців 2022 р. було обліковано 3360 кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, з яких 3060 направлені до суду з обвинувальним актом, водночас за 2021 р. показники становлять відповідно 4800 та 4432, що свідчить про зменшення кількості зафіксованих випадків вчинення таких діянь у 2022 р. майже на третину.

Що стосується вікової категорії, особи, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, розмежовуються так: 16–17 років – 3 особи (0,1%); 18–28 років – 286 осіб (10%); 29–39 років – 1063 особи (38%); 40–54 років – 1091 особа (39%); 55–59 років – 185 осіб (6,5%); 60 років і більше – 184 особи (6,4%). З цього випливає, що більша частина кривдників – це дорослі особи, що вчинили домашнє насильство стосовно більш слабких членів сім'ї [4].

Такий вид насильства слід розрізняти як окремий тип насильницьких дій під час воєнного стану, оскільки він, як і будь-яка стресова ситуація, впливає

на світосприйняття як зловмисника, так і жертви. Стосовно факторів, що вплинули на зниження кількості зафіксованих випадків, то слід виокремити: масову евакуацію з небезпечних територій; розлучення з сім'єю; зміну пріоритетності (більшого значення набули такі аспекти, як безпека, місце проживання та їжа); знецінення безпеки від будь-яких проявів домашнього насильства, як із боку постраждалого, так і оточення; фізичну неможливість звернутися до правоохоронних органів (на окупованій території немає правоохоронних органів та стабільного зв'язку); неналежну реакцію правоохоронних органів щодо фактів домашнього насильства (недостатня кількість фахівців, знищення транспортних засобів, дефіцит пального, мобілізація) [5].

Водночас насильство не може бути виправданим за жодних обставин, тому в умовах воєнного стану маємо ефективно боротися з цим явищем і надавати відповідну підтримку постраждалим, оскільки саме зараз ризики домашнього насильства підвищуються, поштовхами до цього можуть бути: труднощі у працевлаштуванні та соціальній адаптації до звичайного життя після виїзду із зони бойових дій; можливі загрози насильства членам та родичам представників військових підрозділів України; пережите згвалтування під час війни та багато іншого. У цьому контексті представниці ГО «Ла Страда-Україна» доцільно зауважили, що після закінчення війни ситуація стосовно проявів домашнього насильства погіршиться. Серед таких причин можна виокремити: посттравматичний синдром у військових або демобілізованих; нестабільність психоемоційного стану у тих родинах, члени яких не перебувають на передовій. Через це простежується тенденція підвищення потреби в наданні комплексної допомоги постраждалим [6].

Так, за підтримки міжнародних організацій та фондів почався активний розвиток та розбудова сервісних центрів допомоги різним категоріям постраждалих від війни (програма реагування на війну ЮНІСЕФ «Спільно», програма ФН ООН з протидії та запобігання гендерно зумовленому насильству, Центр допомоги врятованим, що створений ФН ООН). Це допомогло створити: притулки, кризові кімнати, денні центри, мобільні групи поліції для реагування на домашнє насильство, національну «гарячу лінію» з попередження домашнього насильства, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, пункти невідкладної медичної допомоги для постраждалих від домашнього насильства. Там жертви насильства, пов'язаного з війною, особливо сексуального, незалежно від місця проживання мають доступ до комплексної допомоги психотерапевтів для подолання травматичних переживань, відновлення емоційної рівноваги та внутрішніх ресурсів для перебудови життя. При цьому є можливість отримати консультації медичних працівників, наприклад, щодо збереження репродуктивного здоров'я, а також професійну допомогу юристів.

Отже, з вищезазначеного можна дійти висновку, що за 2022 рік вдвічі знизився показник домашнього насильства порівняно з 2021 роком, на що

вплинула низка факторів, що були спричинені так званою «рятувальною операцією», розгорнутою рф. Зауважимо, що ефективність реагування та запобігання такому явищу має комплексний характер з огляду на вирішення досить широкого кола соціальних, психологічних, правових та економічних питань, що слід розв'язувати як на місцевому, так і загальнодержавному рівнях, зокрема, з імплементацією міжнародного досвіду й, безперечно, залученням можливостей міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Романцова С., Устрицька Н., Гловюк І. та ін. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства : навч. посібник ; за ред. І. Гловюк, Н. Лашук, С. Романцової. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.
4. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultatyih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
5. Як війна вплинула на домашнє насильство? *Громадський простір*. URL : <https://www.prostir.ua/?news=yak-vijna-vplynula-na-domashnje-nasylstvo>.
6. Війна не скасовує потребу протидіяти домашньому насильству. *LexInform*. URL : <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vijna-ne-skasovuye-potrebu-protidyiaty-domashnomu-nasylstvu/>.

Валерія САРАНА

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. ю. н, доцент **Андрій ЧВАЛЮК**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із запровадженням воєнного стану на території України почали діяти нові правила: відбулися зміни в законодавстві, розширилися обов'язки державних службовців та працівників правоохоронних органів, – що сприяло новим проявам корупції, адже зазвичай беруть хабарі та інші послуги нематеріального характеру особи, які займають керівні посади. З корупцією дуже тісно пов'язане й таке поняття, як «зловживання владою або службовим становищем», що отримало своє закріплення у ст. 364 Кримінального кодексу України. Вважаємо за доцільне провести аналіз цих понять та визначити стан

боротьби з корупційними правопорушеннями в умовах воєнного стану.

Корупція – це негативне суспільне явище, що має політичний, правовий, економічний та морально-психологічний зміст. Як зазначає В. Гвоздецький, «корумпованих рис поведінка особи набуває в процесі її власної соціалізації [1, с. 141]. Особа чинить правопорушення лише в тому разі, якщо вона знаходиться в тій атмосфері, де такі вчинки заохочуються, або ж вона має негативне ставлення до суспільства і закону.

Зловживання службовим становищем є більш ширшим поняттям, бо означає використання своїх повноважень всупереч службі та охоплює зловживання владою [2, с. 62]. Особа, яка наділена владними правами та можливостями, застосовує їх проти держави, нехтуючи нормами законодавства. Така категорія злочину розповсюджується на всі сфери життєдіяльності. При цьому найбільше страждає економічна та соціальна сфери, бо корумпованість посадових чи службових осіб уповільнює зростання заробітних плат та пенсій, сприяє підвищенню цін і зниженню якості життя.

Наразі зареєстровано низку нових законопроектів, одним із яких пропонується внесення змін до ст. 111 Кримінального кодексу України «Державна зрада». У випадку прийняття згаданого закону незаконне збагачення у період воєнного стану – набуття посадовою чи службовою особою активів, що перевищують законні доходи, – буде прирівнюватися до державної зради [3]. Вважаємо, що хабарництво і нехлюйство створюють сприятливе підґрунтя для ймовірної держради, адже щоб перемогти зовнішнього ворога, необхідно боротися із внутрішнім. У такому разі прийняття цього закону позначиться на ефективності діяльності відповідних органів, а також буде сприяти притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб.

Однак, на нашу думку, законопроект потребує доопрацювання. Адже в ньому зазначається, що суб'єктами, на яких поширюється дія Закону, є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. За статистикою [4, с. 413], працівники правоохоронних органів також часто вчиняють корупційні злочини та зловживають службовим становищем. Отже, необхідно внести зміни, щоб незаконне збагачення прирівнювалося до державної зради та розповсюдилося на всіх суб'єктів, які зазначені у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Нещодавно Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» було запроваджено специфічну норму, спрямовану на протидію корупції у період воєнного стану. А саме, зазначено, що особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, можуть приймати всі подарунки без обмеження їхньої вартості, якщо ці кошти будуть витрачені на потреби ЗСУ чи на постраждалих від воєнних дій [5]. З одного боку, такі нововведення можуть прискорити відбудову постраждалих від воєнних дій населених пунктів. З

іншого – положення закону можуть негативно вплинути на реалізацію антикорупційної політики, бо в деклараціях про доходи ці подарунки вказуватися не будуть й залишаться поза контролем НАЗК.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна констатувати, що воєнний стан викликав появу нових законопроектів, спрямованих на усунення корупційних правопорушень, але слід зазначити, що вони мають як позитивні, так і негативні наслідки.

По-перше, позитивні зміни для суспільства вбачаються лише в тому випадку, коли держава удосконалює заходи організаційно-правового характеру та адміністративного примусу, а також забезпечує невідворотність юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для усіх суб'єктів правовідносин. Тому прирівнювання корупційних злочинів до державної зради може стати ефективним способом протидії ним. По-друге, негативні наслідки наступають в тому разі, якщо службові повноваження осіб відповідно до законодавства розширюються, але належний контроль за їхньою роботою не проводиться.

У будь-якому разі навіть в умовах воєнного стану має відбуватися оновлення нормативно-правового забезпечення та здійснюватися ефективно правове регулювання антикорупційних відносин, необхідне для запобігання та протидії всім формам зловживань владою та службовим становищем.

Список використаних джерел

1. Гвоздецький В. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 63. С. 139–145.
2. Демчина А. Відповідальність за зловживання владою або службовим становищем. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ, 2019. С. 62–64.
3. Корупційні дії під час війни можуть прирівняти до держзради. *Радник у сфері публічних закупівель*. URL : <https://radnuk.com.ua/voiennyj-stan/koruptsijni-dii-pid-chas-vijny-mozhut-pryivniaty-do-derzhzrady/>.
4. Джужа О. М., Василевич В. В., Черней В. В., Чернявський С. С. та ін. *Кримінологія : підруч. ; за наук. ред. О. М. Джужі*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану : Закон України від 08.07.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text>.

Ервін СЕЙТУМЕРОВ

курсант

ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

викладач **Катерина МІТУСОВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ

Стрімкий розвиток та зміна соціально-економічних умов, інновації та ускладнення інформаційних процесів у всьому світі підштовхує нас до глибшого вивчення проблеми професійного вигорання у професіях соціального характеру, особливо у межах професій типу «людина-людина». Особливо актуальним та вкрай необхідним у зв'язку з цим є психологічний супровід працівників правоохоронних органів, у тому числі у процесі їхньої професійної підготовки [3].

У ринковій економіці носій робочої сили продає свою працю за винагороду в межах трудової угоди. Взаємодія роботодавця і працівника, що реалізується у формі трудової угоди, передбачає отримання вигоди кожної зі сторін.

Існування неформальних соціальних і культурних установок, що створюють умови для виникнення трудових бар'єрів, обмеження трудової конкуренції, призводить до появи на ринку праці такого явища, як «гендерна експлуатація».

Маргінальність соціального статусу українських жінок під впливом жіночих рухів Заходу викликала протест із їхнього боку і, як наслідок, ініціювала зародження феміністичних поглядів в Україні. Поява феміністичних ідей у полі української гуманітарної культури стало можливим завдяки широкому процесу європеїзації, модернізації та демократизації українського суспільства, поширенню в ньому ідей європейських революцій про цінності особистості, її незалежність, про права людини, а також західної визвольної ідеології, що розкриває проблему дискримінації жінки у товаристві [2].

З огляду на аналіз результатів іноземних і українських соціологічних досліджень можна з упевненістю констатувати, що гендерна рівність в Україні знаходиться на початковому етапі становлення.

Законодавством України закріплені рівні права і можливості жінок і чоловіків на ринку праці, однак на практиці формальні правила де-факто не працюють, і ситуація у сфері зайнятості виглядає як дискримінаційна щодо жінок. Сучасне українське законодавство не відповідає вимогам гендерної

нейтральності. Заборона і обмеження доступу працівників жіночої статі до низки професій збільшують витрати роботодавця, таким чином, знижуються конкурентні переваги жінок порівняно з чоловіками.

Професійне вигорання може супроводжуватися емоційною сухістю фахівця, розширенням сфери економії почуттів, особистою відстороненістю, справляти досить сильний вплив на характер професійного спілкування працівника. Така професійна деформація перешкоджає повноцінному управлінню робочим процесом.

Професійна діяльність співробітників правоохоронних органів пов'язана з постійними стресовими ситуаціями, зумовленими складною специфікою взаємодії з людьми, особистою й особистісною незахищеністю та іншими морально-психологічними факторами, що справляють негативний вплив на психологічний стан [4].

Гендерна експлуатація являє собою комплекс соціально-економічних відносин, що засновані на принципах гендерної нерівності та дозволяють частину трудового ресурсу працівника привласнювати на неекономічній основі на шкоду його інтересам. При цьому під нейтральним формулюванням «привласнення частини трудового ресурсу» розуміється нерівність в оплаті праці, що виявляється в розмірах заробітної плати чоловіків і жінок [1].

До особливостей професійної діяльності працівників поліції слід віднести дефіцит часу та наявність перевантажень у їхній роботі. Оперативність і швидкість входять до основних принципів розкриття та розслідування злочинів під час професійної діяльності працівників поліції. Мається на увазі, що чим більше злочинець перебуває на волі, тим більше залишається у нього можливостей для того, щоб залишити місце злочину, уникнути покарання, знищити сліди у своїй злочинній діяльності, втекти від слідства.

Напруженість професійної діяльності працівників поліції пов'язана і з великими фізичними та психічними навантаженнями, котрі співробітник відчуває через високу екстремальність його діяльності, ненормований робочий день, дії в умовах конфліктної ситуації, наявності негативного емоційного забарвлення діяльності, впливу різноманітних стресових чинників, оскільки співробітнику доводиться зіштовхуватися зі складними умовами його службової діяльності.

Таким чином, професійне вигорання розуміється як порушення у професійному розвитку, що виявляється в негативних емоційних переживаннях, дисфункціональних установах, професійній дезадаптації, втраті інтересу до роботи, почутті внутрішньої спустошеності, порушенні міжособистісних взаємодій та інших негативних змінах особистості.

Професійне вигорання працівників правоохоронних органів має також свої відмінні риси у зв'язку з особливими умовами роботи та специфікою діяльності.

Список використаних джерел

1. Алексеева А. В. Чинники престижності професій: гендерний аспект. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2013. № 2. С. 27–30.
2. Бреус С. М. Міжнародно-правові стандарти і зарубіжний досвід у сфері гендерної ідентичності. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 3. С. 83–87.
3. Бриндіков Ю. Л. Гендер: суспільно-політичний аспект. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 591–595.
4. Головнєва І. В., Твердохвалова Ю. Л. Особливості спрямованості особистості, що впливають на ефективність управлінської діяльності: гендерні відмінності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2012. Вип. 43(1). С. 61–68.

Віталіна СТЕПАНЕНКО

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

д. філос. н., проф.

Елеонора СКИБА

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНІ ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Криза глобального лідерства та дестабілізація міжнародних відносин, низка світових фінансових та економічних катастроф призводять до краху ілюзій щодо здатності інститутів міжнародного урегулювання взяти під контроль руйнівні соціально-економічні процеси. Наявність складнощів із урегулюванням світових проблем змушує шукати найбільш ефективні та впливові формули виходу з глобальної кризи, що сьогодні охопила різні регіони світу. Як політичне, так і військове втручання у справи суверенних держав з метою їх подальшого послаблення не є новою практикою в історії міжнародних відносин.

Війна в усі періоди існування людства була його невід'ємним та найжорстокішим супутником існування. Усі війни, що відомі сучасній історичній науці, завжди супроводжувалися людськими стражданнями, жертвами, руйнуваннями, підірвали економічні та політичні підвалини державності, породжували невіру у справедливість та гуманізм. Тому держави як основні суб'єкти міжнародного права намагалися зменшити згубні наслідки воєн шляхом створення та правового закріплення загальнообов'язкових для всіх сторін норм із метою, по-перше, обмеження воюючих сторін у засобах та методах ведення воєнних дій, а по-друге, захисту жертв та учасників збройних

конфліктів [2].

Норми міжнародного права у період збройних конфліктів реально регулюють суспільні відносини тоді, коли починаються воєнні дії, незалежно від того, чи скоєно акт агресії, чи реалізується декларація про самооборону [3].

У Женевських конвенціях 1949 р. термін «війна» використовується разом із виразами «міжнародний збройний конфлікт» (ст. 2) та «неміжнародний збройний конфлікт» (ст. 3). Отже, з 50-х років ХХ ст. поняття «збройний конфлікт» стало використовуватися набагато частіше порівняно з терміном «війна».

Така зміна багато в чому обумовлена політичною й ідеологічною обстановкою, намаганнями змістити акценти, а ще заборонаю використання війни як законного засобу вирішення міжнародних спорів. Межа відмінності між «війною» та «збройним конфліктом», очевидно, є досить умовною, хоча таке розмежування має певне значення для права, що застосовується під час збройних конфліктів. При цьому поняття «збройний конфлікт» вважається ширшим, і в нього входить поняття «війна» [4].

Серед чинних міжнародно-правових актів, що регламентують поведінку держав та інших учасників у період внутрішніх збройних конфліктів, центральне місце посідає Додатковий протокол II до Женевських конвенцій 1949 р., що стосується захисту жертв збройного конфлікту міжнародного характеру, прийнятий на дипломатичній конференції в Женеві 8 червня 1977 р. (далі – Протокол II). Цей документ уперше в історії міжнародного права закріпив систему норм, що належать до внутрішніх збройних конфліктів. Він застосовується до всіх осіб, які зачіпаються збройним конфліктом, незалежно від раси, кольори шкіри, мови, релігії, політичних переконань, походження тощо [3].

Значне місце у сучасному міжнародному праві займають Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення 1972 р. та Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р.

Ці документи зобов'язують держави не розробляти, не виробляти і не набувати будь-які види бактеріологічної та хімічної зброї та ліквідувати всі їхні запаси.

Відповідно до норм Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію 1980 р., а також Протоколу про невиявлені уламки, Протоколу про заборону та обмеження мін, мін-пасток та інших пристроїв та Протоколу про заборону або обмеження застосування запальної зброї до цієї конвенції забороняється будь-яке використання зброї, основна дія якої полягає у нанесенні пошкоджень уламками, що не виявляються в тілі людини за допомогою рентгенівських променів [1-2].

Наведені вище документи акцентують на неприпустимості використання проти цивільного населення та невійськових об'єктів запальної зброї, мін, а

також мін-пасток та інших подібних пристроїв, що на вигляд нагадують дитячі іграшки, та ін.

За кожним виявленим випадком застосування заборонених засобів у період збройного конфлікту міжнародного характеру та після його закінчення компетентним органам держав необхідно проводити розслідування із залученням міжнародних експертів з метою встановлення виробника таких засобів, а також виявлення організаторів та виконавців конкретних протиправних діянь щодо їх використання [3]. Крім того, спецслужбам та правоохоронним органам відповідно до їхньої компетенції слід вживати дій, спрямованих на виявлення, попередження та припинення спроб незаконного перевезення в зону бойових дій заборонених засобів ведення війни.

Правовими наслідками закінчення війни (стану війни) є: припинення дії договорів воєнного часу і набрання чинності угодами, що стосуються відносин між державами, встановлення мирних відносин, зараховуючи дипломатичні. Крім того, відновлюється дія раніше укладених міжнародних договорів, можуть укладатися нові договори, здійснюються обміни військовополоненими, виведення окупаційних сил, відбувається репатріація цивільного населення [3-4]. Особливо важливим є те, що настає політична та матеріальна відповідальність винної держави, а також кримінальна відповідальності за воєнні злочини.

Збройні конфлікти міжнародного характеру є складними і багатограними явищами, виявляють протиріччя сучасного суспільства (політичні, економічні, територіальні, національні, релігійні та ін.). Але незалежно від того, як вирішується внутрішній збройний конфлікт, його учасники, і навіть громадянське населення, згідно з вимогами міжнародного права перебувають під захистом норм гуманітарного права. Визнання світовою спільнотою права як загальнолюдської цінності приводить до поступової консолідації суспільної свідомості, дотримання громадянських прав та політичних свобод.

Список використаних джерел

1. Kakhovska O., Skyba E., Popova D., Tyshchenkova I. Demythologization of the «controlled chaos» as a tool for geopolitical war: economic and sociocultural markers. *Economic Annals-XXI*. 2020. Vol. 184. Issue 7–8. P. 94–106.
2. Козмуляк К. Правове регулювання охорони довкілля під час збройних конфліктів на прикладі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. № 1(73). С. 174–180.
3. Кузьменко О. В., Чорна В. Г. Адміністративно-правове регулювання отримання тимчасового захисту особами з України, які не можуть повернутися в країну та були змушені виїхати через збройний конфлікт з країною-агресором в Республіку Чорногорія. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 130–135.
4. Грушко, М. В. Збройні конфлікти та міграційна криза: запит на зміни. російсько-українська війна: право, безпека, світ : матеріали VI Міжнародної науково-практ. конф. (м. Тернопіль, 29-30 квіт. 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 300–302.
5. Громовенко К. В., Грушко М. В., Мануйлова К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.

Тетяна СТОЄВА

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к. н. з держ. упр. **Анна МАКСИМОВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасні глобалізаційні зміни в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства ставлять перед державою безліч проблем, що потребують дієвого вирішення. Це стосується і питання злочинності, що продовжує завдавати суттєвої шкоди суспільству і державі загалом. Одним із злочинів, що залишається актуальним, є гендерне насильство, котре являє собою один із прямих проявів порушення прав і свобод людини та громадянина. Безперечно, без подолання цього антисуспільного явища не можна створювати умови для функціонування дієвої правової системи, розвитку демократії, реалізації прав та свобод кожного громадянина. Однією із сучасних світових тенденцій є питання розв'язання проблематики гендерного насильства та формування дієвих заходів запобігання та протидії гендерній нерівності. Сьогодні гендерна рівність виступає одним із вирішальних факторів розбудови демократичної правової держави. Ідеї гендерної рівності традиційно впроваджуються в усі сфери суспільного життя. Тому важливим завданням функціонування інституту демократії та розбудови України як правової, демократичної та соціальної держави є функціонування ефективного правового механізму забезпечення гендерної рівності. Забезпечення гендерної рівності в Україні на сучасному етапі є вимогою, що гарантує рівні права та можливості для жінок і чоловіків. Зокрема, відбуваються суттєві зміни у сфері національного законодавства, а саме, його частині, що покликана здійснювати контроль за дотриманням механізму гендерної рівності. Правовий механізм гендерної рівності в Україні потребує системного комплексного підходу до дослідження питання забезпечення гендерної рівності. Отже, метою роботи є загальне дослідження основних напрямів державної гендерної політики.

Правовий механізм забезпечення гендерної рівності спрямований на втілення та забезпечення гендерної рівності в суспільстві та державі. Питання, пов'язане зі специфікою забезпечення правового механізму забезпечення гендерної рівності в Україні, знаходить своє відображення у науковій інтерпретації. У теорії права цей механізм розглядається поряд із проблематикою реалізації прав і свобод людини. На думку В. Радзієвської, механізм забезпечення прав і свобод людини можна визначити як систему правових інструментів та засобів, створених і закріплених державою для

регулювання процесів у сфері прав і свобод людини і громадянина через відповідні органи, їх реального визначення та здійснення [1, с. 2]. У контексті цієї думки можна дещо деталізувати твердження. Так, правовий механізм захисту прав жінок та чоловіків – це можливість здійснення правових засобів захисту прав, закріплених на законодавчому рівні, а також система органів, що захищають і, відповідно, забезпечують ці права. Можна стверджувати, що правовий механізм захисту гендерної рівності є системою взаємопов'язаних і дієвих державних методів, спрямованих на втілення гендерної рівності відповідно до законодавства України.

Слід зазначити, що цікавою є дефініція механізму забезпечення гендерної рівності. Зокрема, Д. Абдуразакова вважає, що поняття «національний механізм забезпечення гендерної рівності» охоплює органи й інституції різних гілок державної влади (законодавчої, виконавчої та судової), а також незалежні контрольні та дорадчі органи, що усі разом визнають «національними механізмами забезпечення гендерної рівності» [2, с. 206]. У даному випадку автор акцентує увагу лише на тому, що правовий механізм забезпечення гендерної рівності – це інститут державних органів, що відповідно до законодавства України наділений повноваженнями у сфері рівності прав жінок та чоловіків. Однак слід зазначити, що досліджуваний механізм не повинен обмежуватися лише розумінням його як сукупності уповноважених органів у сфері дотримання та захисту гендерної рівності.

Національне законодавство містить низку нормативно-правових актів, що регулюють питання гендерної рівності. Утвердження та забезпечення гендерної рівності передбачено Конституцією України, що має найвищу юридичну силу. Так, ст. 24 Конституції України проголошує: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [3]. Тобто Основний закон передбачає рівні права жінок та чоловіків у всіх сферах суспільного життя. Отже, Конституція України визначила принцип гендерної рівності як основоположний щодо розвитку українського суспільства у всіх сферах життєдіяльності і закріпила правовий механізм забезпечення та захисту гендерної рівності.

Слід наголосити на тому, що у законодавстві визначено систему органів

публічної влади, що відповідають за захист рівності. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» існує низка органів, що здійснюють забезпечення рівності: це органи, установи та організації, наділені повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Органами, установами та організаціями, наділеними повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, є: Верховна Рада України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Кабінет Міністрів України; спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; громадські об'єднання. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, організації та установи, громадські об'єднання сприяють збалансованому представництву статей в управлінні та прийнятті рішень [4]. Основною діяльністю вказаних уповноважених органів щодо дотримання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є захист всіх прав людини та громадянина, що можуть бути порушені через гендерну дискримінацію.

Наступним елементом національного механізму захисту рівності прав та свобод чоловіків і жінок є юридична відповідальність. Так, ст. 24 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» трактує те, що особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом [5]. Такий нормативно-правовий акт застосовується у разі порушення рівності прав жінок та чоловіків і застосування гендерного насильства. Відповідальність за гендерне насильство обґрунтовується значними негативними діями, що порушують гендерну рівність.

Наведене дає змогу дійти висновку, що сьогодні проблематика забезпечення гендерної рівності в Україні не втрачає своєї актуальності. Впровадження та забезпечення гендерної рівності є однією з головних умов регулювання демократичного інституту в державі та суспільстві. Зокрема, на законодавчому рівні проблематика гендерної нерівності полягає у дотриманні та регулюванні відповідних правових механізмів. На національному рівні забезпечення гендерної рівності покладається на нормативно-правові акти та дослідження цього питання у науковому аспекті. Так, нормативно-правові акти мають відповідати стандартам, згідно з якими в державі дотримується гендерна рівність та здійснюються дієві заходи у сфері подолання гендерної нерівності. Таким чином, регулювання та дотримання правових стандартів у сфері гендерної рівності є дієвим механізмом для України, щоб зменшити прояви гендерної нерівності у всіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Радзівська В. В. Формування правового визначення поняття механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина. *Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти* : зб. тез доп. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених (м. Суми, 11-12 груд. 2009 р.). Суми, 2009. С. 39–41.
2. Абдуразакова Д. Національні механізми забезпечення гендерної рівності в Україні. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2010. № 1/2. С. 205–214.
3. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
5. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок в Україні. *PON.org.ua*. URL : <https://pon.org.ua/novyny/8579-zabezpechennya-rvnih-prav-mozhlivostey-zhnok-v-ukrayin.html>.

К. ТЕРЕЩЕНКО

студентка

Науковий керівник:

к. ю. н. **Ольга ЧЕПІК-ТРЕГУБЕНКО**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) мають великий вплив на національне право України, але існує ризик, що вони можуть суперечити національному законодавству. Це може створити певні проблеми в процесі реалізації таких рішень та забезпечення гармонійної взаємодії між національним і міжнародним правом. Крім того, впровадження рішень ЄСПЛ в національну практику може потребувати зміни національного законодавства України та додаткових зусиль із боку держави та її органів, що також може викликати певні проблеми та приводити до обговорень щодо впровадження нових законів і процедур.

Також важливим є забезпечення ефективного впровадження рішень ЄСПЛ у національну практику, оскільки деякі рішення можуть мати значний соціальний, економічний та політичний вплив на державу та громадян.

Проблема полягає в необхідності забезпечення гармонійної взаємодії між національним та міжнародним правом, уникнення суперечностей між рішеннями ЄСПЛ та національним законодавством, а також ефективного впровадження рішень ЄСПЛ у національну практику з урахуванням їхнього соціального, економічного та політичного впливу на державу та громадян.

Останні дослідження та публікації про вплив рішень Європейського суду з прав людини на національне право України досить різноманітні та відображають різні точки зору щодо окресленої проблеми.

Деякі дослідження зосереджуються на аналізі конкретних рішень ЄСПЛ, що мають вплив на національне законодавство України, та їх впровадженні у національну практику. Наприклад, дослідження «Вплив рішень Європейського суду з прав людини на законодавство України» (автори Л. Дроздова, Л. Попадинець) розглядає питання процедури впровадження рішень ЄСПЛ в національну практику та досліджує вплив конкретних рішень на законодавство України.

Інші роботи зосереджуються на вивченні взаємодії між міжнародним та національним правом і викликами, що виникають у процесі їх гармонізації. Наприклад, К. Саган дослідження «Європейський суд з прав людини та його вплив на національне право» присвячено проблемі різниці в підходах до захисту прав людини в міжнародному та національному праві та їхній взаємодії на прикладі України. Крім того, вчені також вивчають питання ефективності впровадження рішень ЄСПЛ в національну практику та визначають причини, що ускладнюють процес впровадження.

На основі проведеного аналізу можна виділити кілька нерозв'язаних раніше аспектів загальної проблеми впливу рішень Європейського суду з прав людини на національне право України, зокрема, питання щодо відносної ваги рішень ЄСПЛ у порівнянні з національним законодавством. Незважаючи на те, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими для дотримання всіма державами-учасницями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, деякі національні законодавства можуть бути неприйнятними для певних аспектів прав людини. Тому потрібно вирішити питання щодо відносної ваги рішень ЄСПЛ у порівнянні з національним законодавством та можливих колізій між ними [1, с. 10–18].

Рішення Європейського суду з прав людини мають важливий вплив на національне право України. Наша держава є стороною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, тому рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання в національному правовому просторі.

Відповідно до Конституції України згадана конвенція та рішення ЄСПЛ мають пряму юридичну силу в Україні. Це означає, що суди України повинні враховувати в своїх рішеннях принципи та норми, закріплені в Конвенції, та виходити з рішень ЄСПЛ при вирішенні спорів з питань захисту прав людини.

Рішення ЄСПЛ також впливають на розвиток національного права України. Вони змушують українське законодавство вдосконалюватися та відповідати високим стандартам захисту прав людини, що сприяє зміцненню правової держави в Україні. Однак існує певний ризик, що рішення ЄСПЛ можуть суперечити національному законодавству України, що створюватиме певні проблеми у процесі їх реалізації. Тому важливо забезпечити гармонійну взаємодію між національним та міжнародним правом і ефективно

впровадження рішень ЄСПЛ в національну практику [2, с. 118–132].

Згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання всіма державами-учасницями. У разі невиконання рішення ЄСПЛ може направити справу до Комітету міністрів Ради Європи, який має право застосувати різноманітні санкції.

Отже, з точки зору міжнародного права рішення ЄСПЛ мають таку саму вагу, як і національні закони країн-учасниць. Однак у практиці можуть виникати ситуації, коли рішення ЄСПЛ протирічать національному законодавству. У цьому випадку, згідно зі ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, країни-учасниці зобов'язані змінити своє законодавство або практику відповідно до рішень ЄСПЛ [3, с. 66–76]. Україна є державою-учасницею цієї конвенції і зобов'язана виконувати рішення ЄСПЛ. Однак існує питання щодо відносної ваги рішень ЄСПЛ у порівнянні з національним законодавством. На думку деяких дослідників, українські суди не завжди дотримуються рішень ЄСПЛ, оскільки відсутні механізми примусового виконання цих рішень в Україні.

Також важливо зазначити, що відповідно до ст. 8 Конституції України національним законодавством забезпечуються укладені Україною міжнародні договори, що мають обов'язкову силу. Це означає, що рішення ЄСПЛ мають обов'язкову силу в Україні, якщо вони стали остаточними та набрали чинності.

Однак існують деякі проблеми щодо виконання рішень ЄСПЛ в Україні. Зокрема, іноді виконання рішень затримується через недостатню координацію між різними органами влади, відсутність відповідальності за невиконання рішень та брак механізмів для примусового виконання рішень. Також іноді виникає дискусія щодо того, чи можуть рішення ЄСПЛ порушувати національну суверенітет України та впливати на її внутрішні справи [4, с. 134].

Отже, відносна вага рішень ЄСПЛ в порівнянні з національним законодавством України визначається виконанням принципу пріоритету міжнародного права над національним. Рішення ЄСПЛ мають обов'язкову силу в Україні та повинні виконуватися. Однак для забезпечення ефективного виконання рішень ЄСПЛ у національній системі правосуддя необхідно проводити відповідну роботу зі збереження та зміцнення норм права та інституцій держави.

По-перше, важливо розробляти інформаційні кампанії щодо рішень ЄСПЛ, щоб громадяни та державні органи могли знати про них і відповідно діяти. Наприклад, можна проводити навчання суддів, прокурорів, адвокатів та інших юридичних працівників щодо принципів та стандартів, на яких базуються рішення ЄСПЛ.

По-друге, важливо забезпечити ефективну роботу органів виконавчої влади та правоохоронних органів для виконання рішень ЄСПЛ. Наприклад, можна створити спеціальний механізм для моніторингу виконання рішень ЄСПЛ та проводити регулярні оцінки рівня їх виконання.

По-третє, важливо забезпечити ефективний механізм взаємодії між

ЄСПЛ та національними судами. Зокрема, можна створити спеціальний орган або механізм взаємодії між ЄСПЛ та національними судами для обговорення та вирішення питань, пов'язаних із виконанням рішень ЄСПЛ [5, с. 92–97].

Такі заходи допоможуть забезпечити ефективне виконання рішень ЄСПЛ та зміцнення міжнародного права в Україні.

Список використаних джерел

1. Бабенко І. О. Вплив практики Європейського суду з прав людини на національне законодавство України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2018. Вип. 80. С. 10–18.
2. Ковальчук О. М. Реалізація рішень Європейського суду з прав людини в Україні. 2019. № 7–8. С. 118–132.
3. Марущак І. В. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на національну юриспруденцію України. *Право України*. 2016. № 7–8. С. 66–76.
4. Неділько В. Реалізація рішень Європейського суду з прав людини в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Правової академії України імені Ярослава Мудрого*. 2017. № 4. С. 134–145.
5. Сірик О. М. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на розвиток правової держави в Україні. *Правовий часопис*. 2018. Т. 2. № 22. С. 92–97.

Валерія ШИТКОВА

студентка

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к. і. н., доцент **Ірина ЄРЕМСЬВА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УКРАЇНСЬКО-ЛИТОВСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Міжнародне економічне співробітництво вирішує завдання щодо досягнення стратегічних безпекових цілей держави на міжнародній арені, серед яких пріоритетними є зміцнення конкурентоздатності, інтеграція у світовий простір на рівних правах з іншими акторами, пошук партнерів, котрі з часом стають надійними політичними союзниками і друзями. Саме в такій площині розвиваються економічні відносини України та Литви.

Литва та Україна розпочали розвивати дипломатичні відносини в період здобуття незалежності на початку 90-х років ХХ ст.: у 1992 р. була підписана Угода про співпрацю та добросусідство, що містила положення про захист прав національних меншин, відбувся обмін дипломатичними представниками, в обох країнах відкрилися посольства, а у 1994 р. Україна та Литва підписали Договір про дружбу і співробітництво, що передбачав розвиток співробітництва в різних сферах та зміцнення відносин між країнами. Протягом 1990-х рр. Литва та

Україна активно співпрацювали в багатьох сферах. Так, Литва надала Україні значну допомогу в реформуванні економіки та підтримці європейських інтеграційних зусиль, було започатковано культурний обмін між країнами, що сприяло поглибленню взаємного розуміння та поваги..

У 2014 р., з початком українсько-російської війни, відносини між країнами зміцнилися завдяки повній підтримці Литвою України щодо відсічі ворогу. Литва підтримує територіальну цілісність України та її право на самовизначення, надає значну допомогу Збройним Силам України у їхньому спротиві загарбникам, прийняла значну кількість українських біженців. Крім того, Литва продовжує підтримку України у проведенні реформ та здійсненні євроінтеграційних зусиль, фактично виступаючи нашим «адвокатом» в ЄС.

Одним із ключових напрямів співробітництва Литви та України є економічна сфера. Завдяки активному діалогу та співпраці відносини між Литвою та Україною продовжують розвиватися та поглиблюватися. Одним із найважливіших кроків у розвитку міждержавних економічних відносин між Україною та Литвою було підписання Угоди про вільну торгівлю між Україною та Литовською Республікою в 1997 р. Ця угода стала важливим кроком у сприянні економічного співробітництва між країнами та створенні умов для зростання обсягів товарообігу. Угода забезпечувала зменшення мита на більшість товарів, що експортувалися між країнами.

За даними Державної митної служби України, обсяг товарообігу між Україною та Литвою у 2020 р. становив 860,2 млн доларів США, що на 17,3% менше, ніж у 2019 р. За статистикою, український експорт до Литви склав 374,9 млн доларів, що на 25,5% менше, ніж у 2019 р., а імпорт з Литви – 485,3 млн доларів, що на 11,3% менше, ніж у 2019 р. Такі показники свідчать про те, що умови розвитку міждержавного співробітництва в економічній сфері між Україною та Литвою можуть бути поліпшені.

На думку багатьох експертів, основні перешкоди на шляху до зміцнення економічних відносин між Україною та Литвою полягають у відсутності власного виробництва, недостатній конкурентоспроможності українських товарів на міжнародному ринку, а також у нерозвиненості транспортної інфраструктури та проблемах транзиту товарів через територію Білорусі. Ще одним фактором, що гальмував розвиток економічних відносин між Україною та Литвою, стала пандемія COVID-19, що значно ускладнила можливості здійснення торгівельних операцій та змінила структуру попиту на ринку.

На сьогодні повномасштабна війна на території України є гальмуючим чинником повноцінного економічного співробітництва, саме тому в тезах переважають статистичні дані, що характеризують економічні відносини наших держав до 2021 р. Обидві країни виражають повну впевненість у тому, що у повоєнний час відновляться та зростуть обсяги українсько-литовської економічної взаємодії.

Українські та литовські підприємства традиційно активно співпрацюють у таких сферах, як машинобудування, хімічна та нафтохімічна промисловість, легка

промисловість, а також в енергетичному секторі. Одним із пріоритетних напрямів співпраці між Україною та Литвою є розвиток транспортної інфраструктури та транзиту вантажів. За даними Міністерства інфраструктури України, в 2020 р. обсяг транзиту товарів через Україну збільшився на 9,5% порівняно з попереднім роком, а загальний обсяг транзиту склав понад 120 млн тонн. Окрім того, Україна та Литва активно працюють у межах регіональних та міжнародних ініціатив, таких як Центральноевропейська ініціатива, Європейський союз, Балтійський морський форум та ін. Зокрема, у вересні 2021 р. відбулося підписання Угоди про співпрацю між Урядом України та Урядом Литовської Республіки у сфері транспорту та логістики. Згідно з цією Угодою сторони співпрацюватимуть у таких напрямках, як розвиток транспортної інфраструктури, сприяння транзиту вантажів, розвиток транспортно-логістичних центрів та ін.

Також у вересні 2021 р. відбувся візит делегації Литви до м. Одеси з метою обговорення питань співпраці у сфері морського транспорту та логістики. Під час зустрічей було обговорено можливості співпраці у розвитку морських портів та збільшенні обсягу транзиту вантажів через Україну.

Важливим напрямом співпраці є енергетичний сектор. Україна та Литва активно співпрацюють у таких сферах, як транзит природного газу, розвиток вітроенергетики, атомної енергетики та ін. У межах співпраці у сфері енергетики українсько-литовський газопровід є важливим проектом, що забезпечує транзит газу від Литви до України та інших країн.

У період з 2022 до 2023 рр., в умовах повномасштабного вторгнення рф на територію України українсько-литовські відносини демонстрували стійку тенденцію до розвитку, що заслуговує на увагу і детальний аналіз. Обидві країни ставлять перед собою за мету покращення економічного співробітництва та зміцнення дружніх відносин у політичній сфері.

Одним із головних факторів позитивного розвитку українсько-литовських відносин є налагодження торгівельно-економічного співробітництва. У 2022 р. торгівельний оборот між двома країнами сягнув більш ніж 1 млрд доларів, що є вражаючим показником на фоні воєнних дій. Водночас на цьому етапі Литва є одним з найбільших інвесторів в Україні. У 2023 р. передбачається подальше поглиблення співпраці у сферах виробництва та експорту сільськогосподарської продукції, енергетики, транспорту та туризму.

Важливою є співпраця між Литвою та Україною у питаннях безпеки та оборони. Обидві країни знаходяться на ключових геополітичних перехрестях, де можуть відбутися події, що впливають на регіональну стабільність. За останній час Литва надала Україні значну допомогу в розбудові її Збройних Сил та підготовці військових. У 2023 році обидві країни планують зміцнити співпрацю в цій сфері, а також обговорити можливість створення ще більшої кооперації в галузі військово-технічного співробітництва.

На політичному рівні, Литва та Україна підтримують дружні та взаємовигідні відносини. Обидві країни докладають зусиль для збереження та зміцнення принципів демократії, прав людини та верховенства права. У

2022 р. Литва підтримала Україну ще на самому початку повномасштабного вторгнення та допомогла у її прагненні вступити до Європейського Союзу і НАТО. У 2023 р. очікується подальше розширення співпраці у сферах культури, освіти, науки та молодіжних програм.

Проте не можна ігнорувати виклики і проблеми, що виникають в українсько-литовських відносинах. Одним із найбільших викликів є питання енергетичної безпеки та залежності від постачання газу з росії. У 2023 р. планується розглянути можливості спільної роботи в галузі енергетики та відновлюваної енергетики. У 2022 р. двосторонній торгівельний оборот між країнами становив 538 мільйонів доларів США, що становить 1,6% від загального обсягу торгівлі України з ЄС. Цей показник хоч і є позитивним, проте є недостатнім. У 2023 році планується збільшення торгівельного обороту між країнами та залучення іноземних інвестицій.

Одним із можливих шляхів збільшення торгівельного обороту між країнами є підписання угоди про вільну торгівлю. У 2023 р. планується продовжити переговори щодо її укладання. Україна має великий потенціал для експорту до Литви, зокрема, сільськогосподарської продукції, продуктів харчування та текстильних виробів. У свою чергу, Литва може стати платформою для експорту українських товарів до інших країн ЄС. Підписання угоди про вільну торгівлю з Литвою може стати для України стимулом для розширення співпраці з іншими країнами ЄС. Однією з проблем, котру необхідно вирішити, є виконання домовленостей щодо вільної торгівлі. Україна повинна продовжувати роботу над зниженням бар'єрів для ввезення товарів з Литви та інших країн ЄС. Зокрема, для цього необхідно розглянути питання вирішення проблем з технічними стандартами та регулюванням виробництва.

Загалом, зміцнення міждержавних та економічних відносин між Литвою та Україною має велике значення для обох країн. Вирішення проблем, що виникають на шляху до співпраці, може допомогти збільшити торгівельний оборот та відкрити нові можливості для розвитку бізнесу в обох країнах. Проте для досягнення цих цілей, необхідно продовжувати діалог між країнами та шукати компроміси у вирішенні спільних проблем. Для цього необхідно продовжувати розвивати контакти між державними органами та підприємствами обох країн, а також підтримувати відкритий діалог на рівні громадянського суспільства. Також варто зосередитися на розвитку співпраці у нових сферах, таких як технології, наука та освіта, що може стимулювати зміцнення економічних відносин між країнами.

Список використаних джерел

1. Могильницька К. О. Україно-литовське партнерство в сфері безпеки та оборони. *Політичне життя*. 2020. № 1. С. 122–129.
2. Гарапко В. Євроінтеграційний курс Литви в економічному вимірі та сфері енергетичної безпеки в оцінках наукового та експертного середовища. *Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій*. Вип. V. Київ, APREI, 2020. С. 4–20.
3. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Литовською Республікою від 24.02.1994. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_014#Text.

Наукове видання

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ
ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Дніпро, 14 квітня 2023 р.)

Редактори, оригінал-макет –
Є. В. Коваленко-Марченкова, А. В. Самотуга

Редактор – *О. Ю. Чижевська*

Підп. до друку 05.12.2023. Формат 60x84/16. Друк – цифровий. Папір офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 18,60. Обл.-вид. арк. 20,00. Зам. № 18/23-зб

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018